

M

SELMECZI  
LÁSZLÓ

A NÉGYSZÁLLÁSI  
I. SZÁMÚ  
JÁSZ TEMETŐ



BTM  
MŰHELY  
4.

KIADJA  
A BUDAPESTI  
TÖRTÉNETI  
MÚZEUM

DIE WISSENSCHAFTLICHE WERKSTATT DES HISTORISCHEN MUSEUMS  
DER STADT BUDAPEST 4.

---

LÁSZLÓ SELMECZI

**DER FRIEDHOF NR. I. DER JABEN  
VON NÉGYSZÁLLÁS**

BUDAPEST, 1992.



SELMECZI LÁSZLÓ

A NÉGYSZÁLLÁSI I. SZÁMÚ  
JÁSZ TEMETŐ

*Megjelent*  
*„A kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása”*  
*program támogatásával*

**Szerkesztette:** HAVASSY PÉTER  
**Lektorálta:** FODOR ISTVÁN  
**Grafika:** SZÚCS ÁRPÁD  
**Fedélterv:** HÉJJAS PÁL

**HU-ISSN 0238-7743**  
**HU-ISBN 963 7096 33 7**

Felclős kiadó: Buzinkay Géza főigazgató  
Készült 500 példányban, 15 A/5 ív terjedelemben  
Készült az Alfa Kiadó és Nyomdaüzemben  
Felclős vezető: Tóth Béla

# TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés . . . . .	7
A lelőhely és régészeti kutatásának előzményei . . . . .	9
A középkori jász etnikum régészeti kutatásának módszere . . . . .	11
A templom . . . . .	13
A temető időrendi helyzete . . . . .	15
A Prückler (Pórteleki) József által közölt leletek és a Komáromy József által feltárt sírok . . . . .	15
A temető sírjainak és a sírokban talált tárgyak leírása . . . . .	18
Temetkezési szokások . . . . .	77
A temető helyének kiválasztása . . . . .	77
A sírok tájolása . . . . .	78
A sírok mélysége . . . . .	78
A sírgödör alakja . . . . .	79
Az eltemetés módja . . . . .	79
A csontvázak helyzete . . . . .	81
A csontvázak mérete . . . . .	84
Egyéb jelenségek . . . . .	84
A temető leletanyaga . . . . .	84
Fejfedők, fejdíszek . . . . .	84
Fülbevalók . . . . .	86
Nyakdíszek . . . . .	86
Korongok . . . . .	88
Övek és tartozékaik . . . . .	89
Gyűrűk . . . . .	90
Egyéb jelenségek . . . . .	91
Tanulságok . . . . .	94
Jegyzetek . . . . .	95
Irodalom- és rövidítésjegyzék . . . . .	98
Der Friedhof Nr. I. der Jaßen von Négyszállás . . . . .	101
Táblák . . . . .	103

# INHALTSVERZEICHNIS

Einleitung . . . . .	7
Vorgeschichte des Fundortes und seiner archäologischen Forschung . . . . .	9
Methode der archäologischen Forschung Gruppe der Jaßen einer mittelalterlichen ethnischen . . . . .	11
Die Kirche . . . . .	13
Chronologische Lage des Friedhofes . . . . .	15
Die von József Prückler (Pörteleki) geschilderten Funde und die von József Komáromy erschlossenen Gräber . . . . .	15
Beschreibung der Gräber des Friedhofes und der Grabfunde . . . . .	18
Bestattungssitten . . . . .	77
Platzwahl des Friedhofes . . . . .	77
Orientierung der Gräber . . . . .	78
Tiefe der Gräber . . . . .	78
Form der Grabgrube . . . . .	79
Bestattungsweise . . . . .	79
Lage der Skelette . . . . .	81
Sonstige Befunde . . . . .	84
Fundmaterial des Friedhofes . . . . .	84
Kopfbedeckung, Kopfschmucke . . . . .	84
Ohrgehänge . . . . .	86
Halsschmucke . . . . .	86
Scheiben . . . . .	88
Gürtel und Zubehöre . . . . .	89
Fingerringe . . . . .	90
Sonstige Befunde . . . . .	91
Schloßfolgerungen . . . . .	94
Anmerkungen . . . . .	95
Literatur- und Abkürzungsverzeichnis . . . . .	98
Tafeln . . . . .	103

## BEVEZETÉS

A középkori régészeti kutatások jelentőségét 1938-tól, Szabó Kálmán: *Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei* című munkájának megjelenésétől kezdtük felismerni. Ezt követően, ahogyan a történelemtudomány az írásos források feltárásában, elemzésében szinte lehetőségei határaihoz jutott, jól érzékelhetően megnőtt az igény azon történeti és művelődéstörténeti információk iránt, amelyeket a régészet nyújthat a történelem számára. Megnőtt a régészeti kutatások szerepe pl. a kunok és a jászok esetében is, ugyanis a rájuk vonatkozó, a múlt században még az eredetiben tanulmányozható írásos források jelentős része azóta elpusztult, s a korábbi történeti munkákban fennmaradt adatok kiegészítésre szorulnak.

A források szűkossége vagy gazdagsága önmagában természetesen nem minősít semmiféle történeti, művelődéstörténeti problémát. Sokkal inkább döntő érv a kutatás potenciális súlya, lehetőségei szempontjából a tudományban már hosszú évtizedek óta elfogadott álláspont, miszerint a Kárpát-medencében a feudális földesúri magánüzemek katalizátor szerepének hatására a XIII. századra kialakult etnikai konszolidáció következtében létrejött sajátosan magyar népi kultúra éppen a beolvadó „*rokon népelemek keleti kultúrája*” segítségével őrizte meg „*a nyugati formában is... műveltségének élő színezeit*”.<sup>1</sup>

A jászok régészeti hagyatékának feltárására tett kísérlet egyenes következménye volt az etnikumok régészeti kutatása iránti érdeklődés megélénkülésének. A régészeti, művelődéstörténeti kutatások szempontjából igen lényeges az a körülmény, hogy a középkori magyar kultúrának többféle eredetű rétege van. Ez biztosít ugyanis lehetőséget a régészet számára, hogy a feltárt anyag elemzése során, annak kulturális, sőt etnikai sajátosságait is meghatározhassa, s a kultúra változásait, egyes jellemzői (európaisága, archaizmusai stb.) alapján következtethessen a történeti folyamatokra, illetve a történeti folyamatoknak az életmódra gyakorolt hatásaira.

Bár az etnikumok kutatásának problematikája kezdettől fogva jelen volt régészetünkben,<sup>2</sup> mégis a hatvanas évek közepéig ali-alig beszélhetünk vele kapcsolatban számottevő eredményről.<sup>3</sup> Ezen a téren alapvető szemléletbeli változás a hatvanas évek második felében, a hetvenes évek első felében történt, amelyet a kunokra vonatkoztatva Pálóczi-Horváth András a következőképpen fogalmazott meg: „*A kunok magyarországi történetének eddig meglehetősen kevés régészeti forrásait ismerjük. Történeti kutatásunk a múlt század vége óta jelentős tanulmányokat és összefoglaló munkákat hozott létre, amelyek a kunok társadalmáról, politikai történetéről, gazdasági életéről megfelelő tájékoztatást nyújtanak. A régészet számára különösen hasznos volna annak kutatása, hogyan illeszkedtek be a nomád kunok a középkori feudális magyar társadalomba. Ez a folyamat régészeti jelenségeken is lemérhető, az eddigi adatok alapján elsősorban a pogány temetkezési szokások fokozatos kikopásában.*”<sup>4</sup>

A kezdeti kutatási eredmények számbavétele során igen hamar érzékelhetővé vált, hogy a példánknál maradjunk, a kunokkal kapcsolatban a Magyarországra történő beköltözés évtizedeinek a kultúrája nem a feltételezett egységes keleti nomád kultúra. Pálóczi-Horváth 1973-ban összefoglalva az addigi kutatási eredményeket a kun vezető réteg hagyatékával kapcsolatban az egyik legnagyobb problémát abban látta, hogy az addig feltárt és kunnak meghatározott sírleletek „*egy általános régészeti, illetve művelődéstörténeti kép megrajzolásához... még viszonylag kevés támpontot nyújtanak. Már az orosz és a szovjet régészek által meghatározott »polovec« (kun) temetkezési szokásokkal is nagyon problematikus az összehasonlítás.*”<sup>5</sup> Ugyanő a csölyösi és felsőszentkirályi lelet kritikai feldolgozása során a következő problémával került szembe. A leleteket egybevetve „*a kelet-európai kun sztyepp régészeti anyagával*” az egyes „*tárgyak mélyebb elemzése során például kiderült, hogy az analógiák legnagyobb része a sztyeppen és a sztyeppel szoros kapcsolatban lévő szomszédos területeken található*”.<sup>6</sup> A sírokból előkerült gazdagon díszített veretes övekhez hasonlóak azonban Dél-Oroszországban nem kerültek elő. Pálóczi-Horváth azt az ellentmondást, amely ezeknek az öveknek a keleties jellege és a nyugati kultúrára utaló díszítéseik között feszül, a korábbi megoldási kísérletet, mely szerint az övek Magyarországon, a keleti és a nyugati kultúra találkozásának és összeolvadásának a helyén készültek, nem elvetve, egy másik értelmezési lehetőséget is felvázolt. Az övek szerkezetének, viselési módjának és az egyes övdíszeknek balkáni és kisázsiai párhuzamai a bizánci művelődési kör felé irányították a figyelmét. „*Bizánc és a kunok kapcsolatai a XIII. században erőteljesek voltak. Történetileg elképzelhető – írta –, hogy a XIII. századi Bizáncból, a latin császárságból kerültek ezek az övek – fejedelmi adományként vagy kereskedők révén – az Al-Dunánál élő kunok vezetőihez, mielőtt tulajdonosaik Magyarországra települtek.*”<sup>7</sup>

Ez a felismerés törvényszerűen hozta magával annak a kérdésnek a felvetését, vajon mi tartozik, mi számítható a kunok, általánosítva egy-egy középkori etnikum kultúrájához (jelen esetben a XIII. század közepén, közvetlenül a Magyarországra történő beköltözés után), s mi tartható a kun kultúra, illetve az etnikum autentikus kultúrája részének (akkor és a későbbiekben is).

Ebben a kérdésben Pálóczi-Horváth azt az álláspontot alakította ki, miszerint csak azok a tárgyak és jelenségek tartoznak egy-egy késő középkori nomád nép – jelesen a kunok – kulturális hagyatékához, amelyekről bizonyítható, hogy az adott nép, népcsoport tagjai (műhelyei) készítették, illetve az adott népcsoport szállásterületén terjedtek el. S ebben az esetben valamennyi tárgy, illetve jelenség egyben etnikumjelző is.<sup>8</sup>

Mi, Pálóczi-Horváthtól eltérően némiképpen másféle megfontolásra jutottunk. Úgy véltük és véljük ma is, hogy a fentebb vázolt felfogás mesterségesen leszűkíti a régészeti hagyatékot. Ugyanis az adott korszakban valamennyi kultúra származását, alkotó elemeit tekintve többretegű, s egy-egy nép, népcsoport, etnikum régészeti kultúráját a teljes tárgyi

hagyaték, illetve valamennyi megfigyelhető jelenség alkotja. Álláspontunkat az eddigi kutatási eredmények is alátámasztják. Pl. a kun vezető réteg XIII. századi tárgyi hagyatékában – elsősorban éppen Pálóczi-Horváth kutatásai alapján – jól elemezhetően van jelen a keleti nomád, a bizánci (legutóbb a páros korongok viselésével kapcsolatban *Hatházi Gábor* ért el új eredményeket),<sup>9</sup> a magyarországi magyar és a nyugati kultúra.<sup>10</sup> A kun szállástemetők leletegyütteseiből rekonstruálható kultúra is többretegű. Éppen ezért egy-egy etnikum kulturális hagyatékának régészeti feldolgozásakor alapvető kíváncsi, hogy valamennyi tárgytípust, jelenséget alapos kultúrtörténeti elemzésnek vessünk alá, s ennek alapján rajzoljunk képet az adott etnikum kultúrájának az összetevőiről.

A jász emléktárgy régészeti feltárásának megkezdéséhez a hatvanas évek közepétől megélénkülő kun kutatások törvényszerűen adták meg az impulzust, ugyanis a kun leletanyag feldolgozásában, különösen a szállástemetők tekintetében, a legnagyobb problémát az jelentette és jelenti ma is, hogy az előkerült leletanyag jószerével csupán önmagában volt értékelhető és önmagához volt hasonlítható. Ilyen körülmények között kézenfekvőnek látszott a Nagykunságban feltárt leletanyagnak, a kunok és a jászok Magyarországra történő beköltözése ismert történeti problémái miatt,<sup>11</sup> a jász emléktárgyval való szembesítése, s csupán az ezt követő lépésben a megfelelő egyéb magyarországi (magyar) leletekkel történő összehasonlítása.

Ennek a tanulmánynak a létrejötte a szerzőnek a jász leletanyag megismerésére, meghatározására történő erőfeszítéseit tükrözi. A feldolgozás tárgyát képező lelőhelyen tíz nyáron folytak a feltárások, az adott temetőben 1980–83 között. A régészeti feltárások költségeit 1980–81-ben a Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1982-től a Művelődési és Köznevelési Minisztérium biztosította. E támogatás nélkül a lelőhely nem kerülhetett volna feltárássra. A Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága és *Tálas László* megyei múzeumi igazgató minden lehetséges támogatást megadott a munka elvégzéséhez. Az ásatást rendszeresen meglátogatta, s tanácsaival, kritikai észrevételeivel segítette *Bóna István* régészprofesszor, tanszékvezető egyetemi tanár. A néprajzi szempontok érvényesítésében alapvető szerepet játszott *Ujvári Zoltán* tanszékvezető egyetemi tanár. Sok hasznos észrevétellel segítette munkámat mint lektor *Fodor István* is. Szíves segítségüket ezúton jelen munkámmal szeretném megköszönni.<sup>12</sup>



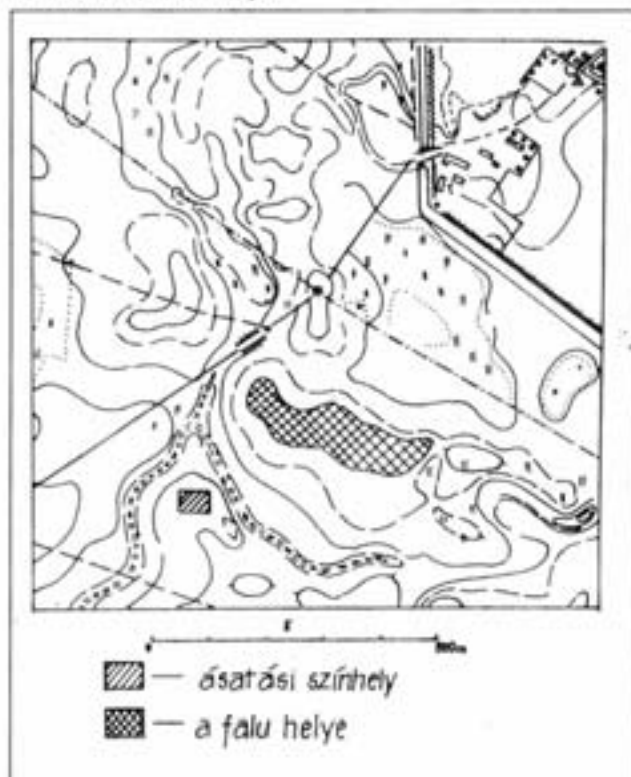
## A LELOHÉLY ÉS RÉGÉSZETI KUTATÁSÁNAK ELŐZMÉNYEI

A kun települések és temetők feltárásánál egyértelműen pozitív eredménnyel járt az a lelőhely kiválasztási módszer, mely szerint a török hódoltság időszakában elpusztult és a későbbiekben újra nem települt falvak területén (temetőjében) folytattuk az ásatásokat. Ezt az eljárást követtük az egykori Négy szállás kiválasztásánál is.

Négy szállás, Jászdózsát a Jászberény–jászárokszállási országgúttal összekötő bekötőútnak, a falu felé eső végétől számítva, kb. két km-re déli irányban terül el, az egykori Csákö-ér mellett (1. és 2. kép).



1. kép. A lelőhely elhelyezkedése a Jászságban  
Abb. 1. Die Lage des Fundortes in der Jászság



2. kép. A lelőhely és közvetlen környéke, az ásatás színhelye. A gáttal védett településrész a kép jobb felső sarkában Jászdózs belterülete

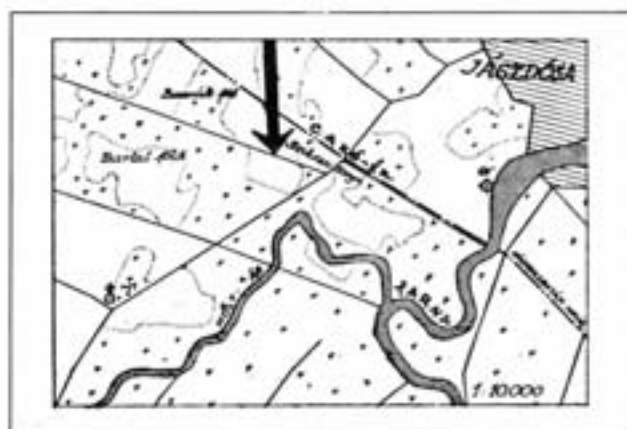
Abb. 2. Die Fundstelle und ihre unmittelbare Umgebung, Die Grabungsstelle. Der mit einem Damm geschützte Siedlungsteil rechts oben auf dem Bild ist das innere Gebiet von Jászdózs



3. kép. Négy szállás Mikoviny Sámuel „Mappa Districtus Jazigum et Philisteorum...” című térképén

Abb. 3. Négy szállás an der Karte von Sámuel Mikoviny: „Mappa Districtus Jazigum et Philisteorum...”

Arról, hogy Négy szállás közvetlenül a török hódoltság után újjátelepült Jászdózs mellett feküdt, még a XIX. század hatvanas éveiben is élő szájhagyomány tudósított. Egy 1852. évi kimutatásban az olvasható, hogy „70–80 éves lakosok atyáik-, nagyatyáiktól hallották beszélni, hogy a megszállás ugyanazon időben történt, mikor Berény, Árokszállás, Fénsszaru megszállása. Azonban a község neve eredetiben „Négy szállásnak” nevezetett, mit onnan magyaráznak, hogy a jászberényi négy-szállási földön, mely ezen község határához mintegy két dűlő földre esik, még jelenleg is nyoma van faluhelynek, s hogy ezek előtt (1600 táján) a dósaiak, midőn a templomot építették, onnan hordták volna a templomépítéshez a Négy szálláson volt régi templomoknak kőmaradványait, mint tulajdonukat.”<sup>13</sup> Lényegében ugyanezeket az adatokat közölte Szele Flóri jászdózsai „főjegyző” a Pesty-féle helynévtár számára 1864-ben.<sup>14</sup> Az elpusztult Négy szállást ugyanezen a helyen tünteti fel<sup>15</sup> Mikoviny Sámuel „Mappa Districtus Jazigum et Philisteorum...” című térképén (3. kép).



4. kép. A jászberény-nagyszállási tanyarész a középkori templom nyomainak jelzésével (Prückler után)

Abb. 4. Gehöfteil von Jászberény-Nagyszállás mit Angabe der Spuren der mittelalterlichen Kirche (nach Prückler)

ták, s így azt nem mérte fel senki. Az ásásnál sok embercsontot is találtak, melynek nagy részét visszatemetették. A csontok között volt, állítólag ujjperecre húzva, a gyűjteményem számára megszerzett ezüstgyűrű. Feltevésem szerint itt egy középkori templom állott, körülötte a cinteremmel<sup>16</sup> (4. kép).

Prückler a lelőhelyet helyesen azonosította az egykori Nagyszállással, de kételkedett abban, hogy jász lelőhelyet talált. „Cikkem végeredménye – mint írta –, hogy előkerült egy XIV. századbeli ezüst gyűrű, mely a régi Nagyszállás telephelyét és az ott lévő templom fennállását is igazolja. De egyszersmind igazolja azt, hogy Nagyszállás magyar falu volt eredetileg, mely körül helyezkedhetett el a jászok régi szállása.”<sup>17</sup>

Prückler második közleménye a Jász Múzeum 1938–1943. évi évkönyvében „Újabb Jászberény–nagyszállási leletek” címmel jelent meg. A szerző 12 újabb leletet közölt Nagyszállásról. Korábbi véleményét ebben az írásában megerősítette. Hangsúlyozta: „Nagyszálláson előkerült leletek tehát azt igazolják, hogy nem a keleti kultúrkörbe tartozó jászoké volt ez a hagyaték, hanem a magyaroké.”<sup>18</sup> Következésképpen Prückler a jászok régészeti kutatására munkáival lényegében véve semmiféle hatást nem gyakorolhatott.

Prücklerrel egy időben Komáromy József is végzett kutatásokat, sőt 1936. szeptember 1–4. között ásatást is folytatott a lelőhelyen. Eredményeit legteljesebben a Jászvári Könyvtár II. kötetében tette közzé.<sup>19</sup> Az ásatás – Komáromy szerint – sajnos alig néhány tárggyal gyarapította a Jász Múzeum gyűjteményét. „de ezen túlmenően azzal az érdekes eredménnyel szolgált, hogy rátaidáltunk az Anjou- és Zsigmond-korabeli Nagyszállás temetőjére, a dűlőútól délre pedig, a Bartal-földön késő középkori településnyomokat tártunk fel.”<sup>20</sup>

Komáromy igyekezett tisztázni a Prückler által feltételezett templomrom helyét. „A mostani ásatásnál ugyanis azt az irányvonalat követtem, hogy először is megállapítsam azt a helyet, ahol Szikszaiék az úgynevezett fekvő H-alapot találták. A farkasmátyi bányából származó, átlagosan emberfej nagyságú sötétszürke-lilás kövek évekkel előbb avatatlan kezekkel történt kibányászásának helyét világosan elárulta az a mélyedés, mely a tarlón visszamaradt. A tanyaiak elbeszéléseiből nagyjából rekonstruálni és megrajzolni lehetett azt az építményalapot, melynek több kocsirakományra tehető anyagát már széthordták és amelyet valóban egy csonkaszáru, fekvő H-nak lehet nevezni. Az ásatás folyamán ennek a fundamentumnak a környékét átkutattuk és itt több kőalapot – legalábbis a most feltárt területen – nem találtunk. Tekintettel arra, hogy a Szikszai-féle tarlón soros keresztény temetőre bukkantunk, amely néhol rendellenes túlszűfoltot tüntet fel, legalább egyelőre arra a feltevésre kell szorítkoznunk, hogy az említett H-alap egy páros kriptá maradványa lehetett, ami annál is inkább valószínű, mert az ott talált mellékletek változatossága, aránylagos gazdagsága és kort datáló emlékei nem állanak arányban a mostani ásatás alkalmával felszínre került mellékletek gyér számával.”<sup>21</sup> Komáromy azt feltételezte, hogy az általa kriptának vélt építmény a Zsigmond korában jelentős szerepet játszó Kompolti-családé lehetett, majd röviden ismertette a temetkezési szokásokat és leírta a feltárt sírokat.

A telepfeltárással kapcsolatban többek között ezeket írta: „A harmadik árokban... 120 cm mélységben... a teljes feltisztítás után a négyzet alakú lakás dőngölt-agyagpadozatát, valamint ennek délkeleti sarkában álló kemence fenekét 80 cm-rel magasabban, pontosan meg lehetett állapítani... A feltárt lakás, viszonylagos mélysége miatt, föltétlenül félíg földbe vájt kunyhót tételez fel.”<sup>22</sup>

A templom körüli temetőben szokatlan jelenségek, pl. a 3. sírban a csontváz jobb oldalánál 13 cm hosszú nyelű, 53 cm hosszú pengéjű, egyélű, egyenes kard volt, medencéjén „kettős, összetett elliptikus alakú ezüst-csát” feküdt, a 4. és 5. sírban egy közösen eltemetett felnőtt és egy gyermek sírjában a gyermekcsontváz „jobb hónaljába négy szegeccsel ellátott 20 cm

A kutatandó lelőhely meghatározásánál alapvetően fontos szerepet játszott az a körülmény is, hogy éppen Négyz szálláshoz köthetők a jászok régészeti kutatásának első kísérletei.

Prückler (Pórtelki) József a Jász Múzeum 1937. évi évkönyvében a „Négyz szállási gyűrű-lelet” címmel rövid cikket közölt. A gyűrű, amely felkeltette Prückler érdeklődését, „mert az első pillanatra az Árpád-kor végét, az Anjou-kor elejét árulta el”, jászberényi barátai szívességéből és Gerendásy László jászberényi ékszerész előzékenységeiből került a kezébe. Lelőhelyét Komáromy József segítségével sikerült tisztázni. A gyűrűt „találták a jászberényi határban, Jászdózsához közel, Nagyszállás pusztán Szikszaiék tanyáján, körülbelül 1935-ben... a tanya... Magaslapon fekszik, de még magasabb az a domborulat, hol a gyűrűt találták. Szikszaiék ezen a helyen nagyon sok követ bányásztak. Elbeszélések szerint a kövek egy H alakú formát (alapot?) alkottak. Valószínű, hogy itt a domb tetején egy épület állott, melynek alapja egy részét Szikszaiék megtalálták. Természetesen a kifejtett kövek elkallódtak. A kibontott alapokra senki figyelmét fel nem hívták.

*hosszú egypengéjű kés volt szorítva”, és a településen talált „félíg földbe vájt kunyhó” nem keltették fel Komáromy figyelmét. Véleményét a következőképpen foglalta össze: „Valószínű tehát, hogy a most lefolytatott próbaásatás Négyszállás községnek azt a részét fedte fel, mely a legelső magyar települést rejtí környékén, azt a részt, mely a honfoglalás utáni időktől körülbelül a XV. század elejéig élte életét. A Jászmúzeum évkönyvének egyik tanulmánya is utal arra, hogy a Jászság téli telepei a magyarok lakta hely körül terültek el, ha tehát azt akarjuk, hogy a Jászság ősi életéről értékes megállapításokat kapjunk, kutatásainkat föltétlenül tovább kell folytatnunk. Ez a vizsgálódás pedig akkor fog sikerre vezetni, ha a most feltárt és magyarnak látszó és csupán korai, XI–XV. századi temetkezés melletti telephelyen kívül, a közelben, meg fogjuk találni azt a temetőt és azt a települési vonalat, amelyek már a XV–XVII. századi életet árulnák el. Nincs kizárva, hogy az az újabb telep fogja felfedni a részben Jászdózsára hordott négyszállási templom köveinek a útját.”<sup>23</sup>*

## A KÖZÉPKORI JÁSZ ETNIKUM RÉGÉSZETI KUTATÁSÁNAK MÓDSZERE

Mint már említettük, a hazai kun régészetben a hatvanas-hetvenes években elért eredmények és a felvetődő új problémák megoldása szükségessé tették a régészeti feltárások kiterjesztését a jász etnikumra is. A kutatási módszerek továbbfejlesztéséhez nagyban hozzájárult az etnosz problematikájának tudományos kidolgozása. *„Legáltalánosabban és legszűkebb értelemben véve az etnosz olyan történelmileg kialakult embertömegként határozható meg, amelyek közös, viszonylag állandó kultúrelemei (többek között nyelve) és pszichikai tulajdonságai vannak, ezenkívül egységük tudatos, és szintén tudatosan megkülönböztetik magukat minden hasonló formációtól.”*<sup>24</sup> A tág értelemben vett kultúra valamennyi összetevője közül általában a nyelv rendelkezik a leghatározottabban kifejeződő etnikai funkciókkal. A magyar néprajzi kutatás a néprajzi vagy etnikai csoport elkülönítésénél alapvető meghatározó vonásként tárta fel az etnikumok, etnikai csoportok sajátos „mi”-tudatát (mátság, összetartozás, közös eredet hite), amellyel elhatárolják magukat környezetüktől.<sup>25</sup>

Ezek a felismerések kristályosították ki bennünk azt a meggyőződést, hogy a magyarországi jász települések, valamint temetőik leletanyagának értékelésénél, de ez vonatkozik az összes többi késő középkori népcsoportra is, alapvető módszertani kiindulópont a meglévő írásos források tanulságainak számbavétele, ugyanis ezek elemzése számottevő segítséget adhat az egykori népesség etnikai hovatartozásának megállapításához. Az etnikai hovatartozás ismeretében kell és lehet a régésznek az anyagi „kultúra” elemzését elvégezni, feltárni annak különféle összetevőit, történeti rétegeit.

Tudniillik a késő középkori (feudalizmus kori) leletek elemzésénél a kultúrából való kiindulás nem egy veszélyforrást rejt magában és könnyen tévútra vezethet. Ugyanis pl. a jászok és a kunok esetében a szállástemetők leletgyűjtéseiből rekonstruálható kultúra a kényszerű feudalizálódás és az interetnikus kapcsolatok alapján, ha egyáltalán szabad ezzel a kifejezéssel élni, nem intakt, hanem kulturálisan többretegű. Tovább bonyolítja a helyzetet az a tény, hogy a jászok és kunok kultúrája, bármelyiket is tekintjük, a Magyarországra való beköltözés előtt sem volt egységes.

A XIII. századi utazóknak a jászokra vonatkozó tudósításai még azt a feltételezést is megengedik, hogy pl. az egymás közvetlen szomszédságában élő jász közösségek között is lehetnek a régészet módszereivel jól elkülöníthető kulturális különbségek. A kultúrából való kiindulást feltételezve jelen esetben kézenfekvő megoldásnak tetszhet a kulturális különbségek mögött etnikai különbségeket keresni.<sup>26</sup>

Ebben a vonatkozásban eklatáns példa a Négyszállással közvetlenül határos Jászdózsa problematikája, amelynek történetírói a szájhagyomány alapján úgy vélték, hogy azt az elpusztult Négyszállás lakosai telepítették.<sup>27</sup> Azonban amikor 1550-ben a törökök a Jászságot először összeírták, Jászberény, Árokszállás, Ágó, Jászapáti, Négyszállás, Jákóhalma, Mihálytelek, Kisér, „Ladáni Szengyörgy” (Jászsós-szentgyörgy), Jászladány, „Szengyörgy” (Jászfelsős-szentgyörgy) és Jászboldogháza mellett önálló településként sorolták fel Dósa néven Jászdózsát is.<sup>28</sup>

Hogy a felsorolt települések a török hódoltság előtt a többi, a defterbe felvett, településtől eltérő jogi helyzetűek voltak, arra az összeírásban a következő utalást találjuk: *„Jászberén város» tizenkét faluval együtt régebben a királyok korában tizedet és dzsijjét nem fizetett, mivel évenként szabott összegben hatszáz florint, a florint ötven akce értékben számolva, és kétezer ötszáz kila búzát és kétezer ötszáz kila árpat szoktak fizetni, a régi szokáshoz híven az új szultáni defterbe is így jegyeztetett fel.”*<sup>29</sup>

Bár Jászdózsára vonatkozóan meglehetősen szűkölködünk történeti adatokban, mégis Zsigmond egyik 1433-ban kelt oklevele Négyszállással együtt említi.<sup>30</sup>

Véleményünk szerint Jászdózsa kezdetül filiszteus község lehetett. Ezt látszik megerősíteni, hogy az 1550-ben felsorolt lakosai között még többen, bár a populáció a névanyag alapján már elég vegyesnek tűnik – Tokán Pál, Bokator Orbán és Sebestyén őrizték eredeti jász nevüket.<sup>31</sup>

Ezek után joggal vetődik fel a kérdés, hogy hol települhetett a Négyszállással azonos korú Jászdózsa? A település jelenlegi belterületén ugyanis nincs semmiféle középkori előzmény. A falut természetesen a középkori településhatárokon belül kell keresnünk és ha nem is a Tarna mellett, ahol jelenleg fekszik, hanem attól kb. három km-rel nyugatabbra, a Nyavalka nevű hajdani vízfolyás mellett, centrumában az egykori Boldogasszony halmával, a jelenlegi Kápolnahalommal, meg is találjuk.

A Kápolnahalomról Bartalos Gyula, Hild Viktor és Seemayer Vilibald 1893–95-ben végzett feltárásai, később Gallus Sándor 1943-as ásatása eredményeképpen honfoglalás- és Árpád-kori sírok is előkerültek.<sup>32</sup>

A Kápolnahalmon Bóna István 1971-ben egymásra épített román és gótikus templommaradványok feltárását fejezte be. „A legkorábbi épület (XI–XII. sz.) rendkívül mélyen és jól alapozott, 26 m hosszú, egyenes szentélyzáródású templom, amely a XIII. sz.-ban, valószínűleg a tatárjárás idején elpusztult. A romos épületet még az Árpád-korban helyreállították, új, kisebb, egyenes záródású szentéllyel és pillérekkel látták el. A helyreállításhoz a korábbi szentélyt alapjáig kibányászták, a második templom padlóját méternyi köves-törmelékes pusztulási rétegre építették. A XVI. sz. elején a román templomot lebontották és késő gótikus csarnoktemplomot építettek a korábbi maradványok fölé. A gótikus templomnak csak a nyugati fele maradt meg, K-i felének alapjait maradéktalanul kibányászták. A csarnoktemplom egy érem alapján 1552-ben, Szolnok eleste évében pusztult el, az alapokból következtetve felrobbantották. Köveit még a XVI–XVII. sz.-ban elhordták, részben kibányászták, mivel az 1743-ban közvetlen közelében épült barokk kápolna nem a templomok helyére és köveiből épült. A templom körül XI–XVI. sz.-i sírok kerültek elő, köztük XI–XIII. sz.-i kőszir.”<sup>33</sup>

A Bóna által feltárt XI–XVI. sz.-i sírok feltehetően nem bővelkedtek leletanyagban, hiszen az ásatási jelentésbe azokról semmiféle említés nem esik. Pedig a Jászdózsára vonatkozó történeti adatok alapján, összevetve azokat a templomok építési periódusaira vonatkozó adatokkal, komoly okunk van feltételezni, hogy a Kápolnahalmon feltárt XI–XII. sz.-i román stílusú templomnak a tatárjárás utáni megújítása nem a megmaradt lakossághoz köthető, hanem egy új beköltöző népcsoporthoz, a jászokhoz.

Minthogy jelenlegi ismereteink szerint a jászokat és a kunokat királyi, illetve királynéi birtokon telepítették le, ez némileg magyarázná azt a sajnálatos tényt, hogy miért nem rendelkezünk a tatárjárás előttről semmiféle adattal Jászdózsa Árpád-kori előzményére vonatkozóan. Ha pedig a tatárjáráskor megromlott templomot, mint igen valószínű, a jászok állították helyre, következésképpen ők is temetkeztek a XIII. század második felétől a templom köré, sőt teljes joggal feltételezhető, hogy ők építették a gótikus csarnoktemplomot is a megromlott román stílusú helyett.

Ennek a feltételezésnek ellentmondani látszik, hogy Györffy György a jászdózsai Kápolnahalmot a gyulafehérvári káptalan registroma alapján meggyőzően azonosította azzal a Hajóhalom nevű településsel, amelyen 1271-ben V. István országgyűlést rendezett a Dunától keletre lakó nemesek számára,<sup>34</sup> amely 1317-ben közelebből meg nem nevezett nemesek tulajdonában volt,<sup>35</sup> és 1345-ben vásártartási joggal rendelkezett.<sup>36</sup> Ez az ellentmondás azonban csupán látszólagos, ugyanis Hajóhalom 1345 után eltűnik a forrásokból (birtokosairól nem tudunk semmi közelebbit, úgyszintén lakosairól sem), a Jászdózsát említő első megmaradt írásos forrás pedig 1433-ban kelt, azaz Hajóhalom és Jászdózsa nem létezett egy időben. Hajóhalomnak a jászok általi megszállását pedig nyugodtan feltételezhetjük, már csak amiatt is, mert a négyszállási jászok expanzív törekvéseire több adattal is rendelkezünk. Még 1459-ben is tiltják őket pl. az egri káptalan Szent András teleke nevű birtokának használatától, de teljesen eredménytelenül, mert a település végül is Jászszentandrás néven a Jászság részévé vált.

A Jászdózsával kapcsolatban felvetett problémát nagyobb bizonyossággal csak a régészeti elemzés és az antropológiai vizsgálatok dönthetik majd el. Magunk is csupán azért térünk ki rá, hogy bizonyítsuk, a régészetben bevett módszerekkel a fentebb vázolt következtetésekre semmi esetre sem lehetett volna jutni, sőt azok alapján leginkább kontinuus lakosságot kellett volna feltételezni. De ugyancsak semmiképpen sem lehetett volna a négyszállási I. sz. temetőben megfigyelt jelenségek alapján a két temető azonos korú rétegei között azonos etnikumú lakosságot feltételezni.

A rendelkezésünkre álló források Négyszállást 1391-ben említik először egy „Apáthy-szállás”-t érintő határjárás kapcsán. Az oklevélben kétszer is feljegyzésre kerül a Négyszállásról Apáti földjére vezető út.<sup>37</sup>

Négyszállás lakosságára vonatkozóan adatokat 1393-ból nyerhetünk, amikor is Zsigmond király megerősítette a fentebb említett 1391-ben kiadott oklevelet. A királyi intézkedésre az Apátiszálláson élő jászok panasza adott okot, mely szerint a Négyszálláson lakó jászok hatalmaskodva szántanak és szántatnak Apátiszállás régi és igaz határjelein belül.<sup>38</sup>

A négyszállási jászok feltehetően nem hagytak fel expanzív törekvéseikkel, ugyanis egy negyven évvel későbbi, 1433. augusztus 14-i keltezésű oklevélben Zsigmond király többek között Kompoltnak, a négyszállási királyi filiszteusok kapitányának megparancsolta, hogy az egri káptalan Szentandrás nevű lakatlan faluját (a mai Jászszentandrást), amelyet erővel elfoglaltak, s azt ingyen szántották és vetették, sőt ott új lakóházakat is kezdtek építeni, az egri káptalan birtokába azonnal bocsássák vissza.<sup>39</sup>

Az 1393. és 1433. évi oklevelek alapján Négyszállást jász (filiszteus) közösségnek tarthatjuk, amelynek élén a kapitány állott. Nézetünket Erzsébet királyné 1438. augusztus 24-én kelt oklevele is megerősíti, amelyet az összes és bármely szállásokon, de különösen Berényszálláson, Négyszálláson, Árokszálláson és Apátin lakó filiszteusokhoz intézve adott ki. Minthogy a királyné a filiszteusok bíróságát vagy ispánságát udvarmesterének, Berzevici Pohárnok Istvánnak adományozta hivatalul, s megbízta a jászok részéről a királynénak járó jövedelmek kezelésével, megparancsolta, hogy a jászok – így a négyszállási jászok is – ezentúl Pohárnok Istvánnak, vagy az ő általa a jászok közé rendelt embereinek minden szabados és szokott dolgokban engedelmeskedjenek, s az eddig járt mindenféle királynéi jövedelmeket Pohárnok Istvánnak, illetve az ő embereinek szolgáltatassák be.<sup>40</sup>

Az 1438 után keletkezett oklevelek is több támpontot adnak a lakosság etnikai hovatartozására vonatkozóan és egyértelműen a jász mivoltot támasztják alá. Így pl. Kompolt László a Négyszálláson 1407–1449 között jász kapitányságot viselt filiszteus Kompolt-család utolsó sarja 1449. évi végrendeletében többek között négyszállási birtokait Bálint, Mihály, Bertalan és János négyszállási jászokra hagyta.<sup>41</sup>



1459 júniusában Mátyás király két oklevélben is rendelkezett a négyszállási jászok felől. Az egyikben a király újból eltöltötte a négyszállási és árokszállási jászokat az egri káptalan Szentandrás teleke nevű birtokának használatától, és megparancsolta, hogy az egri káptalant Szentandrás teleke nevű pusztája békés birtoklásában ne háborgassák, s a káptalan jobbágyságait fenyegetőzésükkel el ne ijesszék.<sup>42</sup> Mátyás a másik oklevélben a Berényszállás, Négyszállás, Fényszarú és Árokszállás székbeli filiszteusokat a budai vár rovatolójának zsarolásai ellen Heves és Külső-Szolnok megyék főispánjainak védelme alá helyezte.<sup>43</sup>

1469-ben Mátyás király újra oklevelet adott ki Berényszállás, Négyszállás, Fényszarú és Árokszállás székeiben és ezek tartozékaiban lakó összes filiszteusok kérelmére és megengedte nekik, hogy a taxát, az élelmiszer- vagy bármi más adót, mint ahogyan a többi jászok is, külön fizethessék.<sup>44</sup> Négy évvel később, 1473-ban Mátyás az 1469-ben kiadott oklevélben felsorolt jászok adóját a régi szokásos 500 forint évi census és 300 forint tegzespénzben határozta meg, s őket más országos adózásoktól felmentette.<sup>45</sup>

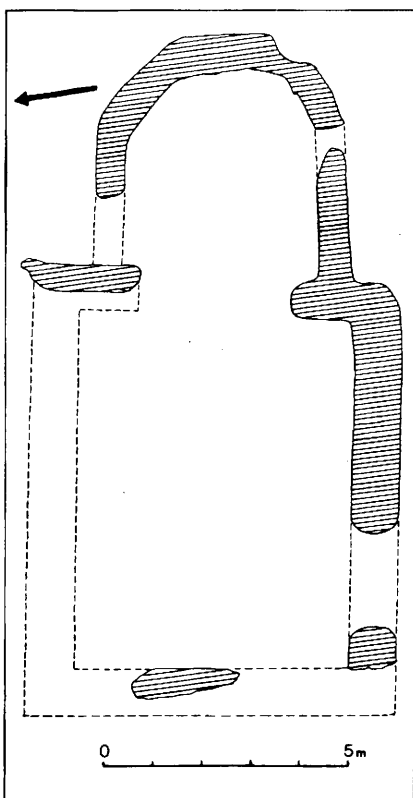
1478. április 3-án Mátyás király a Berényben, Négyszálláson és Ágón lakó jászok képviselőinek, Márton kapitánynak, Kazdach Mihálynak, valamint Mártonnak és Pálnak a kérésére Zsigmond 1412-ben átírt 1407. évi kiváltságlevelét megerősítette.<sup>46</sup> Ugyanezt az oklevelet 1492. február 27-én II. Ulászló kiváltság formájában újra megerősítette.<sup>47</sup> A kiváltságlevelével rendelkezése szerint az „...ország bírái, vagy igazságszolgáltatói közül sem egyháziak sem pedig világiak a maguk sorából választott kapitányjaikon kívül bárkinek a kérésére, s bármiféle ügyekben a felettök (ti. a jászok felett – SL) bírászkodni, vagy őket bíróságuk elé állítani senki se merészkedhetik vagy tartozik és hogy őket személyüktől, árucikkeiktől és bármiféle holmijaiktól ezen országunk területén utaztukban teljességgel semmiféle vám fizetésére ne erőltessék.”<sup>48</sup> Egyébként II. Ulászló 1492 februárjában Mátyás 1473. évi oklevelét is megerősítette.<sup>49</sup>

Az eddigiek alapján biztonsággal megállapítható, hogy Négyszállás fennállásának egész időszakában a kiváltságos jász települések közé tartozott. Ennek megfelelően a hatvani szandzsák 1550. évi adóösszeírásában is a jász községek között szerepelt.<sup>50</sup> A település a török hódoltság folyamán pusztult el véglegesen.<sup>51</sup>

Az a tény, hogy a történeti adatok alapján Négyszállás fennállásának egész folyamán nagy bizonyossággal jász lakosságú település volt, azt jelentette számunkra, hogy az előkerülő leletanyag és a megfigyelhető jelenségek, szokások, függetlenül azok jellegétől, függetlenül attól, hogy elkülönülnek-e az egyéb, hasonló korú magyarországi leletektől vagy nem, együttesen és külön-külön a magyarországi jászok kulturális hagyatékának tekintendők.<sup>52</sup>

## A TEMPLOM

Az ásatás a Prückler-féle 1937-es közleményben jelzett Szikszai-tanya udvarán kezdődött,<sup>53</sup> s a feltárt területről már 1980-ban, az első ásatási szezonban egy templom alapozásának maradványai és egy templom körüli temető sírjai kerültek elő.<sup>54</sup>



A templom alaprajza a kő- és habarcs törmelékkel betöltött alapárok megmaradt részleteiből rekonstruálható. A temető területén kb. 13 m hosszú és 7,5 m széles,<sup>55</sup> egyhajós, a nyolcszög öt oldalával záródó szentélyű gótikus falusi templom állott (5. kép).

A templomot már egy használatban lévő temető területén építették fel, s az alapozáskor több sírt (4., 5., 7., 8., 10., 19., 20., 30., 35., 37–38., 109. és 133. sírok) kisebb-nagyobb mértékben megrongáltak, illetve megsemmisítettek. A templomot és a temetőt árokkal vették körbe (6. és 7. kép).

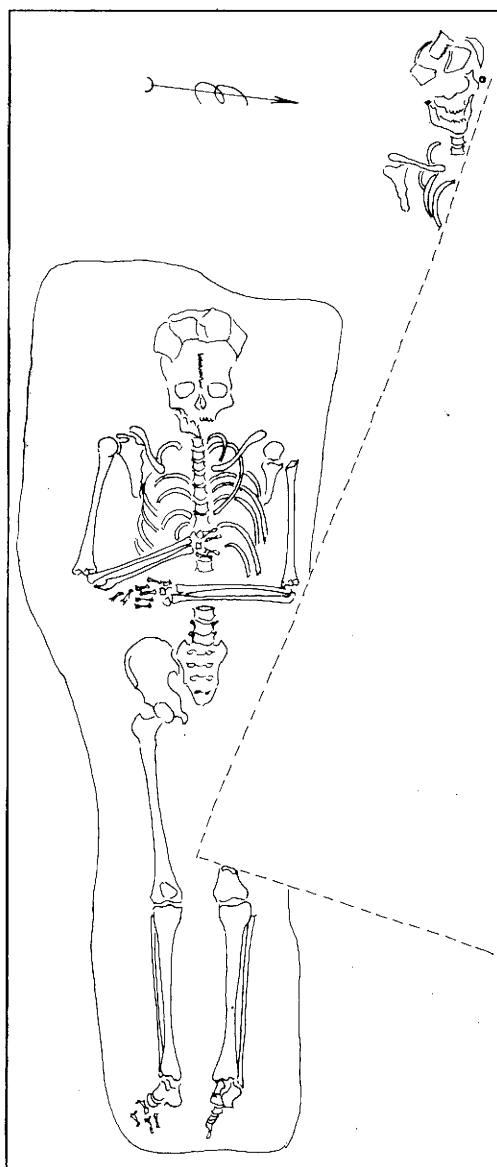
Az akkori hivatalos egyházi álláspontot figyelembe véve, a templom fölépülte előtt a földbe került sírok pogány, esetleg eretnek temetkezésnek számítottak. A templom felépítésének időpontja így biztos támpontot ad számunkra a négyszállási jászok közötti római rítusú térítés befejeződéséről.

A templomépítés időpontjának a meghatározásához datálható értékű leletek híján az alapárok által metszett sírok nem adnak semmiféle támpontot. Egyedüli lehetőség az alaprajzból kiindulva, az abból levonható következtetéseket a történelmi körülményekkel összevetve megkísérlni meghatározni a templom építésének az időpontját.

A XIV. század közepétől a ferencesek térítették a kunok és a jászok között,<sup>56</sup> s 1472-től egyik térítő csoportjuk véglegesen letelepedett Jászberényben. A letelepedés szoros kapcsolatban állott a jászok keresztény hitre térítésével, illetve annak befejeződésével. Ugyanis a térítő minoritáknak a jászberényi filiszteusok

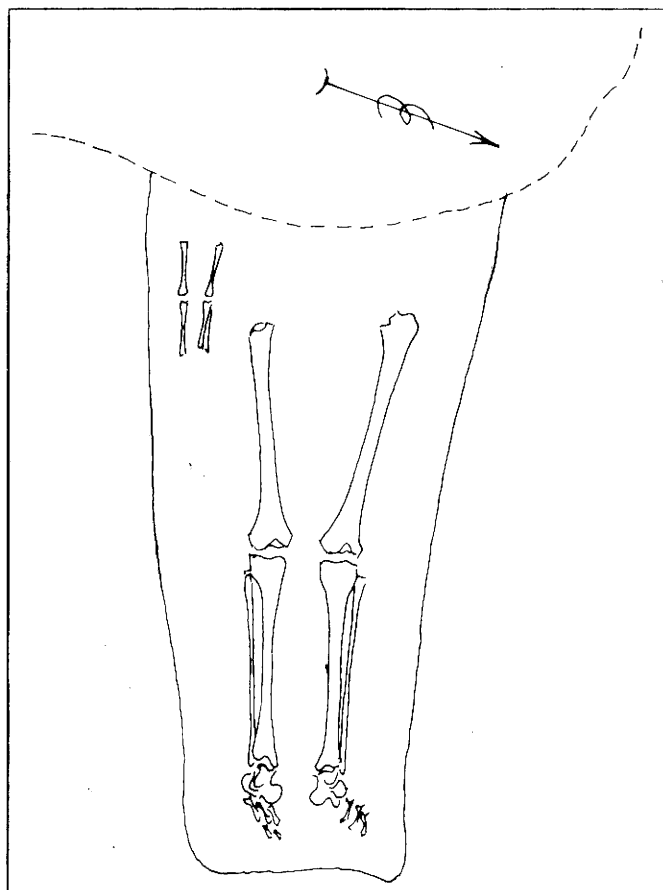
5. kép. A négyszállási templomnak az alapárok megmaradt részleteiből rekonstruált alaprajza

Abb. 5. Aus den erhaltengebliebenen Teilen des Grabens der Grundmauer rekonstruierte Grundriß der Kirche von Négyszállás



6. kép. A templom alapozási árka által metszett 4. és 5. sír (balról jobbra)  
Abb. 6. Die von den Grundmauern der Kirche durchschnittenen Gräber 4 und 5 (von links nach rechts)

7. kép. A templom alapozási árka által metszett 37–38. sír  
Abb. 7. Die von den Grundmauern der Kirche durchschnittenen Gräber 37–38



által épített templomot és rendházat birtokba venni a pápa 1472-ben azon érdemeik elismerése mellett engedte meg, hogy a magyarországi jászokat a keresztény hitre térítették.<sup>57</sup>

A ferencesek III. Miklós pápa 1278. évi bullájában foglalt azon rendelkezése folytán jelentek meg Jászberényben, mely tartományfőnököket arra utasította, hogy küldjön hittérítőket a kunok és a jászok közé. Az első rendtagok Jászberényben, a Zagyva partján, az 1472-re felépült templom és rendház közelében építettek egy kis kápolnát Szent László tiszteletére. Ennek maradványait 1926-ban bontották el véglegesen.<sup>58</sup>

Szántó Konrád, a jászberényi ferences templom történetét feldolgozva, feltételezte, hogy a ferences térítő akció az 1460-as évek valamelyikében fejeződött be, s az évtized második felében már folyt a jászberényi templom építése.<sup>59</sup> Ennek alapján a négyszállási templomnak 1460 előtt már mindenképpen állnia kellett.

A feltárt templomalaprajz szembeötlő sajátossága, hogy a kb. 6,5 m hosszúságú hajóhoz egy viszonylag nagyméretű, 4,5 m hosszú szentély csatlakozik.<sup>60</sup> Ez az építészeti sajátosság a gótikus stílusnak a ferences rendi szellemhez igazított változatára jellemző.<sup>61</sup> Vagyis az egykori négyszállási templom építészeti jellemzői nincsenek ellentétben, sőt összhangban vannak a jászok keresztény térítéséről szóló történeti adatokkal.

A kunok és jászok végleges megtérítésére az utolsó nagyszabású akciót I. Lajos király indította el. 1348-ban VI. Kelemen pápától leiratot eszközölt ki, melyben a pápa felszólította Márton tartományfőnököt, hogy küldjön újabb hittérítőket a „kunok megszelídítésére”.<sup>62</sup> Feltehetően véletlen történelmi egybeesés, hogy Magyarországon éppen a XIV. század második felében terjed el szélesebb körben a gótikának a ferences rend testére szabott változata.<sup>63</sup>

A fentebb vázolt folyamat ismeretében a négyszállási templom építésének az idejét a legegyszerűbb volna minden kétséget kizáróan a XIV. század közepe és a XV. század közepe közé datálni. Magunk, bár logikai érveken kívül egyéb bizonyítékkal nem rendelkezünk, a jászági térítés befejeződésének időpontjából kiindulva, a templomépítést általában egy



közösség megtérésének lezárulásaként értékelve, az általunk feltárt templom építését a XV. századnál korábbra nem tesszük, s annak is inkább a középső harmadára.

A XV. század első két harmadában jól megfigyelhető egy templomépítési hullám a Jászságban. A már említett templomokon kívül ekkor épült fel Jászágó temploma is.<sup>64</sup> *Soós Imre* szerint az először 1356-ban említett Jászárokszállás parókiájáról Mátyás királynak egy 1458. évi oklevele tudósít.<sup>65</sup> A ferences templom mellett Jászberény plébániatemplomát is újból felépítették a XV. század második felében.<sup>66</sup> *Genthon István* szerint Jászfényszaru kőtemploma a XV. században, gótikus stílusban épült, a nyolcszög három oldalával záródó szentéllyel és csúcsíves ablakokkal.<sup>67</sup> Jászkóhalma gótikus templomát is 1484-ben említik először.<sup>68</sup> Vagyis a XV. században a Jászsághoz tartozó tizenhárom település közül hatban minden bizonnyal templom épült 1400–1470 között. 1550-ben a török a hatvani szandzsák adóösszeírásában a Jászság települései közül Jászberényben István, Antal és Filip, Jászárokszálláson Mátí, Jászágón Pál, Jászapátin Gergel, Négyszálláson Pál és Jászkóhalmán Gergel nevű papot tüntet fel.<sup>69</sup>

Már 1980-ban megállapítást nyert, hogy az a templom körüli temető, amelynek régészeti ásatása elkezdődött, a település nyugati végpontján feküdt. A település ettől keletre kb. 1–1,5 km hosszan húzódott, mintegy kettészelte azt a Tarnába folyó Csákó-ér (Czakó-ér). Négyszállás keleti végpontján egy alacsony halom földje szintén templom körüli temetőt rejtett magában. A későbbi terepbejárások igazolták, hogy ettől a halomtól keletre a Tarnáig egy nem nagy kiterjedésű avar-, majd Árpád-kori település feküdt. Ebben a templom körüli temetőben végzett ásatások azt bizonyították, hogy a jászok Négyszálláson is egy, a tatárjáráskor elpusztult Árpád-kori település telkén telepedtek meg. A római kereszténységre a betelepedést követően rövidesen áttérő csoportjuk temetkezés és minden bizonnyal hitéleti célokra is birtokba vette a még a XI. században megépült, félköríves apszisú, Árpád-kori egyházmegyei templomot (illetve a templom körüli temető területét), s nem sokkal később, a megromlott templom helyébe valamikor a XIII. század vége, XIV. század első fele között négyszögletes szentélyű templomot emelt, s ebbe, illetve e köré temetkezett, a temető területét pedig fallal vette körül.

## A TEMETŐ IDŐRENDI HELYZETE

Amint már szó esett róla, a temető sírjainak egy része a templom építésénél korábbi. A feltárt 454 sírt az előkerült leletanyag alapján XIII–XV. századnak tartjuk.

A legkorábbi éremmel datált sírokból (64. és 86. sír) III. Béla (esetleg IV. István) bizánci mintára vert bronz pénze került elő. Ezek a III. Béla éremmel datált sírok minden bizonnyal a temető legkorábbi rétegéhez tartoztak, s földbe kerülésük a XIII. század második felére tehető.

A 64. és 86. sírokat, mindkettő női sír, a következők miatt datáljuk a pénzek használatánál közel egy évszázaddal későbbre. Egyrészt, mert a két pénz nem eredeti funkciójában, tehát nem pénzként került a sírokba. A 64. sírban nyakékként szolgált, a 86. sírban pedig feltehetően fejkendőre volt felvarrva, ugyanis három helyen lyukasztották át és az összetört koponyacsontok között levő földből került elő. Másrészt pedig a ruhát díszítő üvegtükrökkel együtt szintén nyakékként felhasznált, bizánci mintára vert III. Béla pénzzel datált női sír Orgondaszentmiklós kun szállástemetőjéből is került elő (59. sír). Nem lehet kétséges, hogy a három ismertett sír azonos kronológiai horizontot képez. Az orgondaszentmiklósi sír a tatárjárás előtt nem kerülhetett a földbe. XIII. századi keltezését erősíti az a tény is, hogy a ruhát díszítő üvegtükrök a kun szállástemetők legarchaikusabb rétegét képviselik.<sup>70</sup> S éppen az orgondaszentmiklósi sír kronológiai helyzete szolgál régészeti bizonyossággal a négyszállási temető legkorábbi sírjai földbe kerülésének a XIII. század második felére történő meghatározásához és a gondolatot tovább szöve, a legkorábbi magyarországi kun és jász leletek egykorúságának alapos feltételezéséhez. Következésképpen az említett sírok régészeti bizonyítékai a kun és a jász beköltözés egyidejűségének.<sup>71</sup>

A négyszállási I. sz. temető használatba vételének kezdeti időpontja tehát a XIII. század második fele, talán inkább középső harmada, a temető használatának végpontja pedig feltehetően a templom építésének időpontja. Utóbbival kapcsolatban csupán annyit szeretnénk megjegyezni, hogy a négyszállási II. sz. temetőben, mely a plébániatemplom temetője, a XVI. századi sírok többségében pénzérmét találtunk, ebből a temetőből viszont XVI. századi érem nem került elő.

## A PRÜCKLER (PÓRTELEKI) JÓZSEF ÁLTAL KÖZÖLT LELETEK ÉS A KOMÁROMY JÓZSEF ÁLTAL FELTÁRT SÍROK

A *körirat*os gyűrű: Feltehetően 1935-ben találták a Szikszai-tanyán. A templom körüli temető egyik sírjából került elő. „A csontok között volt, állítólag ujjperecre húzva, a gyűjteményem számára megszerzett ezüstgyűrű” – írta Prückler. A gyűrű karikáját forrasztással erősítették a gyűrűfejhez („a vékony köralaphoz”). A gyűrűfejen „körirat és címer, vagy jelvény van bevésve. A körirat majuscula-betűkkel a következő: + SABODEYCHI, azaz Szabó Decsi. A köriraton belül a vonalkörbe vésott címer vagy családi jelvény, két csizmát ábrázol, közöttük egy elválasztó ponttal.” A karika átm.: 2,2, a gyűrűfej átm.: 2,2 cm. Prückler a gyűrű korát a majusculák alapján a XIV. századra tette. Majd megemlíttette, véleményét



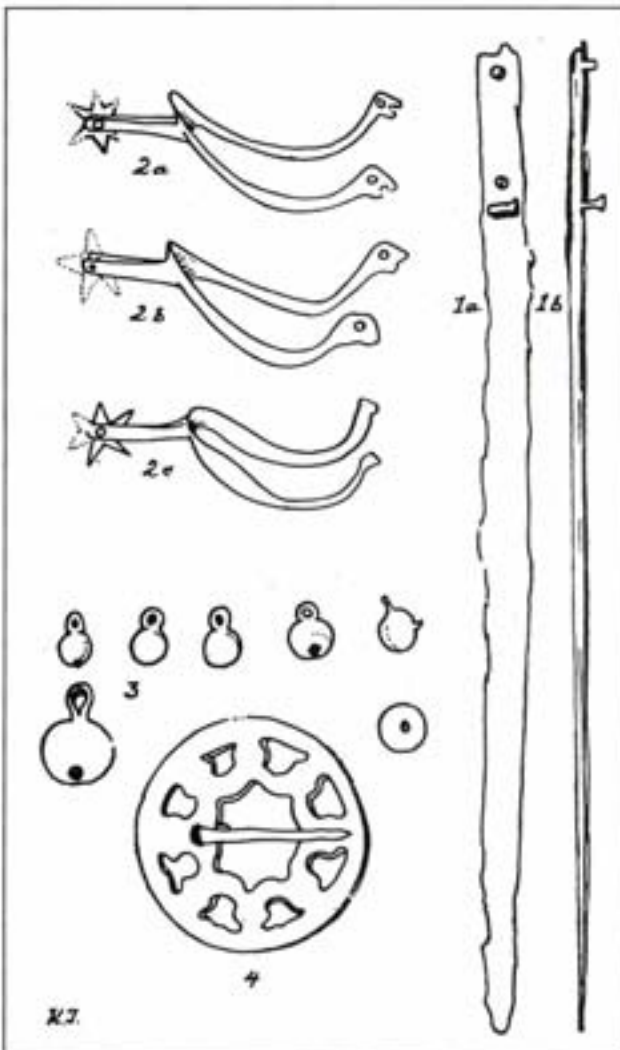
8. kép. Gyűrű a négyszállási I. sz. temető területéről (Prückler után)

Abb. 8. Fingerring aus dem Friedhofsgelände Nr. I. von Négyszállás (nach Prückler)

az is erősíti, hogy a gyűrűvel együtt (ti. a Szikszai-féle turkálásokból) előkerült Nagy Lajos szercecsenfejes dénára és Zsigmond obulusa is<sup>72</sup> (8. kép).

Egyéb leletek: 1936–37-ben a négyszállási I. sz. temetőből további leletek jutottak Prückler-hez. Egy egyenes, egyélű, keresztvas nélküli kard, „úgynevezett parasztkard (Bauernschwert), mely a XIV. századra jellemző”. H.: 62, Sz.: 3,5 cm. 3 db sarkantyú, „jellegzetes XIV. századbeli, sőt annak is a végére tehető tarajos volta miatt”<sup>73</sup> (9. kép).

A Komáromy által végzett ásatás: (1936. szeptember 1–4.) tapasztalatainak közzétételére Prückler első tanulmányát követően 1937-ben, majd kissé részletesebben 1939-ben került sor. Komáromy a „Szikszai-féle tarlón soros keresztény temetőre bukkant, amely néhol rendellenes túlszűfolttságot tüntet fel”. Mint írta: „A csontvázak majdnem minden esetben néhány fokos



9. kép. A Prückler által Négyszállásról összegyűjtött leletek  
Abb. 9. Die von Prückler aus Négyszállás eingeholten ausgegraben Funde

6–10. sír: Családi temetkezőhelynek látszó, öt csontvázat magába foglaló, 250 cm széles, 400 cm hosszú sír. Egy középkori férfi, három meghatározhatatlan nemű egyén és egy idős nő sírhelye, minden melléklet nélkül, csupán az első férfinak volt meg az ismert, két szélén rovátkolt ezüstgyűrűje. Az öreg nő került legutoljára a sírba, mert a jobb oldalán fekvő váznak bal combcsontja természetellenes irányban, 90 fokban elfordulva és a combcsont fejével az első férfi lábfejéhez került, míg ugyanennek a lábnak a sípcsontja és szárkapcsa, valamint a lábfej, eredeti helyén feküdt (12. kép).



10. kép. A Komáromy által feltárt 2. sírban talált gyűrű

Abb. 10. In dem von Komáromy freigelegten Grab 2 gefundener Fingerring

eltéréssel K–Ny irányban feküdtek, arccal kelet felé. Több temetkezés koporsónyomokat árult el, de találtunk gyékénybe csavart csontvázakat is. A gyékényszálak vastagsága – elliptikus formában – 7x5 mm volt. Két sírban farkasmáji terméskőből készült kővánkost találtunk, egy feldúlt sírban pedig három egyénnek összedobált csontrészein három emberfej nagyságú és több kisebb kő- és vörösré égett tégladarab feküdt gúlaszerűen rakva.

1. sír: 155 cm hosszú női csontváz, fiatal fogazattal, egy sima és egy mindkét szélén rovátkolt karikagyűrűvel, a nyakon félgömb alakú 12 mm átmérőjű ruhadísszel. A sír mélysége 45 cm volt, a kezek össze voltak kulcsolva.

2. sír: 160 cm hosszú női csontváz, középkori fogazattal, B gótikus majuszkulát ábrázoló ezüstgyűrűvel, felső fogorán Mária királyné (1382–1385) ezüstdénárjával (CNH. II. 117.). A sírban egy fülesgombot is találtunk és a csontokon szétszórta zöld foltot, a fémanyag azonban teljesen hiányzott. A sír mélysége 50 cm volt. A jobb kéz a bal könyökön feküdt (10. kép).

3. sír: 161 cm hosszú férfi csontváz, középkori fogazattal, két szélén rovátkolt ezüstgyűrűvel, a jobb oldalán 13 cm hosszú nyelű és 53 cm hosszú pengéjű egyélű, egyenes kard feküdt. A medencében kettős, összetett elliptikus alakú ezüst csatot találtunk, vastűskével. Ez a sír az előző női sír közvetlen közelében feküdt.

4. és 5. sír: 156 cm hosszú, meghatározhatatlan nemű, melléklet nélküli csontváz, melyen egy fiatal gyermek 120 cm hosszú váza feküdt. Ennek a jobb hónaljába négy szegeccsel ellátott 20 cm hosszú egypengéjű kés volt szorítva. A két csontváz között idegen anyagot és földet nem találtunk; minden jel arra vallott, hogy a két holttest – szülő és gyermeke – egy időben került föld alá (11. kép).



11. kép. A Komáromy által feltárt leletek korabeli fényképfelvétele, Jászberény, Jász Múzeum  
Abb. 11. Die zeitgenössische Fotoaufnahme der von Komáromy erschlossenen Funde, Jász-Museum zu Jászberény

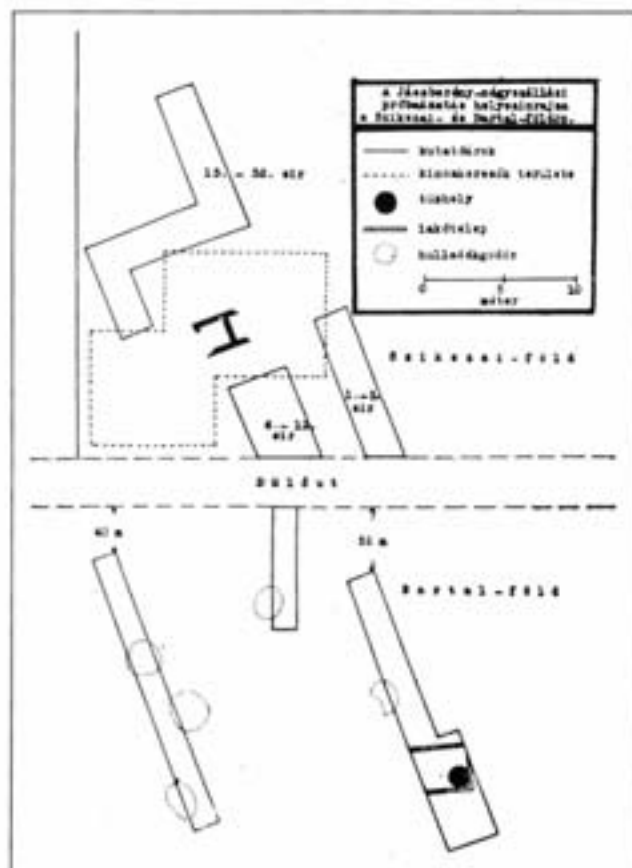
11–32. sír: Meghatározhatatlan nemű, rossz fenntartású csontokkal, több helyen megzavart fekvésben, mellékletek nélkül, melyeknek felmérése részben a kötött talaj, részben a csontanyag porladása miatt lehetetlen volt.

Meg kell jegyezni, hogy a 6–10. sírban övmaradványt találtunk 4 cm hosszúságban. A pártáöv a derékon viselt ékesség volt, a hajadonság jelképe. Ennek az övdarabnak díszítését rossz fenntartása miatt megállapítani nem lehet, anyaga ezüst, mely szövetbe van préselve. Egy rozetta sarka kivehető, a bemélyülés szélén körbefutó borda van, ezenkívül sugaras díszlumeny vonalai láthatók. Ugyanitt ezüst hajkarikát találtunk, mely három darabra esett szét.<sup>74</sup>

A négyszállási I. sz. temető leletei közül néhány darab a Magyar Nemzeti Múzeumba került, rájuk Pálóczi-Horváth András hívta fel a figyelmemet. A tárgyakat Jászdózsa lelőhellyel, 1936. 15. számon leltározták be. Ezek 4 db kauri kagyló, 8 db pitykegomb, 2 db pántgyűrű, 1 db kerek bronz övesat és 1 db hólyagos díszítésű korong (13. kép).



12. kép. A Komáromy által feltárt és összegyűjtött leletek közül az egyetlen megmaradt korongpár jelenlegi állapotában  
Abb. 12. Das einzige, erhalten gebliebene Scheibenpaar im Fundensammlung von Komáromy (im jetzigen Zustand)

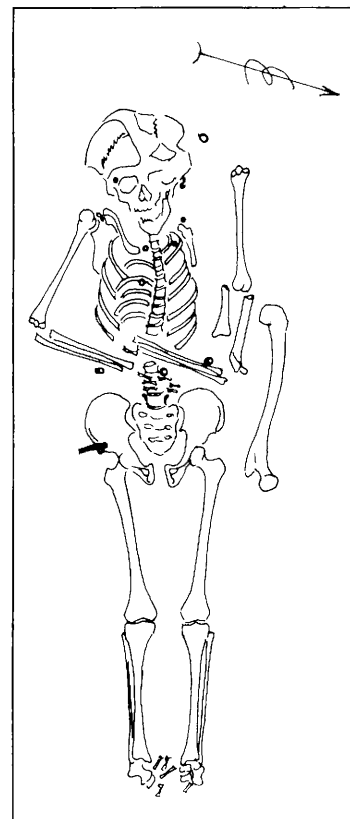


13. kép. A Komáromy által végzett ásatás helyszínrajza  
Abb. 13. Der Situationsplan der von Komáromy durchgeführten Ausgrabung

## A TEMETŐ SÍRJAINAK ÉS A SÍROKBAN TALÁLT TÁRGYAK LEÍRÁSA

- 1. sír.** A sírfenök mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 151 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb és a bal kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb kéz csontjai az ágyékesigolyákon, a bal alkar csontjai a legalsó törzsesigolyákon feküdtek. A jobb felkarcsontot az ásatási munkások megsemmisítették.

*Mellékletek:* 1. A koponya jobb és bal oldalánál, a koponya alatt, illetve az állkapocs ízesülésénél egy-egy fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott karika, amelynek egyik végét spirálisan visszatekerték. A fülbevaló hosszúsága 2,1, a karika átm.: 1, a spirál átm.: 0,6, az ezüstdrót vastagsága 0,1 cm. A koponya jobb oldalánál lévő fülbevaló erősen korrodálódott, csupán töredéke maradt meg. (I. tábla 1–2.) 2. A koponya mellett a bal oldalon keskenyebb végén átfúrt kauri kagyló. Átm.: 2,3 cm. (I. tábla 6.) 3. A bal kulcsont alatt halessigolya. Átm.: 0,7 cm. (I. tábla 5.) 4. Az állkapocs alatt a gerincoszlop jobb oldalánál csont karika. Átm.: 1 cm. (I. tábla 4.) 5. A gerincoszlop mellett, a mellkas jobb oldalán közepén, kerek metszetű bronzszálból formált karika. Átm.: 0,8 cm. (I. tábla 3.) 6. A gerincoszlop alatt a szegycsont felső végénél öntött, tömör bronzgomb, keskeny füllel, amely törött és hiányos. A gomb gömbjének átm.: 0,7 cm. (I. tábla 8.) 7. A legalsó bordánál a jobb és a bal oldalon vas karikákból fűzött sodrony töredékei. Átm.: 0,9–2 cm. (I. tábla 11.) 8. A jobb kéz mutatóujján bronzszalagból formált, két körbefutó kanellúrával díszített pántgyűrű. Átm.: 2,1 cm. Vast.: 0,3 cm. (I. tábla 9.) 9. A jobb medencelapáton tűtartó. Egyik végén tölcse-re-sen kiszélesedő henger, amely vízszintes sávokkal elválasztott zeg-zug vonal mintával díszített. H.: 6,1 cm. (I. tábla 10.) 10. A jobb medencelapátnál, a bronz tűtartó alatt pecsétgyűrű kerek pecsétlőlapja (14. kép). Rossz minőségű ezüsből készült. Díszítése: vésett kör alakú keretben szilizált M betű. Átm.: 1,7 cm. (I. tábla 7.).



14. kép. Négyzállás I. 1. sír  
Abb. 14. Négyzállás I. Grab 1

- 2. sír.** A sírfenök mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 126°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A sír legnagyobb részét egy meghatározhatatlan korú és célú beásás megsemmisítette. A lábszár- és a lábfejsontok maradtak meg.
- 3. sír.** A sírfenök mélysége 75 cm. Tájolás DNy-Ny-K-ÉK, 126°-kal tér el északról délkelet felé. Másodlagos helyzetben levő csontok a 2. sír csontváza megmaradt részei körül. A boka és a lábfejsontok eredeti helyzetben.
- 4. sír.** A sírgödör hossza a jobb oldalon 195, a bal oldalon 185 cm. Szélessége a koponyánál 67, a lábknál 40–45 cm. Szabálytalan, lekerekített sarkú téglalap alakú sírgödör. A sírfenök mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 175 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb kéz csontjai a legalsó törzsesigolyákon feküdtek. A bal alkar az ágyékesigolyákon átfektetve. A templom alapozásakor a jobb medencelapátot és a combcsontot megsemmisítették.
- 5. sír.** A sírfenök mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán feküdt. A koponya, néhány csigolya és borda, valamint a jobb kulcsont maradt meg. A váz többi részét a templom alapozásakor megsemmisítették.
- Melléklet:* 1. A koponya alatt baloldali fülbevaló, kerek metszetű bronzszálból formált, nyitott, kihegyesedő végű karika. Átm.: 1,7 cm (I. tábla 12.).
- 6. sír.** Másodlagos helyzetben levő koponya 60 cm mélységben a 7. sír koporsójának a jobb oldali végénél.
- 7. sír.** A sírfenök mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A sír legnagyobb részét a templom alapozásakor megsemmisítették. A lábszár- és a lábfejsontok maradtak meg. A jobb szárkapocscsont mellett, attól 10 cm-re 35 cm hosszúságban deszkakoporsó korhadékai.

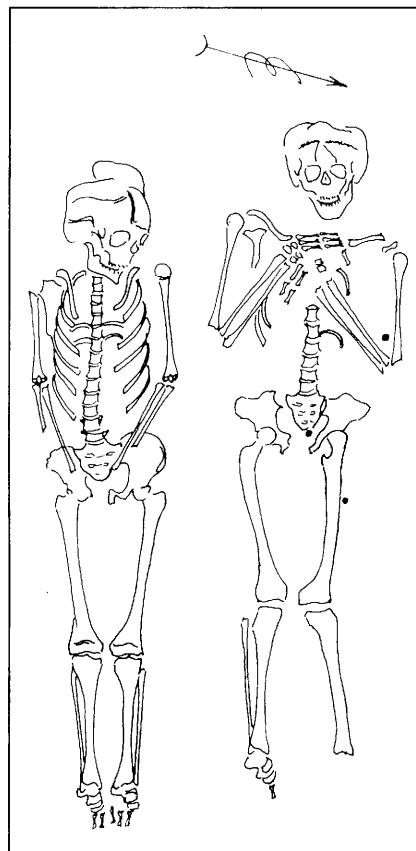


8. sír. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Legnagyobb részét a templom alapozásakor megsemmisítették, a bal lábszár, valamint a jobb és a bal lábfej csontjai maradtak meg.
9. sír. A sírfenék mélysége 73 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 128°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 138 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb és a bal kar könyökben behajlítva és a kulcsontokhoz felhajlítva. Az ujjcsontok a nyakcsigolyák mellett.  
*Melléklet:* 1. Az állkapocs alatt 3 db kerek metszetű, lapos, sárgásbarna és 1 db ovális, sárgásfehér pasztagyöngy. Átm.: 0,6-1, cm (*I. tábla 13.*).
10. sír. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponyát, a törzs csontjait és a medencét a templom alapozásakor megsemmisítették. A jobb és a bal láb csontjai maradtak meg eredeti helyzetben.
11. sír. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 123°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb és a bal kar könyökben behajlítva, a jobb derékszögben, a bal hegyesszögben. A jobb alkar a legelső törzscsigolyákon átfektetve, a bal kéz csontjai a középső törzscsigolyákon. A lábszár- és a lábfejsontok a szelvényen kívül estek.  
*Melléklet:* 1. A jobb lapockacsont fölött a kulcsontnál karéjosan irdalt kerek, lapos bronzgyöngy. Átm.: 0,7-0,8 cm (*I. tábla 14.*).
12. sír. A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 132°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 100 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. Mindkét kar könyökben behajlítva, a jobb alkar a medencelapát mellé helyezve, a bal a medencelapátra. A bal kéz csontjai a keresztcsonton.  
*Melléklet:* 1. A mellcsont tájékán zöld elszíneződés.
13. sír. A sírgödör hossza 130 cm, szélessége 52 cm. Lekerekített sarkú, téglalap alakú. A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 113 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyékcsgigolyák felé irányul, a bal kéz csontjai a legelső törzscsigolyáknál.  
*Melléklet:* 1. A koponyacsontok között préselt lemezből készült ón alátétes bronzkorong gótikus minuszcula díszítéssel. Átm.: 2,1 cm. (*I. tábla 15.*) 2. A koponya bal oldalánál az állkapocs mellett két préselt ezüst félgömbből összefforrasztott tárgy, az alsó félgömbön pici csepp alakú dudor, a felső félgömbön hossz tengelye mellett spirálisan megtekert egyenes ezüstsál. Átm.: 2,2, a gömb átm.: 0,9-1, cm. (*I. tábla 17.*) 3. A bal kéz csontjainál 2 db fülesgomb. Öntött bronzgömbök, keskeny, lapos füllel, Átm.: 1,35 cm. (*I. tábla 16, 18.*)
14. sír. A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 131°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 126 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben behajlítva. A jobb alkar a medencelapát felé irányul, a bal kéz csontjai a legelső ágyékcsgigolyákon.  
*Mellékletek:* 1. A jobb kulcsont magasságában az állkapocs mellett pitykegomb. Két, ezüstlemezéből préselt, összefforrasztott félgömb szalagfüllel. Átm.: 0,7 cm. (*I. tábla 21.*) 2. Az állkapocs mellett a gerincoszlopon pitykegomb. Két, ezüstlemezéből préselt, összefforrasztott félgömb szalagfüllel. Átm.: 0,9 cm. (*I. tábla 20.*) 3. A bal kézen két körbefutó kandellúrával tagolt keskeny, bronz pántgyűrű. Átm.: 2,3, vastagság: 0,25 cm (*I. tábla 19.*).
15. sír. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 118°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 98 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben behajlítva és a kulcsontához föl hajlítva. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, a kéz csontjai az ágyékcsgigolyákon fekszenek.  
*Melléklet:* 1. A bal kulcsontnál teljesen korrodált pitykegomb. Két, bronzlemezéből préselt, összefforrasztott félgömb szalagfüllel (*I. tábla 22.*).
16. sír. Másodlagos helyzetben fekvő csontok 70 cm mélységben a 15. sír koporsója? körül.
17. sír. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 112 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya előre és a bal oldalára billent. A jobb és a bal kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve, a bal az ágyékcsgigolyákhoz hajlítva.  
*Melléklet:* 1. A jobb alkar alatt fülesgomb. Bronzból öntött gömbszelet keskeny, kerek füllel. Átm.: 1,2 cm (*I. tábla 23.*).

18. **sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 80 cm mélységben a 17. sír koporsója? bal hosszanti oldalán.
19. **sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz hossza a lapockacsonttól mérve 135 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb és a bal kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyécsigolyákon, a bal a törzcsigolyákon átfektetve. A koponya a templom alapozásakor megsemmisült, s feltehetően akkor bolygatták meg a gerincoszlopot és a mellkas jobb oldalát is.
20. **sír.** A sírfenék mélysége 50 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Nagyobb részét a templom alapozásakor megsemmisítették. Csupán a lábsontok maradtak meg.
21. **sír.** A sírfenék mélysége 55 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 145°-kal tér el északtól dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 23. sír gödrének ásásakor és a templom alapozásakor szinte teljesen megsemmisítették. A bal combcsont fele része, a síp- és a szárkapocscsont, valamint a lábfej csontjai maradtak meg.
22. **sír.** A sírfenék mélysége 45 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 25. sír gödrének ásásakor, majd a templom alapozásakor szinte teljesen megsemmisítették. Csupán a jobb lábfej csontjai maradtak meg.
23. **sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 60 cm mélységben a 22. sír és a templomalapárok között.
24. **sír.** A sírfenék mélysége 45 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 23. és 25. sír gödrének ásásakor, valamint a templom alapozásakor megsemmisült. Csupán a medencecsont egy része maradt meg eredeti helyzetben.  
*Melléklet:* 1. A medencecsont jobb oldalánál egyélű, nyélnyúlványos nagyméretű vaskés töredéke. H.: 19 cm. (I. tábla 24.)
25. **sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 124°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A templom alapozásakor szinte teljesen megsemmisítették. Csupán a bal lábszár és lábfej csontjai maradtak meg.
- 26-27. **sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 133°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 150 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb és a bal kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyécsigolyákon átfektetve, a bal kéz csontjai az alsó törzcsigolyákra helyezve. A jobb felkarcsont a 28. sír gödrének ásása során megsemmisült. A medencén csecsemő koponyája.  
*Melléklet:* 1. A bal kulcscsont és az állkapocs között 2 db, a bal kulcscsont és az első borda között 1 db, a bal lapockacsont és a bal felkarcsont között 1 db, valamint a szegycsontnál a mellkas jobb oldalán 1 db fülesgomb. Bronzból öntött, 3 db karéjosan irdalt és 2 db sima felületű gömb keskeny, lapos füllel. Átm.: 0,9–1,1–1,3 cm. (I. tábla 27–31.) 2. A bal lapockacsont és a bal felkarcsont között két egymásba fűzött kis vaskarika töredéke. Átm.: 1,4 cm. (I. tábla 34.) 3. A jobb medencelapát és az alkarcsont között, valamint a jobb kéz ujjcsontjainál 1-1 kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 1,3–1,5 cm. (I. tábla 32–33.) 4. A jobb medencelapátjánál a combcsonton bronzlemezről préselt, kereszt alakú bordával tagolt rozetta. Átm.: 1,4 cm. (I. tábla 25.) 5. A csecsemőkoponyában levő földben pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összeformázva, szalagfüllel. Átm.: 0,9 cm. (I. tábla 26.)
28. **sír.** A sírfenék mélysége 67 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 131°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 152 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb és a bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok harántirányban a medencelapára helyezve.  
*Melléklet:* 1. A szegycsont alatt a gerincoszlop bal oldalánál rosszezüstből készült füles pitykegomb. Átm.: 0,9 cm. (I. tábla 35.)
29. **sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 142°-kal tér el északtól dél felé. Vázhossz: 105 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva és a kulcscsonthoz fölhajlítva. A 30. sír gödrének ásása során a bal lábszár kivételével a váz teljes bal oldala megsemmisült.
30. **sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 129°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb és a bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok harántirányban a medencelapára helyezve. A koponya, a mellkas csontjai és a felkarcsontok a templom alapozásakor megsemmisültek.



- 31. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 75 cm mélységben a 30. sír bal oldala mellett.
- 32. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 140°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 92 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva. A kézcsonatok az alsó törzscsigolyákon feküdtek. A bal alkar a feltáras során megsemmisült.  
*Mellékletek:* 1. A koponyán két sorban teljesen korrodált, feltehetően textílpántra felvarrt, bronzlemezről préselt rozetűak. Átm.: 1,2 cm. (I. tábla 36–37.) 2. Az állkapocs körül sorban 11 db fehér, 30 db zöld és 25 db barna pasztagyöngy. Átm.: 0,5–0,7 cm. (I. tábla 44.) 3. A jobb kulcsont és az állkapocs között gömb alakú vas gomb, kerek metszetű vasszálból formált kerek füllel. Átm.: 1,4 cm. (I. tábla 43.) 4. A bal kulcsont és a koponya között, közvetlenül a kulcsont mellett 2 db pitykegomb, két rosszezüstből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 0,9 cm. (I. tábla 41–42.) 5. A jobb és a bal kulcsontonál 1-1 teljesen korrodált, rosszezüstből préselt szögletes veret, három ponton átfúrva. Közülük az egyik a felvételtől megsemmisült. Sz: 1,2 cm. (I. tábla 38.) 6. A bal kulcsont magasságában a felkarcsont vonalában francia (ún. párizsi) kapocs töredéke. Átm.: 1,35 cm. (I. tábla 45.) 7. A jobb oldalon a legalsó borda ízesülésénél pitykegomb, két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,4 cm. (I. tábla 40.) 8. A jobb oldali alsó két bordaív között bronzveret. Bronzlemezről préselt, a szélén két ponton átfúrt félgömb. Átm.: 1,15 cm. (I. tábla 39.) 9. A jobb alkar magasságában a gerincoszlop jobb és bal oldalánál 1-1 kisméretű vaskarika. Átm.: 0,6 cm. (I. tábla 46–47.)
- 33. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 142°-kal tér el északról dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Legnagyobb részét a templom alapozásakor megsemmisítették. A lábszárak és a lábfejek csontjai maradtak meg.
- 34. sír.** A sírfenék mélysége 50 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar a medence mellett nyújtva. A bal kart, a combcsontok egy részét és valamennyi lábszárcsontot az ásatási munkások megsemmisítették. A 35. sírra rátetve.
- 35. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 123°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb és a bal kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb kéz csontjai a középső törzscsigolyákon helyezkedtek el, a bal alkar csontjait az alsó törzscsigolyákon átfektették.
- 36. sír.** A sírgödör hossza 190 cm, szélessége – a koponyánál 65, a lábfejcsontoknál 45 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 117°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 150 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya előre és a jobb oldalára billent. A jobb és a bal kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb alkar a legalsó ágyécsigolyákon átfektetve, a bal alkar a medencelapra helyezve.  
*Melléklet:* 1. A bal medencelapát kerek foltban zöldre színeződött.
- 37–38. sír** A sírgödör szélessége a medence magasságában 55, a lábfejcsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 129°-kal tér el északról délkelet felé. Egy sírgödörben két hátán fektetett, nyújtott váz. Egy felnőtt, s annak jobb oldalánál egy kisgyerek. A templom alapozásakor a sír nagy részét megsemmisítették. Mindkét vázból a lábsontok maradtak meg.
- 39. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 85 cm mélységben a 36. sír láb felőli végénél.
- 40. sír.** A sírfenék mélysége 55 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 134°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 148 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb és a bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, alkarok harántirányban a medencelapra helyezve.



15. kép. Négyzállás I. 40. és 41. sír  
(balról jobbra)

Abb. 15. Négyzállás I. Gräber 40 und 41  
(von links nach rechts)

- 41. sír.** A sírfenék mélysége 45 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 132°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 148 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A bal és a jobb kar könyökben behajlítva, a jobb kar a kulcsfontos, a bal a felső törzscsigolyákhoz behajlítva.  
*Mellékletek:* 1. A bal könyökhajlatban I. Lajos ún. szerezcsenfejes dénárja. CNH II. 89A. (I. tábla 48.) 2. A medencén közepén közelebből meghatározhatatlan I. Lajos dénár. (I. tábla 49.) 3. A bal medencelapát alatt I. Lajos ún. szerezcsenfejes dénárja. CNH II. 89A. (I. tábla 50.) 4. A bal medencelapát alatt az I. Lajos dénártól balra vascsat. Kerek metszetű vasszállból formált karika. Átm.: 3 cm. (I. tábla 52.) 5. A bal combcsont mellett a bal oldalon közepén I. Lajos ún. szerezcsenfejes dénárja. CNH II. 89A. (I. tábla 51.)
- 42. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponyát és a törzset egy későbbi, feltehetően Szikszai-féle beásás megsemmisítette, csupán néhány összedobált csont maradt a sírban abban a részében. A medence- és lábcsontok bolygatatlanok. A csontok körül deszkakoporsó korhadékai.  
*Mellékletek:* 1. A sír feldúlt részén a földben 1 db tetraoktaéder alakú, hegyikristályból csiszolt gyöngy, 3 db kis kerek, lapos sárga pasztagyöngy, 1 db barna, sárga hullámvonal alakú pasztaberakással díszített, gömbszelet alakú pasztagyöngy. Átm.: 1,6, 0,5 és 1,05–1,1 cm. (I. tábla 53.) 2. Ugyanott lapos pitykegomb, két bronzlemezről préselt, összeforrasztott lapos gömbszelet, szalagfüllel. A füllel ellentétes gömbszelet hatkerekű rozetta. Átm.: 1,2 cm. (I. tábla 55.) 3. A jobb medencelapát fölött szélénél vörösesbarna kovaszilánk. Átm.: 1,4 cm. (I. tábla 54.)
- 43. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 149 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb és a bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, a jobb alkar harántirányban a medencelapátra, a bal alkar a medencelapát mellett a legalsó ágyékcsgolyához fektetve. A koponyát és a jobb felkarcsontot feltehetően ugyanaz a Szikszai-féle beásás bolygatta meg, amelyik a 42. sírt is.  
*Mellékletek:* 1. A bal kulcsfontosnál 1 db fülesgomb. Bronzból öntött gömb, lapos keskeny füllel. Átm.: 1,25 cm. 1 db aranyozott ezüstlemezről préselt, két félgömbből összeforrasztott pitykegomb, szalagfüllel. Ellentétes végén ezüst granulátum. Átm.: 1,3 cm. 1 db két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztott pitykegomb, szalagfüllel. Átm.: 1,5 cm. (I. tábla 58–59, 61.) 2. A jobb oldalon a legfelső bordák között erősen korrodált, kerek metszetű vasszállból formált francia kapocs pár. H: 3,8 cm. (I. tábla 60.) 3. A koponya helyén a bolygatott rész földjében 2 db bronzlemezről préselt veret. Egyik feltehetően kerek rozetta töredéke. Átm.: 1,7 cm. A másik négyszögletes veret, amelyet egy kereszt alakú borda tagol négy mezőre. H: 1,6, SZ: 1,4 cm. (I. tábla 56–57.)
- 44. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 119°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponyát, a törzs jobb oldalát és a gerincoszlop nagy részét a 43. sír gödrének ásásakor, a medencét és a lábcsontokat feltehetően a templomalap kibányászása során megsemmisítették meg. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az orsócsont harántirányban az ágyékcsgolyákra fektetve.  
*Melléklet:* 1. A bal medencelapát alatt 8 küllővel tagolt kerek bronzcsat töredéke. Átm.: 3,45 cm. (I. tábla 62.)
- 45. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 75 cm mélységben a 44. sír épen maradt medencelapátja mellett. A sírt feltehetően a templomalap kibányászása során megsemmisítették meg.  
*Mellékletek:* 1. A csontok között 1 db kauri kagyló töredéke. Átm.: 1 cm. (I. tábla 64.) 2. Ugyanott 1 db kerek, lapos pasztagyöngy. Átm.: 0,5 cm. (I. tábla 63.) 3. Ugyanott 1 db rombusz alakú, közelebből nem meghatározható vastárgy. Átm.: 2 cm. (I. tábla 66.) 4. 1 db barnásfehér kovaszilánk. Átm.: 2,1 cm. (I. tábla 65.)
- 46. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponyát, a karok és a törzs csontjait egy későbbi beásás (rablógödör?) megbolygatta, s nagyobb részt megsemmisítette.
- 47. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 134°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 146 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva. A jobb alkar harántirányban a legalsó törzscsgolyákra, a bal alkar hasonlóképpen az ágyékcsgolyákra átfektetve. A jobb oldalon, az alkarcsontokon csecsemő koponyájának töredékei.  
*Mellékletek:* 1. A bal lapocka- és felkarcsont között két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztott pitykegomb, szalagfüllel. Átm.: 2 cm. (I. tábla 68.) 2. A legalsó borda mellett baloldalt bronzból öntött hatágú csat. Átm.: 3,9 cm. (I. tábla 67.)

**48. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 129°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 150 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb és a bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, alkarok harántirányban a medencelapátra fektetve.  
*Melléklet:* 1. A könyökhajlatban baloldalt két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 2,4, vastagság: 0,5 cm. (I. tábla 69.)

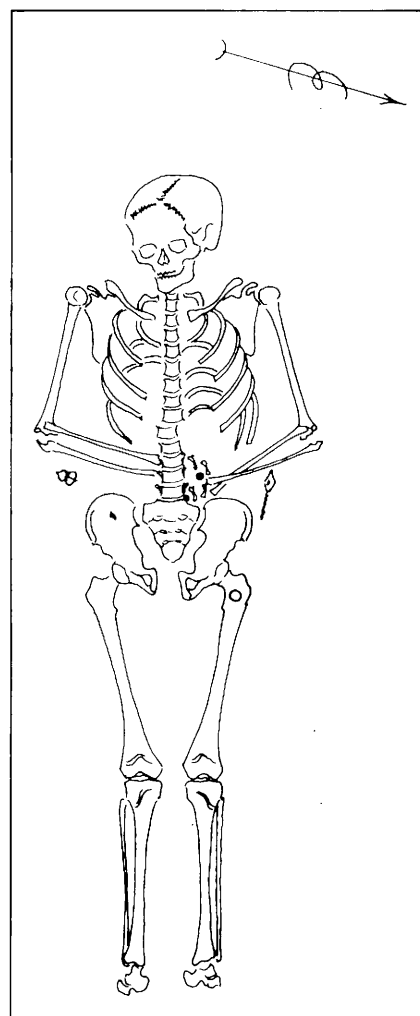
**49. sír.** A sírfenék mélysége 55 cm. Tájolás: pontosan DNy-ÉK, 135°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 90 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, a kézcsontok a gerincoszlopnál fekszenek. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medencelapát felé irányul. A jobb felkar a feltárás során megsemmisült.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocsnál a gerincoszlopon két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztott pitykegomb, szalagfüllel. Átm.: 1,1 cm. (I. tábla 71.) 2. A mellkas jobb oldalán a bordák között bronzlemezről préselt hólyagos díszítésű korong. Átm.: 3,3 cm. (I. tábla 70.) 3. A felkar bordák felőli oldalán, baloldalt középpüti kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 1,4–1,55 cm. (I. tábla 72.) 4. A jobb alkar alatt kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 1,35–1,7 cm. (I. tábla 73.)

**50. sír.** A sírfenék mélysége 50 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 133°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkarok párhuzamosan egymás mellé helyezve, a jobb alkar az ágyéksigolyákon, a bal az alsó törzcsigolyákon átfektetve. A lábsontok a szelvényen kívül estek, nem tártuk fel őket.  
*Melléklet:* 1. A jobb oldali könyökhajlatban 1 db szürkésfehér kovaszilánk. Átm.: 1,9–2,2 cm. (I. tábla 74.)

**51. sír.** A sírgödör hosszúsága 200, szélessége a koponyánál 75, a lábfejcsontoknál 60 cm. A sírfenék mélysége 100 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 122°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 179 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar a legalsó törzcsigolyákon átfektetve, a bal az ágyéksigolyákhoz helyezve.  
*Mellékletek:* 1. A medencén közepén kerek metszetű vasszálból formált, a csattúske forgó részénél kétoldalt homorúan ívelt, ovális csat. Átm.: 6,6 ill. 5 cm. (II. tábla 1.) 2. A két combcsont között közepén csat, kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 3,8 ill. 5,2 cm. (II. tábla 5.) 3. A bal térdkalácsosont magasságában a combcsont bal oldalánál csat, kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 3,8–4 cm. (II. tábla 2.) 4. A jobb és a bal bokaosontnál, a jobb ill. a bal oldalon csat, vasszálból formált szögletes keret csattúskével. H: 1,5, Sz: 1,3 cm. (II. tábla 3–4.)

**52. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 159 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben derékszögben behajlítva, a kézcsontok az ágyéksigolyákon fekszenek.  
*Mellékletek:* 1. A jobb kézen pecsétgyűrű. A restaurálás során megsemmisült. 2. A jobb alkar és a medencelapát között bronzból öntött fekvő 8-as alakú csat. Átm.: 2,9 ill. 2,5 cm. (II. tábla 6.) 3. A legalsó ágyéksigolyánál a bal oldalon 1 db, az ágyéksigolyák alatt további 6 db vaslemezről préselt félgömb alakú veret. Átm.: 1,2 cm. (II. tábla 7–9) 4. A bal alkar alatt lapos nyílhegy? erősen korrodált 6 db töredéke. Átm.: 2,4–5,7, Sz.: 2,7 cm. (II. tábla 11.) 5. A bal combcsont medence felőli végénél csat, kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 3,5 cm. (II. tábla 10.) 6. A jobb medencelapáton sárgásbarna kovaszilánk. Átm.: 2,6 cm. (II. tábla 12.) (16. kép)

**53. sír.** A sírfenék mélysége 55 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 139°-kal tér el északról dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva. A lábsontok feltehetően egy későbbi beásás következtében megsemmisültek.



16. kép. Négyszállás I. 52. sír  
Abb. 16. Négyszállás I. Grab 52

*Mellékletek:* 1. A koponya alatt gomb. Bronzlemezéből préselt nyolckaréjos rozetta, szalagfüllel. Átm.: 1,6 cm. (II. tábla 13.) 2. Az állkapocs alatt gyöngyszem, közepén átlukasztott ónkorong. Átm.: 1,2 cm. (II. tábla 14.) 3. A bal oldalon a bordák között a törzsön közepén gomb. Alsó felében irdalt, bronzból öntött gömb, keskeny lapos füllel. Átm.: 1,5 cm. (II. tábla 15.)

- 54. sír.** A sírfenék mélysége 45 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 139°-kal tér el északtól dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A templom alapozásakor szinte teljesen megsemmisítették. Csupán a bal lábszár és szárcapocs-csont maradt meg.
- 55. sír.** A sírfenék mélysége 45 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 129°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 110 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva. A bal alkar harántirányban az ágyékcsigolyákhoz helyezve, a jobb az alsó törzscsigolyákon átfektetve.
- 56. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 60 cm mélységben az 57. sír jobb oldalánál.
- 57. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 159 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva. A jobb alkar a medencelapátra helyezve, a bal alkar a legalsó ágyékcsigolyákra fektetve. A jobb lábszárcsont mellett deszkakoporsó korhadékai.
- 58. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 124°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Az 57. sír gödrének ásásakor szinte teljesen megsemmisítették. Csupán a két lábszár és lábfej csontjai maradtak meg. Vélhetően másodlagosan visszatemetett részei az 56. sírral azonosak.
- 59. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 126°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Az 57. sír gödrének ásásakor nagy részét megsemmisítették. A bal alkar, a medencelapát, a bal láb és a jobb lábszár csontjai maradtak meg.
- 60. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 158 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar csontjait az 57. sír gödrének ásásakor megsemmisítették. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva. Az alkar a medencelapáton a keresztcsontokhoz fektetve.  
*Melléklet:* 1. A jobb kulcsont fölött a gerincoszlop mellett pitykegomb. Két ezüstlemezéből préselt félgömbből összeragasztva, szalagfüllel. Átm.: 0,95 cm. (II. tábla 16.)
- 61-62. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 70 cm mélységben, egy kupacban, egymásra helyezve a 60. sír lábszár-csontjainál.
- 63. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 114°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 158 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkarcsontok végci a legalsó törzscsigolyákra ráfektetve. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medencelapátra helyezve.  
*Melléklet:* 1. A keresztcsonton gyűrű. Kerek metszetű bronzszárból formált karika, amelyre lemezkorongot forrasztottak. Átm.: 2,1, a karika vastagsága 0,2 cm. (II. tábla 17.)
- 64. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 134°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 119 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve, a bal az ágyékcsigolyákhoz helyezve.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs alatt kis karika alakú barnásfehér pasztagyöngy. Átm.: 0,5 cm. (II. tábla 20.) 2. Az állkapocs alatt 2 db bronzból öntött gomb. Síma bronzgömb, lapos, kerek füllel. Átm.: 1,25–1,3 cm. (II. tábla 23–24.) 3. A szegycsonton III. Béla bizánci mintára vert bronz pénze (II. tábla 21.) 4. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 2,2, vastagsága 0,5 cm. (II. tábla 22.) 5. A bal medencelapát mellett tűtartó, benne vas tű. A tűtartó gázlómadár csontjából faragott enyhén ívelt henger. H: 5,3, Átm.: 0,8 cm. A tű hossza 3,3 cm. (II. tábla 18–19.) 6. A bal medencelapát alatt kerek metszetű vasszárból formált karika. A helyszíni megfigyelés szerint két egybefűzött láncszem. Közülük az egyik a restaurálás során megsemmisült. Átm.: 1,3 cm. (II. tábla 25.) (17. kép)

**65. sír.** A sírfenék mélysége 73 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 123°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 64. sír gödrének ásásakor a koponyát a medencére helyezték. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarcsontok az ágyékcsigolyákon átfektetve. A bal kar csontjait a 66. sír gödrének ásásakor megsemmisítették.

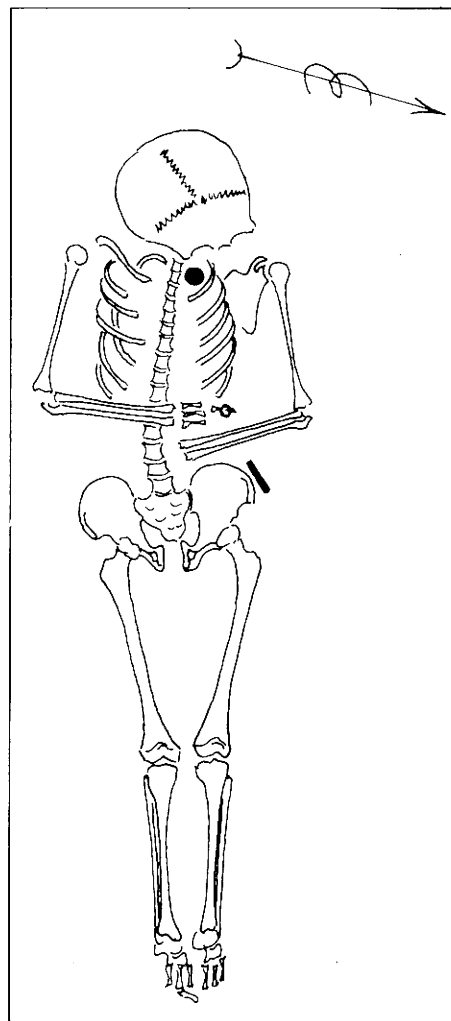
*Mellékletek:* 1. A jobb alkar alatt bronzból öntött csat. Tizenhárom plasztikus tamgaszerű díszítéssel profilált lapos karika. Átm.: 3,5, a karika Sz.: 0,5 cm. (II. tábla 26.) 2. A csat mellett apró vaskarikából kovácsolt láncszövet töredékei. Átm.: 1,5, 3,9, 5 és 6 cm. (II. tábla 27.)

**66. sír.** A sírfenék mélysége 73 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 123°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 151 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyékcsigolyákon átfektetve, a kéz csontjai a bal alkarcsontok középső részét takarják. A bal alkar a keresztcsont-hoz hajlítva.

*Mellékletek:* 1. A bal könyökhajlatban pattintott, sárgás-vörösesbarna kovaszilánk. Átm.: 2,2 cm. (II. tábla 31.) 2. A jobb combcsont bal oldalánál középtűt csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika, csattüskével. Átm.: 3,55–3,7 cm. (II. tábla 30.) 3. A vascsat mellett gömb alakú sárga pasztagyöngy. Átm.: 0,7 cm. (II. tábla 28.) 4. A bal combcsont jobb oldalánál középtűt csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika, csattüskével. Átm.: 3,5 cm. (II. tábla 29.)

**67. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 70 cm mélységben a 66. sír bal lábszár- és lábfejsontjai mellett.

**68. sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 124°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar a medencelapátra, a bal az alsó törzscsigolyákhoz fektetve. A koponya, a mellkas egy része és a jobb felkar a 66. sír gödrének ásásakor megsemmisült.



17. kép. Négyszállás I. 64. sír  
Abb. 17. Négyszállás I. Grab 64

**69. sír.** A sírfenék mélysége 72 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 128°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 141 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medencelapátra fektetve. A jobb alkar csontjait feltehetően állatjárás megbolygatta, másodlagos helyzetben feküdtek.

**70. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 107°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 135 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb és a bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok harántirányban a keresztcsont-hoz helyezve, a kezek egymáshoz illesztve.

*Mellékletek:* 1. A koponya mögött a bal oldalon egy kis csomóban 1 db kis kerek fekete és 6 db zöld pasztagyöngy. Átm.: 0,3–0,4 cm. (II. tábla 32.) 2. A koponya mögött a jobb oldalon egy kis csomóban 1 db kis kerek fekete, 4 db zöld és 5 db sárga pasztagyöngy. Átm.: 0,4–0,5 cm. (II. tábla 33.) 3. Az állkapocs és a kulcsontok körül nyaklánc, 9 db kis kerek barna, 43 db sárga, 4 db zöld és 6 db nagyobb méretű zöld pasztagyöngy, valamint 2 db henger alakú bronz gyöngy és 3 db kauri kagyló. A gyöngyök átm.: 0,3–0,8, a kauri kagylók átm.: 1,5, 1,9 és 2,2 cm. (II. tábla 37–39, 41.) 4. Az állkapocs alatt pitykegomb. Két bronzlemez-ből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. (II. tábla 43.) 5. A bal kulcsontnál a bordák között teljesen korrodált vas francia-kapocs pár. Átm.: 1,9 cm. (II. tábla 40.) 6. A jobb felkarcsont és a lapockacsont ízesülésénél szürkés-barnás erezett kovaszilánk. Átm.: 1,45 cm. (II. tábla 46.) 7. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával profilált bronz pántgyűrű. Átm.: 2,1, vastagsága 0,5 cm. (II. tábla 47.) 8. A bal kézen ón gyűrű. Kerek metszetű, a gyűrűfejnél ellaposodó karika. A gyűrűfej hatkaréjos rozetta. Átm.: 2,1, a gyűrűfej átm.: 1,6–1,7 cm. (II. tábla 44.) 9. A jobb alkar és a medencelapát között két oldalán félkörívvel tagolt téglalap alakú bronzcsat. H: 2,7, Sz: 2,4 cm. (II. tábla 45.) 10. A csat mellett kis vaskarikából kovácsolt láncszövet töredékei. Átm.: 2,7, 3,8, 5,8 és 8,6 cm. (II. tábla 48.) 11. A jobb medencelapát szélénél a jobb oldalon 1 db madárcsontból faragott, henger alakú tűtartó, 1 db vas tű és 1

db kis kerek zöld pasztagyöngy. A tűtartó H: 5,7, a pasztagyöngy átm.: 0,5 cm. (II. tábla 34–36) 12. A jobb medencelapáton egy csomóban feltehetően az egykori tarsoly tartalma: 1 db átfűrt pénzdarab fele része, 1 db csillag alakú, bronzlemezről préselt veret, 1 db kis kerek zöld pasztagyöngy, 1 db obszidián penge, 1 db üvegpaszta golyó, 1 db bronzszálból formált, nyitott végű karika, 2 db préselt szögletes veret, 1 db kék üveggörög fele része, 6 db vastörredék, közülük 5 db összerozsdásodott vaskarikából áll, az egyiknek a rozsdájában 1 db pasztagyöngy. (II. tábla 42.) (18. kép)

- 71. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 126°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 95 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben behajlítva, a jobb tompaszögben a bal derékszögben. A jobb alkar az ágyék-, a bal a legalsó törzscsigolyákhoz fektetve. A lábsontok a 72. sír törzsére temetve.

*Mellékletek:* 1. A koponyán Mária királynő dénárja. CNH II. 114. (III. tábla 2.) A jobb kézen öngyűrű. A gyűrűfej pontkörös díszítésű korong. Átm.: 1,6 cm. (III. tábla 1.)

- 72. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 134°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 71. sír gödrének kiásása során megbolygatták. Részben rátemetve a 73. sírra. A koponyát és a törzs néhány csontját a combcsontokra helyezték. A törzscsontok közül a bordák egy része, valamint a bal felkar és lapockacsont maradt bolygatatlannul.

*Melléklet:* 1. A bal lapockacsonton két helyen zöld patina.

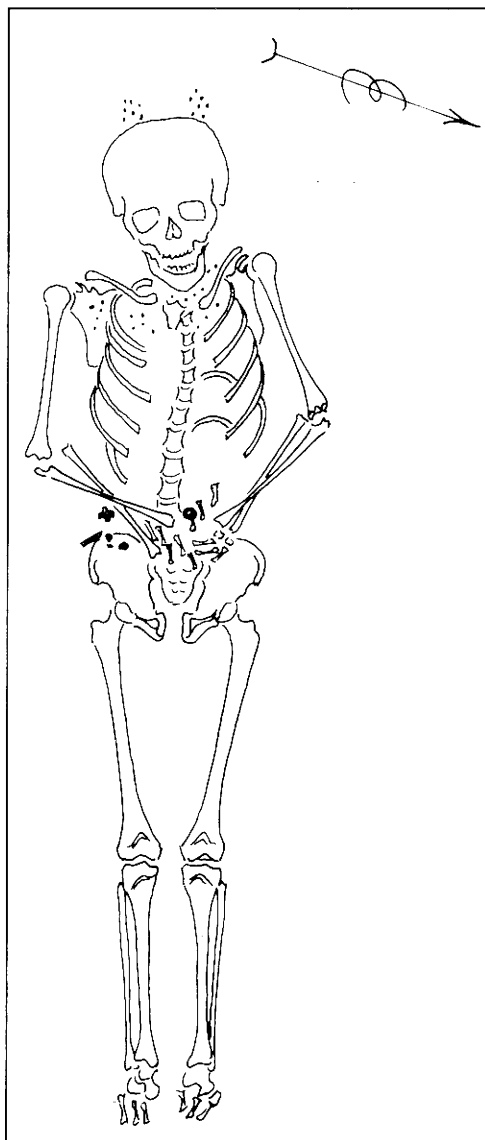
- 73. sír.** A sírgödör hossza 177, szélessége 55 cm. A sírfenék mélysége 97 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 150 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a szegycsontnál a gerincoszlopra hajlítva. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a felkarcsont bal oldala mellett fölhajlítva.

*Mellékletek:* 1. A koponyatető mögött kis bronzkarikákból összefűzött bronzlánc. Egy-egy karika átm.: 0,8 cm. Ugyanitt 1 db kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 1,8 cm. (III. tábla 7–8.) 2. Az állkapocs mellett gomb? Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva. Egyik végén ezüst granulátum, a másik végéhez csavarmenetszerűen díszített egyenes ezüstsál illesztett. Átm.: 2, a gömb átm.: 0,9 cm. (III. tábla 5.) 3. Az állkapocs mellett jobbra áttetsző hegyikristályból csiszolt tetraoktaéder alakú, balra lapos-henger alakú borostyángyöngy. Átm.: 1,2, vastagsága 1,15 és 0,7 cm. (III. tábla 3–4.) 4. A bal kulcsont és az állkapocs között pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,15 cm. (III. tábla 6.) 5. A jobb kéznél ezüstlemezről préselt pitykegomb. A restaurálás során megsemmisült. 6. A jobb kézen ovális fejű ezüstgyűrű. A pecsétlőfej díszítése: vésett kereszt-tengelyes stilizált liliom. Átm.: 2,1, a pecsétlőfej átm.: 1,5 cm. (III. tábla 9.)

- 74. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 85 cm mélységben a 76. sír koponyája mögött.

- 75. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 117°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 100 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok harántirányban a medencelapáthoz hajlítva. A vázat részben a 76. sírra temették rá.

*Melléklet:* 1. A bal kézen két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 1,9, vastagsága 0,45 cm. (III. tábla 10.)



18. kép. Négyzállás I. 70. sír  
Abb. 18. Négyzállás I. Grab 70



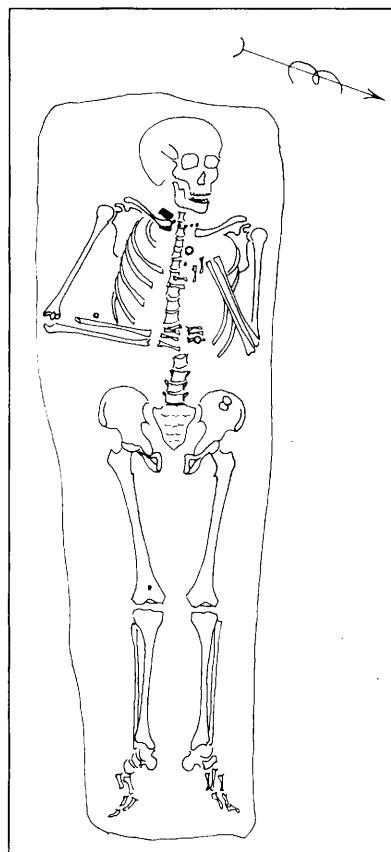
**76. sír.** A sírgödör hosszúsága 210, szélessége 55 cm. Téglalap alakú sírgödör. A sírfenék mélysége 95 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 132°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 143 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karok könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkarok a középső törzscsigolyákhoz fektetve.  
*Mellékletek:* 1. A koponya alatt a bal oldalon 1 db bronzból öntött gömb alakú gomb, keskeny kerek füllel. Átm.: 1,25, a gömb átm.: 0,75 cm. (III. tábla 12.) 2. A bal felkarcsonton közepén vastárgy. Kerek metszetű vasszál, rajta fakorhadék. H.: 2,65 cm. (III. tábla 15.) 3. A jobb kézen korongos fejű bronzgyűrű. A gyűrűfej díszítése: vésett kör alakú keretben kettőskereszt. Átm.: 2,4, a gyűrűfej átm.: 1 cm. (III. tábla 14.) 4. A jobb alkar és a medencelapát között madárcsontból faragott, enyhén ívelt henger alakú tűtartó. H.: 7,1 cm. (III. tábla 11.) 5. A tűtartó mellett bronzból készült gyűszű. Átm.: 1,6, magassága: 1,2 cm. (III. tábla 13.)

**77. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 105°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 84 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a középső törzscsigolyák magasságában a mellkasra helyezve. A bal alkarcsontok a feltárás során megsemmisültek.

*Mellékletek:* 1. A jobb felkar mellett a bal oldalon gyerekjáték. Juh astragalos csontja, 1 db pusztas csont. 1 db keresztben átfúrva és ólommal kiöntve. Átm.: 2,9 és 3,3 cm. (III. tábla 16–17.) 2. A sír földjében a bordák között ezüstből préselt lemezkorong töredékei. A középpontban lévő, kör alakú kerettel elválasztott díszítés nem rekonstruálható. A kerethez öt félkörív csatlakozik, amelyekben hármass levélkötég található. Átm.: 5,4 cm. (III. tábla 19.) 3. A sír földjében bronzlemezről préselt gömbszelet alakú veret töredéke. Átm.: 1 cm. (III. tábla 18.)

**78. sír.** A sírgödör hosszúsága 168, szélessége a koponyánál 55, a lábfejszontoknál 38 cm. A sírfenék mélysége 100 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 128°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 154 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, a kézcsontok az alsó törzscsigolyákra fekszenek. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcsont gerincoszlop felőli végének az irányában felhajlítva.

*Mellékletek:* 1. A koponya jobb és bal oldalánál az állkapocs mellett 1-1 db fülbevaló, kerek metszetű ezüstszállból formált, nyitott karika. Átm.: 1,05 és 1,1 cm. (III. tábla 26–27.) 2. Az állkapocs alatt pitykegomb. Két rosszezüsből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján ezüst granulátum. Átm.: 1,4 cm. (III. tábla 35.) 3. A kulcsont és az állkapocs között sorban 6 db, szélén két ponton átfúrt, ezüstlemezről préselt félgömb. Átm.: 0,7–0,8 cm. (III. tábla 34.) 4. A bal kéz csontjainál lóhercelevél alakú préselt veret, szélén három ponton átfúrva. Átm.: 1,3 cm. (III. tábla 33.) 5. A mellkas bal oldalán a kézcsontok alatt a bordák között 2 db korong. Az egyik aranyozott ezüstlemezről préselt. Díszítése: plasztikus hatágú rozetta körül sorban, lépő szárnyas oroszlánok. Szélén hét ponton átfúrva. Átm.: 4,2 cm. A másik ezüstlemezről préselt. Díszítése: szárnyas griff. Átm.: 2,5 cm. (III. tábla 30–31.) 6. A jobb alkar és a bordaív között kerek metszetű, csontból faragott karika. Átm.: 1 cm. (III. tábla 28.) 7. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 2,2, vastagsága 0,3 cm. (III. tábla 29.) 8. A bal medencelapáton bronzból öntött, középtengelyes, stilizált fekvő nyolcas alakú esat. H.: 3,5, Sz.: 2,3 cm. (III. tábla 32.) 9. A bal medencelapát és a combcsont között és a medencelapát felett 1-1 db tűtartó. Mindkettő madárcsontból faragott, karcolt díszítésű. Az előbbi díszítése a henger kerületén körbefutó végtelen spirál, utóbbi díszítése három vízszintes sávban zeg-zug vonal. A bal medencelapát és a combcsont között fekvő tűtartóban vas tű. Átm.: 5 és 5,7 cm. A tű H.: 3,3 cm. (III. tábla 23–25.)



19. kép. Négyzállás I. 78. sír  
 Abb. 19. Négyzállás I. Grab 78

**79. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 152 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a lapockacsontokhoz felhajlítva. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkarcsontok az alsó törzscsigolyákra átfektetve.

- 80. sír.** A sírgödör hossza 165, szélessége a koponyánál 50, a lábfejsontoknál 35 cm. A sírfelek mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 117°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 139 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok az ágyékcsigolyákhoz fektetve. A 63. sír alatt, azzal azonos sírgödörben.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs alatt öntött bronzgomb, lapos keskeny ovális füllel. Átm.: 1,3 cm. (III. tábla 22.) 2. Az állkapocs mellett és a lapockacsontoknál 8 db ezüstlemezből préselt, szélén két ponton átfúrt, félgömb alakú veret. Átm.: 0,6 cm. (III. tábla 20.) 3. Ugyanott 2 db kis lemezkorong. Teljesen korrodálódott, a feltárás során megsemmisült. 4. A kulcsontok magasságában a gerincoszlop mellett kétoldalt ruhakapocs. Önből készült, bronzlemezből préselt verettel borított, bronzszálból formált hurkos füllel. (III. tábla 21.)
- 81. sír.** A sírfelek mélysége 95 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 148 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákhoz, a bal a keresztcsontokhoz hajlítva. A bal láb csontjait későbbi beásás megsemmisítette. Ugyanez a beásás vágta el és mozdította el harántirányban a bal combcsontot.  
*Mellékletek:* 1. A koponya alatt teljesen korrodált, kerek metszetű bronzszálból formált, S-alakban visszatekert végű, nyitott karika. Vastagsága 0,1 cm. (III. tábla 39.) 2. A bal kulcsont és az állkapocs között egymás mellett 4 db pitykegomb, két-két bronzlemezből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 0,9–1 cm (III. tábla 40–43.) 3. Az állkapocs mellett a gerincoszlopon rosszezüstből préselt, teljesen korrodált, gömbszelet alakú veret. Átm.: 1,5 cm. (III. tábla 44.) 4. A jobb kéznél teljesen korrodált, bronzlemezből préselt rozetta. Átm.: 1,3 cm. (III. tábla 45.) 5. A mellkasközépen a jobb és a bal oldalon 6 db vas korong. Átm.: 1,4 cm. (III. tábla 47.) 6. A jobb kézen bronzlemezből formált pántgyűrű. Átm.: 1,95, vastagsága 0,3 cm. (III. tábla 46.)
- 82. sír.** A sírfelek mélysége 95 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karok könyökben tompaszögben behajlítva és a medencelapát irányába fektetve. A sírt a 81. sírra temették rá. Lábsontjait ugyanaz a beásás semmisítette meg, amelyik a 81. sírt megbolygatta.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs és a bal kulcsont között gomb, öntött tömör bronzgömb, keskeny lapos füllel. Átm.: 1,3 cm. (III. tábla 38.) 2. A bal medencelapáton vékony fémllel megerősített ónkorong. Díszítése: pontsor és körív keretben plasztikus csillag, szárai között egy-egy plasztikus ponttal. Átm.: 1,3 cm. (III. tábla 37.) 3. Az ónkorong mellett teljesen kopott, meghatározhatatlan ezüstpénz töredéke. (III. tábla 36.)
- 83. sír.** A sírfelek mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 105°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponyát, a karok és a törzs csontjait ugyanaz a beásás semmisítette meg, amely a 81. és 82. sírt is megbolygatta.  
*Melléklet:* 1. A jobb medencelapát mellett két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 2,1, vastagsága 0,5 cm. (III. tábla 48.)
- 84. sír.** A sírfelek mélysége 95 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 80 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkarok a középső törzscsigolyákhoz fektetve.  
*Mellékletek:* 1. A koponyán 2 db, szélén két ponton átfúrt kis lemezkorong. Átm.: 1,2–1,3 cm. (III. tábla 52–53.) 2. A lemezkorongok mellett bronz patent fele része. Átm.: 1,3 cm. (III. tábla 54.) 3. A koponya mellett a bal oldalon kauri kagyló. Átm.: 1,4 cm. (III. tábla 50.) 4. Az állkapocs mellett a bordák között 35 db apró kerek zöldesfehér pasztagyöngy. Átm.: 0,4–0,5 cm. (III. tábla 49.) 5. A középső törzscsigolyákon teljesen korrodált, vaslemezből készült korong. Átm.: 2,8 cm. (III. tábla 51.)
- 85. sír.** A sírgödör hossza 175, szélessége a koponyánál 60, a lábfejsontoknál 35 cm. A sírfelek mélysége 105 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 114°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 150 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya előre és a jobb oldalra billent. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva, a jobb alkar az ágyékcsigolyákhoz fektetve, a bal alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve.
- 86. sír.** A sírfelek mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 115 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkarok ugyanazon a ponton az ágyékcsigolyákhoz fektetve. A váz jobb oldalánál 90 cm hosszúságban a koporsó oldaldeszkájának maradványai.  
*Mellékletek:* 1. A koponya jobb oldalánál fülbevaló. Kerek metszetű bronzszálból formált, egyik végén ellapított, nyitott karika. Átm.: 1,4 cm. (III. tábla 56.) 2. A koponya bal oldalánál fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból

formált, nyitott karika, ún. szőlőfürt formában végződő függőleges pálcataggal. Átm.: 2,6, a karika átm.: 1,4 cm. (III. tábla 55.) 3. A bal szemüregnél a koponya földjében három ponton durván átütött III. Béla pénz. (III. tábla 59.) 4. A koponya földjében három ponton átfúrt, aranyozott ezüstlemezéből préselt veret. Díszítése: plasztikus kör alakú keretben lóherelevél minta. Átm.: 1,6 cm. (III. tábla 65.) 5. A koponya jobb oldalánál bronzlemezéből préselt veret. Díszítése: négyzet alakú keretben plasztikus B-betű. Átm.: 1,1–1,35 cm. (III. tábla 66.) 6. A koponya alatt pitykegomb. Két ezüstlemezéből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján préselt granulátum utánzat. Átm.: 1,1, a gömb átm.: 0,8 cm. (III. tábla 63.) 7. A koponya mellett a bal oldalon pitykegomb. Két ónozott bronzlemezéből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,4 cm. (III. tábla 64.) 8. A koponya jobb oldalánál kauri kagyló. Átm.: 1,8 cm. (III. tábla 58.) 9. A mellkason szétszórva 134 db kis kerek, lapos, barnásfehér pasztagyöngy és 3 db kauri kagyló. A gyöngyök átm.: 0,5, a kauri kagylók átm.: 1,6–1,8 cm. (III. tábla 57, 62.) 10. A lapockacsont mellett a jobb oldalon ónlemezéből préselt korong apró töredékei a restaurálás során megsemmisültek. 11. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 2, vastagsága 0,5 cm. (III. tábla 61.) 12. A pántgyűrű mellett keskeny bronzgyűrű. A gyűrűfej két egymáshoz kapcsolódó plasztikus, stilizált szívvel díszített. Átm.: 1,6–2, vastagsága 0,25–0,4 cm. (III. tábla 61.)

**87. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 128°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Rossz megtartása miatt a feltárás közben nagy részben megsemmisült. A koponya, a mellkas felső harmada, a jobb szemérem- és combcsont maradt meg.

*Mellékletek:* 1. Az állkapocs alatt bronzlemezéből préselt korong töredékei. Átm.: 2,2 cm. (IV. tábla 2.) 2. Az állkapocsnál kis függeszhető vas kereszt. H: 2,7, Sz: 2 cm. (IV. tábla 1.) 3. A kereszt mellett ongon. Nyúl átfúrt ugrócsontja. Átm.: 1,8 cm. (IV. tábla 3.) 4. A bal kulcsont magasságában gomb. Öntött tömör bronzgömb, keskeny lapos füllel. Átm.: 1,2 cm. (IV. tábla 4.)

**88. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 85–95 cm mélységben a 87. sír koponyája mellett a jobb oldalon.

**89. sír.** A sírgödör hosszúsága 125, szélessége a koponyánál 45, a lábfejszontoknál 25 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 111 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok haránt-irányban az ágyékcsigolyák felé fektetve.

*Melléklet:* 1. A medencén és az ágyékcsigolyák alatt két sorban 25 db bronzlemezéből préselt gömbszelet alakú veret. Átm.: 1,4 cm. (IV. tábla 5.) (20. kép)

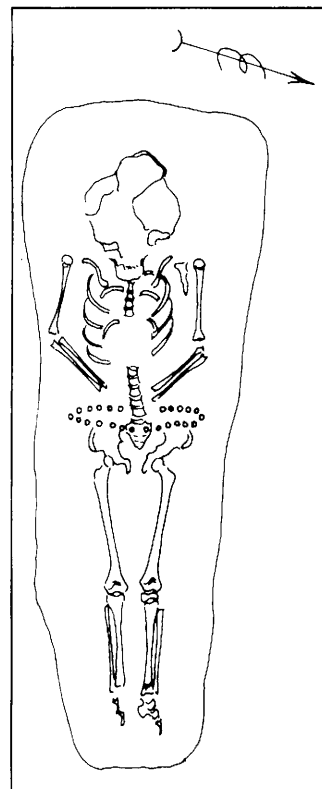
**90. sír.** A sírgödör szélessége a koponyánál 80, a combcsontoknál 50 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 133°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve, a bal kéz csontjai az ágyékcsigolyákra helyezve. Trapéz alakú koporsóban.

*Melléklet:* 1. A koporsó vas pántjai a koponya, a jobb és a bal felkar-, valamint a jobb és a bal combcsont mellől. (Elveszett.)

**91. sír.** A sírfenék mélysége 95 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 150 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. Mindkét kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkarok azonos magasságban a középső törzscsigolyákhoz fektetve. Részben a 92. sírra rátemetve.

*Mellékletek:* 1. A jobb szeméremcsont mellett csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika, csattüskével. Átm.: 2,6–3,4 cm. (IV. tábla 8.) 2. A bal szeméremcsont mellett csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika, csattüskével. Átm.: 4,3–4,7 cm. (IV. tábla 9.)

**92. sír.** A sírgödör hossza 170, szélessége a koponyánál 50, a lábfejszontoknál 30 cm. A sírfenék mélysége 100 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 124°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 152 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyékcsigolyákhoz, a bal a legalsó törzscsigolyákhoz fektetve. A koporsó maradványai



20. kép. Négyzállás I. 89. sír  
Abb. 20. Négyzállás I. Grab 89

a mellkason barna korhadékban, a váz bal oldala mellett 90 cm hosszúságú sávban elszenesedett csíkban voltak észlelhetők.

*Mellékletek:* 1. A jobb kulcsont és a gerincoszlop között pitykegomb, két rosszezüstből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,2 cm. (IV. tábla 6.) 2. A medencében kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 1–1,25 cm. (IV. tábla 7.)

- 93. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 116°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 146 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A felkarcsontok a bordák külső ívén feküdtek. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákon, a bal az ágyécsigolyákon átfektetve.

*Mellékletek:* 1. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 2,1, vastagsága 0,3 cm. (IV. tábla 11.) 2. A jobb medencelapát és a szeméremcsont között csat. Szögletes metszetű vasszálból formált téglalap alakú keret, csattüskével. H.: 4,3, Sz.: 4 cm. (IV. tábla 10.)

- 94. sír.** A sírgödör hosszúsága 175, szélessége a felkarcsontoknál 55, a lábfejsontoknál 45 cm. A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 133°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 156 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyécsigolyákhoz helyezve, a bal az alsó törzscsigolyákon átfektetve. A váz alatt a koponya körül és a hosszúságonál jól észlelhetők a koporsófenék elszenesedett maradványai.

- 95. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 122°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 97 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. Mindkét kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb alkar a középső, a bal az alsó törzscsigolyákhoz fektetve.

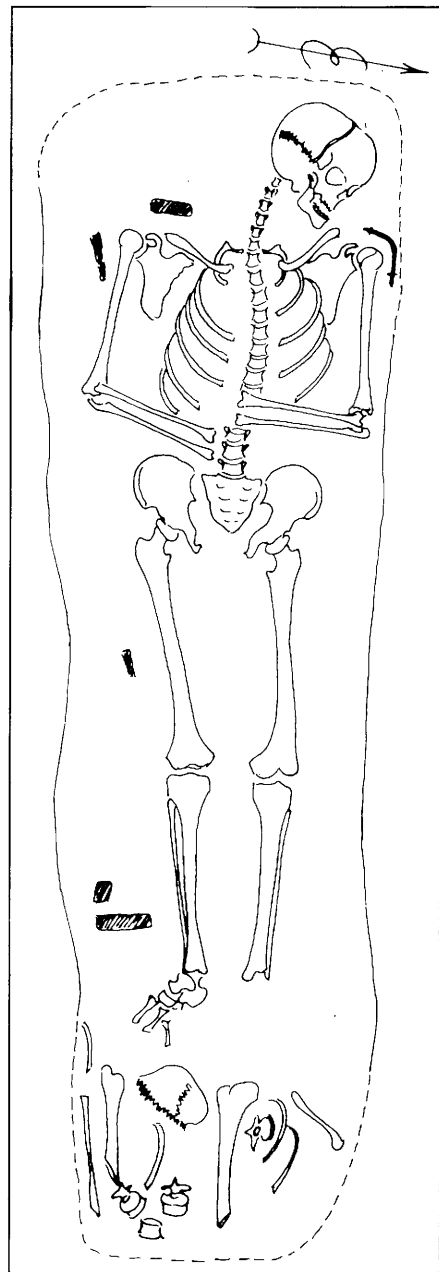
- 96. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 114°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 102 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban a medencelapátra fektetve. A bal alkar a bal combcsont mellé csúszott. Kőpakolós sír. A koponyánál a jobb és a bal oldalon 1-1, a jobb könyökhajlatnál a jobb oldalon 1, valamint a jobb comb- és lábszárcsont mellett a jobb oldalon 1-1 db kő.

- 97. sír.** A sírgödör hossza 230, szélessége a koponyánál 65, a lábfejsontoknál 55 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 174 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A karok könyökben derékszögben behajlítva, a jobb alkar az ágyécsigolyákhoz helyezve, a bal az alsó törzscsigolyákon átfektetve.

*Melléklet:* 1. A jobb és a bal váll magasságában a jobb és a bal oldalon, valamint a jobb comb- és lábszárcsont mellett koporsóvasalások. (IV. tábla 15.)

- 98. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 70 cm mélységben a 97. sír lábfejsontjainál. (21. kép)

- 99. sír.** A sírfenék mélysége 40 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 134 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyécsigolyákhoz helyezve, a bal a legalsó törzscsigolyákon átfektetve.



21. kép. Négyzállás I. 97. és 98. sír  
(utóbbi a csontváz lábánál)

Abb. 21. Négyzállás I. Gräber 97 und 98  
(letzteres beim Fuß des Skeletts)

- 100. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 40 cm mélységben. Talán a bal combcsont és a harántirányban hozzáfektetett két alkarcsont eredeti fekvésben.  
*Mellékletek:* 1. Az alkarcsontok mellett középtengelyes, kettős elliptikus vascsat, a középtengelyen csattüskével. H.: 7,2, Sz.: 6,3 cm. (IV. tábla 12.) 2. A csontok között vas nagyszíjvég töredéke. Sz.: 3,7 cm. (IV. tábla 13.) 3. Az alkarcsontok alatt kis csat. Bronzból készült szögletes metszetű négyszögletes keret, bronz csattüskével. Sz.: 1,3 cm. (IV. tábla 14.)
- 101. sír.** A sírgödör hossza 138, szélessége a koponyánál 60, a lábfejsontoknál 45 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 128°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A sírt kirabolták. A vázból csak a lábszár-, a lábfejsontok és a jobb combcsont egy töredéke maradt meg.
- 102. sír.** A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 132°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Feltehetően a „Szikszai-féle ásatások” során megsemmisült. Csak a bal lábszár- és lábfejsontok maradtak meg.
- 103. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 100°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Feltehetően a „Szikszai-féle ásatások” során megsemmisült. Csak a bal lábszár és lábfej, valamint a bal combcsont egy kis töredéke maradt meg.
- 104. sír.** A sírgödör hossza 175, szélessége a koponyánál 65, a lábfejsontoknál 45 cm. A sírfenék mélysége 66 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 126°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 157 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva. A jobb alkar a medencelapát jobb széléhez, a bal alkar a keresztcsontozat helyezésére.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs bal oldalánál bronzból öntött gomb, keskeny lapos kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (IV. tábla 16.) 2. A felkarcsont felső harmadának magasságában a bal oldali bordák között bronzból öntött gomb, lapos kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (IV. tábla 17.) 3. A szegycsonton bronzlemezről préselt veret töredéke. Átm.: 0,9 cm. (IV. tábla 18.)
- 105. sír.** A sírgödör hossza 190, szélessége a koponyánál 75, a lábfejsontoknál 65 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 162 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar harántirányban a keresztcsontozat, a bal az ágyékcsigolyákhoz fektetve.  
*Mellékletek:* 1. A bal lapocka- és felkarcsont között csat? Vasszálból formált szögletes keret töredéke. Sz: 1,3 cm. (IV. tábla 20.) 2. A lábfejsontok és a sírgödör vége között a sírfenéken csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika, csattüskével. Átm.: 4,2–5 cm. (IV. tábla 19.)
- 106. sír.** A sírfenék mélysége 45 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 73 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákhoz, a bal a medencelapáthoz fektetve.
- 107. sír.** A sírfenék mélysége 45 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 149 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé balra billent. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsigolyákhoz fektetve. A bal könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcsontozat felé fektetve.  
*Mellékletek:* 1. a koponya alatt fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott végű karika, amelynek egyik vége enyhén ívelt, végén ellapított függőleges nyúlványban folytatódik. Átm.: 2,5, vastagsága 0,1 cm. (IV. tábla 22.) 2. A koponya alatt nagyméretű, ovális üvegpasztizott gyöngy. Széle sárga, teste vörösesbarna. Díszítése: Két sávban fehér zég-zug vonal. Átm.: 1,9 cm. (IV. tábla 24.) 3. Az állkapocs alatt 2 db pitykegomb. Az egyik két aranyozott ezüstlemezről préselt félgömbből összeformázva. Füle letörött. A gömb átm.: 0,75 cm. A másik szintén két aranyozott ezüstlemezről préselt félgömbből összeformázva, zárt karikában végződő füllel, alján ezüst granulátum. Átm.: 1,6, a gömb átm.: 0,9 cm. (IV. tábla 25–26.) 4. A középső törzscsigolyák és az alkar között a mellkason a bal oldalon pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeformázva, szalagfüllel. Átm.: 1,85, a gömb átm.: 1,4 cm. (IV. tábla 23.)

- 108. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 45 cm mélységben a 107. sír bal felkarcsontja mellett.
- 109. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 134°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A templomfal alapozásakor nagy részét megsemmisítették, csak a lábcsonatok maradtak meg.  
*Melléklet:* 1. A bal combcsontnak a medence felőli végénél a jobb oldalon csontkarika. Átm.: 1,5 cm. (IV. tábla 27.)
- 110. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 134°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 144 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkarcsont az alsó törzscsigolyákra ráfektetve. A bal kar csontjai a feltárás során megsemmisültek.
- 111. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 124°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A mezőgazdasági művelés (altalaj lazítás), vagy egyéb ismeretlen ok miatt a koponya, az alkarcsontok és a mellkas nagyobb része megsemmisült.
- 112. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 117°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 98 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. Az alkarok a feltárás során megsemmisültek, így a karok helyzete nem állapítható meg.
- 113. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A templom alapozásakor a váz nagy részét megsemmisítették, csak a koponya és a mellkas egy része maradt meg.  
*Melléklet:* 1. A legfelső borda mellett a jobb oldalon fehér érzésű barna kovaszilánk. Átm.: 4,1 cm.
- 114. sír.** A sírgödör hossza 175, szélessége a koponyánál 50, a lábfejsontoknál 30 cm. A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 140°-kal tér el északtól dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákra ráfektetve, a bal az ágyékcsgigolyákhoz fektetve.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs mellett pitykegomb. Két aranyozott ezüstlemezből préselt félgömbből összerasztva, szalagfüllel, alján préselt granulátum utánzat. Átm.: 1,5, a gömb átm: 0,9 cm. (V. tábla 1.) 2. A bal kulcsont mellett kúp alakú vastárgy. Magassága 2,6 cm. (V. tábla 3.) A bal lábfejsontok és a sírgödör oldalfala között szabálytalan téglalap alakú vaslemez. H: 9,5 cm. (V. tábla 2.)
- 115. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 98 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyékcsgigolyákhoz, a bal az alsó törzscsigolyákhoz fektetve. A sírt a 116. sír gödrébe ásták bele.  
*Mellékletek:* 1. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 1,9, vastagsága 0,5 cm. (V. tábla 5.) 2. A keresztcsonton Mária királynő dénárja. CNH II. 114. (V. tábla 4.)
- 116. sír.** A sírgödör hossza 215, szélessége a koponyánál 70, a lábfejsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Amikor a 115. sír gödrét megásták, a váz nagy részét eredeti helyéről felszedték, s ezeket a csontokat a 115. sír koponyája mögött, ill. a jobb oldalon a váz teljes hosszában, a bal oldalon a lábcsonatok mellett helyezték el. A jobb felkar-, a lapockacsont és néhány borda, valamint a lábszár- és a lábfejsontok maradtak meg eredeti helyzetben.
- 117. sír.** A sírgödör hossza 170, szélessége a koponyánál 55, a lábfejsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 148 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, a kéz az alsó törzscsigolyákra helyezve. A jobb kar a medence mellett nyújtva. A bal kar és a mellkas között csecsemő csontvázának maradványai.  
*Mellékletek:* 1. A bal kulcsont és az állkapocs között egymás mellett sorban 3 db pitykegomb. 2 db két-két bronzlemezről préselt, 1 db két ezüstlemezről préselt félgömbből összerasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,5 cm. (V. tábla 14–16.) 2. A szegycsontnál a gerincoszlop mellett a jobb és a bal oldalon 1-1 db aranyozott rosszezüst lemezről préselt ún. hólyagos díszítésű korong. Közülük az egyik a restaurálás során megsemmisült. Átm.: 3,8 cm. (V. tábla 11.) 3. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 1,9, vastagsága 0,5 cm. (V. tábla 12.) 4. Szintén a jobb kézen ón gyűrű. A gyűrűfej fölperemezett ónkorong, benne fehér üvegpaszt. Átm.: 0,9–1,1 cm. (V. tábla 13.) 5. A jobb medenceclapát és az alkar között egyélű, nyélnyúlványos vaskés, a nyél és a tok rozsdában konzervált maradványaival. H: 17,2 cm. (V. tábla 22.) 6. A jobb alkar alatt vascsat. Teljesen összerozsdásodott szögletes keret, csattüskével. H.: 1,2, Sz.: 0,9 cm. (V. tábla 17.) 7. A vascsat

mellett 2 db amorf óntöredék. Átm.: 1,7–1,9 cm. (V. tábla 18–19.) Ugyanott 2 db amorf bőrmaradvány (V. tábla 23.) 8. A vaskés mellett jobbra 2 db madárcsontból faragott és 1 db bronzlemezről hajlított henger alakú tűtartó. Utóbbi díszítése: négy vízszintes vonalköteg között három, egymást metsző ferde vonalakból összetett zeg-zug vonalköteg. H.: 6,1, 6,2 és 5,8 cm. (V. tábla 19–21.) (22. kép)

- 118. sír.** A sírgödör hossza 130, szélessége a koponyánál 45, a lábfejsontoknál 25 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 114°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 116 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, a jobb kéz az ágyékcsigolyákra, a bal a keresztcsontra fektetve.

*Melléklet:* 1. A koponya alatt fülbevaló. Bronzszálból formált nyitott karika, hosszanti, kis nyitott karikában visszapödrött nyúlvánnyal. Átm.: 1–1,9 cm. (V. tábla 24.) 2. A bal kulcsont és az állkapocs között pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,4 cm. (V. tábla 29.) 3. A mellkas felső harmadában a bordák között szétszórtan 12 db kisméretű lapos kerek, 9 db ovális, 1 db szögletes, 4 db gömbszelet alakú és 24 db nagyméretű lapos kerek pasztagyöngy, valamint 8 db kauri kagyló. A gyöngyök átm.: 0,3–0,9, a kauri kagylók átm.: 2,1–2,5 cm. (V. tábla 25–26.) 4. A bal felkarcsont felső harmadában a gerincoszlop mellett pitykegomb. Két rozsdézüstből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,4 cm. (V. tábla 30.) 5. A mellkasközépen a bal oldalon csontból faragott, csiszolt karika. Átm.: 1,6 cm. (V. tábla 28.) 6. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 2,2, vastagsága 0,5 cm. (V. tábla 27.)

- 119. sír.** A sírfenék mélysége 50 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 137°-kal tér el északtól dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Erősen bolygatott. Az alkarok helyzete nem határozható meg.

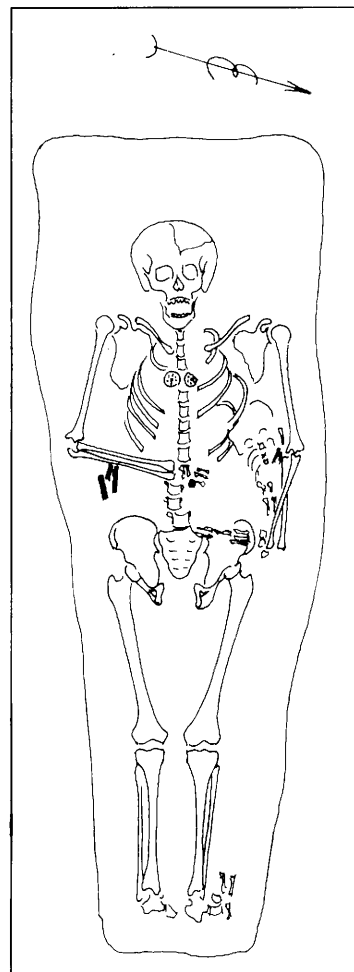
- 120. sír.** A sírfenék mélysége 50 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 137°-kal tér el északtól dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A feltárás során nagy része megsemmisült. Csak a koponya és néhány koponya környéki csont maradt meg.

- 121. sír.** A sírfenék mélysége 55 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 109°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsigolyák felé irányul. A bal alkar a feltárás során megsemmisült.

*Mellékletek:* 1. Az állkapocs mellett pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,6, gömb átm.: 1 cm. (V. tábla 9.) 2. Az állkapocs alatt pitykegomb. Egy sima felületű és egy díszített ezüstlemezről préselt gömbszeletből összeforrasztva, keskeny lapos kerek füllel. Díszítése: pontsorrall és ívelt vonalakkal keretelt, egy centrális pontkört körbefogó hat pontkörből összetett rozetta. Átm.: 1,5 cm. (V. tábla 8.) 3. Az állkapocs környékén 10 db kis kerek sárga és 3 db zöld paszta-, 3 db kisméretű és 2 db nagyobb méretű csontból készült gyöngy, valamint 3 db kauri kagyló. A gyöngyök átm.: 0,3–0,7, a kauri kagylók átm.: 1 cm. (V. tábla 6.) 4. A mellkas középső részénél a gerincoszlopon pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,5, gömb átm.: 1 cm. (V. tábla 10.) 5. A mellkas középső részénél a gerincoszlopon óngyűrű feje. Felperemezett szélű ónkorong sárgásfehér üvegpasztá betéttel. Átm.: 1,5 cm. (V. tábla 7.)

- 122. sír.** A sírgödör hossza 150, szélessége 45 cm. A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 123°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 135 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyékcsigolyákon, a bal a középső törzscsigolyákon átfektetve.

- 123. sír.** A sírgödör hossza 170, szélessége a koponyánál 50, a lábfejsontoknál 30 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 108°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 150 cm. A váz a hátán, nyújtott



22. kép. Négyzállás I. 117. sír  
Abb. 22. Négyzállás I. Grab 117



lábakkal feküdt. Egy másik, az ásatás során fel nem tárt sír gödrének megásásakor a koponyát helyéről eltávolították és a jobb felkar- és lapockacsont mögé helyezték. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyéksigolyákra fektetve, a bal kéz a keresztcsontra helyezve.

**Mellékletek:** 1. A jobb combcsont és a medence ízesülésénél a combcsont mellett a bal oldalon csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika, csattüskével. Átm.: 4,4 cm. (V. tábla 31.) 2. A bal combcsont és a medence ízesülésénél a combcsonton csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 3,8–4,3 cm. (V. tábla 32.) (23. kép)

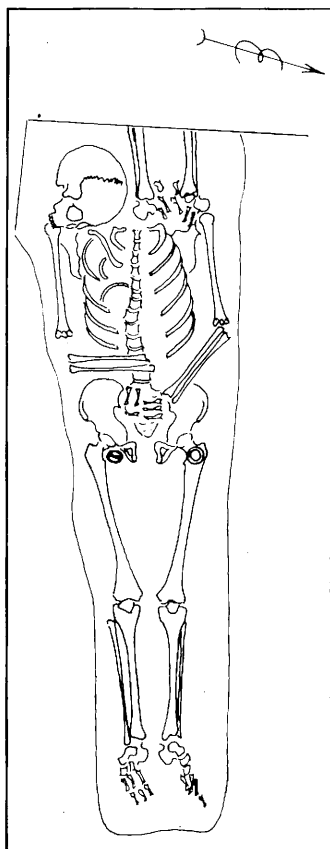
**124. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben hegyesszögben behajlítva, a jobb alkar átfektetve az alsó törzcsigolyákon, a bal a kulcscsontozat fölhajlítva.

**Mellékletek:** 1. Az állkapocs mellett pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összeformázva, szalagfülrel, alján préselt granulátum utánzat. Gömb átm.: 0,8 cm. (V. tábla 35.) 2. Az állkapocs mellett csontból esztergált, sárgásbarna színű, ovális gyöngy. Átm.: 0,8 cm. (V. tábla 33.) 3. A bal medencelapát mellett a bal oldalon csat. Kerek metszetű vasszálból formált, ívesen hajlított, végén szöggel összeerősített U-alakú vaslemez. H.: 4,2, a karika átm.: 2 cm. (V. tábla 34.) (24. kép)

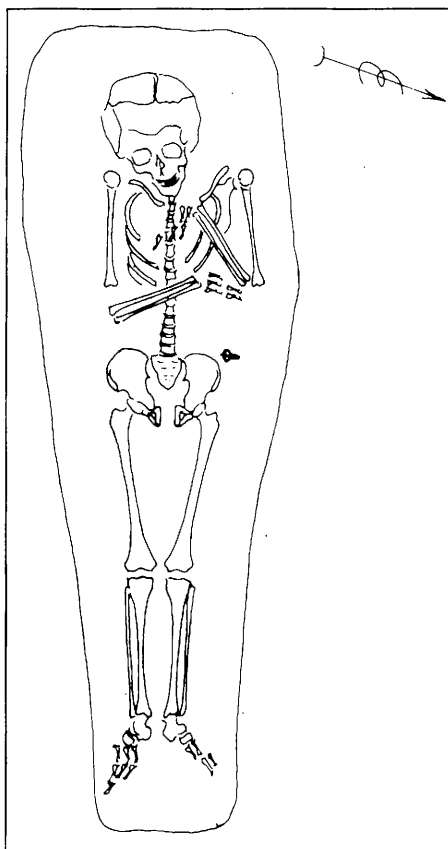
**125. sír.** A sírgödör hossza 110, szélessége a koponyánál 40, a lábfejsontoknál 25 cm. A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 89 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, a jobb alkar az ágyéksigolyákhoz, a bal a medencelapáthoz fektetve.

**126. sír.** A sírgödör hossza 185, szélessége a koponyánál 60, a lábfejsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 95 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 112°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 167 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé jobbra billent. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyéksigolyákon átfektetve, a kézcsontok a bal medencelapátnál. A bal alkar a középső törzcsigolyákon átfektetve. A váz mellett és felett koporsó korhadékait lehetett megfigyelni.

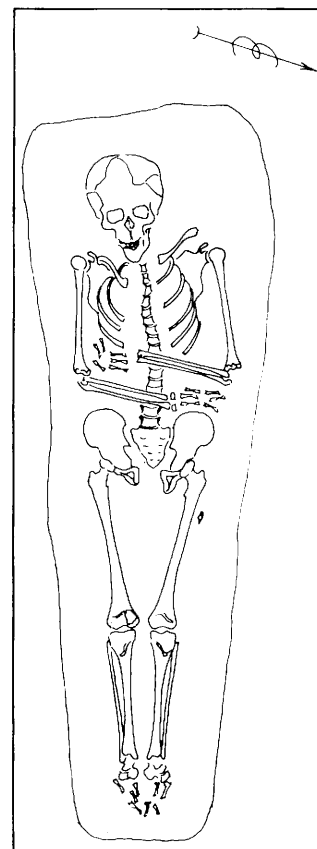
**Melléklet:** 1. A bal combcsont felső harmadában a bal oldalon kovadarab. Elveszett. (25. kép)



23. kép. Négyzállás I. 123. sír  
Abb. 23. Négyzállás I. Grab 123



24. kép. Négyzállás I. 124. sír  
Abb. 24. Négyzállás I. Grab 124



25. kép. Négyzállás I. 126. sír  
Abb. 25. Négyzállás I. Grab 126

- 127. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 100°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben derékszögben behajlítva, a jobb kéz a medencelapáthoz, a bal az ágyéksíngolyókhoz helyezve.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs körül 14 db zöld és 1 db fekete lapos kerek pasztyagöngy, 6 db gömb alakú, barna színű csontból készült gyöngy és 2 db kauri kagyló. Gyöngy átm.: 0,3–0,7, a kauri kagylók átm.: 1,8–2,2 cm. (V. tábla 36.) 2. A jobb alkar mellett 2 db ezüstlemezről préselt, szélén két ponton átfúrt, gömbszelet formájú veret. Átm.: 0,7–1,2 cm. (V. tábla 37–38.) 3. Ugyanott ezüstlemezről préselt szögletes veret töredéke. Díszítése: stilizált lilium. Átm.: 1,5 cm. (V. tábla 39.)
- 128. sír.** A sírgödör szélessége a koponyánál 45, a kulcsontok magasságában 60, a combcsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 95 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 138°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 152 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, a jobb kéz a medencelapátra, a bal az ágyéksíngolyókra helyezve.  
*Mellékletek:* 1. Az orrüregben aranyozott ezüstlemezről préselt veret, kör alakú keretben plasztikus lóherelevél díszítéssel. Átm.: 1,6 cm. (V. tábla 41.) 2. A bal kulcsontnál 2 db gomb. 1 db öntött tömör bronzgömb, keskeny kerek füllel. Átm.: 1,25 cm. (V. tábla 42.) 1 db két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján ezüst granulátum. (V. tábla 44.) 3. Az állkapocs mellett 3 db áttetsző hegyikristályból csiszolt tetraoktaéder alakú, 3 db lekerekített élű henger alakú sárga üvegpaszt gyöngy, 2 db kis kerek (zöld és sárga) és 1 db nagyméretű, irdalt felületű fekete üvegpaszt gyöngy. Átm.: 0,5–1,3 cm. (V. tábla 40.) 4. A mellkasközépen a jobb oldalon a gerincoszlop mellett pityegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján ezüst granulátum. Átm.: 1 cm. (V. tábla 43.)
- 129. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 96°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karok helyzete nem figyelhető meg.  
*Melléklet:* 1. A mellkas bal oldalánál pityegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,1 cm. (V. tábla 45.)
- 130. sír.** A sírgödör szélessége a koponyánál 60, a lábszárcsontoknál 30 cm. A sírgödör mélysége 90 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 140°-kal tér el északról dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyéksíngolyókhoz, a bal az alsó törzcsíngolyókhoz fektetve.  
*Melléklet:* 1. A bal felkar és a koponya között ívelt vasszal. Átm.: 3,3–6,3 cm. (V. tábla 47.)
- 131. sír.** A sírgödör szélessége a koponyánál 60, a lábszárcsontoknál 30 cm. A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 126°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az alsó törzcsíngolyókra átfektetve. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a keresztcsontra fektetve.
- 132. sír.** A sírgödör hosszúsága 170, szélessége a koponyánál 65, a lábfejsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 118°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 160 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar a törzcsíngolyókra, a bal az ágyéksíngolyókra átfektetve.  
*Melléklet:* 1. A mellkasközépen a bal oldalon pityegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján ezüst granulátum. Átm.: 1,5 cm. (V. tábla 46.)
- 133. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 132°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A templomfal alapozásakor legnagyobb részét megsemmisítették, csak a koponya és a felkarcsontok egy-egy töredéke maradt meg.  
*Mellékletek:* 1. A koponya mögött a jobb és a bal oldalon 1-1 teljesen korrodált, bronzlemezről préselt korong. A feltárás során megsemmisült. (V. tábla 49.) 2. Az állkapocs mellett 1 db ezüstlemezről préselt, szélén két ponton átfúrt félgömb alakú veret. Átm.: 0,6 cm. (V. tábla 48.)
- 134. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karok helyzete nem állapítható meg.
- 135. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Csúpn a mellkas egy része és a bal kar maradt meg. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva. Az alkar harántirányban a medencelapát felé fektetve.  
*Mellékletek:* 1. A mellkasnak a koponya felőli részén 1 db kis kerek szürke, 4 db sárga, 5 db fekete, 15 db zöld

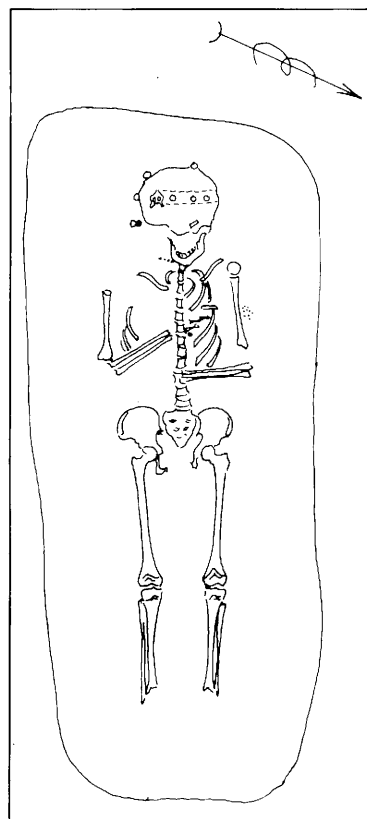
pasztagyöngy és egy db kauri kagyló. A gyöngyök átm.: 0,3–0,7 cm, a kauri kagyló átm.: 1,3 cm. (V. tábla 50.) Ugyanott 1 db pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1 cm. (V. tábla 55.) Ugyanott 2 db ezüstlemezről préselt szögletes veret töredéke. Átm.: 1,1–1,3 cm. (V. tábla 53–54.) 1 db bronzlemezről préselt rozetta. Díszítése: pontsorral keretelt plasztikus hatágú csillag. Átm.: 1,5 cm. (V. tábla 52.) 2. A mellkasközépen a bal oldalon ónkorong. Átm.: 4,5 cm (V. tábla 41.)

136. sír. A sírgödör szélessége 60 cm. A sírfenék mélysége 95 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva. A jobb kéz a keresztcsontra helyezve, a bal alkar a medencelapra fektetve.
137. sír. A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Legnagyobb részét egy későbbi beásás megsemmisítette. A jobb combcsont egy töredéke és a bal láb csontjai maradtak meg.
138. sír. A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 105°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya, a felkarcsontok és a mellkas csontjai maradtak meg. A 137. sírra rátemetve.
139. sír. A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 126°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 156 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karok könyökben tompaszögben behajlítva. Az alkarcsontok az ágyékcsigolyáknál harántirányban egymáshoz fektetve.
140. sír. A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar csontjai az alsó törzscsigolyákon átfektetve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva és a szegycsonthoz fölhajlítva. A lábcsonatok megsemmisültek.  
Melléklet: 1. A szegycsontnál a gerincoszlopon egyélű, nyélnyúlványos vaskés, nyelével az állkapocs felé irányítva. A késen a tok rozsdában konzervált maradványai. A tok rombikus hálómintával díszített. H: 18,2 cm. (VI. tábla 3.) 2. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 2,2, vastagsága 0,55 cm. (VI. tábla 1.) 3. A jobb alkar alatt csat. Kerek metszetű vasszálból formált középtengelyes szögletes keret, csattüskével. H: 5,1–5,3, Sz.: 4,8–5, cm. (VI. tábla 4.) 4. A bal medencelapát és a combcsont ízesülésénél csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 3,5–3,9 cm. (VI. tábla 2.)
141. sír. Másodlagos helyzetben fekvő koponya 65 cm mélységben a 140. sír medencecsontja mellett a jobb oldalon.
142. sír. A sírfenék mélysége 50 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 134°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Csak a koponya, a bal kulcs- és lapockacsont, valamint néhány csigolya maradt meg belőle.
143. sír. A sírgödör szélessége 65 cm. A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 116°-kal tér el északról délnyugat felé. Kirabolt sír. Benne 3 db hosszúcsont másodlagos helyzetben a sírgödör jobb oldalánál.  
Mellékletek: 1. A sír földjében kerek metszetű ezüstszárból hajlított karika. Átm.: 0,8 cm. (VI. tábla 5.) 2. A sír földjében pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján ezüst granulat. A gombon aranyozás nyomai. Átm.: 1,9 cm. (VI. tábla 6.)
144. sír. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Feltehetően a földtulajdonos, Szikszai által, esetleg korabeli sírrablás következtében feldúlva. A két felkar, néhány borda és a jobb lábszár csontjai maradtak meg.
145. sír. A sírgödör hossza 175, szélessége 65 cm. A sírfenék mélysége 100 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Feltehetően az egykori földtulajdonos, Szikszai által, esetleg korabeli sírrablás következtében feldúlva. Néhány borda, csigolya, a lábszárcsontok töredékei és a lábfejsontok maradtak meg. A váz deszkakoporsóban feküdt.
146. sír. A sírfenék mélysége 55 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 138°-kal tér el északról dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya előre és a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve, a bal alkar az ágyékcsigolyához helyezve. A lábcsonatok a 145. sír gödrének kiásása során megsemmisültek.  
Melléklet: 1. A jobb felkar mellett középen a jobb oldalon csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 2,5–2,8 cm. (VI. tábla 7.)

- 147. sír.** A sírgödör szélessége 45–35 cm. A sírfenék mélysége 78 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 122°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Feltehetően az egykori tanyatulajdonos, Szikszai által, esetleg korabeli sírrablás következtében feldúlva. Csak a lábcsonatok maradtak meg. A sírgödör bal oldalánál koporsódeszka korhadékai.  
*Mellékletek:* 1. A combcsonatoknál a sír földjében két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű töredéke. Átm.: 1,6, vastagsága 0,4 cm. (VI. tábla 8.)
- 148. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 122°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 147. sír gödrének ásásakor megsemmisült, csupán a jobb lábszárcsonatok maradtak meg.
- 149. sír.** A sírgödör szélessége a koponyánál 45, a lábszárcsonatoknál 30 cm. A sírfenék mélysége 79 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 108°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 118 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé előre és a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb kéz csontjai az alsó törzscsigolyákon, a bal kéz csontjai a medencelapáton fekszenek. A váz körül koporsó korhadékai.  
*Melléklet:* 1. A jobb lapocka alatt gomb. Öntött tömör bronzgömb, keskeny, lapos, kör alakban áttört füllel. Átm.: 1,25 cm. (VI. tábla 9.)
- 150. sír.** Koponya másodlagos helyzetben 58 cm mélységben a 149. sír koponyája mögött a bal oldalon.
- 151. sír.** A sírfenék mélysége 95 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 137°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz a felkarcsont felső végéig 145 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 147. sír gödrének kiásása során koponyáját, a kulcscsonokat, a jobb felkarcsontot, a gerincoszlop egy részét, valamint a mellkas jobb oldalát megsemmisítették. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó, a bal a középső törzscsigolyákon átfektetve.  
*Melléklet:* 1. A medence alatt 2 db gömbösféjű ón szögecs. Talán az öv megmaradt veretei. Átm.: 1,2 cm. (VI. tábla 10.)
- 152. sír.** A sírgödör hossza 200, szélessége a koponyánál 70, a lábfejcsonatoknál hozzávetőlegesen 35 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 126°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 152 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar a medence mellett nyújtva, a bal kar orsócsontja a medence mellett nyújtva, a singcsont a medencére hajlítva. A kézcsonatok – a jobb és a bal is – a medencelapátokon fekszenek.  
*Mellékletek:* 1. A koponya mögött teljesen összerozsdásodott francia kapocs pár, rozsdájában 7 db pasztagyöngy. Ugyanott még 3 db kis kerek sárgásbarna pasztagyöngy. A francia kapocs átm.: 3,65, a pasztagyöngyök átm.: 0,35–0,55 cm. (VI. tábla 11, 15.) 2. A jobb felkar és a kulcscsont ízesülésénél teljesen korrodált amorf vaslemez. Átm.: 2,8 cm. (VI. tábla 16.) 3. A szegycsont jobb oldalánál két ponton átfúrt, hét hóllyagocskával díszített préselt rozetta. Átm.: 1,1 cm. (VI. tábla 12.) 4. A jobb lapockacsonton ezüstlemezről formált, eredetileg négy ponton átlukasztott dísztelen korong. Átm.: 1,2 cm. (VI. tábla 13.) 5. A medence alatt bronzlemezről préselt, középen átlukasztott félgömb alakú veretek. Átm.: 0,9 cm. (VI. tábla 14.)
- 153. sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 103°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 78 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb alkar a feltárás során megsemmisült. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar a középső törzscsigolyák irányába fektetve.
- 154. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 60 cm mélységben a 154. sírban fekvő váz koponyája mögött és a jobb comb-, ill. a jobb és a bal lábszárcsonatok mellett.  
*Melléklet:* 1. Koporsóveret? Téglalap alakú vaslemez töredékei. Átm.: 8,5–11 cm. (VI. tábla 17.)
- 155. sír.** A sírfenék mélysége 72 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 116°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 117 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A gerincoszlop felső harmada harántirányban jobbra hajolt el. A karok bolygatott helyzetben. A bal alkar az ágyékcsigolyákon keresztirányban átfektetve.  
*Melléklet:* 1. A mellkas középső részén a jobb oldalon a gerincoszlop mellett pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. (VI. tábla 18.)
- 156. sír.** A sírfenék mélysége 45 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 160°-kal tér el északról dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt.

- 157. sír.** A sírgödör hossza 146, szélessége a koponyánál 66, a lábszárcsontoknál 50 cm. Vázhossz: 112 cm. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb kéz csontjai a középső törzscsigolyákon, a bal kéz csontjai az ágyékcsigolyákon fekszenek.

*Melléklet:* 1. A koponyán a homlokcsonton 2 cm széles bőrszalag korhadékai, rajta teljesen korrodált, 1 cm átmérőjű ezüstlemezből préselt korongocskák és egy, a csúcsával fölfelé fordított, lant alakú csat utánzat. H.: 3,1, Sz.: 2,9 cm. (VI. tábla 24.) 2. A jobb halántékcsonthoz fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott végű karika, amelyre ráfűztek egy pitykegombot. A gomb két rosszezüstből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. A gomb átm.: 1,9, a karika átm.: 0,9 cm. (VI. tábla 20.) 3. Az arckoponyán tűtartó, madárcsontból faragott henger, töredéke. Átm.: 4,1 cm. (VI. tábla 19.) 4. Az állkapocs mellett kis fehér pasztyaggyöngyök – 1 db ép, 7 db töredék –, valamint 1 db teljesen elmállott borostyángyöngy. Átm.: 0,4–0,65 cm. (VI. tábla 21.) 5. Az állkapocs mellett, a gyöngyök közötti gomb. Öntött, alsó felében irdalt tömör bronzgömb, lapos, téglalap alakú, kör alakban áttört füllel. Átm.: 1,3 cm. (VI. tábla 22.) 6. A bal felkarcsont középső részénél a bal oldalon egy csomóban 13 db apró fehér és sárga amorf kristályszemcse. Átm.: 0,2–0,5 cm. (VI. tábla 23.) 7. A bal alkar mellett 2 db övveret. Szélén két ponton átfűrt ólomból préselt gömb-szelet alakú veret. Átm.: 0,8–0,9 cm. (VI. tábla 25.) (26. kép)



26. kép. Négyszállás I. 157. sír  
Abb. 26. Négyszállás I. Grab 157

- 158. sír.** A sírgödör hossza 202, szélessége a koponyánál 67, a lábfejcsonthoz 28 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 121°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákra ráfektetve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcsont irányában fölhajlítva.

*Mellékletek:* 1. A felső állcsonton teljesen korrodált ezüstpénz. Meghatározhatatlan. Átm.: 0,9 cm. (VI. tábla 26.) 2. A gerincoszlopon egyélű, nyélnyúlványos vaskészlet. Nyelét a bal kéz csontjai takarják. H.: 17,5 cm. (VI. tábla 55.)

- 159. sír.** A sírgödör hossza 200, szélessége a koponyánál 68, a lábfejcsonthoz 45 cm. A sírfenék mélysége 105 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 131°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 153 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a középső törzscsigolyákra ráfektetve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva és a kulcsont baloldali végének irányába fölhajlítva.

*Melléklet:* 1. A homlokcsonton, a bal oldalon rosszezüstből préselt korong, bőr alátét. Átm.: 2 cm. (VI. tábla 27.) 2. Az állkapocs alatt 2 db gomb. Öntött tömör, alsó felén irdalt bronzgömb, lapos kerek füllel. Átm.: 0,9–1,2 cm. (VI. tábla 28–29.) 3. A bal könyökhajlat mellett a jobb oldalon kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 1,6–1,8 cm. (VI. tábla 30.)

- 160. sír.** A sírgödör hossza 175, szélessége a koponyánál 65, a lábfejcsonthoz 60 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 136°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 138 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, a kézcsontok az ágyékcsigolyákon fekszenek. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákhoz fektetve.

*Mellékletek:* 1. Az állkapocsra gomb. Öntött, tömör bronzgömb, keskeny, lapos kerek füllel. Átm.: 1,3 cm. (VI. tábla 37.) 2. A kulcsontok és az állkapocs között 6 db, szélén két ill. három ponton átfűrt ezüstlemezből préselt félgömb alakú veret és 2 db, szélén három ponton átfűrt lóherelevél alakú veret. Átm.: 1,5–1,85 cm. (VI. tábla 31–33.) 3. A nyakcsigolyák alatt lófog. Magassága: 3,75, Sz.: 1,8 cm. (VI. tábla 40.) 4. A mellkasközépen a gerincoszlopon pitykegomb. Ezüstlemezből préselt, zárt félgömb, szalagfüllel. Átm.: 1,1 cm. (VI. tábla 36.) 5. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 1,7–2, vastagsága 0,5 cm. (VI. tábla 35.) 6. A bal alkar alatt kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 1,4 cm. (VI. tábla 39.) 7. A bal combcsont és a medence ízesülésénél vaskarika. Átm.: 1,1 cm. (VI. tábla 38.) 8. A bal térdkaláccsont mellett a bal oldalon madárcsontból faragott, henger alakú tűtartó. Átm.: 4,7 cm. (VI. tábla 34.)

- 161. sír.** A sírgödör hossza 160, szélessége a koponyánál 50, a lábfejcsonthoz 30 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 148 cm. A váz a hátán, nyújtott

lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a felső törzscsigolyákon átfektetve. Bár a jobb alkarcsontok a feltárás során megsemmisültek, a bal lapockacsont mellett bolygatatlan helyzetben megmaradt kézcsonatok pontosan jelzik az alkarcsontok irányát. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve.

*Melléklet:* 1. A jobb alsó két bordán bronzból öntött kereszt. A keresztszárakon plasztikus korpusz ábrázolás, a keresztszárak végein alul és oldalt ovális keretben egy-egy evangélista?, bizánci szent? ábrázolása. A kereszt felső szára letörött, azt egy vaspánttal helyettesítették. A vasrozsda textilmaradványokat konzervált. H.: 6,8, Sz: 5,7 cm. (VI. tábla 43.)

- 162. sír.** A sírgödör hossza 185, szélessége a koponyánál 60, a lábfejcsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 124°-kal tér el északról dél nyugat felé. Vázhossz: 135 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya enyhén előre és a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar a szegycsonthoz hajlítva, a bal az alsó törzscsigolyákra fektetve.

*Mellékletek:* 1. A koponya alatt a jobb oldalon fülbevaló. Kerek metszetű bronzszálból formált, nyitott karika, amelynek egyik vége enyhe hullámvonalban ívelt, ellapított végű függőleges pálcátaggá formált. Átm.: 2,7, a karika átm.: 1,1 cm. (VI. tábla 44.) 3. A bal kulcscsont és a nyakcsigolyák között pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,5 cm. (VI. tábla 47.) 4. A jobb kéz és az állkapocs között a mellkason és a szegycsonton 5 db vas rozetta, közülük egy a felvételtkor megsemmisült, és 2 db szélén két ponton átfúrt félgömb alakú ónveret. Átm.: 1,1–1,2 cm. (VI. tábla 46.) 5. A jobb kézen ezüst pecsétgyűrű. A korong alakú gyűrűfejen stilizált liliomábrázolás. Átm.: 2,25–2,35 cm. (VI. tábla 52.) 6. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 2, vastagsága 0,5 cm. (VI. tábla 53.) 7. A jobb csukló alatt pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. A gömb átm.: 0,9 cm. (VI. tábla 50.) 8. A jobb alkar és a medencelapát között függőleges sorban 2 db pitykegomb és szabálytalan háromszög alakú opál. A gombok két-két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. A gombok átm.: 1,3, az opál átm.: 0,9 cm. (VI. tábla 48–49, 54.) 9. A bal orsó- és a singcsont között a felkarcsont felőli részén gomb. Öntött tömör bronzgömb, lapos kerek füllel. Átm.: 1,3 cm. (VI. tábla 51.) (27. kép)

- 163. sír.** Koponya 70 cm mélységben a 161. sír combcsontjai között.

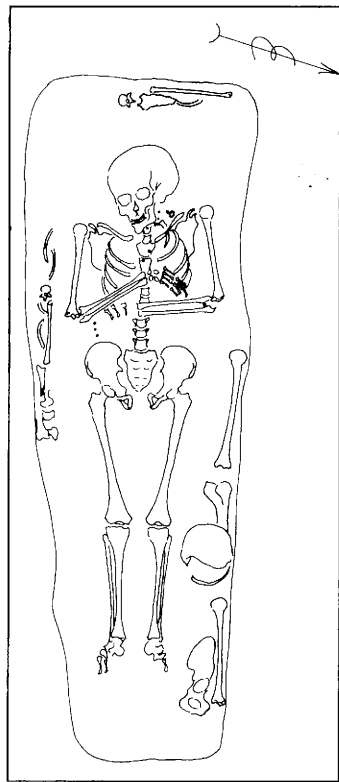
- 164. sír.** Csecsemő koponyájának tojáshej vékonyságú töredékei 85 cm mélységben, a 160. sírban a jobb láb csontjai mellett a jobb oldalon.

- 165. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok a 162. sír koponyája mögött, a törzs és a medence mellett a jobb oldalon és a medence, valamint a lábcsontok mellett a bal oldalon.

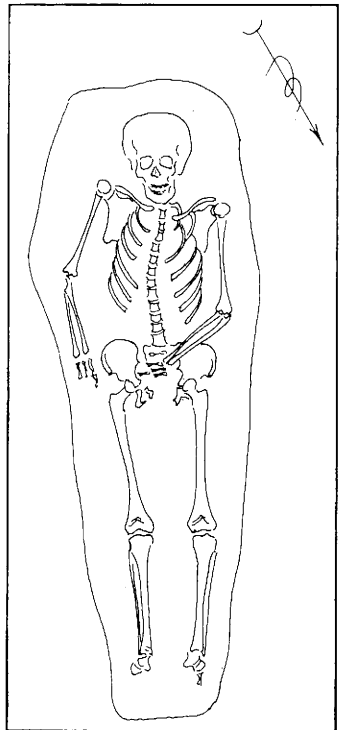
- 166. sír.** Koponya 70 cm mélységben.

- 167. sír.** A sírgödör hossza 135, szélessége a koponyánál 40, a lábfejcsontoknál 32 cm. A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 148°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 125 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medence mellé fektetve. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban a keresztsontra helyezve. (28. kép)

- 168. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 109°-kal tér el északról dél nyugat felé. Vázhossz: 109 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A



27. kép. Négyzállás I. 162, és 165. sír (utóbbi a csontváz körül) Abb. 27. Négyzállás I. Gräber 162 und 165 (letzteres um das Skelett)



28. kép. Négyzállás I. 167. sír Abb. 28. Négyzállás I. Grab 167

koponya és a jobb felkarcsont a feltárás során megsemmisült. Mindkét kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkarok azonos magasságban a medencelapátnál az ágyékcsigolyákhoz fektetve. a lábszárcsontok a 169. sírban fekvő váz koponyáján fekszenek.

- 169. sír.** A sírgödör hossza 178, szélessége a kulcsontoknál 65, a lábfejsontoknál 30 cm. A sírfelek mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 128°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A gerincoszlop erős ívben balra hajlott, a koponya a sírgödör bal oldali sarkában feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb és a bal alkar az ágyékcsigolyákhoz fektetve. A csontvázat beborította a koporsó elszenesedett korhadéka.  
*Mellékletek:* Az állkapocs alatt gomb. Alsó felében irdalt, öntött, tömör bronzgömb, lapos, keskeny téglalap alakú, kör alakban áttört füllel. Átm.: 1,1 cm. (VI. tábla 41.) 2. A mellkas felső harmadában a gerincoszlopon gomb. Alsó felében irdalt, öntött, tömör bronzgömb, keskeny, lekerekített füllel. Átm.: 1,1 cm. (VI. tábla 42.)
- 170. sír.** A sírfelek mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 105°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 185 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya előre és a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsigolyákhoz fektetve. A bal felkar a feltárás során megsemmisült, a singcsont a medencelapát mellé csúszott. Az orsócsont és a kézcsontok helyzete azt valószínűsíti, hogy eredetileg a bal alkart is az ágyékcsigolyákhoz fektették.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs és az állkapocs alatti csigolya feltehetően egy gombtól zöldre színeződött. 2. A bal medencelapát és a keresztcsont között vascsat. Középtengelyes, lekerekített sarkú téglalap alakú keret, csattúskével. H.: 4,1, Sz.: 3 cm. (VI. tábla 56.)
- 171. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 80 cm mélységben a 170. sír koponyája mögött.
- 172. sír.** A sírfelek mélysége 70 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 139°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 87 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medencelapát irányába fektetve. A bal kar a törzs mellett nyújtva. A jobb láb csontjai a feltárás során megsemmisültek.
- 173. sír.** A sírfelek mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 128°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 195 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Bár a jobb alkar csontjai a feltárás során megsemmisültek, a megmaradt kézcsontok helyzetéből megállapítható, hogy könyökben tompaszögben volt behajlítva, az alkart az ágyékcsigolyákhoz fektették. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, a kéz részben az ágyékcsigolyákra, részben a keresztcsontra fektetve.  
*Mellékletek:* 1. A koponya és a bal kulcsont között 3 db gomb. Valamennyi öntött tömör bronzgömb, lapos kerek füllel. Átm.: 0,7–0,8 cm. (VI. tábla 59.) 2. A koponya alatt 5 db zöld, 2 db fekete, 1 db narancssárga és 29 db sárga kis kerek pasztagyöngy. Átm.: 0,3–0,5 cm. (VI. tábla 57.) 3. A bal alkar alatt, közvetlenül a csigolya mellett bronz pántgyűrű. Átm.: 2,1, vastagsága 0,2 cm. (VI. tábla 58.)
- 174. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a koponyánál 75, a lábfejsontoknál 40 cm. A sírfelek mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 114°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 140 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban a medencelapáthoz helyezve, a kézcsontok a keresztcsonton feküdtek. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsigolyákhoz helyezve, a kézcsontok az ágyékcsigolyákon fekszenek.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs mellett háromszög hosszmetsetű, kihegyesedő végű vasszál. Átm.: 3,8 cm. (VII. tábla 9.) 2. Az állkapocs és a bal kulcsont között sorban egymás mellett 4 db pitykegomb. Mindegyik két-két ezüstlemezből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján ezüst granulátum. Átm.: 1,5 cm. (VII. tábla 4–7.) 3. A koponya alatt és az állkapocs mellett a csigolyánál gyöngysor. A koponya alatt francia kapocs pár rozsdájában konzervált 11 db sárgásbarna pasztagyöngy, az állkapocs mellett 36 db kis kerek zöld és 48 db sárga pasztagyöngy, valamint a bal lapockacsonton 1 db kauri kagyló. A gyöngyök átm.: 0,3–0,5, a kauri kagyló átm.: 1,7 cm. (VII. tábla 1, 3.) 4. A gerincoszlopon közepén pitykegomb. Két ezüstlemezből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,1 cm. (VII. tábla 8.) 5. A gerincoszlopon közepén teljesen oxidálódott, szinte simára kopott, meghatározhatatlan ezüstpénz. Átm.: 1,6 cm. (VII. tábla 2.)
- 175. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 90 cm mélységben a 174. sír lábcsontjai mellett és mögött a bal oldalon.  
*Melléklet:* 1. A csontok között 2 db bronzlemezről préselt hatkaréjos rozetta. Átm.: 1,4 cm. (VII. tábla 10.) 1 db önllemezből és 1 db ezüstlemezből préselt, szélén két ponton átlukasztott, félgömb alakú veret. Átm.: 0,9–1,1 cm.



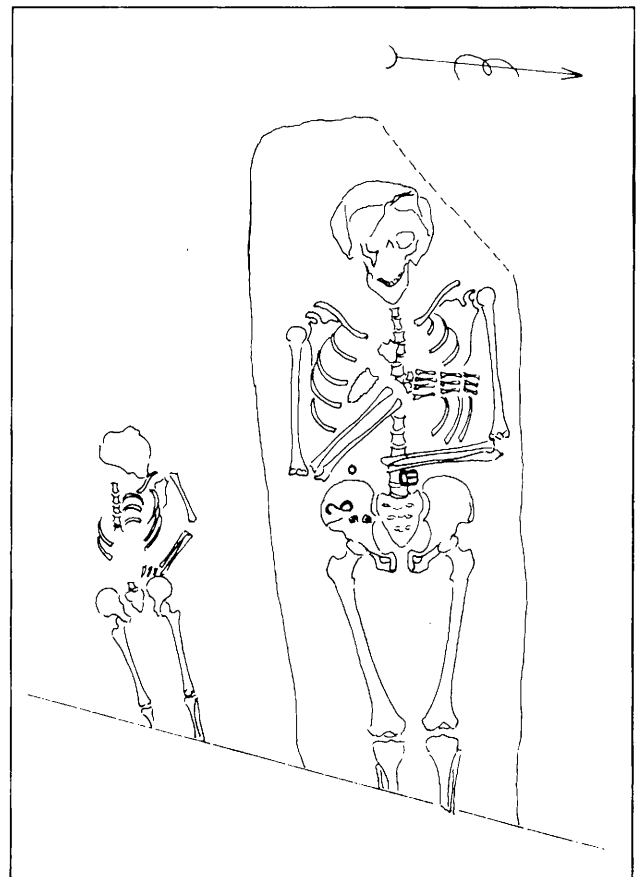
(VII. tábla 12.) 2 db pitykegomb, két-két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1 cm. (VII. tábla 14.) 1 db enyhén ívelt, préselt bronzkorong, függőleges pálcátagnban végződő ön merevítéssel. Átm.: 1,3 cm. (VII. tábla 13.) Bronzlemezről préselt veretek töredékei, közülük az egyikén plasztikus emberarc-ábrázolás. (VII. tábla 11.) Ívelt vaspánt, koporsóveret? Átm.: 4,9 cm. (VII. tábla 15.)

**176. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 142°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 58 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban az alsó törzscsigolyák irányában fektetve. A feltárás során a jobb lábszár, a bal kar és láb csontjai megsemmisültek.

*Mellékletek:* 1. A koponyán feltehetően bőrszalagon 2 db egy-egy ponton átlukasztott téglalap alakú bronzlemezke, 11 db ívelt téglalap alakú bronzveret akasztéggel, valamint 2 db függőleges spirálba tekert bronzszál. A veretek Sz.: 0,6–0,9 cm. (VII. tábla 17–18.) 2. A koponya alatt vaslemezről préselt, középen átlukasztott, félgömb alakú veret. Átm.: 0,9 cm. (VII. tábla 20.) 3. Az állkapocs alatt bronzlemezről kivágott, két szélén átfúrt kis korong. Díszítése: vonalkörrel keretelt kettőskereszt (crux gemina). Átm.: 1,3 cm. (VII. tábla 19.) 4. Az állkapocs mellett és a koponya alatt 1 db kis barna, 9 db fehér, 16 db sárga, 12 db zöld és 1 db nagyobb fekete pasztagyöngy. Átm.: 0,4–0,6 cm. (VII. tábla 16.)

**177. sír.** A sírgödör szélessége 55 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 129°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz hossza a koponyától a combcsont végéig 110 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a szegycsontnál a törzscsigolyákra fektetve, a kézcsontok a mellkas bal oldalán helyezkednek el. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsgolyákra fektetve. A lábszárcsontok a szelvényen kívül feküdtek, s nem bontottuk ki azokat.

*Mellékletek:* 1. A bal medencelapát alatt csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika, csattüskével. Átm.: 2,9 cm. (VII. tábla 22.) 2. A bal alkar mellett az ágyékcsgolyákon csat. Kerek metszetű vasszálból formált, középpont keresztengellyel kettéosztott, lekerekített sarkú szögletes keret. A keresztengellyel párhuzamos oldalai enyhén íveltek. A csattüske a keresztengelyre erősített. H.: 5,–5,5, Sz.: 4,9 cm. (VII. tábla 23.) 3. A jobb alkar és a medencelapát között vaslemezről formált félgömbös veret. Átm.: 1,4 cm. (VII. tábla 21.) 4. A jobb medencelapáton férfi készség maradványai egy csomóban. 2 db bronzcsat, mindkettő kis közép-tengelyes téglalap alakú keret, egyik keskenyebbik oldalán a csattüske részére kiugró vályúval. H.: 2–2,1, Sz.: 1,2–1,4 cm. (VII. tábla 24–25.) 1 db fekvő nyolcas alakú csiholóvas. Sz.: 8,3, magassága 4,1 cm. (VII. tábla 26.) 2 db sárgásbarna kovaszilánk. Átm.: 2,5–2,7 cm. (VII. tábla 29.) 1 db szögletes metszetű rézszál. H.: 2,7 cm. (VII. tábla 27.) 4 db amorf vastöredék. Átm.: 2–4,7 cm. (VII. tábla 28, 30.) (29. kép)



29. kép. Négyzállás I. 178. és 177. sír (balról jobbra)  
Abb. 29. Négyzállás I. Gräber 178 und 177  
(von links nach rechts)

**178. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 134°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz hossza a combcsont végéig 60 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar és a mellkas jobb oldali részének csontjai egy későbbi sírgödör kiásása során megsemmisültek. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban a medencelapáthoz fektetve. A lábszárcsontok a szelvényen kívül feküdtek, s nem bontottuk ki azokat.

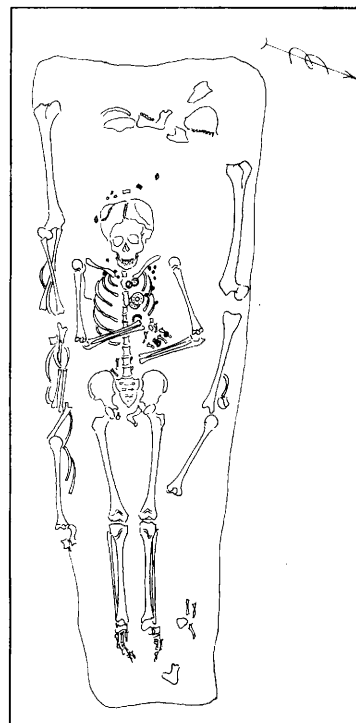
*Mellékletek:* 1. A bal medencelapát mellett a bal oldalon szíjvég. Egyik oldalán gombosvégű csúcsban végződő, enyhén ívelt téglalap alakú vaslemez. H.: 4,4, Sz.: 1,6 cm. (VII. tábla 31.)

**179. sír.** A sírgödör szélessége a koponyánál 45, a combcsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva, az alkarok egy csigolya eltéréssel az ágyékcsigolyákhoz hajlítva. A lábszárcsontok a szelvényen kívül estek, s nem kerültek kibontásra.

*Mellékletek:* 1. Az állkapocsnak a nyakszirtcsont felőli végénél a bal oldalon fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott végű ovális karika. Átm.: 2 cm. (VII. tábla 32.) 2. A bal kulcsont és a nyakcsigolyák között gomb. Alsó felében irdalt, öntött tömör bronzgömb, lapos keskeny kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (VII. tábla 33.) 3. A bal alkar és a legalsó borda között kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 1,5–1,6 cm. (VII. tábla 36.) 4. Az előbbivel azonos magasságban a gerincoszlopon kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 1,3 cm. (VII. tábla 37.) A bal combcsont és a szeméremcsont között 2 db madárcsontból faragott tűtartó és 1 db hossztegyelében „U”-alakban hajlított, egyik végén átlukasztott bronzlemez, a szeméremcsont alatt további 2 db madárcsontból faragott tűtartó. A tűtartók H.: 4,1–4,4, a bronzeszköz H.: 5,2 cm. (VII. tábla 34–35.)

**180. sír.** A sírgödör hossza 200, szélessége a koponyánál 65, a lábfejsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 118°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 138 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve, a bal az ágyékcsigolyákhoz helyezve. A koponyánál, a jobb combcsont fölött és a lábfejsontok fölött nád lepedő nyomai.

*Mellékletek:* 1. A koponya mögött sorban 4 db ezüstlemezről préselt, sarkain négy ponton átfúrt szögletes veret. Díszítése: középen pasztikus görög kereszt (crux immissa), melyet stilizált levélkoszorú övez, a lemez sarkában háromszög alakban három-három pontkör, a lemez szélein pasztikus pontsor. Az oldalak H.: 2,5 (VII. tábla 45.) 2. Az előbbieket mellett a jobb és a bal oldalon 1-1 db kauri kagyló. Átm.: 1,9–2,2 cm. (VII. tábla 48.) 3. A felső állcsonton Mária királynő dénárjának erősen oxidálódott töredéke. (VII. tábla 56.) 4. A koponya mellett a jobb és a bal oldalon fülbevaló. A jobb oldalon kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott végű karika, amelyhez egy függőleges pálcát csatlakozik. A pálcát szalagfonat mintázatú, végén ezüst granulátum, középső részén granulátumkötegekből összeforrasztott kocka. A bal oldalon kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott végű karika, amelyhez egy alsó harmadában megvastagodó függőleges pálcát csatlakozik, ennek végén négy granulátumból összetett ún. szőlőfürt. Átm.: 3,7–4,4 cm. (VII. tábla 38.) 5. A koponya mögött, alatt és az állkapocs körül 1 db piros, 1 db sárga, 5 db fekete, 9 db zöld kis kerek és 1 db sárgásfehér ovális pasztagyöngy, valamint 1 db kauri kagyló. A gyöngyök átm.: 0,3–0,8, a kauri kagyló átm.: 1,5 cm. (VII. tábla 43.) 6. Az állkapocsnál a gerincoszlopon nyakék. Ovális ezüst foglalásban domború felületű, négyszögletes, csiszolt áttetsző hegyikristály. Átm.: 1,75, vastagsága 0,4 cm. (VII. tábla 42.) 7. Az állkapocsnál 2 db pityegomb. Két-két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, az egyik alján ezüst granulátum. Átm.: 1,5 cm. (VII. tábla 54–55.) 8. A kulcsontoknál a mellkason sorban 22 db rosszezüstből préselt, szélén két ponton átfúrt, félgömb alakú veret. Átm.: 0,85–1 cm. (VII. tábla 47.) 9. Az állkapocsnál, a nyakék mellett, két szélén és középen átfúrt ezüstlemezről préselt rozetta. Átm.: 1,4 cm. (VII. tábla 46.) 10. Az állkapocsnál aranyozott ezüstlemezről préselt korongpár, pontsorral keretelt pasztikus lépő oroszlán ábrázolással. Átm.: 2,7 cm. (VII. tábla 44.) 11. A mellkas középső részén baloldalt a bordaív mellett pityegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,8, a gomb átm.: 1,25 cm. (VII. tábla 53.) 12. A szegycsont mellett a bal oldalon 2 db egymásra csúsztott ún. hólyagos díszítésű aranyozott ezüstlemezről préselt korong. Középső mezőjében Dávid csillag ábrázolás. Átm.: 5,6–6,1 cm. (VII. tábla 39.) 13. A jobb és a bal alkar között a gerincoszlop mellett a bal oldalon aranyozott ezüstlemezről préselt ún. hólyagos díszítésű korong. Átm.: 5,8 cm. (VII. tábla 40.) 14. A hólyagos díszítésű korong mellett ónlemezről préselt korong. Díszítése: körívvel keretelt mezőkben hármass levélcsokor. Átm.: 5,8 cm. (VII. tábla 41.) 15. A jobb kézen 3 db gyűrű. 1 db két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 2,1, vastagsága 0,5 cm. (VII. tábla 50.) 1 db korong alakban kiszélesedő fejű bronz pántgyűrű. A gyűrűfej mellett a pánton kétoldalt vízszintes rovátkák. A gyűrűfejre a végénél V-alakban szétágazó szárú görög keresztet véstek. Átm.: 1,7–2,1, a gyűrűfej átm.: 1,2 cm. (VII. tábla 49.) 1 db kerek metszetű ezüstszálból formált karika, rajta korong alakú gyűrűfej, amelyre stilizált liliumot véstek. Átm.: 2,3–2,4, a gyűrűfej átm.: 1,6 cm. (VII. tábla 51.) 16. A jobb és a bal alkar között a korongok mellett ónlemezről préselt gömbszelvet formájú veret. Átm.: 1,75 cm. (VII. tábla 52.) (30. kép)



30. kép. Négyszállás I. 180. és 181. sír (utóbbi a csontváz körül)  
Abb. 30 Négyszállás I. Gräber 180 und 181 (letzteres um das Skelett des Grabes 180.)

- 181. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 80 cm mélységben a 180. sírban fekvő váz koponyája mögött, valamint a sírgödör jobb és bal oldalánál.
- 182. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-ÉK, 135°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 132 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó, a bal a középső törzscsigolyákhoz fektetve.  
*Mellékletek:* 1. A jobb medencelapáton csat, kerek metszetű vasszálból formált négyzet alakú keret, csattüskével. Az oldalak hossza, 2,9–3 cm. (VII. tábla 1.)
- 183. sír.** A sírgödör hossza 165, szélessége a koponyánál 60, a lábfejsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 151 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. Mindkét kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkarok egymással szemben az alsó törzscsigolyákhoz fektetve.
- 184. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 128°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 85 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A feltárás során mindkét felkarcsont megsemmisült. Az alkarok harántirányban az ágyécsigolyákhoz fektetve.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocsnál gomb. Öntött, tömör bronzgömb, lapos kerek füllel. Átm.: 1,3 cm. (VIII. tábla 2.) 2. A kézcsontoknál a gerincoszlopon májszínű kovaszilánk. Átm.: 2,9 cm. (VIII. tábla 3.)
- 185. sír.** A sírgödör szélessége 55 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz a térdkalácsontig: 80 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákra átfektetve. A bal alkar az alsó törzscsigolyákhoz helyezve. A lábszárcsontok a szelvényen kívül estek, s nem bontottuk ki azokat.  
*Mellékletek:* 1. A koponya mögött és a koponya alatt teljesen korrodált, préselt veretek. 3. db korong alakú, bronzlemezről préselt veret, közülük kettőn plasztikus stilizált liliom ábrázolás, mellettük a jobb oldalon 1 db, a bal oldalon 2 db, bronzlemezről préselt, szélén két ponton átlukasztott félgömb alakú veret. Ezek mellett a bal oldalon további 1 db bronzlemezről préselt, koncentrikus plasztikus sávokkal tagolt korong alakú és 1 db szögletes veret. A korong alakú veretek átm.: 3, a plasztikus sávokkal tagolt korong átm.: 1,9, a félgömb alakú veretek átm.: 1,5 cm. (VIII. tábla 8, 11, 13.) 2. A halántécsont mellett a jobb oldalon fülbetaló. Kerek metszetű, szabálytalan alakban hajlított ezüstsál, keskeny bőrcsíkkal. Átm.: 1, a bőrcsík H.: 1,3, Sz.: 0,35 cm. (VIII. tábla 4.) 3. Az állkapocs alatt a gerincoszlopnál 2 db gomb. Öntött tömör bronzgömb, lapos kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (VIII. tábla 12.) 4. Az állkapocs mellett 4 db bronzlemezről préselt, négyszögletes, három sorban, három-három plasztikus félgömböcskével díszített veret. Az oldalak H.: 0,9 cm. (VIII. tábla 7.) 5. Az állkapocs mellett a jobb oldalon csörgő. Két rosszezüstből préselt félgömbből összeillesztve, az összeillesztésnél széles vízszintes peremmel, szalagfüllel, benne edényfalból csiszolt golyó. A golyó átm.: 0,9, a csörgő átm.: 2,1 cm. (VIII. tábla 6.) 6. Az állkapocs és a koponya alatt 14 db sárgásfémhármas kis kerek, 1 db spirál-, 3 db iker és 2 db nagy kerek pasztagyöngy, valamint vadnyúl átfúrt ugrócsontja. A kis gyöngyök átm.: 0,4–0,6, a nagyméretű gyöngy átm.: 0,9, az átfúrt csont átm.: 1,8 cm. (VIII. tábla 5, 10.) 7. A középső törzscsigolyák mellett a jobb és a bal oldalon 1-1 db rosszezüstből préselt lemezkorong. Teljesen korrodálódott, a feltárás közben megsemmisült. 8. A bal medencelapát fölött tűtartó. Madárcsontból faragott henger. Átm.: 3 cm. (VIII. tábla 9.)
- 186. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 98°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 143 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb alkart és a lábszárcsontokat az ásatási munkások megsemmisítették. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a keresztcsontokhoz fektetve. A bal kézcsontok a keresztcsonton.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs mellett pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. A gomb gömbjének átm.: 1,1 cm. (VIII. tábla 15.) 2. Az ujjcsontok között két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 1,6–1,8, vastagsága 0,2 cm. (VIII. tábla 14.)
- 187. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 142 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A karok könyökben hegyesszögben behajlítva. A jobb alkarcsont vége a szegycsontnál a gerincoszlopra fektetve, a bal alkarcsont ugyanabban a magasságban a mellkas bal oldalára hajlítva. A bal lábszár a feltárás során megsemmisült.  
*Mellékletek:* 1. A bal kulcsont és az állkapocs között, egymás mellett 2 db gomb. Alsó felében irdalt, öntött tömör bronzgömb, lapos kerek füllel. Átm.: 1–1,15 cm. (VIII. tábla 18–19.) 2. A kézcsontok mellett a gerincoszlopon a bal oldalon teljesen korrodált vastárgy. Spirálba tekert kerek metszetű vasszálköteg. (VIII. tábla 17.) 3. A bal lapocka- és a felkarcsont között 2 db, ezüstlemezről préselt, szélén két ponton átfúrt kis korong. Átm.: 0,9 cm. (VIII. tábla 16.)

- 188. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 131°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Csupán a lábszontok maradtak meg, a koponya, a törzs és a karok teljesen elkorhadtak.
- 189. sír.** A sírgödör hosszúsága 170, szélessége a koponyánál 60, a lábfejszontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK 128°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 162 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az ágyéksígyolyákon átfektetve, a kézcsontok a bal könyökhajlatnál a bal alkaron helyezkednek el. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban a keresztcsontra helyezve. A kézcsontok a jobb medencelapáton fekszenek.
- 190. sír.** A sírgödör szélessége 54 cm. A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 133°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz a térdhajlatig 89 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva. A bal alkar az ágyéksígyolyákra helyezve, a kézcsontok a jobb medencelapáton, a jobb alkar az ágyéksígyolyáknál a bal alkarra helyezve, a kézcsontok a bal medencelapáton. A lábszár- és a lábfejszontok megsemmisültek.
- 191. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 129°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz a térdhajlatig 73 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarcsontok a medencelapátra hajlítva. A lábszár- és a lábfejszontok a feltárás során megsemmisültek.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs mellett a bordák között 15 db kis kerek zöld és 1 db nagyméretű sárga pasztagyöngy. A kis gyöngyök átm.: 0,4–0,5, a nagyméretű gyöngy átm.: 0,75 cm. (VIII. tábla 20.)
- 192. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 114°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 116 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az ágyéksígyolyákra fektetve. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a keresztcsont felé fektetve. A bal felkarcsont, a jobb lábszár- és a lábfejszontok a feltárás során megsemmisültek.
- 193. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 111°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 116 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, a bal alkar az ágyéksígyolyákra helyezve, a jobb alkar az ágyéksígyolyákon átfektetve és a bal alkarcsontra helyezve.
- 194. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 94°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Csupán a koponya, a jobb felkar és a mellkas egy része maradt meg.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs alatt vastárgy. Két keskenyebb oldalán átfúrt ovális vaslemez. Sz.: 4, magassága 2,2 cm. (VIII. tábla 21.)
- 195. sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 121°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt.
- 196. sír.** A sírgödör szélessége 48 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 111°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz a térdhajlatig 78 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb alkar csontjai megbolygatva. A bal alkar könyökben tompaszögben behajlítva és a medencelapáthoz fektetve. A lábszár és a lábfejszontok a feltárás során megsemmisültek. A csontok mellett és fölött deszkakoporsó korhadékai.  
*Mellékletek:* 1. A koponya mellett a jobb és bal oldalon 1-1 fülbevaló. Kerek metszetű bronzszárból formált, nyitott karika, amelyhez végén laposra kalapált és kör alakban visszahajlított függőleges pálcát csatlakozik. Átm.: 2,9 cm. (VIII. tábla 25.) 2. Az állkapocsnál hurkosan hajlított vasszál. Átm.: 2 cm. (VIII. tábla 32.) 3. Az állkapocs alatt bronzból hajlított francia kapocs töredékei. (VIII. tábla 27.) 4. A bal kulcsosont és az állkapocs között 3 db pitykegomb. Két-két bronzlemezről préselt félgömbből összeformázva, szalagfüllel, alján préselt granulátum utánzat. Átm.: 1,2 cm. (VIII. tábla 29–31.) 5. A mellkas felső harmadában a bal oldalon 2 db bronzlemezről préselt korong. Az egyik a feltárás során megsemmisült. Átm.: 2,2 cm. (VIII. tábla 26.) 6. A bal medencelapáton üveg pohár aljából csiszolt karika, mint övcsat. Átm.: 4 cm. (VIII. tábla 28.) 7. az üvegkarika mellett a medencelapáton és a combforgó jobb oldalánál kis vaskarikából formált láncszövet töredékei. Átm.: 3,1–7,5 cm. (VIII. tábla 33.)
- 197. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő koponya 70 cm mélységben a 196. sír koponyája mögött a jobb oldalon, a sírgödör sarkában.  
*Mellékletek:* 1. A koponya mellett madárcsontból faragott tűtartó, benne vas tű. A tűtartó H.: 6,1, a tű H.: 4 cm. (VIII. tábla 22.) 2. Ugyanott bronzból öntött gomb, tömör bronzgömb, keskeny, kerek füllel. Átm.: 0,8 cm. (VIII. tábla 23.)

**198. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a koponyánál 59, a lábfejsontoknál 50 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 152 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb és a bal kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb kéz csontjai az ágyékcsigolyákon fekszenek. A bal alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve. A csontváz közvetlen környezetében mindenütt fellelhetők voltak a koporsó korhadékai.

*Mellékletek:* 1. A koponya mellett a jobb és a bal oldalon 1-1 db fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott végű karika. Átm.: 1,2, vastagsága 0,2 cm. (VIII. tábla 34.) 2. A bal kulcsont és a koponya között egymás mellett sorban 4 db pitykegomb. Két-két aranyozott ezüstlemezből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Közülük kettő alján ezüst granulátum. Átm.: 1,2–1,4 cm. (VIII. tábla 40–43.) 3. A bal kulcsont mellett kerek metszetű bronzszálból formált patkó alakú pánt, végeinél ellapítva és átfúrva. Átm.: 0,75 cm. (VIII. tábla 37.) 4. Az állkapocs mellett 2 db ezüstlemezből préselt, szélén két ponton átfúrt, félgömb alakú veret. Átm.: 0,9 cm. (VIII. tábla 35.) 5. A gerincoszlopon közepén pitykegomb. Két ezüstlemezből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,7, a gomb gömbjének átm.: 1,2 cm. (VIII. tábla 38.) 6. A jobb kézen pecsétgyűrű. Keskeny ezüstszalagból formált patkó alakú pántra forrasztott ezüstkorong. Díszítése: vésett vonalkörökkel keretelt, csúcsaival egymás felé forduló háromszögekből álló egyenlő szárú, ún. máltai vagy johannita kereszt. Átm.: 2, a gyűrűfej átm.: 1,2 cm. (VIII. tábla 36.) 7. A sír földjében vas szög, rozsdában konzervált famaradványokkal. Átm.: 3,2 cm. (VIII. tábla 39.)

**199. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Későbbi beásások miatt a koponya, mindkét kar és a bal lábszár, valamint a lábfej csontjai megsemmisültek.

*Melléklet:* 1. A keresztcsonton csat. Szögletes metszetű vasszálból formált téglalap alakú keret csattüskével. H.: 3,8, Sz.: 3,5 cm. (VIII. tábla 24.)

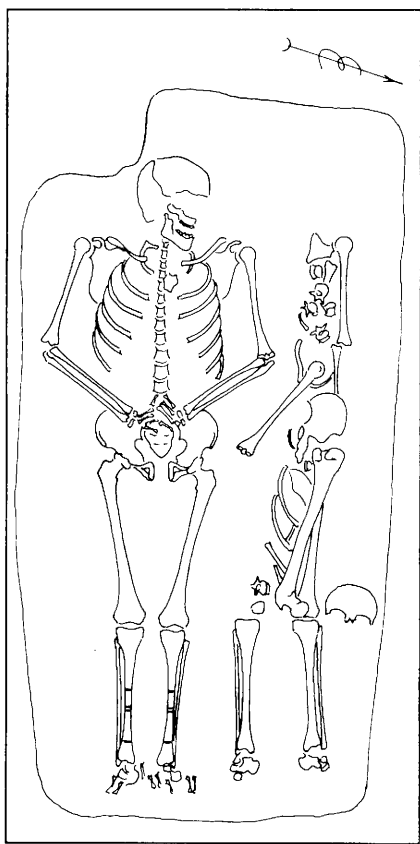
**200. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 118°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz a kulcsont és a bokacsont között 120 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a 199. sír gödrének kiásása során megsemmisült. A jobb és a bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar a lapockacsont felé hajlítva, a kézcsontok a lapockacsont és a gerincoszlop között. A bal alkar a mellkas felső harmadában a gerincoszlophoz hajlítva, a kézcsontok a mellkas jobb oldalán fekszenek.

*Melléklet:* 1. A bal kulcsont mellett a koponya irányában 2 db gomb. Öntött tömör bronzgömb, közülük az egyik alsó harmadában karéjosan irdalt, keskeny, lapos füllel. Átm.: 1–1,1 cm. (VIII. tábla 44–45.)

**201. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 75 cm mélységben a 199. sír lábsontjainál és a 200. sír koponyája helyén.

**202. sír.** A sírgödör nem különíthető el a 203. sír gödrétől. A sírgödör hossza 184, szélessége a koponyánál is és a lábfejsontoknál is 90 cm. A sírfenék mélysége 110 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 154 cm. A részben a 203. sír sírgödörében feküdt azzal azonos mélységben, valamint a 186. sír alatt, amelyet egy későbbi időpontban rátemettek. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalra billent. A jobb és a bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, a kézcsontok a keresztcsonton csúcsával fölfelé mutató V alakban egymáshoz illesztve.

*Mellékletek:* 1. Az ujjcsontok alatt a medencében két körbefutó kanel-lúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 2,1, vastagsága 0,5 cm. (VIII. tábla 46.) 2. Az ujjcsontok alatt a medencében csat. Szögletes metszetű vasszálból formált, középtengelyes, a középtengellyel párhuzamos oldalainál oválisan ívelt szélű keret. A középtengelyre csattúske és U alakban csattest hajlított. H.: 4, Sz.: 2,8 cm. (VIII. tábla 54.) 3. A lábszárcsontokon feltehetően a lábbeli felerősítésére szolgáló bronz francia kapocs párok. A lábszárcsont bokacsont felőli végénél 2 pár, tőlük hat centiméterrel magasabbra ismét 2 pár, majd újabb öt centiméterrel magasabbra 1 pár. Egy-egy pár átm.: 2,5–3 cm. (VIII. tábla 61.) (31. kép)



31. kép. Négyszállás I. 202. és 203. sír (balról jobbra)

Abb. 31. Négyszállás I. Gräber 202 und 203 (von links nach rechts)

- 203. sír.** A sírfenék mélysége 110 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 132°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 202. sír gödrének kiásása során részben megbolygatták. Az akkor felszedett csontokat a 202. sír bal oldalánál helyezték el. A bal lapocka, a kar, a medencelapát és a láb, valamint a jobb lábszár csontjai maradtak meg eredeti helyzetben. A bal kar a medence mellett nyújtva.
- 204. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Csupán a koponya, a mellkas néhány csontja és a jobb felkarcsont egy része esett a szelvénybe.
- 205. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 60 cm mélységben a 204. sír bal oldalánál.
- 206. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 114°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb és a bal kar könyökben tompaszögben behajlítva. A jobb alkar csontjai a medencelapát szélénél a medencelapát alatt, a bal alkarcsontok a medencelapát szélénél a medencelapát fekszenek. A lábsontok a szelvényen kívül. A csontok körül deszkakoporsó korhadékai.  
*Mellékletek:* 1. A koponya jobb oldalánál fülbevaló. Szögletes metszetű bronzszárból formált, nyitott karika, függőleges, kör alakban visszahajlított végű nyúlvánnyal. Átm.: 3,95, a karika átm.: 1,9–2,1 cm. (VIII. tábla 47.) 2. Az állkapocs alatt pitykegomb. Két rozsszezüst lemezből préselt félgömbből összeformázva, szalagfüllel. A gomb gömbjének átm.: 0,8 cm. (VIII. tábla 48.)
- 207. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 145 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé jobbra billent. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar csontjai az alsó, a bal alkar csontjai a középső törzscsigolyákon átfektetve.  
*Mellékletek:* 1. A jobb kulcsont zöldre színeződött. 2. A sír földjében ezüstlemezből préselt, szélén két ponton átlukasztott, félgömb alakú veret. Átm.: 1 cm. (VIII. tábla 56.) 3. A szegycsont mellett a bal oldalon aranyozott ezüstlemezből préselt, szélén több ponton átfúrt korong töredéke, koronás fő díszítéssel. A korong átm.: 3,6, a töredék átm.: 2,9 cm. (VIII. tábla 55.)
- 208. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 121°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz a lábszárközépig 130 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a középső törzscsigolyákon átfektetve, a kézcsontok a mellkas bal oldalán feküdtek. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a felkarcsont jobb oldalánál a kulcsont felhajlítva. A kézcsontok a kulcsont és a gerincoszlop között helyezkedtek el. A lábszárcsontok egy része és a lábfejsontok a szelvényen kívülre estek, s a feltárás során nem bontottuk ki azokat. A váz fölött mindenütt észlelhetők voltak a koporsó fekete színű, elszínezett maradványai.  
*Mellékletek:* 1. A jobb könyökcsont mellett a medencelapát irányában kerek metszetű vasszárból formált karika. Átm.: 2–2,2 cm. (VIII. tábla 50.) 2. A jobb medencelapát kerek metszetű vasszárból formált karika. Átm.: 2,1 cm. (VIII. tábla 51.) 3. A bal medencelapát helyén kerek metszetű vasszárból formált karika. Átm.: 2,1–2,5 cm. (VIII. tábla 58.) 4. A jobb medencelapát szíjvég. Egyik vége felé keskenyedő hosszúkas vaslemez. Vastagabbik végét egy nyszöggel átütötték. Rajta rozsdában konzervált textilmaradvány. H.: 4,4 cm. (VIII. tábla 49.) 5. A bal medencelapát helyén U alakban hajlított ovális metszetű vasszál, talán szíjbújtató töredéke. Átm.: 2–2,35, Sz.: 1,1 cm. (VIII. tábla 57.)
- 209. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 104°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz a térdkalácsontig 121 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. Karok a medence mellett nyújtva. A lábszár- és lábfejsontok a szelvényen kívül estek és nem lettek feltárva. A 223. sírra rátetve.  
*Melléklet:* 1. A sír földjében barna kovaszilánk. Átm.: 3,05 cm. (VIII. tábla 62.)
- 210. sír.** A sírgödör hossza 188, szélessége 55 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 117°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 145 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarcsontok harántirányban a medencelapát helyezve, a kézcsontok a keresztcsonton. A jobb combcsont eredeti fekvésétől közel 90°-kal eltér balra. A lábszárcsontok harántirányban a bal combcsont felső harmadához irányulnak. Feltehetően a jobb lábat térdben behajlították, s később a föld nyomására billentek el a lábsontok. A bal combcsont a sír bal oldala felé hajlik, a lábszárcsontok pedig kissé

jobbra irányulnak. A bal combcsont fedi a lábszárcsontok egy részét. Azaz a bal lábat is behajlították térdben. A csontok körül koporsómaradványok észlelhetők. Esetleg a koporsó viszonylagos rövidegsége miatt kellett a lábakat térdben behajlítani.

*Mellékletek:* 1. A koponya alatt vasszálból hajlított, összerozsdásodott, francia kapocs pár, rajta rozsdában konzervált szövetmaradvány. Átm.: 2,05 cm. (VIII. tábla 53.) 2. A bal kulcscsontnak a gerincoszlop felőli végénél gomb. Öntött, tömör bronzgömb, lapos, kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (VIII. tábla 52.)

**211. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 134°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 210. sír gödrének kiásása során részben megsemmisítették. Csak a jobb láb és a bal lábszár maradt meg eredeti helyzetben. A váz többi csontja a lábszárak felett egy csomóban összedobálva.

**212. sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Csak a koponya és néhány borda maradt meg. A 213. sírra rátemetve.

*Melléklet:* 1. Az állkapocs alatt gomb. Öntött, tömör bronzgömb, keskeny, hosszúkas füllel. Átm.: 1,2 cm. (VIII. tábla 59.)

**213. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 122 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban a medencelapáthoz fektetve, a kézcsontok a keresztcsonton. A bal kar a medence mellett nyújtva.

**214. sír.** A sírgödör hossza 180 cm, szélessége a koponyánál 70, a lábfejszontoknál 45 cm. A sírfenék mélysége 95 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 134°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb alkarcsontoknak a csukló felőli végei az alsó törzscsigolyákra helyezve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a bal kulcscsont jobb oldali végéhez fölhajlítva.

*Melléklet:* 1. Az alsó törzscsigolyáknál szíjvég? Egyik keskenyebb oldalán lekerekített téglalap alakú vastárgy. Átm.: 3,4 cm. (VIII. tábla 60.)

**215. sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 136 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve, oly módon, hogy az fedi az alsó törzscsigolyákhoz helyezett bal alkart.

*Mellékletek:* 1. A jobb kulcscsont és az állkapocs között bronzlemezről préselt négykaréjos rozetta. Átm.: 1,1 cm. (IX. tábla 1.) 2. A jobb és a bal kulcscsont mellett a gerincoszlop jobb és bal oldalánál 1-1 db ezüstlemezről préselt, szélén két ponton átlukasztott félgömb alakú veret. Az egyik még a feltárás során megsemmisült, a másik pitykegomb felső részéből átalakítva. Átm.: 1,1 cm. (IX. tábla 2.) 3. A bal kulcscsont és az állkapocs között pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Aljáról a granulátum letörött. Átm.: 1,4 cm. (IX. tábla 3.) 4. A jobb kulcscsont és az állkapocs között szabálytalan alakú bronztárgy, talán bronzgomb töredéke. Átm.: 1,05 cm. (IX. tábla 5.) 5. A jobb alkar fölött a gerincoszlop bal oldalán pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. A gomb gömbjének átm.: 0,9 cm. (IX. tábla 4.) 6. A jobb kézen, ívelt metszetű, keskeny bronz pántgyűrű. Átm.: 2,3, vastagsága 0,3 cm. (IX. tábla 8.) 7. A jobb alkar és a medencelapát között a legalsó borda mellett kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 0,9 cm. (IX. tábla 6.) 8. A jobb medencelapátjánál a combforgón tűtartó. Madárcsontból faragott henger, benne vastű. A tűtartó H.: 6,5 cm. (IX. tábla 7.)

**216. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás DNy-Ny-K-ÉK, 133°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb és a bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok az ágyécsigolyákhoz fektetve.

**217. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 133°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: kb. 140 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya töredékei, a karcsontok és néhány borda maradt meg. A karok a mellkas mellett nyújtva.

**218. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 112°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 161 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent, az állkapocs leesett. A jobb és a bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva és a középső törzscsigolyákhoz fektetve.



- 219. sír.** A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: kb. 140 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karok nyújtva, az alkarok a medencelapára fektetve. A koponyát és a mellkas csontjait megbolygatták, másodlagos helyzetben fekszenek.  
*Melléklet:* 1. A mellkason középen pitykegomb. Két ezüstlemezből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. A gomb gömbjének átm.: 1,45 cm. (IX. tábla 9.)
- 220. sír.** A sírgödör hossza 170, szélessége a koponyánál 60 cm. A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 118°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 161 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A bal kar a medence mellett nyújtva. A 219. sír gödrének kiásása során a jobb alkar és a kéz csontjait, a jobb medencelapátot és a keresztcsontot, valamint a jobb láb csontjait eredeti helyzetükből elmozdították, majd e sírnak a koponya felőli végénél egy csomóba összerakták.
- 221. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-ÉK, 135°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 152 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé jobbra billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a szegycsontnál a gerincoszlophoz hajlítva. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve. A jobb lábszár, valamint a bal combcsont nagyobb része a feltárás során megsemmisült.
- 222. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 117°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb és a bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkarok a középső törzscsigolyákhoz fektetve. A 221. sír gödrének kiásása során medence- és lábsontjait megsemmisítették.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs alatt bronzlemezből préselt rozetta? töredékei. (IX. tábla 12.) 2. A kulcsontok körül a mellkason szétszórva 17 db kis, kerek, zöld pasztagyöngy, 1 db kauri kagyló, 1 db két végén homorú ívelt bronzgyöngy, valamint 1 db bronzszálból hajlított kapcsolótag. (IX. tábla 10.) 3. A mellkason a szegycsontnál a jobb oldalon bronzlemezből préselt, stilizált liliom ábrázolással díszített korong. Átm.: 2 cm. (IX. tábla 11.) 4. A szegycsont és a jobb alkar között pitykegomb. Két órozott bronzlemezből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,2 cm. (IX. tábla 16.) 5. A bal kézen két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 2,2, vastagsága 0,5 cm. (IX. tábla 14.) 6. A jobb alkar alatt, szélén két ponton átfúrt pénzdarab. Feltehetően XIV. századi magyar vagy itáliai dénár egykorú hamisítványa. Átm.: 1,5 cm. (IX. tábla 13.) 7. A mellkas jobb oldalán a bronz pántgyűrű mellett vaslemezből préselt félgömb. Átm.: 1,8, magassága 0,6 cm. (IX. tábla 15.) 8. A mellkas jobb oldalán a legalsó borda mellett háromszög keresztmetszetű vasszál, feltehetően 4 db összerostásodott tű. (IX. tábla 17.)
- 223. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 106°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Jobb oldali része a 221. sír gödrének kiásása során megsemmisült. A jobb kar feltehetően hegyesszögben volt behajlítva és az alkar az alsó törzscsigolyákhoz volt fektetve, ugyanis a kézcsontok a mellkas bal oldalán ebben a magasságban bolygatatlanul feküdtek. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a középső törzscsigolyákhoz helyezve.
- 224. sír.** A sírfenék mélysége 45 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 105°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 89 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karcsontok a feltárás során megsemmisültek.
- 225. sír.** A sírgödör szélessége a koponyánál 60, a medencénél 55 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb és a bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, a jobb alkar a szegycsontnál a gerincoszlopon átfektetve, a bal alkar az alsó törzscsigolyákra fektetve. A lábsontok a szelvényen kívül estek. 50 cm széles deszkakoporsóban.  
*Melléklet:* 1. A mellkas bal oldalán a bordák között gomb. Öntött, tömör bronzgömb, lapos, keskeny, kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (IX. tábla 24.)
- 226. sír.** A sírgödör szélessége a koponyánál 65, a lábszárcsontoknál 55 cm. A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 154 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkarcsontok az ágyékcsigolyákhoz fektetve. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarcsontok a medencelapára helyezve. A csontvázon és mellette deszkakoporsó korhadékai.  
*Mellékletek:* 1. A koponya mellett a jobb oldalon fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált nyitott karika, amelyhez függőleges nyúlvány illesztett. A nyúlvány végén négy ezüst granulátumból álló szőlőfürt dísz, a

nyúlványon spirálisan feltekert ezüstdrót. Átm.: 2,6, a karika átm.: 1,4 cm. (IX. tábla 18.) 2. A koponya mellett a bal oldalon fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált nyitott karika, egyik kihegyesedő vége U alakban hajlítot, másik végéhez függőleges, kihegyesedő végű pálcát csatlakozik. Átm.: 2,3 cm. (IX. tábla 19.) 3. A bal lapockán pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeferasztva, szalagfüllel, alján ezüst granulat. Átm.: 1,2 cm. (IX. tábla 21.) 5. A jobb combcsont és a sírgödör széle között koporsószőg. Ívelt, kerek fejű, szögletes metszetű, kihegyesedő végű, ívelt vasszál. A fej átm.: 3–3,8 cm, a szög H.: 7 cm. (IX. tábla 22–23.)

**227. sír.** A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 42 cm. Csecsemő, hátán fekvő, nyújtott váza a 226. sír koponyája és bal felkarcsontja mellett a bal oldalon. A 226. sírral egy koporsóban.

*Mellékletek:* 1. A koponya alatt 2 db pitykegomb. Két-két ezüstlemezről préselt félgömbből összeferasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,1–1,2 cm. (IX. tábla 25–26.) 2. A mellkason fehérés-lilásbarnás kovaszilánk. Átm.: 1,3–1,5 cm. (IX. tábla 27.)

**228. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok a 226. és 227. sír koporsója jobb oldala mellett.

**229. sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 105 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medencelapátra fektetve. A mellkas bal oldala, a bal kar, a medencelapát és a bal combcsont a feltárás során megsemmisült.

**230. sír.** A sírfenék mélysége 55 cm. Tájolás DNy-Ny-K-ÉK, 123°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a középső törzscsigolyákhoz fektetve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákra átfektetve. A jobb lábszár és a bal láb a feltárás során megsemmisült.

*Mellékletek:* 1. Az állkapocs és a kulcsontok között 2 db bronzlemezről préselt, szélén két ponton átlukasztott félgömb alakú veret és 1 db szélén három ponton átlukasztott ún. hólyagos díszítésű korongból levágott, három hólyaggal díszített szögletes veret. Átm.: 1–1,5 cm. (IX. tábla 28–30.) 2. A szegycsonton bronzlemezről préselt veret töredékei. (IX. tábla 31.)

**231. sír.** A sírfenék mélysége 55 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 230. sír gödrének kisásása során szinte teljesen megsemmisítették, csupán a koponya és néhány csigolya maradt meg.

*Mellékletek:* 1. Az állkapocs alatt bronzlemezről préselt, geometrikus díszítésű korong. Átm.: 2,1 cm. (IX. tábla 33.) 2. Az állkapocs körül 2 db kis, kerek zöld, 2 db sárga és 3 db nagyméretű kerek sárga pasztagyöngy. Átm.: 0,5–0,8 cm. (IX. tábla 32.)

**232. sír.** A sírgödör szélessége a koponyánál 55, a combcsontoknál 45 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 131°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz a térdhajlatig 111 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medencelapáthoz hajlítva. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a felkarcsontra felhajlítva. A váz körül deszkakoporsó korhadékai.

**233. sír.** A sírgödör szélessége a koponyánál 55, a combcsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 137°-kal tér el északtól dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákra átfektetve. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medencelapáton a szeméremcsontokhoz helyezve. A combcsont egy része, valamint a lábszár- és lábfejsontok a szelvényen kívül estek és nem lettek feltárva.

*Mellékletek:* 1. A szájuégben teljesen korrodált pénzdarab. A restaurálás során megsemmisült. 2. A jobb kulcsontnak a gerincoszlop felőli vége mellett 2 db gomb. Mindkettő öntött, tömör bronzgömb, keskeny, kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (IX. tábla 34–35.) 3. A bal medencelapáton csat. Ovális metszetű bronzkarika, vas csattüskével. Átm.: 3,6 cm. (IX. tábla 36.) 4. A jobb medencelapát alatt csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika, csattüskével. Átm.: 5 cm. (IX. tábla 37.) 5. A könyökhajlatnál a jobb alkar mellett amorf vastörmelék.

**234. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 140°-kal tér el északtól dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a középső törzscsigolyákhoz fektetve. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákhoz fektetve. A combcsont fele része, a lábszár és lábfejsontok a szelvényen kívül estek, s nem lettek feltárva. A váz deszkakoporsóban feküdt, amelynek szélessége 45 cm volt.

*Mellékletek:* 1. A koponya mellett a jobb oldalon fülbevaló. Kerek metszetű bronzszálból formált nyitott karika, függőleges nyúlvánnyal, mely laposra kalapált és vége kör alakban visszahajlított. Átm.: 3,1 cm. (IX. tábla 39.) 2. A koponya mellett a bal oldalon fülbevaló. Kerek metszetű bronzszálból formált nyitott karika, függőleges nyúlvánnyal, melynek vége kör alakban visszahajlított. Átm.: 3,3 cm. (IX. tábla 38.) 3. A bal kulcsont és a felkarcsont ízesülésénél pitykegomb töredéke. Bronzlemezéből préselt. (IX. tábla 40.) 4. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 2,1, vastagsága 0,5 cm. (IX. tábla 41.)

- 235. sír.** A sírgödör szélessége a koponyánál 53 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-ÉK, 135°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 134 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 234. sír gödrének ásása során a jobb alkar, a medencelapát és a jobb láb csontjai megsemmisültek. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban a medencelapátra helyezve.

*Mellékletek:* 1. A jobb kulcsont mellett a lapockacsonton gomb. Öntött, tömör bronzgömb, hosszúkás, lapos füllel. Átm.: 1,3 cm. (IX. tábla 43.) 2. A bal térdhajlatnál kerek metszetű bronzszálból formált, egymásra hajtott végű karika. Átm.: 1,1, vastagsága 0,2 cm. (IX. tábla 42.)

- 236. sír.** A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 131°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar nyújtva, az alkar a medencelapát alatt, a kézcsontok a combcsont jobb oldalánál. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcsont irányába fölhajlítva. A lábszár és lábfejsontok a szelvényen kívül voltak, s nem tártuk fel azokat.

*Mellékletek:* 1. A bal kulcsont és a mellette levő borda között sorban 3 db gomb. Öntött, tömör bronzgömb, hosszúkás, lapos füllel. Közülük 2 db alsó felében karéjosan irdalt. Átm.: 1,1, 1,2, 1,3 cm. (IX. tábla 50–52.) 2. A mellkas bal oldalán középen a gerincoszlop mellett, a kézcsontok alatt ereklyetartó mellkereszt előtagja. Bronzból öntött. Felső és oldalsó szárai egyenlő nagyságúak, alsó szára valamivel hosszabb. Díszítése: középen kezét áldásra emelő Krisztus, körülötte négy ovális medalionban egy-egy apostol ábrázolás. Szár H.: 7, Sz.: 5,3 cm. (IX. tábla 55.) 3. A jobb lapockacsonton kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 2,2–2,4 cm. (IX. tábla 54.) 4. A bal lapocka alatt kerek metszetű vasszálból formált ovális karika. Átm.: 2,6 cm. (IX. tábla 56.) 5. A bal alkarcsontnak a könyökhajlat felé eső harmada mellett a bordaívénél kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 2–2,1 cm. (IX. tábla 53.)

- 237. sír.** A sírgödör hossza 163, szélessége a könyökhajlatnál 65, a lábfejsontoknál 50 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 146 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb és a bal kar könyökben derékszögben behajlítva, a jobb alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve, a bal alkar a jobb alkar és a medence között közvetlenül a jobb alkar mellett a gerincoszlophoz helyezve.

*Mellékletek:* 1. A koponya mellett a jobb oldalon fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált nyitott karika. Átm.: 1,15 cm. (IX. tábla 44.) 2. Az állkapocs mellett a bal oldalon pitykegomb. Két ezüstlemezéből préselt félgömbből összeformázva, szalagfüllel, alján ezüst granulátum. Átm.: 1,2 cm. (IX. tábla 48.) 3. Az állkapocs mellett körben 8 db, rossz minőségű ezüstlemezéből préselt, szélén két ponton átlukasztott, gömbszelet alakú veret. Közülük 5 db a restaurálás során megsemmisült. Átm.: 0,7–0,9 cm. (IX. tábla 45–47.)

- 238. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 148 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a szegycsonthoz hajlítva.

*Mellékletek:* 1. A koponya mellett a bal oldalon fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált nyitott karika, egyik vége kihegyesedő. Átm.: 1,2 cm. (IX. tábla 67.) 2. A bal kulcsont és az állkapocs között egymás mellett 4 db gomb. Közülük 3 db öntött, tömör bronzgömb, keskeny, kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. 1 db, két ezüstlemezéből préselt félgömbből összeformázott pitykegomb, szalagfüllel. Átm.: 1,5 cm. (IX. tábla 68., 70–72.) 3. A jobb lapocka alatt pitykegomb. Két ezüstlemezéből préselt félgömbből összeformázva, szalagfüllel. Átm.: 1,4 cm. (IX. tábla 69.) 4. A bal kézen keskeny bronz pántgyűrű. Átm.: 1,85, vastagsága 0,2 cm. (IX. tábla 76.) 5. A medencelapát és a bal könyökhajlat között lant alakú bronzcsat. H.: 2,4, Sz.: 2,2 cm. (IX. tábla 77.)

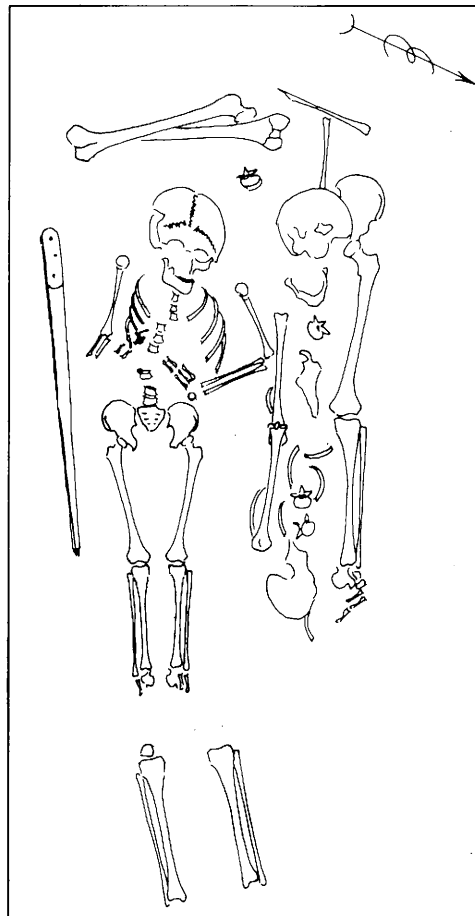
- 239. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponyát, a jobb kart és a jobb medencelapát a 238. sír, a lábsontokat a 240. sír gödrének kiásása során megsemmisítették, ill. a lábsontokat másodlagosan a 240. sír koponyája mögé, valamint a jobb felkarcsont és a sírgödör jobb oldala közé helyezték el. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar a középső törzscsigolyákhoz fektetve.

**240. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 128°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz a térdkaláncsontig 107 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsigolyákhoz fektetve. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákhoz fektetve. A jobb lábszár és a bal láb csontjai a szelvényen kívül estek, nem tártuk fel őket.

*Mellékletek:* 1. A bal kulcsont fölött 2 db gomb. Az egyik öntött, tömör bronzgomb, kerek áttörésű szögletes, lapos füllel. A másik pitykegomb, két aranyozott ezüstlemezből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján ezüst granulátum. Átm.: 1,3–1,4 cm. (IX. tábla 63., 74.) 2. A mellkas bal oldalán a szegycsontnál rossz minőségű ezüstlemezből préselt, teljesen korrodált pitykegomb. (IX. tábla 73.) 3. A középső törzscsigolyák mellett a mellkason a jobb oldalon 1 db, áttetsző hegyikristályból csiszolt, tetraoktaéder alakú gyöngy. Magassága 1,7 cm. Valamint 1 db kerek, sárga pasztagyöngy. Átm.: 0,6 cm. (IX. tábla 57–58.) 4. A hegyikristály gyöngy és a bal kéz csontjai között két részből összeforrasztott, aranyozott ezüstlemezből készült lapos fülesgomb. Előlapjának díszítése: pontsorral keretelt, hat levélből álló, hatkaréjos rozetta. Átm.: 1,7, vastagsága 0,8 cm. (IX. tábla 61.) 5. A bal kézcsontok mellett a mellkason a jobb oldalon koronás főt ábrázoló, bronzlemezéből préselt veret töredékei. Átm.: 1,3–1,8 cm. (IX. tábla 60.) 6. A bronzveret és a gerincoszlop között pitykegomb. Két ezüstlemezből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,5, a gomb gömbjének átm.: 1,1 cm. (IX. tábla 62.) 7. A bal alkar alatt Mária királynő dénárja. CNH II. 114. (IX. tábla 78.) 8. A jobb kézen ezüst pántgyűrű plasztikus díszítésű korongos fejű. A gyűrűfejen közepén nagyméretű ezüst gömböcske, körülötte négy granulátum, melyeket két sorban drótfonat utánzó ezüstből formált karika keretez. A gyűrűfej és a pánt csatlakozásánál 1-1 négy granulátumból álló „szőlőfürt”. Átm.: 2,2, a gyűrűfej átm.: 1,3–1,9 cm. (IX. tábla 59.)

**241. sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 123°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 112 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb alkar a feltárás során megsemmisült, a kézcsontok a középső törzscsigolyák mellett a mellkason a jobb oldalon. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar a medencelapát irányába, a kéz a középső törzscsigolyák irányába fektetve. A csontváz körül deszkakoporsó korhadékai.

*Mellékletek:* 1. A koponya alatt a jobb oldalon Luxemburgi Zsigmond kvarting. CNH II. 125A. (IX. tábla 64.) 2. A koponya mögött másodlagosan elhelyezett csontok alatt sárgás-barnás-szürke kovaszilánk. Átm.: 3,6 cm. (IX. tábla 79.) 3. A jobb kézen korongos fejű ezüstgyűrű. A gyűrűfej díszítése: pontsorral keretelt kör alakú mezőben – balról jobbra – vésett, csúcsával balra néző háromszög, stilizált I betű, levélsor és csillag. Átm.: 1,9, a gyűrűfej átm.: 1,75 cm. (IX. tábla 49.) 4. A mellkason közepén a bal oldalon, szélén két ponton átlukasztott díszítetlen ezüstkorong. Átm.: 1,5 cm. (IX. tábla 65.) 5. A bal medencelapát és az alkarcsont között vascsat töredéke. Átm.: 2,5 cm. (IX. tábla 66.) 6. A koporsó oldaldeszkájának vonalában a jobb oldalon egyfelű, nyélnyúlvános vastör. H.: 70 cm. (IX. tábla 75.) (32. kép)



**242. sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É. 141°-kal tér el északról dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 241. sír gödrének kiásása során szinte teljesen megsemmisítették, csupán a lábszárcsontok maradtak meg bolygatatlan helyzetben.

**243. sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Csak a bal láb és a medencelapát maradt meg eredeti helyzetében. A váz többi részét a 241. sír gödrének ásása során részben megsemmisítették, részben összekeverve a 242. sír vázána maradványaival együtt a 241. sír koponyája mögé, ill. a koporsó és a sírgödör bal oldala közé helyezték el.

*Melléklet:* 1. A bal medencelapáton vaslemez szabálytalan alakú töredéke. Átm.: 4,3 cm. (X. tábla 1.)

32. kép. Négyzállás I. 241. és 242. sír (utóbbi a csontváz körül)

Abb. 32. Négyzállás I. Gräber 241 und 242 (letzteres um das Skelett des Grabes 241)

- 244. sír.** A sírfenék mélysége 55 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 150 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb és a bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve, a bal alkar a jobb alkarhoz helyezve, a kézcsontok egymáson fekszenek. Részben rátemetve a 245. sírra. A csontokon deszkakoporsó korhadékai.  
*Melléklet:* 1. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 2, vastagsága 0,4 cm. (X. tábla 7.)
- 245. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 96 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, a kézcsontok az ágyécsigolyákon egymás mellett fekszenek.  
*Mellékletek:* 1. A jobb medencelapáton és tovább a jobb combcsont mellett a jobb oldalon egyélű, nyélnyúlványos vaskés. H.: 17,4 cm. (X. tábla 22.) 2. A bal medencelapáton csat. Szögletes metszetű vasszálból formált keret, csattüskével és téglalap alakú vaslemezből hajlított páros lemezű csattesttel. Átm.: 6,2, a csat Sz.: 3,5, a csattest Sz.: 2,5 cm. (X. tábla 15.)
- 246. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 166 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb és a bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkarok a lapockacsontokhoz fölhajlítva, a kezek az állkapocs mellett egymáshoz helyezve oly módon, hogy az ujjak egymással érintkeznek.
- 247. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 113°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 133 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb alkar a feltárás során megsemmisült. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar az ágyécsigolyákhoz fektetve.  
*Melléklet:* 1. Az állkapocs mellett a gerincoszlopon bronzlemezről préselt veret töredékei. (X. tábla 2.)
- 248. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 142 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb és a bal kar könyökben tompaszögben behajlítva. A bal kéz csontjai a medencelapáton fekszenek, a jobb kéz a csukló tájékán a bal alkarra helyezve.  
*Mellékletek:* 1. A koponyában levő földben Mária királynő dénárja. CNH II. 114. (X. tábla 3.) 2. Az állkapocs alatt pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján granulátum. Átm.: 1,4, a gomb gömbjének átm.: 0,9 cm. (X. tábla 4.) 3. A bal könyökhajlat és a bordák között csat. Kerek metszetű vasszálból formált, középtengelyes, téglalap alakú keret. H.: 3,7, Sz.: 3,3 cm. (X. tábla 9.) 4. A csattal azonos magasságban a jobb könyökhajlat és a bordák között 9 db vaslemezből préselt félgömb alakú veret akasztóval. Átm.: 1 cm. (X. tábla 6.) 5. A jobb alkar mellett a jobb medencelapátnak a keresztcsont felőli oldalánál 1 db két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 2,2, vastagsága 0,5 cm. (X. tábla 5.) 6. A bal medencelapát bal oldalánál csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika, csattüskével. Átm.: 3,5–4,1 cm. (X. tábla 10.)
- 249. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 101°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 90 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar, a mellkas egy része, a jobb medencelapát és a keresztcsont, valamint a combcsontok a feltárás során megsemmisültek. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar az ágyécsigolyákhoz fektetve.  
*Mellékletek:* 1. A koponya mellett a jobb és a bal oldalon egy-egy kerek metszetű vékony ezüstszálból formált, nyitott végű ovális karika. (X. tábla 11.) 2. A koponyában levő földben bronzlemezről préselt, geometrikus mintával díszített, szélén átlukasztott veret töredékei. Sz.: 1,15 cm. (X. tábla 13.) 3. A koponya alatt, az állkapocs alatt, ill. az állkapocs mellett a mellkason 2 db kicsi, kerek, sárgásbarna és 1 db kis, kerek, fekete pasztagyöngy. Átm.: 0,3–0,5 cm. 5 db keskeny, kerek és 5 db „hordó” alakú csontgyöngy. Átm.: 0,7–0,8, vastagsága 0,3–0,6 cm. 1 db kauri kagyló. Átm.: 2,25 cm. 1 db vasból hajlított francia kapocs töredéke. Átm.: 1,7 cm. (X. tábla 12., 14., 17.) 4. Az állkapocs mellett a gerincoszlopnál teljesen korrodált pitykegomb töredékei. (X. tábla 20.) 5. A koponya alatt, valamint az állkapocs mellett a mellkason 18 db ólomlemezből préselt, szélén két ponton átlukasztott, félgömb alakú veret. Átm.: 0,8–1 cm. (X. tábla 23.) 6. A bal kulcsont felkarcsont felőli végénél rossz minőségű ezüstlemezből préselt pitykegomb töredékei. (X. tábla 21.) 7. A bal kulcsont mellett a bordánál ezüstlemezből préselt, szélén három ponton átfúrt, lóherelevél alakú veret. Átm.: 1,3 cm. (X. tábla 18.) 8. A szegycsont bal oldalánál félgömb alakú bronzveret töredékei. Átm.: 1,4 cm. (X. tábla 19.) 9. A bal kézen ezüstgyűrű. Pántja kerek metszetű, a gyűrűfej korong alakú, rajta vésett csillag és félhold. Átm.: 1,75–1,9 cm. (X. tábla 16.)

- 250. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 124 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb és a bal kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákhoz, a bal az ágyékcsgolyákhoz fektetve.  
*Melléklet:* 1. A koponya mellett a bal oldalon fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott karika. Átm.: 1,25 cm. (X. tábla 8.)
- 251. sír.** A sírgödör hossza 155 cm, szélessége a koponyánál 55, a bokacsontoknál 37 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 134 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákhoz fektetve. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsgolyákra átfektetve. A váz körül mindenütt észlelhetők voltak a deszkakoporsó maradványai.  
*Mellékletek:* 1. A koponya jobb és bal oldalánál szabálytalan U alakban hajlított ezüstdrót. Átm.: 1,1–1,2 cm. (X. tábla 24–25.) 2. A bal kulcsont és a koponya között sorban 3 db pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján ezüst granulátum. Átm.: 1,2–1,4 cm. (X. tábla 33–35.) 3. A koponya alatt és az állkapocs körül gyöngysor. 1 db kis, kerek, fekete, 8 db zöld, 6 db sárga, 3 db aranyszínű, 2 db spirálba tekert, aranyszínű paszta-, 2 db nagy ovális, sárga szélű, fehér zeg-zug vonal betétű díszített barna paszta-, 24 db kis, gömb alakú ólom? gyöngy és 3 db kauri kagyló. A kisméretű gyöngyök átm.: 0,4–0,7, a nagy pasztagyöngyök átm.: 1,9, a kauri kagylók átm.: 1,5–1,7 cm. (X. tábla 26–28.) 4. A koponya, valamint az állkapocs alatt és a kulcsontok mellett ólomból préselt, széleiken két ponton átlukasztott gömbszelet alakú veretek. Átm.: 1 cm. (X. tábla 39.) 5. A gerincoszlop mellett a mellkas bal oldalán közepén aranyozott ezüstlemezről préselt korong. Középen ráforrasztott ezüst gömbszelet, körülötte a korongon 5-5 préselt stílizált kiterített szárnyú madár és szíjakötő? ábrázolás. A korong szélén pontsor. Szélén három ponton átlukasztva, hátlapján ezüstlemezről forrasztott kapcsolótag. Átm.: 3,7 cm. A bal lábszárcsont mellett közepén, a bal oldalon aranyozott ezüstlemezről préselt ún. hólyagos díszítésű korong. Középen préselt M betű. Hátlapjára kapcsolótag forrasztott. Átm.: 3,9–4,5 cm. (X. tábla 29.) 6. A jobb medencelapáton csat. Kerek metszetű bronzszálból formált karika, vas csattüskével. A csatkarika átm.: 2,8 cm. (X. tábla 37.) 7. A bal combcsont és a szeméremcsont között csüngő, aranyozott ezüstlemezről préselt korongból másodlagosan kialakítva, rajta az eredeti korong kapcsolótagja. Díszítése: plasztikus pontsorrall keretelt két plasztikus félgömb. Átm.: 1,5–1,8 cm. (X. tábla 32.) 8. A jobb lábszárcsontok mellett a jobb oldalon egyélű, nyélnyúlványos vaskés. A nyélnyúlvány két vasszögeccsel átütve, rajta a nyél fahorhadékai. H.: 12,4 cm. (X. tábla 38.) 9. A bal lábszárcsontok mellett fekvő korong alatt egy másodlagosan odakerült ujjpercen ezüst pántgyűrű, négy karmantyúba fogott sárga színű kővel. Átm.: 2,1–2,5 cm. (X. tábla 27.) 10. Az ezüstgyűrű mellett 2 db pasztabetétes fejű öngyűrű töredéke. Átm.: 1,7–1,9 cm. (X. tábla 30–31.) 11. A mellkas bal oldalán közepén vas tű. Átm.: 2,2 cm. A jobb combcsont és a szeméremcsont között tűtartó. Madárcsontból faragott henger, benne vas tű. A tűtartó H.: 5,7, a tűk H.: 2,2, ill. 2,4 cm. (X. tábla 36.)
- 252. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 251. sír gödrének kiásása során szinte teljesen megsemmisült. A lábszárcsontok fele része, a boka- és a lábfejsontok maradtak meg eredeti helyzetükben. A váz felszedett csontjait a 251. sír gödrének a széleinél helyezték el.
- 253. sír.** A sírfenék mélysége 50 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 131°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva. A vázból az állkapocs, a bal kar, néhány csigolya és borda maradt meg.
- 254. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 108°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya megsemmisült. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva. Az alkarok az ágyékcsgolyákhoz fektetve.  
*Mellékletek:* 1. A jobb és a bal kulcsont magasságában 1-1 db fülbevaló. Kerek metszetű bronzszálból formált, nyitott karika, függőleges nyúlvánnyal, amelynek végét laposra kalapálták és zárt karika alakban hajlították vissza. Átm.: 2,8–3,3 cm. (XI. tábla 1–2.) 2. A bal kulcsont tájékán teljesen korrodált füles pitykegomb. A feltárás során megsemmisült. 3. A bal kézen korong alakban kiszélesedő fejű bronz pántgyűrű. A gyűrűfej mellett mindkét oldalon keresztirányú rovátkolás. A gyűrűfejen V alakban kettéágazó szárú, vésett görög kereszt. A gyűrűfej átm.: 1,15 cm. (XI. tábla 3.)
- 255. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsgolyákhoz fektetve. A jobb alkar, a medence és a lábak valamennyi csontja a 256. sír gödrének kiásása során megsemmisült, ill. másodlagos helyzetben a sírgödör széleinél helyezték el azokat.

- 256. sír.** A sírgödör hossza 155 cm, szélessége a koponyánál 65, a bokacsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 114°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 137 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé jobbra billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar a középső, a bal az alsó törzscsigolyákhoz hajlítva.  
*Mellékletek:* 1. A koponya mögött a sírgödör szélénél szögletes metszetű vas tű. H.: 3,1 cm. (XI. tábla 16.) 2. A koponya mögött talán bőrre varrt, teljesen korrodálódott, bronzlemezről préselt, ún. hólyagos korong? Három amorf töredéke maradt meg. (XI. tábla 12.) 3. A koponya mellett a bal oldalon pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,2 cm. (XI. tábla 15.) 4. A koponya mögött gyöngysor. 6 db kis, kerek, barnásfehér, 1 db vörösesbarna, 1 db sárga, 1 db „hordó” alakú vörösesbarna pasztagyöngy és 2 db kauri kagyló. A gyöngyök átm.: 0,45–0,6, a kauri kagylók átm.: 2,2–2,3 cm. (XI. tábla 9., 11.) 5. A jobb alkarcsontok mellett a gerincoszlopnál 2 db tetraoktaéder és 1 db gömb alakú csiszolt, szintelen hegyikristálygyöngy. Átm.: 1,3–1,5 cm. (XI. tábla 10.) 6. A bal kulcsont és a koponya között aranyozott ezüstlemezről préselt rozetta. Átm.: 1,4 cm. (XI. tábla 13.) 7. A állkapocs mellett a gerincoszlopon bronzlemezről préselt, középen átfúrt, plasztikus kereszt alakú bordával díszített szögletes veret. H.: 1,45, Sz.: 1,2 cm. (XI. tábla 20.) 8. A szegycsont mellett a jobb oldalon a mellkason egy csomóban különféle apró tárgyak: 1 db hatszög alakú, ráforrasztott, plasztikus virágmintával díszített bronz csübgő apró töredékei. (XI. tábla 18.) 1 db pitykegomb, két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,6 cm. (XI. tábla 14.) 1 db aranyozott ezüstlemezről préselt korong töredéke, griff ábrázolással díszítve. Átm.: 2,2 cm. (XI. tábla 19.) 1 db kis, kerek, zöld pasztagyöngy. Átm.: 0,5 cm. 1 db fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált karika. Átm.: 1,1 cm. (XI. tábla 8.) 9. A bal kézen korongos fejű ezüst pántgyűrű. A gyűrűfej mellett kétoldalt egy-egy granulátumköteg. A gyűrűfejen szalagfonattal keretelt négy kis granulátum között ezüst félgömböcske. Átm.: 2,3 cm. (XI. tábla 17.)
- 257. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 118°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 156 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb és a bal kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákra helyezve, a bal alkar az ágyékcsigolyákra átfektetve. A kézsontok az alkarok vonalában helyezkednek el. Részben a 258. sír alatt. A jobb lábszárcsontokat a 158. sír gödrének kiásása során megsemmisítették.  
*Mellékletek:* 1. Feltehetően a jobb kézen (a bal medencelapát alól került elő) két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 2,2, vastagsága 0,5 cm. (XI. tábla 4.) 2. A jobb alkar mellett a gerincoszlopnál csat. Vasszálból formált, keskenyebb oldalán ívelt, szögletes keret, csattüskével. H.: 2, Sz.: 1,5 cm. (XI. tábla 6.) 3. A jobb és a bal alkar között a gerincoszlopon csat. Kerek metszetű vasszálból formált keret, csattüskével. H.: 2,2, Sz.: 1,5 cm. (XI. tábla 5.)
- 258. sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 145°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz a térdhajlatig 118 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákhoz, a bal az ágyékcsigolyákhoz fektetve.
- 259. sír.** A sírfenék mélysége 50 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 123°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 90 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó, a bal a középső törzscsigolyákhoz fektetve.
- 260. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 124°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 85 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar feltehetően könyökben tompaszögben, a bal könyökben derékszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyékcsigolyákhoz, a bal az alsó törzscsigolyákhoz fektetve.  
*Melléklet:* 1. A jobb kulcsont mellett a gerincoszlopnál pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. A gomb gömbjének átm.: 0,8 cm. (XI. tábla 7.)
- 261. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Medencéjétől fölfelé későbbi beásással feldúlták, ezek a csontok másodlagos helyzetben. Csúpnál a bal felkarcsont és az alkarcsontok töredékei maradtak meg eredeti fekvésben. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkarcsontok töredékei az alsó törzscsigolyák felé irányulnak. A váz körül deszkakoporsó maradványai. H.: 180, Sz.: 50 cm.
- 262. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 123°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Csúpnál a jobb lábszár és a bal láb csontjai maradtak meg. A váz többi részét feltehetően ugyanaz a beásás semmisítette meg, amellyel a 261. sírt is feldúlták.



- 263. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 70 cm mélységben a 262. sír földjében.
- 264. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 80 cm mélységben a 261. sír koporsója körül.
- 265. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 124°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Szinte teljesen megsemmisült, csupán a bal lábszár csontjai maradtak meg.
- 266. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 158 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben derékszögben behajlítva, a jobb alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve, a bal alkar a jobb mellett a koponya irányában a törzscsigolyákra ráhelyezve.
- 267. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 118°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 118 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé jobbra billent. A jobb és a bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, a jobb alkar az alsó törzscsigolyákhoz, a bal az ágyécsigolyákhoz helyezve. A koponya és a mellkas csontjai a 266. sír lábszár- és lábfejcsonthoz fekszenek.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs bal oldalánál 2 db kauri kagyló. Átm.: 1,5–2,4 cm. (XI. tábla 22–23.) 2. A bal kulcsont és a felkarcsont ízesülésénél pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján ezüst granulátum. Átm.: 1,9 cm (XI. tábla 24.) 3. A bal kulcsont alatt vaslemezről préselt rozetta. Átm.: 1,2 cm. (XI. tábla 25.) 4. Az állkapocs alatt kis, kerek, sárgásfehér pasztagyöngy. Átm.: 0,45 cm. (XI. tábla 21.)
- 268. sír.** A sírgödör hossza 170 cm. A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 123°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 154 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya jobbra és előre billent. A jobb és a bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkarok az alsó törzscsigolyákon átfektetve, a bal alkar a medencéhez közelebb fekszik.
- 269. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva. A vázat a templom alapozásakor szinte teljesen megsemmisítették. Csak a bal lapocka, a bal kar csontjai és három bordacsont maradt meg.
- 270. sír.** A sírgödör hossza 190 cm, szélessége a felkarcsontoknál 65, a bokacsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 174 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Karok a medence mellett nyújtva. A sírt feltehetően kirabolták, ti. a mellkas csontjainak egy része, a medence és a lábsontok megsemmisültek.  
*Melléklet:* 1. A jobb alkarcsontok és a sír széle között, egy másodlagos helyzetben levő ujjpercen gyűrű. Kerek metszetű ezüstszálból formált karika, a gyűrűfej ráforrasztott aranyozott ezüst korong. A gyűrűfejen középen pontsorral keretelt stilizált I betű, szélein vésett betűk. Átm.: 2,2–2,5 cm. (XI. tábla 26.)
- 271. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 136°-kal tér el északtól dél felé. Vázhossz: 152 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkarok az állkapocs irányában fölhajlítva. A 254. sír gödrének kiásása során? koponyáját, mindkét felkarcsontját és a bal láb csontjait eredeti helyzetéből elmozdították és a 254. sír koponyája körül helyezték el.  
*Melléklet:* 1. A jobb combcsont és a sírgödör széle között középen vörösesbarna színű kovadarab. Átm.: 1,3 cm. (XI. tábla 27.)
- 272. sír.** A sírgödör hossza 175, szélessége a koponyánál és a bokacsontoknál egyaránt 50 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 161 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben derékszögben behajlítva, a jobb alkar az alsó törzscsigolyákra, a bal az ágyécsigolyákra fektetve. A gerincoszlopon a mellkason csecsemőcsontjai. Kirabolt sír. A koponya másodlagos helyzetben, a törzs jobb oldalából csupán a jobb felkarcsont felső csontja és a jobb alkarcsontoknak a kézcsonthoz illeszkedő töredékei maradtak meg.
- 273. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 133°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok harántirányban az ágyécsigolyákhoz fektetve. A jobb felkarcsont, a medence és a lábsontok a feltárás során megsemmisültek.
- 274. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 60 cm mélységben a 275. sír gödrének a jobb oldalánál.

- 275. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: a térdhajlatig 65 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban az alsó törzcsigolyákhoz helyezve. A jobb kar és a lábszárcsontok a feltárás során megsemmisültek.
- 276. sír.** A sírfenék mélysége 55 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 100°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 57 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban az ágyékcsgolyák felé fektetve. A bal alkar és a medence a feltárás során megsemmisült.
- 277. sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 114°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 151 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok a medencelapátra fektetve.  
*Mellékletek:* 1. A bal kulcsont és a koponya között sorban 3 db pitykegomb. Mindegyik két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,4–1,5–1,6 cm. (XI. tábla 28–30.) 2. Az állkapocsnál 2 db rossz minőségű ezüstlemezről préselt, szélén két ponton átyukasztott, félgömb alakú veret. Átm.: 0,7 cm. (XI. tábla 31.)
- 278. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 113°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 149 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a felkar mellé föl hajlítva. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsgolyákhoz fektetve.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs és a kulcsontok környékén 17 db apró, fehéresrózsaszín korallgyöngy, valamint 1 db nagyméretű, fehér pasztagyöngy. A korallgyöngyök átm.: 0,4–0,5, a pasztagyöngy átm.: 1,05 cm. (XI. tábla 32.) 2. A bal kulcsontnál pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,5 cm. (XI. tábla 34.) 3. A jobb kézsontok egy része zöldre színeződött. A jobb könyökhajlatban egy másodlagos helyzetben levő ujjcsonton két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 2,3, vastagsága 0,5 cm. (XI. tábla 33.)
- 279. sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 131°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 278. sír gödrének ásásakor legnagyobb részét megsemmisítették, csupán a jobb lábszár, a bal comb- és lábszárcsontok maradtak meg.
- 280. sír.** A sírfenék mélysége 55 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 113°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 84 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban az ágyékcsgolyákhoz fektetve. A jobb karcsontok a feltárás során megsemmisültek.
- 281. sír.** A sírgödör szélessége 50 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-ÉK, 135°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: a térdkalácsontig 100 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé balra billent. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsgolyákra átfektetve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar az alsó törzcsigolyákhoz hajlítva.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs alatt a gerincoszlopon aranyozott ezüstlemezről préselt szögletes veret. Díszítése: két koncentrikus körrel keretezett pontkört szegélyező nyolckarú rozetta. Sz.: 2,3 cm. (XI. tábla 37.) 2. A koponya alatt 2 db kisméretű, kerek, fekete, 10 db zöld és 29 db sárga pasztagyöngy, rájuk rozsdásodva egy vas francia kapocs pár. A gyöngyök átm.: 0,3–0,5 cm. (XI. tábla 35.) 3. A bal kulcsont alatt 2 db pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 0,9–1 cm. (XI. tábla 38–39.) 4. A bal alkarcsontok mellett a bordák között 2 db aranyozott ezüstlemezről préselt ún. hólyagos díszítésű korong. Mindkét korong hátlapjára kapcsolólag forrasztva, ezek eltakarására az egyik korongon trapéz alakú nyúlvány. Átm.: 2,3 cm. (XI. tábla 36.) 5. A jobb alkarcsontok mellett középen amorf vasrozsdá. Talán kis összerozsdásodott láncocskák. Átm.: 2,7 cm. (XI. tábla 40.) 6. A bal kézen ezüstgyűrű. A gyűrűfej egy U alakú pántra forrasztott, bronzlemezről készített korong. Díszítése: vésett, V alakú vonalkötegben végződő szárú görög kereszt. A kereszt szárai közötti mezőben és a száruk metszéspontjánál 1-1 vonalkötegből formált csillag. Átm.: 1,9, a gyűrűfej átm.: 2,1 cm. (XI. tábla 41.) 7. Ugyancsak a bal kézen ón fejesgyűrű. A gyűrűfej átm.: 1,6 cm. (XI. tábla 42.) 8. A koponya mellett a bal oldalon másodlagos helyzetben ón fejesgyűrű. Átm.: 2 cm. (XI. tábla 43.) 9. A bal alkarcsontok alatt középen bronzlemezről préselt szögletes veret töredéke. Átm.: 1,4 cm. (XI. tábla 44.) 10. A bal alkar és a medencelapát között a gerincoszlop bal oldalánál csat. Gömbszelet metszetű, szögletes, sárgaréz keret vas csattüskével. Sz.: 1,6 cm. (XI. tábla 45.)
- 282. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Koponya eredeti fekvésben közvetlenül a szelvényfal mellett.

**283. sír.** Koponya másodlagos helyzetben 70 cm mélységben a 281. sír koponyája mögött.

**284. sír.** A sírgödör hossza 150, szélessége a koponyánál 50, a bokacsontoknál 45 cm. A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 114°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 137 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalra billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkarcsontok harántirányban az alsó törzscsigolyákon átfektetve. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkarcsontok az ágyékcsgolyákon átfektetve.

*Mellékletek:* 1. A medence és az alkarcsontok között ónból préselt, félgömb alakú, teljesen korrodált övveretek. A feltárás során elporladtak. 2. A bal alkar és a medence között csat. Kerek metszetű vasszállból formált, középtengellyel kettéválasztott, két szemben lévő oldalán ívelt, szögletes keret. A középtengelyre csattúske és vaslemezről U alakú csatttest hajlítva. H.: 5,4, Sz.: 4,9 cm. (XI. tábla 46.) 3. Egyik végén függesztőfüles ovális vaslemez. Sz.: 3,4, magassága 3,1 cm. (XI. tábla 47.)

**285. sír.** A sírgödör hossza 165 cm, szélessége a koponyánál 60, a bokacsontoknál 45 cm. A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 104°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 154 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé balra billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, a felkarcsont nem párhuzamos a gerincoszloppal, hanem harántfekvésben a sírgödör hosszanti oldalfala felé irányul, az alkar a szegycsont felé fektetve. A bal kar szintén könyökben hegyesszögben behajlítva. A felkar hasonlóképpen a sírgödör széle felé irányul, az alkar a kulcscsont felé hajlítva.

*Mellékletek:* 1. A koponya mögött 4 db fülbevaló. Valamennyi kerek metszetű bronzszállból formált, nyitott karika. Átm.: 0,7–0,8 cm. (XI. tábla 51.) 2. A koponya mögött 4 db bronzlemezről préselt, szélén két ponton átlukasztott félgömb alakú veret. Átm.: 0,8–1,1 cm. (XI. tábla 49–50.) 3. A bal kulcscsont mellett sorban 5 db pitykegomb. Valamennyi két rossz minőségű ezüstlemezről préselt félgömbből összeformázva, szalagfüllel. Átm.: 1,3 cm. (XI. tábla 60–61.) 5. A bal kézen ezüst pecsétgyűrű. A gyűrűfejre kiterjesztett szárnyú, kampós csőrű ragadozómadár ábrázolást véstek. Átm.: 2,1–2,5, a gyűrűfej átm.: 1,8 cm. (XI. tábla 54.) 6. A szegycsont állkapocs felőli végénél a gerincoszlopon lekerekített élű, kocka alakú, fehér kalcidongyöngy. Vastagsága 0,9 cm. (XI. tábla 48.) 7. A szegycsonton két bronzlemezről préselt félgömbből összeformázott pitykegomb, szalagfüllel. Átm.: 0,95 cm. (XI. tábla 62.) 8. A szegycsontnak a medence felőli végénél baloldalt veretté átalakított, lapított szélén két ponton átlukasztott ezüstgomb. Díszítése: hatkaréjos, hét pontkörből alkotott rozetta. Átm.: 1,5 cm. (XI. tábla 52.) 9. A mellkasközépen a jobb oldalon bronzlemezről préselt és összeformázott, veretté átalakított, laposra kalapált gomb. Díszített oldalán hatkaréjos rozetta. Átm.: 1,6 cm. (XI. tábla 53.) 10. A kulcscsontoknál a felsőruha fémszállal átszőtt foszlányai. 11. A bal csuklónál a ruha kezelőjének textílfoszlányai.

**286–** A sírgödör hossza 165, szélessége a koponyánál 70, a bokacsontoknál 45 cm. A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás:

**287. sír.** DNy-Ny-K-ÉK, 99°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: – 286. sír 147 – 287. sír 72 cm. Azonos sírgödörben egy felnőtt és egy gyerek váza. Mindkettő a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A felnőtt koponyája a bal oldalra billent. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban az ágyékcsgolyához fektetve. A bal felkaron a gyerek koponyája. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban a gyerek törzsén átfektetve. A gyerek karjai könyökben tompaszögben behajlítva és a medence-lapára fektetve.

*Mellékletek:* (286. sír) 1. A koponya mellett a jobb és a bal oldalon fülbevaló. Mindkettő kerek metszetű bronzszállból formált, nyitott végű karika, függőleges nyúlvánnyal, amelynek vége laposra kalapált és kör alakban visszahajlítva. Átm.: 3,1–4,1 cm. (XI. tábla 63.) 2. A bal kulcscsont mellett 1 db fülesgomb és 1 db pitykegomb. Előbbi öntött, tömör bronzgömb, keskeny, kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (XI. tábla 65.) Utóbbi két ezüstlemezről préselt félgömbből összeformázva, szalagfüllel, alján ezüst granulátum. Átm.: 1 cm. (XI. tábla 66.) 3. A jobb kéz csontjai alatt madárcsontból faragott henger alakú tűtartó, vas tűvel. A tűtartó H.: 6,7 cm. (XI. tábla 64.)

**288–** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 123°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: – 288.

**289. sír.** sír 70, – 289. sír – 136 cm. Azonos sírgödörben egy felnőtt és egy gyerek váza. Mindkettő a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A gyerek a felnőtt jobb oldalánál feküdt. Koponyája a bal oldalra billent. Karjai könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok a medence-lapát irányába fektetve. A felnőtt jobb karja könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcscsont felé hajlítva. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsgolyákra fektetve.

*Mellékletek:* (289. sír) 1. A medencében csat. Kerek metszetű vasszállból formált karika, csattúskevel. Átm.: 3,9–4,1 cm. (XI. tábla 68.) 2. A jobb medence-lapát mellett a jobb oldalon csat. Kerek metszetű vasszállból formált karika, csattúskevel. Átm.: 3,8–4,3 cm. (XI. tábla 67.)

- 290. sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 104°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponyáját, törzsét és a medencéjét egy későbbi beásással megsemmisítették, a csontok egy részét a sírgödörbe visszadobálták. Csak a bal lapocka- és felkarcsont maradt meg eredeti helyzetében.
- 291. sír.** A sírgödör szélessége a felkarcsontok felső végénél 50, a bokacsontoknál 30 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 129°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz a koponya nélkül 160 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Koponyája hiányzott. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az ágyéksigolyákra átfektetve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcscsont felé hajlítva.
- 292. sír.** A sírgödör hossza 150, szélessége a koponyánál 50, a bokacsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 122°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 137 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az ágyéksigolyákhoz fektetve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a lapockacsont felé hajlítva.
- 293. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 128°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar az állkapocs irányában felhajlítva. Medencéjét és lábsontjait a 294. sír, bal karját a 296. sír gödrének kiásása során megsemmisítették. *Mellékletek:* 1. A koponya alatt a jobb oldalon fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott karika. Átm.: 1,2 cm. (XII. tábla 1.) 2. Az arcüregben ónból készült, szélén két ponton átlukasztott félgömb alakú veret. Átm.: 1, magassága 0,4 cm. (XII. tábla 3.) 3. Az állkapocs alatt pitykegomb. Két, rossz minőségű ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,1 cm. (XII. tábla 4.) 4. A bal kulcscsont és a koponya között 2 db fülesgomb. Öntött, tömör bronzgömb, keskeny, kerek füllel. Átm.: 1–1,3 cm. (XII. tábla 5–6.) 5. A mellkasközépen a gerincoszlopon 1 db fülesgomb. Öntött, tömör bronzgömb, keskeny, kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (XII. tábla 7.) 6. A mellkas alsó harmadában a bal oldalon két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 1,9, vastagsága 0,5 cm. (XII. tábla 2.) 7. A mellkasközépen a jobb oldalon a bordák alatt vaskarikából font láncsodrony darab. Átm.: 3,1 cm. (XII. tábla 8.) 8. A mellkas bal oldala alatt apró vaskarikákból összefűzött szabálytalan alakú láncsodrony töredékei. Átm.: 1,1–2,6–3,3 cm. (XII. tábla 9.)
- 294. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz a lábszárközépig 120 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya előre, az arckoponyára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar az alsó törzcsigolyák irányába fektetve. A bal felkarcsontot a 296. sír gödrének kiásása során megsemmisítették. Az alkar harántirányban az alsó törzcsigolyákhoz fektetve. *Mellékletek:* 1. A koponya alatt a bal oldalon kerek metszetű ezüstszálból formált, lekerekített sarkú, háromszög alakú fülbevaló. Átm.: 1,3 cm. (XII. tábla 10.) 2. A bal kulcscsont és a koponya között 2 db fülesgomb. Öntött, tömör bronzgömb, keskeny, kerek füllel. Átm.: 1,25 cm. (XII. tábla 12–13.) 3. A szegycsont magasságában a mellkason a bal oldalon pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján ezüst granulátum. A gomb gömbjének átm.: 1 cm. (XII. tábla 11.)
- 295. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő koponya 70 cm mélységben a 294. sír lábszárcsontjai és a sírgödör feltételezett széle között.
- 296. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 100°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 150 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé jobbra billent. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar az ágyéksigolyákhoz fektetve. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medencelapát mellett a keresztcsont felé fektetve. *Mellékletek:* 1. A koponya mellett a bal oldalon fülbevaló. Kerek metszetű bronzszálból formált, nyitott karika, amelyre függőleges nyúlvány hajlított. Utóbbi vége U alakban visszahajlított. Átm.: 3,5 cm. (XII. tábla 14.) 2. A bal kulcscsont és a koponya között fülesgomb. Öntött, tömör bronzgömb, keskeny, lapos, kerek füllel. Átm.: 1,25 cm. (XII. tábla 16.) 3. A szegycsont magasságában a mellkas bal oldalán középen, szélén két ponton átlukasztott pénzdarab. Mária királynő dénárja, CNH II. 114. (XII. tábla 17.) 4. A bal kézen két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Vastagsága 0,5 cm. (XII. tábla 15.)
- 297. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 117°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz az állkapocsig 110 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a 296. sír gödrének kiásása során megsemmisült, csak az állkapocs maradt meg. Mindkét kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkarok a felső törzcsigolyákhoz, ill. egymáshoz felhajlítva.

*Mellékletek:* 1. A bal kulcscsont tájékán 2 db pitykegomb. Rossz állapotuk miatt a feltárás során megsemmisültek. 2. Az állkapocs körül 3 db bronzlemezről préselt, 1 db ezüstlemezből préselt, szélein két ponton átlukasztott félgömb alakú veret. Átm.: 0,8–0,9 cm. (XII. tábla 19.) 3. A bal kézen ezüst pecsétgyűrű. A gyűrűfej díszítése stílizált I betű. Átm.: 2, a gyűrűfej átm.: 1,5 cm. (XII. tábla 18.) 4. A mellkasközépen a bal oldalon préselt bronzlemez amorfi töredéke. Átm.: 1,9 cm. (XII. tábla 20.)

298. sír. A sírfelek mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 133°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Későbbi beásások nagy részét megsemmisítették. Csak a gerincoszlop egy része, a medence és a két combcsont maradt meg.
299. sír. Másodlagos helyzetben fekvő csontok 75 cm mélységben a 298. sír mellett a jobb oldalon.
300. sír. Másodlagos helyzetben fekvő, egy csomóba összedobált csontok 70 cm mélységben.
301. sír. A sírfelek mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Rossz megtartású csontjaiból csupán a mellkas egy része, a bal felkar, a medence, a jobb combcsont egy töredéke és a bal combcsont maradt meg.
302. sír. A sírfelek mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Későbbi beásással legnagyobb részét megsemmisítették. Csak a jobb combcsont, valamint a jobb és a bal lábszárcsontok maradtak meg.
303. sír. A sírfelek mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 126°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A bal alkar a medencelapát mellett a gerincoszlophoz hajlítva. A koponyát, valamint a törzset egy borda, néhány csigolya és a bal singcsont kivételével egy későbbi beásás megsemmisítette.
304. sír. A sírfelek mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 122°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz törzsét egy későbbi beásás megsemmisítette. Csak a jobb és a bal láb csontjai maradtak meg.
305. sír. A sírfelek mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 131°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 107 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé jobbra billent. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsigolyákhoz fektetve. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, a bal felkar harántfekvésben a sírgödör széle felé irányul, az alkar az ágyékcsigolyák irányába fektetve.
306. sír. A sírfelek mélysége 60 cm. Kisgyerek háton fekvő, nyújtott vázának néhány megmaradt csontja.
307. sír. A sírfelek mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 107°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 149 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A felkarcsontok harántfekvésben a sírgödör hosszanti oldalai felé irányulnak, az alkarok a keresztcsontra fektetve. *Melléklet:* 1. A bal kulcscsont alatt pitykegomb. Két ezüstlemezből préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1 cm. (XII. tábla 21.)
308. sír. A sírfelek mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 111°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 94 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a középső törzscsigolyákra fektetve. A jobb kar és a jobb lábszár csontjai a 307. sír gödrének kiásása során megsemmisültek.
309. sír. A sírfelek mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 118°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 77 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A törzs és a karok csontjaiból csak töredékek maradtak meg. A jobb alkar feltehetően az ágyékcsigolyákhoz, a bal a medencelapáthoz fektetve. *Melléklet:* 1. A koponya mellett a bal oldalon antropomorf díszítésű, áttört bronzkorong. Átm.: 3,2 cm. (XII. tábla 22.)
- 310–  
311. sír. A sírgödör hossza 180, szélessége a koponyánál 110, a boka csontoknál 70 cm. A sírfelek mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: – balról jobbra 310. sír – 160, – 311. sír – 152 cm. Egy sírgödörben két háton fektetett, nyújtott váz. A 310. sír koponyája kissé jobbra billent. A jobb kar a medence mellett nyújtva, a bal könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medencelapátra fektetve. A 311. sír koponyája szintén kissé a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva. A 310. sír bal és a 311. sír jobb felkarcsontja harántfekvésben egymás felé irányul. A 311. sír jobb felkarcsontja ráfektetve

a 310. sír felkarcsontjára. A jobb alkar az ágyéksigolyákra fektetve. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medencelapáton a keresztcsontozathoz fektetve.

*Mellékletek:* (310. sír.) 1. A jobb combcsont és a szeméremcsont között csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 5,2–6,2 cm. (XII. tábla 23.) 2. A bal combcsont és a szeméremcsont között csat. Ovális metszetű vasszálból formált karika, csattüskével. Átm.: 4,6 cm. (XII. tábla 24.) (311. sír.) 3. A bal kézen két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 1,8, vastagsága 0,5 cm. (XII. tábla 25.)

- 312. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a koponyánál 40, a bokacsontoknál 25 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 94°-kal tér el északról délnyugatra felé. Vázhossz: 110 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A karok könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok a medencelapát mellé fektetve. Részben rátetve a 313. sírra.

*Melléklet:* A jobb combcsont mellett a jobb oldalon pénzdarab. Mária királynő dénárja, CNH II. 114. (XII. tábla 26.)

- 313. sír.** A sírgödör hossza 170, szélessége a koponyánál 60, a combcsontok alsó végeinél 50 cm. A sírfenék mélysége 100 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délnyugatra felé. Vázhossz: 156 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé jobbra billent. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyéksigolyákhoz fektetve, a bal alkar az alsó törzcsigolyákon átfektetve.

*Mellékletek:* 1. A bal kulcsont mellett a mellkason pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összeragasztva, szalagfüllel. (XII. tábla 29.) 2. A szegycsontnál fülesgomb. Öntött, tömör bronzgömb, keskeny, lapos, kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (XII. tábla 28.)

- 314. sír.** A sírgödör hossza 155, szélessége a koponyánál 48, a bokacsontoknál 37 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délnyugatra felé. Vázhossz: 119 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar a 312. sír gödrének kiásása során megsemmisült. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcsontozathoz föl hajlítva.

- 315. sír.** A sírgödör szélessége a combcsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 100°-kal tér el északról délnyugatra felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 314. sír gödrének kiásása során a jobb alkarcsontok kivételével a koponyát, a karokat, a teljes törzset és a bal medencelapát megsemmisítették. A csontok egy részét a 314. sír gödrében helyezték el a bal lábszárcsontok és a sír hosszanti oldal fala között, valamint a lábfejsontok és a sírgödör széle között.

*Melléklet:* 1. Az összedobált, másodlagos helyzetben fekvő csontok között egyik végén kör alakban visszahajlított, U átmetszetű vaslemez. H.: 7,7 cm. (XII. tábla 27.)

- 316. sír.** A sírgödör hossza 170, szélessége a koponyánál 65, a bokacsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 100 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 133°-kal tér el északról délnyugatra felé. Vázhossz: 152 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar az alsó törzcsigolyákra ráfektetve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcsont magasságában a gerincoszlophoz föl hajlítva.

- 317. sír.** A sírgödör hossza 165, szélessége a koponyánál 60, a bokacsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 132°-kal tér el északról délnyugatra felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé balra billent. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyéksigolyákon átfektetve, a bal alkar a jobb alkarcsontokon átfektetve.

- 318. sír.** Koponya másodlagos helyzetben 90 cm mélységben a 317. sírban fekvő váz jobb lábszárcsontjain.

- 319. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délnyugatra felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Későbbi beásás során koponyája, a jobb alkarcsontok kivételével valamennyi karcsontja, a törzse és a bal medencelapátja megsemmisült. A jobb alkar az törzcsigolyákhoz fektetve.

- 320. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a koponyánál 55, a bokacsontoknál 28 cm. A sírfenék mélysége 100 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délnyugatra felé. Vázhossz: 160 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé előre és a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar a törzcsigolyákon átfektetve. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a keresztcsontozathoz fektetve.

- 321. sír.** A sírfelek mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. Az alkarok az alsó törzscsigolyákhoz hajlítva, a jobb alkar valamivel közelebb a medencelapáthoz, mint a bal. A jobb láb és a bal lábszár csontjai a feltárás során megsemmisültek. Részben rátémetve a 320. sírra.  
*Melléklet:* 1. A bordák között a sír földjében pénzdarab. Mária királynő dénárja, CNH II. 114. (XII. tábla 50.)
- 322. sír.** A sírfelek mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 113°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Rossz megtartású csontjaiból csak a koponya, a mellkas egy része és a bal felkarcsont maradt meg, többi része a feltárás során megsemmisült.  
*Melléklet:* 1. A sír földjében 2 db koporsószög töredékei. Átm.: 2-4, 5-5,3 cm. (XII. tábla 30., 48-49.)
- 323. sír.** A sírgödör hossza 170 cm, szélessége a koponyánál 55, a bokacsontoknál 35 cm. A sírfelek mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 107°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a középső törzscsigolyákon átfektetve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcscsont gerincoszlop felőli részéhez fölhajlítva. A jobb kéz csontjai részben a bal alkar csontjain fekszenek.  
*Mellékletek:* 1. A koponya mögött a jobb oldalon három, láncha fűzött, kis vaskarika. Átm.: 2,1 cm. (XII. tábla 46.) 2. A koponya mögött a bal oldalon hat, láncha fűzött, kis vaskarika. H.: 4,5 cm. (XII. tábla 43.) 3. Az állkapocs mellett a bal oldalon sorban 5 db pitykegomb. Valamennyi két ezüstlemezről préselt félgömbből összeformázva, szalagfüllel, az egyik alján ezüst granulátum. Négy db gomb átm.: 1,3, az ötödiké 1,8 cm. (XII. tábla 38-42.) 4. A jobb kulcscsontnál 2 db ezüstlemezről préselt teljesen korrodált kis korong. A feltárás során megsemmisült. A megmaradt töredék átm.: 1,4 cm. (XII. tábla 32.) 5. A bal kulcscsontnál 2 db teljesen korrodált kisméretű, ötkaréjos rozetta. A megmaradt töredék átm.: 0,8 cm. (XII. tábla 33.) 6. Az állkapocs mellett a gerincoszlopnál 1 db ezüstlemezről préselt gömbszelet alakú veret és 2 db azonos alakú fehér üveg. Az ásatási napló szerint az utóbbiak aranyozottak voltak. Átm.: 0,5 cm. (XII. tábla 37.) 7. A bal kulcscsont és az alkarcsont között a gerincoszlop mellett a bal oldalon ún. hólyagos díszítésű, aranyozott ezüstlemezről préselt korongpár. Egyik hátlapjára kör alakú kapcsolófül, míg a másikhoz kapocs forrasztott. A kapcsolót a koronghoz illesztett szögletes lemez takarja. Átm.: 4, a kapcsolótagot takaró szögletes lemezzel együtt 5 cm. (XII. tábla 31.) 8. A jobb alkar alatt a gerincoszlopon, feltehetően a bal kézről lecsúszva, két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 2,1 cm, vastagsága 0,55 cm. (XII. tábla 34.) 9. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 2,15, vastagsága 0,5 cm. (XII. tábla 35.) 10. A bal medencelapátnál, részben a medencelapát alatt, három kis vaskarikából formált láncocskák. Átm.: 1,8 cm. (XII. tábla 47.) Ugyanott kis harang?, kolomp? Bronzlemezről hajlított kúp, vas ütővel. Magassága 3,9 cm. (XII. tábla 36.) 11. A bal medencelapát alatt kerek bronzcsat. A csatkarika görög M betűvel díszített. Átm.: 3,2 cm. (XII. tábla 44.) 12. A bal combcsont felső harmadának a magasságában a combcsont mellett a bal oldalon bronzgyűrű. Átm.: 1,5, magassága 1,6 cm. (XII. tábla 45.)
- 324. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok a 323. sír koponyája és jobb felkarcsontja, valamint a bal medencelapát mellett a sírgödör szélénél.
- 325. sír.** A sírgödör hossza 143, szélessége a koponyánál 50, a bokacsontoknál 35 cm. A sírfelek mélysége 100 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 106°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 129 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban a keresztcsont felé fektetve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákhoz fektetve.  
*Mellékletek:* 1. Az orrüreg alatt a felső állcsont zöldre színeződött. 2. A jobb kézen teljesen korrodált pántgyűrű. A restaurálás során megsemmisült. 3. A bal lábfejnél a sírgödör oldalában kerek metszetű S alakban hajlított vasszál. Átm.: 3,7 cm. (XII. tábla 51.)
- 326. sír.** A sírgödör hossza 170, szélessége a koponyánál 55, a bokacsontoknál 25 cm. A sírfelek mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 126°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 152 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé előre és a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyékcsigolyákon, a bal az alsó törzscsigolyákon átfektetve.
- 327. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 70 cm mélységben.
- 328. sír.** A sírfelek mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 106°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé jobbra billent. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar



harántirányban a medencelapáton a szeméremcsontokhoz fektetve. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medencelapát szélénél a keresztsonton és az ágyéksigolyán átfektetve. A lábszárcsontok és a combcsontok egy része a feltárás során megsemmisült.

- 329. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 107°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 78 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar harántirányban a gerincoszlop felé fektetve. A bal alkar a feltárás során megsemmisült.

*Melléklet:* 1. A koponya alatt 26 db kis, kerek, sárga pasztagyöngy és 1 db lekerekített élű, hasáb alakú, piros színű féldrágakőből (karneol) csiszolt gyöngy. A pasztagyöngyök átm.: 0,4–0,5 cm. A karneolgyöngy magassága 0,7 cm. (XII. tábla 52.)

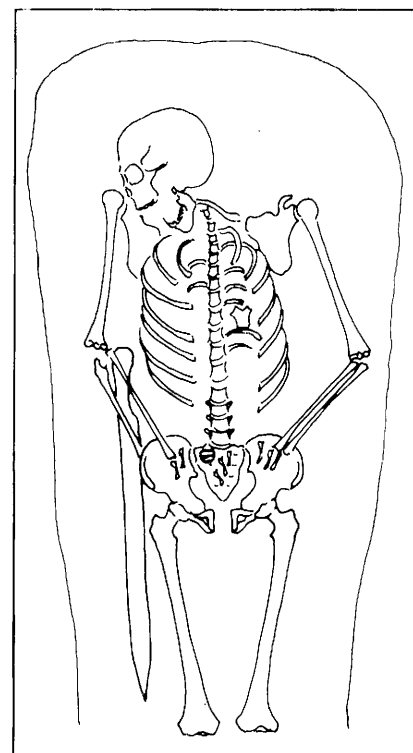
- 330. sír.** A sírgödör szélessége a koponyánál 70 cm, a térdkalácscsontoknál 50 cm. A sírfenék mélysége 100 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 106°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb és a bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok harántirányban a medencelapátra fektetve. A lábszárcsontok a szelvényen kívülre kerültek, s nem lettek feltárva.

*Mellékletek:* 1. A keresztsonton csat. Kerek metszetű vasszálból formált, középtengellyel kettéválasztott szögletes keret. A középtengelyen csattúske és vaslemezről ráhajlított szögletes csattest. H.: 5, Sz.: 4,1 cm. (XII. tábla 53.) 2. A jobb oldalon a könyökhajlattól végig a combcsont teljes hosszában vadból kovácsolt, nyélnyúlványos, keresztvas nélküli, kihegyesedő végű rövid kard. A nyélnyúlványon három, a nyél felerősítésére szolgáló keresztcsög. H.: 73 cm. (XII. tábla 54.) (33. kép.)

- 331. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 90 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Csak a koponya és a hosszúcsontok egy része maradt meg. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva.

- 332. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 60 cm mélységben a 331. sír mellett a jobb oldalon.

- 333. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Szinte teljesen elkorhadt. Csak a koponya, a jobb felkarcsont, a bal kulcscsont és néhány jobb oldali borda maradt meg.



33. kép. Négyzállás I. 330. sír  
Abb. 33. Négyzállás I. Grab 330

- 334. sír.** A sírgödör hossza 150, szélessége a koponyánál 60, a bokacsontoknál 30 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér északról délnyugat felé. Vázhossz: 141 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé jobbra billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcscsontnak a gerincoszlop felőli végéhez fölhajlítva. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar az alsó törzcsigolyákhoz fektetve.

*Mellékletek:* 1. A koponya mögött a jobb oldalon egy csomóban 2 db kisméretű, kerek zöldeskék, 2 db sárga, 4 db fehér üvegpasztá gyöngy, 1 db csontból esztergályozott gömb alakú gyöngy és 1 db kauri kagyló. Az üvegpasztá gyöngyök átm.: 0,5, a csontgyöngy átm.: 0,7, a kauri kagyló átm.: 2,1 cm. (XIII. tábla 2.) 2. A koponya mögött a bal oldalon egy csomóban 6 db kisméretű, kerek zöld, 2 db sárga, 1 db fekete üvegpasztá gyöngy és 1 db kauri kagyló. A gyöngyök átm.: 0,4–0,5, a kauri kagyló átm.: 1,4 cm. (XIII. tábla 3.) 3. A koponya mögött bronzlemezről préselt veret töredékei. (XIII. tábla 8.) 4. A koponya alatt a jobb és a bal oldalon 1-1 db fülbevaló. Mindkettő kerek metszetű bronzszázból formált, nyitott karika, függőleges nyúlvánnyal, melynek vége U alakban visszahajlított. Átm.: 3,4 cm. (XIII. tábla 1.) 5. A felső állcsonton az orrűreg alatt pénzdarab. Mária királynő dénárja, CNH II. 214. (XIII. tábla 9.) 6. A bal kulcscsont és a koponya között egymás mellett 2 db pitykegomb. Az egyik két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján ezüst granulátum. A másik két bronzlemezről préselt gömbszelvényből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,9 és 1,2 cm. (XIII. tábla 10–11.) 7. A bal kulcscsonton bronzcsat. Középtengellyel kettéválasztott, egyik felén téglalap, másik felén három karéból álló „lóhere levél” alakú keret. H.: 2,4, Sz.: 1,9 cm. (XIII. tábla 13.) 8. A mellkasközépen a jobb oldalon préselt veret

stilizált koronát ábrázoló töredéke. Átm.: 0,8 cm. (XIII. tábla 12.) 9. A bal alkar mellett a jobb kéz másodlagos helyzetben levő ujjcsontjain 2 db, két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 1,95–2,15, vastagsága 0,4 cm. (XIII. tábla 4–5.) 10. A bal kéz egy-egy ujján 1-1, két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 2,1, vastagsága 0,5 cm. (XIII. tábla 6–7.) 11. A jobb medencalapát mellett az ágyécsigolyáknál csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 4,4 cm. (XIII. tábla 16.) 12. A csattól jobbra 1 db U alakban hajlított hosszúkás bronzlemez, egyik végén kis fülecskével, valamint 3 db szabálytalan alakú bronzlemez. Az U alakban hajlított bronzlemez H.: 7,1 cm. (XIII. tábla 14.) 13. A vascsat, a bronztárgy és a medencalapát között vaskarikákból font láncszövet töredékei, valamint két vaslemezről összeillesztett rudacska. Utóbbi H.: 6,3 cm. (XIII. tábla 17.) 14. A jobb medencalapát alatt tűtartó tűvel. Bronzlemezről hajlított henger, díszítése: vésett keresztirányú vonalkötegekkel keretelt zeg-zug vonalköteg. A tűtartó H.: 5,5 cm, a tű átm.: 1,9 cm. (XIII. tábla 15.)

- 335. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 123°-kal tér el északról dél nyugat felé. Vázhossz a térdhajlatig 80 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A feltárás során a jobb kar csontjai, valamint a jobb és bal lábszárcsontok megsemmisültek. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a középső törzscsigolyákra fektetve.

*Mellékletek:* 1. A koponya alatt a jobb oldalon fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált, kettős spirálban visszapödört végű ovális karika. Átm.: 2,3 cm (XIII. tábla 18.) 2. Az állkapocs alatt fülesgomb. Öntött tömör bronzgomb, keskeny füllel. Átm.: 1 cm. (XIII. tábla 20.) 3. A bal kulcsont tájékán fülesgomb. Öntött tömör bronzgomb, keskeny, lapos kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (XIII. tábla 19.)

- 336–** A sírgödör hossza 170, szélessége a koponyánál 65, a boka csontoknál 30 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északról dél nyugat felé. Vázhossz: – 336. sír – 144, – 337. sír – 60 cm. Felnőtt és csecsemő háton fektetett, nyújtott váza egy sírgödörben. A csecsemő a felnőtt koponyája és jobb felkarcsontja, valamint a sírgödör hosszanti, jobb oldali fala közé helyezve. A csecsemő jobb lábszárcsontjai a felnőtt felkarcsontján fekszenek. A felnőtt jobb karja a medence mellett nyújtva, a bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medencalapáton a keresztcsont felé fektetve. A csecsemő koponyája az állkapocs kivételével és jobb karja a feltárás során megsemmisült, a bal kar a medence mellett nyújtva.

*Mellékletek:* (336. sír) 1. A szegycsont állkapocs felőli végénél pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt gömbszeletből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,3 cm. (XIII. tábla 21.) 2. A bal kulcsont és a legfőlső bordaív között vas korong. Átm.: 1,8 cm (XIII. tábla 23.) 3. A szegycsont mellett a bal oldalon kis vaskarikákból összefűzött láncocska. Átm.: 3 cm. (XIII. tábla 24.) 4. A mellkasközépen a bal oldalon fülesgomb. Öntött tömör bronzgomb, keskeny, lapos füllel. Átm.: 1 cm. (XIII. tábla 22.) (337. sír.) 5. A csecsemő váza fölött 10 cm-rel koporsóvasalás. 1 db szabálytalan alakú töredékes szögletes vaslemez és 1 db kis, téglalap alakú vaslemez. A nagyobbik vaslemez átm.: 11,1, a téglalap alakú lemez H.: 3, Sz.: 1,3–1,5 cm. (XIII. tábla 29–30.) 6. A koponya alatt, az állkapocs és a kulcsontok körül gyöngysor. 38 db sárga és 20 db zöld kis kerek és hordó alakú, 6 db nagyméretű sárga pasztagyöngy, 20 db nagyméretű barna csontgyöngy, 2 db kauri kagyló és 1 db átfúrt állatcsont. A pasztagyöngyök átm.: 0,4–0,5, a nagyméretű gyöngyök átm.: 0,6–1,1, a kauri kagyló átm.: 1,5–1,7, az átfúrt állatcsont átm.: 1,7 cm. (XIII. tábla 25.) 7. A mellkason 2 db pitykegomb. Mindkettő két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Valamint 1 db fülesgomb. Öntött, tömör bronzgomb, keskeny lapos füllel. A gombok testének (gömbjének) átm.: 0,6–0,9 és 1,1 cm. (XIII. tábla 26–28.)

- 338. sír.** A sírgödör hossza 165, szélessége a koponyánál 60, a boka csontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 127°-kal tér el északról dél nyugat felé. Vázhossz: 143 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé balra billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákra fektetve, a bal a keresztcsonthoz helyezve.

*Mellékletek:* 1. A koponya alatt fülbevaló. Szabálytalan alakban hajlított, kerek metszetű ezüstdrót. Átm.: 1 cm. (XIII. tábla 31.) 2. Az állkapocs alatt 2 db pitykegomb. Két-két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,4 cm. (XIII. tábla 35–36.) 3. A jobb kulcsonton bronzlemezről préselt rozetta a bal kulcsont zöldre színeződött. Átm.: 1 cm. (XIII. tábla 32.) 4. A jobb kéznél a mellkas bal oldalán sodort bronzszálból hajlított gyűrű, kis korong alakú fejfel. Átm.: 2 cm, a gyűrűfej átm.: 0,7 cm (XIII. tábla 34.) 5. A jobb kézen bronz pántgyűrű, korong alakú fejfel. A gyűrűfej díszítése: négy, csúcsával egymás felé forduló vésett háromszög alkotta kereszt. Átm.: 2,1, a gyűrűfej átm.: 1 cm. (XIII. tábla 33.) 6. A sír földjében kis bronzkarikákból összefűzött láncszövet töredékei. Átm.: 1,8–3,1 cm. (XIII. tábla 37.)

- 339. sír.** A sírgödör hossza 146, szélessége 50 cm. A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 126°-kal tér el északról dél nyugat felé. Vázhossz: 132 cm. A váz hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé előre és jobbra billent. Mindkét kar könyökben hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyécsigolyákon átfektetve, a bal az alsó törzscsigolyákhoz helyezve.

*Mellékletek:* 1. A bal kulcsont és a szegycsont között fülesgomb. Öntött tömör bronzgömb, keskeny lapos füllel. Átm.: 1 cm. (XIII. tábla 52.) 2. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 2,1, vastagsága 0,5 cm. (XIII. tábla 54.)

- 340. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 100 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva. Mindkét alkar az ágyékcsigolyákhoz fektetve.

*Mellékletek:* 1. A koponya mellett a jobb és a bal oldalon fülbevaló. Mindkettő kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott végű karika, megvastagodó függőleges nyúlvánnyal, melynek végén négy granulátumból álló ún. szőlőfürt van. Átm.: 2,8 cm. (XIII. tábla 38.) 2. A koponyában levő földben préselt bronzveret amorf töredékei. (XIII. tábla 40.) 3. A koponyában levő földben teljesen elrozsdásodott amorf vasrögök nád, vagy faág lenyomatokkal. Átm.: 1,7, 1,8 és 2,4 cm. (XIII. tábla 49.) 4. A mellkasközépen a jobb oldalon a gerincoszlop mellett két plasztikus vonal között pontsorral díszített bronzlemez vasrozsdával. A legnagyobb töredék mérete 1,1 cm. (XIII. tábla 48.) 5. A préselt bronzlemez mellett fülesgomb. Öntött, tömör bronzgömb, lapos kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (XIII. tábla 44.) 6. A mellkasközépen a bal oldalon enyhén ívelt metszetű, lekerekített végű, téglalap alakú vastárgy. H.: 3,2, Sz.: 1,4 cm. (XIII. tábla 47.) 7. A bal kézen pántgyűrű, díszes bronz fejfel. A gyűrűfej alapja hatszögű rozetta, a hatszög csúcsain és középpontjában granulátumköteg. Átm.: 2,1, a gyűrűfej átm.: 1,8 cm. (XIII. tábla 41.) 8. A bal alkar és a keresztcsont között a gerincoszlop mellett függesztőfüllel ellátott, antropomorf díszítésű áttört öntött bronzkorong. Átm.: 2,4–2,6 cm. (XIII. tábla 42.) 9. A bal alkar és a medencelapát között tűtartó. Bekarcolt zeg-zug vonal díszítésű, csontból faragott henger. H.: 6,9 cm. (XIII. tábla 46.) 10. A tűtartó mellett a bal oldalon szélein teljesen porózussá vált gyöngyökkel kivarrt tarsoly. Benne 1 db fülesgomb. Öntött tömör bronzgömb, lapos kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (XIII. tábla 43.) 11. A bal medencelapát alatt szabálytalan téglalap alakú bronzlemez. H.: 3, Sz.: 1 cm. (XIII. tábla 45.) 12. A szeméremcsontok között 1 db kauri kagyló. Átm.: 2,2 cm. (XIII. tábla 39.)

- 341. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a koponyánál 62, a bokacsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 137°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 153 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé előre és jobbra billent. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákon, a bal az ágyékcsigolyákon átfektetve. A jobb kéz csontjai a bal, a bal kéz csontjai a jobb könyökhajlatnál.

- 342. sír.** A sírgödör hossza 155, szélessége a koponyánál 55, a bokacsontoknál 30 cm. A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 155 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya előre és kissé jobbra billent. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva. Az alkarok a keresztcsonton harántirányban egymáshoz fektetve.

- 343. sír.** A sírfenék mélysége 68 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 110 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a középső törzscsigolyákra fektetve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcsont gerincoszlop felőli végéhez fölhajlítva.

*Melléklet:* 1. A jobb medencelapát alatt 2 db kis kerek zöld pasztagyöngy. Átm.: 0,4–0,45 cm (XIII. tábla 53.)

- 344. sír.** A sírfenék mélysége 63 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 102 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Rátemetve a 343. sírra. A karcsontok a feltárás során megsemmisültek.

- 345. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a koponyánál 80, a bokacsontoknál 55 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 110°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 158 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé balra billent. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsigolyákhoz helyezve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákhoz fektetve. A jobb kéz csontjai a keresztcsonton és részben a jobb medencelapáton fekszenek. A váz körül koporsó korhadékai figyelhetők meg.

*Melléklet:* 1. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 2,2, vastagsága 0,4 cm. (XIII. tábla 50.)

- 346. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 70 cm mélységben a 345. sír koporsója és a sírgödör fala között a jobb oldalon.

*Melléklet:* 1. A csontok között tűtartó. Madárcsontból faragott henger, benne vastű maradványa. A tűtartó H.: 6,2, a tű átm.: 1,2 cm. (XIII. tábla 51.)

- 347. sír.** A sírgödör hossza 120, szélessége 45 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 100 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé előre és jobbra billent. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, a jobb alkar harántirányban az ágyékcsigolyához, a bal a medencelapátan a keresztcsinhoz fektetve.  
*Melléklet:* 1. A mellkas alsó harmadában a bal oldalon vascsat. Trapéz alakú csatrest, amelyhez ovális keret illesztett. Átm.: 3,2 cm. (XIII. tábla 55.)
- 348. sír.** A sírfenék mélysége 40 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 105°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Csak a lábcsontok maradtak meg, a váz többi része megsemmisült.
- 349. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 109°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 86 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalra billent. A karcsontok és a bal medencelapát a feltárás során megsemmisültek.
- 350. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 126°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz a koponya nélkül 70 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A feltárás során a koponya, a kulcsontok és a felkarcsontok megsemmisültek. Mindkét alkar keresztirányban az alsó törzscsigolyákhoz hajlítva.
- 351. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 126°-kal tér el északról délnyugat felé. Kisgyerek háton fektetett, nyújtott váza a 350. sírra ráászva. Csak a koponya, néhány csigolya és borda, valamint a felkarcsont maradt meg.  
*Melléklet:* 1. A koponya alatt 4 db, rosszminőségű ezüstlemezről préselt, szélén két ponton átlukasztott rozetta. Díszítése pontsorral keretelt öt plasztikus félgömböcske. Átm.: 1,4–1,5 cm. (XIII. tábla 56.)
- 352. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 122 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé balra billent. A jobb felkar a feltárás során megsemmisült. Az alkar harántirányban az ágyékcsigolyákra helyezve, a kézcsontok a bal alkaron fekszenek. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar harántirányban az ágyékcsigolyákhoz fektetve.  
*Mellékletek:* 1. A koponya mellett a jobb és a bal oldalon 1–1 db fülbevaló. Kerek metszetű bronzszáלבól formált nyitott karika, kis függőleges nyúlvánnyal, amelynek vége kis karikába visszapödört. Átm.: 2,6 cm. (XIV. tábla 1.) 2. A koponya alatt és az állkapocs mellett körben 26 db kis kerek zöld, 28 db sárga, valamint 3 db nagyméretű sárga pasztagyöngy és 1 db kauri kagyló. A gyöngyök átm.: 0,3–0,8, a kauri kagyló átm.: 2,2 cm. (XIV. tábla 5.) 3. A jobb alkarcsont mellett a gerincoszlopon bronzlemezről préselt, közepén és szélén két ponton átlukasztott gömbszelet alakú veret. Átm.: 1,4, magassága 0,3 cm. (XIV. tábla 4.) 4. A mellkasközépen a gerincoszlopon két-két spirálisan feltekert bronzszáלבól készült korongocsával fedett vas franciakapocs pár töredékei. Átmérőjük: 1,8–1,8–2,3 cm. (XIV. tábla 6.) 5. A mellkasközépen a bal oldalon bronzlemezről préselt veret amorfi töredékei és egy csillag alakú bronz gyöngy. A gyöngy átm.: 0,8 cm. (XIV. tábla 3.) 6. A jobb kézen külső felületén domború, keskeny bronz pántgyűrű. Átm.: 1,7, vastagsága 0,3 cm. (XIV. tábla 2.)
- 353–359. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 126°–135°-kal tér el északról délnyugat felé. Öt egyidőben eltemetett gyerek sírjába utóbb beleásták egy felnőtt és egy gyerek közös sírját. A gyerek a felnőtt balján.
- 353. sír.** Vázhossz: 147 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé balra billent. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok harántirányban a medencelapátra hajlítva.  
*Mellékletek:* 1. A koponya mögött három kisméretű vaskarikából összefűzött láncdarab. Átm.: 2 cm. (XIV. tábla 9.) 2. Az állkapocs alatt 3 db ezüstlemezről préselt, szélén két ponton átlukasztott gömbszelet alakú veret. Átm.: 1 cm. (XIV. tábla 7.) 3. Az állkapocs alatt pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 0,7–0,8 cm. (XIV. tábla 8.) 4. A bal alkar mellett a mellkason kerek bronzcsat. Elveszett. 5. A jobb kézen bronz pántgyűrű. Elveszett.
- 354. sír.** Vázhossz: 110 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben hegyesszögben behajlítva, a kezek összekulcsolva. A jobb kar csontjai a 253. sír felkarcsontjára, a jobb medencelapát az alkarcsontjára fektetve.  
*Melléklet:* 1. A koponya mellett a jobb oldalon 1 db fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszáלבól hajlított, nyitott karika, függőleges nyúlvánnyal. Átm.: 2,5 cm. (XIV. tábla 10.)
- 355. sír.** Vázhossz: 70 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A váz teljes bal oldala a 353–354. sír gödrének kiászása során megsemmisült. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban az ágyékcsigolyákhoz hajlítva.

- 356. sír.** A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya, a karok és a törzs a 353–354. sír gödrének kiásása során megsemmisült.
- 357. sír.** A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar a középső törzscsigolyákhoz, a bal harántirányban az ágyékcsigolyákhoz fektetve. A koponya a 353–354. sír gödrének kiásása során megsemmisült.
- 358. sír.** A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medencelapátra hajlítva. A bal kar a medence mellett nyújtva.  
*Melléklet:* 1. Az állkapocs mellett a bal oldalon pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,2 cm. (XIV. tábla 11.)
- 359. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok a 354. sír lábcsontjai mellett a bal oldalon.
- 360. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 114°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 156 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar a középső, a bal az alsó törzscsigolyákon átfektetve.
- 361. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő koponya 70 cm mélységben a 342. sír koponyája mögött.
- 362–363. sír.** A sírgödör hossza 170, szélessége a koponyánál 65 cm. A sírfenék mélysége 76 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 109°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: – 362. sír – 160, – 363. sír – 90 cm. Egy sírgödörben két háton fektetett, – a jobb oldalon gyermek (363. sír), a bal oldalon felnőtt (362. sír) – nyújtott váz. A 362. sír jobb felkarcsontja a 363. sír koponyája alatt, alkarcsontjai a 363. sír törzsének jobb oldalánál átfektetve a bal felkarcsonton. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsigolyákon átfektetve. A 363. sír koponyája előre billent. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a medencelapát alá fektetve. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákhoz fektetve.  
*Mellékletek:* (362. sír.) 1. A koponya alatt fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott karika. Átm.: 1,1 cm. (XIV. tábla 12.) 2. A bal kulcsont és a gerincoszlop között pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,2 cm. (XIV. tábla 13.) 3. A jobb medencelapát alatt tűtartó, madárcsontból faragott henger, benne tű maradványai. A tűtartó H.: 7, a tű töredékeinek az átm.: 0,8–2 cm. (XIV. tábla 15.) 4. A tűtartó mellett pitykegomb. Két rozsdamentesített ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. A gomb gömbjének átm.: 0,9 cm. (XIV. tábla 14.) (363. sír) 5. A koponya alatt gyöngysor és csörgő. 76 db kis kerek zöld, 59 db sárga, 3 db barna pasztagyöngy, 1 db kauri kagyló, valamint az összeillesztésnél felperemezett, két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztott csörgő. A gyöngyök átm.: 0,4–0,5, a kauri kagyló átm.: 1,2 és a csörgő átm.: 2,4 cm. (XIV. tábla 16–17.)
- 364. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 76 cm mélységben a 362–363. sír mellett a jobb oldalon.
- 365. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 70 cm mélységben a 362. sír koponyája mögött, attól 30 cm-re.
- 366. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 60 cm mélységben. A koponya előtt két hosszúcsont egymáson keresztirányban elhelyezve.
- 367. sír.** A sírfenék mélysége 58 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 109°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A feltárás során nagy része megsemmisült, csupán a gerincoszlop és a bordák egy része, a bal felkar, valamint a jobb medencelapát maradt meg.  
*Melléklet:* 1. A gerincoszlopon vasrozda. A feltárás során megsemmisült.
- 368. sír** A sírgödör hossza 152, szélessége a koponyánál 49 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 148 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákon, a bal alkar az ágyékcsigolyákon átfektetve.
- 369. sír.** A sírgödör hossza 185, szélessége a boka csontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 100 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 111°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent, s az egész gerincoszlop elhajlott balra. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcsont felkar felőli végéhez felhajlítva. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar az ágyékcsigolyákon átfektetve.

- 370. sír.** A sírgödör hossza 190, szélessége a koponyánál 65, a bokacsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 143°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 160 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé a bal oldalára billent. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, a jobb alkar a keresztcsontoz, a bal az ágyékcsgolyákra hajlítva.  
*Melléklet:* 1. A jobb kézen gyűrű. Vékony ezüstszálból formált, nyitott karika. A korong alakú gyűrűfejet a karika végeire forrasztották. Díszítése: stilizált I betű mellett görög kereszt ábrázolás. Átm.: 2,1, a gyűrűfej átm.: 1,5 cm. (XIV. tábla 18.)
- 371. sír.** A sírgödör hossza 185, szélessége 60 cm. A sírfenék mélysége 84 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 134°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 170 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyékcsgolyákhoz helyezve, a bal az alsó törzscsgolyákra átfektetve.
- 372. sír.** A sírfenék mélysége 74 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Legnagyobb része egy újkori nagy kerek gödör beásakor megsemmisült. A medence, néhány csigolya és a bal combcsont maradt meg eredeti fekvésben.
- 373. sír.** A sírfenék mélysége 61 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 106°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 145 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé jobbra billent. Mindkét kar könyökben hegyesszögben behajlítva. A felkarcsontok könyökhajlat felőli végei harántirányban a sírgödör szélei felé irányulnak. Az alkarok az ágyékcsgolyákhoz hajlítva s feltehetően ott összekulcsolva. Részben rátemetve a 374. sírra.  
*Mellékletek:* 1. A koponya alatt és az állkapocs körül 40 db kis kerek zöld, 1 db szürke, 1 db kék, 15 db fekete és 9 db sárga pasztagyöngy, valamint 5 db kauri kagyló. A gyöngyök átm.: 0,4–0,7, a kauri kagylók átm.: 1,8–2,4 cm. (XIV. tábla 19.) 2. A bal kulcsont alatt a bordák között fülesgomb. Öntött tömör bronzgömb, keskeny kerek fülel, Átm.: 1 cm. (XIV. tábla 23.) 3. A jobb kézen ón fejesgyűrű. A korong alakú gyűrűfejen plasztikus keresztcsont kereszt ábrázolás. Átm.: 2,3, a gyűrűfej átm.: 1,6 cm. (XIV. tábla 20.) 4. A jobb alkar és a medencelapát között csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 3,4–3,8 cm. (XIV. tábla 22.) 5. A jobb medencelapát alatt csat. Kerek metszetű vasszálból formált, lekerékített csúcsú háromszög alakúra hajlított keret csattuskével. Átm.: 2,1–2,7 cm. (XIV. tábla 21.) 6. A vascsat mellett hurkosan egybekovácsolt láncszemek. Három töredékben. A töredékek átm.: 2,2–2,4–2,7 cm. (XIV. tábla 24.)
- 374. sír.** A sírgödör hossza 143, szélessége 47, a bokacsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 71 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 117°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 128 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar harántirányban a keresztcsontoz, a bal keresztben az alsó törzscsgolyákra fektetve.
- 375. sír.** A sírfenék mélysége 63 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 113°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsgolyákhoz fektetve. A bal kar, a medence és a lábcsontok a feltárás során megsemmisültek.  
*Mellékletek:* 1. A koponya és az állkapocs alatt 7 db amorfi barnászórszszínű korallgyöngy, 1 db zöld, 1 db sárga üvegpaszta gyöngy és 1 db kauri kagyló. A gyöngyök átm.: 0,4–0,8, a kauri kagyló átm.: 1,8 cm. (XIV. tábla 25.) 2. A bal kulcsont és az állkapocs között 2 db fülesgomb. Öntött tömör bronzgömb, keskeny kerek fülel. Mindkét gomb alsó felén karéjosan irdalt. Átm.: 1,1–1,15 cm. (XIV. tábla 26–27.)
- 376. sír.** A sírfenék mélysége 69 cm. Tájolás: DNy-ÉK, 135°-kal tér el északról délnyugat felé. A hátán fektetett, nyújtott vázból csak a koponya és néhány borda maradt meg eredeti helyzetben. A váz többi része megsemmisült.  
*Melléklet:* 1. A bordák között két bronzlemezből préselt félgömbből összeforrasztott füles pitykegomb töredékei. A gomb gömbjének átm.: 0,8 cm. (XIV. tábla 28.)
- 377. sír.** A sírfenék mélysége 72 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 131°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok az ágyékcsgolyákra hajlítva.  
*Mellékletek:* 1. A koponya körül 8 db kis kerek zöld és 25 db fekete pasztagyöngy. Átm.: 0,4–0,6 cm. (XIV. tábla 29.) 2. A bal kulcsont és az állkapocs között fülesgomb. Öntött tömör bronzgömb, keskeny, lapos kerek fülel. Átm.: 1,3 cm. (XIV. tábla 31.) 3. A fülesgomb és az állkapocs között ónból préselt, szélén két ponton átlukasztott, gömbszelet alakú veret. Átm.: 0,9, magassága 0,3 cm. (XIV. tábla 30.)

- 378. sír.** A sírfenék mélysége 40 cm. Tájolás: Ny-K, 90°-kal tér el északról nyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Csak a koponya, a gerincoszlop, néhány bordatöredék és a bal felkarcsont maradt meg belőle. A sír rátemetve a 377. sír medence- és lábsontjaira.
- 379. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 157 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A felkarcsontok harántirányban a sírgödör szélei felé irányulnak. A jobb alkar a medencelapáton az ágyéksigolyákhoz, a bal a medencelapáton a keresztcsonthoz hajlítva.  
*Mellékletek:* 1. A bal kulcsont és a koponya között pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összerasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,3 cm. (XIV. tábla 34.) 2. A mellkasközépen a gerincoszlop mellett a bal oldalon pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összerasztva, szalagfüllel. A gomb gömbjének átm.: 1 cm. (XIV. tábla 33.) 3. A bal medencelapát mellett a bal oldalon tűtartó. Madárscsontból faragott henger, benne vas tű maradványai. A tűtartó H.: 7, a tű töredékeinek átm.: 0,3–1,1 cm (XIV. tábla 32.)
- 380. sír.** A sírgödör hossza 182, szélessége a koponyánál 60, a bokacsontoknál 48. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 133°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 164 cm. A váz a hátán nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb kar a középső törzcsigolyákhoz, a bal az ágyéksigolyákra fektetve.
- 381. sír.** A sírgödör szélessége a bokacsontoknál 25 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 128°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya, a mellkas felső része, a jobb felkar, a bal kar, medencelapát és a lábsontok megsemmisültek. A jobb alkar a medence mellett nyújtva.
- 382. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a koponyánál 60, a bokacsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 138°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 157 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyéksigolyákon, a bal az alsó törzcsigolyákon átfektetve.
- 383. sír.** A sírgödör hossza 165, szélessége a koponyánál 65, a bokacsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 109°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé balra billent. Mindkét kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkarok a középső törzcsigolyákhoz hajlítva.
- 384. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a koponyánál 65 cm. A sírfenék mélysége 77 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 129°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 150 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az alsó törzcsigolyákon átfektetve. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcsont felkarcsont felőli végéhez felhajlítva.
- 385. sír.** A sírfenék mélysége 78 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 129°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz a térdhajlatig 120 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar a középső törzcsigolyákhoz, a bal a felső törzcsigolyákhoz hajlítva. A sírt részben rátemették a 384. és 386. sírra.
- 386. sír.** A sírfenék mélysége 78 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 129°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz a térdhajlatig 88 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya előre és a bal oldalára billent. A jobb kar a 385. sír gödrének kiásása során megsemmisült. A bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva. A felkarcsont harántfekvésben a sírgödör széle felé irányul. Az alkar a medencelapátra hajlítva.  
*Melléklet:* 1. A bal kézen keskeny bronz pántgyűrű. Átm.: 1,6–1,9, vastagsága 0,3 cm.
- 387. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 118°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, enyhén felhúzott lábakkal feküdt. A koponya kissé a bal oldalára billent. A karok könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok a medencelapáton a szeméremcsontokhoz hajlítva és ott feltehetően összekulcsolva.
- 388. sír.** A sírfenék mélysége 73 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 118°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz a térdhajlatig: 116 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A gerincoszlop íveltén jobbra hajlott, a koponya a jobb oldalára billent. A karok könyökben hegyesszögben behajlítva, a jobb alkar az alsó törzcsigolyákra fektetve, a bal alkar a jobb alkaron átfektetve.  
*Mellékletek:* 1. A szeméremcsontnál a jobb combcsonton koporsóvasalás. Középen átlukasztott amorf vaslemez. Átm.: 11,6 cm. (XIV. tábla 36.) 2. A vaslemez mellett koporsószög. H.: 3 cm. (XIV. tábla 37.)



- 389. sír.** A sírfenék mélysége 67 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya és a mellkas egy része maradt meg. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar az ágyéksigolyákhoz hajlítva.
- 390. sír.** A sírgödör hossza 185, szélessége a koponyánál 63, a bokacsontoknál 38 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 123°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya előre és a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a középső törzcsigolyákra fektetve. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar az ágyéksigolyákra fektetve.
- 391. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 123°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 70 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcscsontozhoz fölhajlítva. A bal alkar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az alsó törzcsigolyákon átfektetve.
- 392–** A sírgödör hossza 185, szélessége a koponyánál 108, a bokacsontoknál 65 cm. A sírfenék mélysége 63 cm.
- 393. sír.** Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 100°-kal tér el északtól délnyugat felé. Egy közös sírba temetett juvenisz (392. sír) és gyerek (393. sír) hátán fektetett, nyújtott váza. 392. sír: — vázhossz: 145 cm. A koponya előre és a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a középső törzcsigolyákhoz fektetve. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva. A felkar harántfekvésben a 393. sír törzse felé irányul, az alkar az alsó törzcsigolyákhoz fektetve. 393. sír: — vázhossz: 120 cm. A koponya kissé jobbra billent. Mindkét kar könyökben hegyesszögben behajlítva. A jobb felkar harántfekvésben a 393. sír törzse, a bal felkar hasonlóképpen a sírgödör széle felé irányul. Az alkarok a középső törzcsigolyákhoz hajlítva. A 392. sír bal felkarcsontja ráfektetve a 393. sír jobb felkarcsontjára. Utóbbi sír jobb alkarcsontjai ráfektetve a 392. sír bal felkarcsontjára, azaz karjaikat egymásba öltve fekszenek a sírban.
- Mellékletek:* (392. sír) 1. A koponya alatt a jobb és a bal oldalon 1–1 db fülbevaló. Mindkettő kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott karika. Átm.: 1,1 cm. (XIV. tábla 38.) 2. A koponya körül 5 db aranyozott ezüstlemezről préselt, szélén két ponton átlukasztott gömbszelet formájú veret. Átm.: 1,2, magassága 0,4 cm. (XIV. tábla 39.) 3. A bal kulcscsont és a koponya között pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,2 cm. (XIV. tábla 42.) 4. A gerincoszlop felső harmadában, annak bal oldalához támaszkodva, aranyozott ezüstlemezről préselt korong töredékei. Átm.: 3,2 cm. (XIV. tábla 40.) 5. A jobb kézen aranyozott ezüst köves gyűrű. A foglalat négy karmantyúban végződő függőleges bordával tagolt, kettőskónikus, alól zárt henger. A foglalatban nem volt betét. Átm.: 3 cm (XIV. tábla 41.) (393. sír) 6. A koponya mellett a jobb és a bal oldalon 1–1 fülbevaló. Mindkettő kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott karika, amelynek egyik vége függőleges nyúlványban meghosszabodik. A nyúlványra keresztben spirálfonatú ezüstszálat tekercseltek, végére pedig négy granulátumot, ún. szőlőfürtűt forrasztottak. Átm.: 3,4–3,6 cm. (XIV. tábla 43.) 7. Az állkapocs körül és alatta 54 db kis kerek sárga 43 db zöld pasztagyöngy, valamint 1 db kauri kagyló. A gyöngyök átm.: 0,3–0,6, a kauri kagyló átm.: 1,9 cm. (XIV. tábla 47.) 8. A bal kulcscsont és a koponya között 2 db pitykegomb. Két-két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,5 cm. (XIV. tábla 45–46.) 9. A mellkason a jobb oldalon az alkarcsont és a kulcscsont között egymás mellett 2 db aranyozott ezüstlemezről préselt ún. hólyagos díszítésű korong. Hátlapjára horgas kapcsolótág forrasztott. A korongok alatt bőrmaradványok. Átm.: 5,8 cm. (XIV. tábla 44.)
- 394. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 108°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 172 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar harántirányban a medencelapátra, a bal az ágyéksigolyákhoz hajlítva. Részben rátemetve a 395. sírra. *Melléklet:* 1. A koponya mellett a jobb oldalon, a mellkasközépen a jobb és a bal oldalon, a jobb medencelapát és a sírgödör széle között, a bal combcsont és a sírgödör széle között, teljesen korrodált, amorf koporsóveretek.
- 395. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 108°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar a jobb medencelapátra hajlítva. A 394. sír gödrének kiásása során koponyáját és a bal alkart megsemmisítették.
- Mellékletek:* 1. A koponya helyén 2 db kauri kagyló. Átm.: 2,2–2,6 cm. (XV. tábla 1.) 2. A koponya helyén 2 db ónból préselt, szélén két ponton átlukasztott gömbszelet alakú veret. Az egyik a restaurálás során megsemmisült. Átm.: 0,8, magassága 0,4 cm. (XV. tábla 2.) 3. A jobb kulcscsont alatt pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,4 cm. (XV. tábla 8.) 4. A mellkasközépen a bal oldalon pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,5 cm. (XV. tábla 9.) 5. A mellkasközépen a jobb oldalon a gerincoszlop mellett bronzcsat. Tropezoid keresztmetszetű szögletes keret. H: 1,9, Sz: 1,8 cm. (XV. tábla 18.) 6. A jobb medencelapáton gótikus M betűvel díszített kerek bronzcsat. Átm.:

- 3 cm. (XV. tábla 13.) 7. A jobb combforgón tűtartó. Bronzlemezről hajlított henger töredékei. XV. tábla 14.) 8. A tűtartó mellett a jobb oldalon egyélű, nyélnyúlványos vaskés, a nyélnyúlványon három keresztszöggel. H: 15,6 cm. (XV. tábla 21.) 9. A bal medencelapjánál 3 db egymáshoz rozsdásodott kis karika. Átm.: 1,2 cm. (XV. tábla 22.)
- 396. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 149 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar a középső törzscsigolyákhoz hajlítva, a bal az ágyékcsgolyákra fektetve.  
*Mellékletek:* 1. A jobb kulcsfontnál 12 db kis kerek zöld és 2 db nagyméretű sárga pasztagyöngy. Átm.: 0,4–0,8 cm. (XV. tábla 26.) 2. A jobb kulcsfontnál fülesgomb. Öntött, tömör bromzgömb, keskeny, lapos kerek füllel. Átm.: 1,3 cm. (XV. tábla 27.)
- 397. sír.** A sírgödör hossza 150, szélessége a koponyánál 60, a bokacsontoknál 42 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé jobbra billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákhoz, a bal az ágyékcsgolyákhoz fektetve. A váz körül deszkakoporsó maradványai.  
*Mellékletek:* 1. A koponya mellett a jobb és a bal oldalon 1–1 fülbevaló. Mindkettő kerek metszetű bronzszáלבól formált, nyitott karika, kör alakban visszapödört végű függőleges nyúlvánnyal. Átm.: 2,8–3,6 cm. (XV. tábla 3.) 2. A koponya mögött teljesen korrodált préselt korongok. Átm.: 2,5–2,8–3 cm. (XV. tábla 4, 10.) 3. A koponya körül gyöngysor: 2 db kis kerek fekete, 6 db sárga, 2 db sárgásbarna és 103 db zöld pasztagyöngy. Átm.: 0,3–0,6 cm. (XV. tábla 16.) 4. Az állkapocs mellett a jobb oldalon középen és szélén átyukasztott kis préselt ezüstkorong. Átm.: 1,4 cm. (XV. tábla 6.) 5. A bal kulcsfont és a koponya között pityegomb. Két rosszminőségű ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. A gomb gömbjének átm.: 0,9 cm. (XV. tábla 12.) 6. A sír földjében és a jobb alkar alatt, bronzlemezről préselt, szélén két ponton átyukasztott gömbszelet alakú veret. Átm.: 1,3, magassága 0,4 cm. (XV. tábla 5.) 7. A gömbszelet alakú veret mellett bronzlemezről préselt rozetta töredéke. Átm.: 1,4 cm. (XV. tábla 17.) 8. A kulcsfontok alatt a mellkason 7 db ónból préselt, szélén két ponton átyukasztott gömbszelet alakú veret. Átm.: 1, magassága: 0,6 cm. (XV. tábla 24.) 9. A mellkasközépen a jobb oldalon a gerincoszlop mellett ónnal merevített, bronzlemezről préselt szögletes veret töredékei. (XV. tábla 7.) 10. A jobb alkarcsontok között pityegomb. Bronzlemezről préselt félgömb, szalagfüllel, belőlről ónnal kitöltve, s egy bronzrozetttával lezárva. Átm.: 1,25 cm. (XV. tábla 11.) 11. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 2,1, vastagsága 0,5 cm. (XV. tábla 15.) 12. A jobb alkar mellett a gerincoszlopnál középen átyukasztott, egyik oldalán felperemezett ónkorong. A peremen belül sárgásfehér üvegpasztá kitöltés. Átm.: 1,65 cm. (XV. tábla 20.) 13. A bal medencelapát mellett három darab egyberozsdásodott kerek metszetű vasszáלבól formált kis karika. Átm.: 1,6 cm. (XV. tábla 25.) 14. A jobb medencelapát mellett csat. Kerek metszetű vasszáלבól formált karika. Átm.: 3,6 cm. (XV. tábla 29.) 15. A vascsat mellett kis vaskarikákból összekovácsolt láncszövet. Átm.: 4,9 cm. (XV. tábla 28.) 16. A vascsat és a láncszövet (vassodrony) mellett tűtartó, madárcsontból faragott henger. Átm.: 3,3 cm. (XV. tábla 23.)
- 398. sír.** A sírgödör hossza 155, szélessége a koponyánál 55, a bokacsontoknál 30 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 115°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 141 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalra billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákra, a bal az ágyékcsgolyákhoz fektetve.  
*Mellékletek:* 1. A koponya mellett a bal oldalon 1 db fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszáלבól formált, nyitott karika. Átm.: 1,1 cm. (XV. tábla 30.) 2. A bal kulcsfont és a koponya között pityegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,4 cm. (XV. tábla 32.) 3. A mellkason a bal oldalon középen tömör ólom (ón?) gömböcske. Átm.: 1,3 cm. (XV. tábla 34.) 4. A mellkasközépen a gerincoszlop mellett a jobb oldalon pénzdarab. Luxemburgi Zsigmond, CNH II. 125. B. (XV. tábla 31.) 5. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 2,2, vastagsága 0,45 cm. (XV. tábla 33.)
- 399. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 151°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 150 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar derékszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyékcsgolyákhoz helyezve, a bal a középső törzscsigolyákon átfektetve.  
*Mellékletek:* 1. A jobb kézen gyűrű. U alakú ezüstpántra ezüst lemezkorong forrasztva. A gyűrűfejen egymás felé mutató vésett nyilak között geometrikus díszítés. Átm.: 2, a gyűrűfej átm.: 1,6 cm. (XV. tábla 37.) 2. A jobb alkar alatt csat. Szögletes metszetű vasszáלבól formált szögletes keret csattuskével és ráhajlított kettős vaslemezről álló téglalap alakú csattesttel. H.: 4,3. Sz.: 2,1 cm. (XV. tábla 38.) 3. A medencében kerek metszetű egyenes vasszáלבól. H.: 2,8 cm. (XV. tábla 39.) 4. A jobb bokacsont mellett csat. Kerek metszetű vasszáלבól formált karika, csattuskével. Átm.: 1,85–2,2 cm. (XV. tábla 40.)

- 400. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a koponyánál 60, a bokacsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 104°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 151 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar harántirányban a medencelapára, a bal az ágyékesigolyákhoz hajlítva. Részben rátemetve a 399. sírra.  
*Mellékletek:* 1. A koponya alatt a jobb és a bal oldalon 1–1 fülbevaló. Kerek metszetű bronzszálból formált, nyitott karika, hosszanti nyúlvánnyal, amelynek vége ellapított és kör alakban visszahajlított. Átm.: 2,5 cm. (XV. tábla 46.) 2. Az állkapocs mellett a mellkason 1 db ezüstlemezről, 3 db bronzlemezről préselt, szélén két ponton átlukasztott gömbszelet alakú veret. Átm.: 1,5, magassága 0,7 cm. (XV. tábla 52.) 3. A bal kulcsont és a koponya között 2 db fülesgomb. Öntött tömör bronzgömb, lapos kerek füllel, valamint 1 db kettőskónikus ólomgomb, alján granulátum utánzat. Átm.: 1,1–1,3 cm. (XV. tábla 47–49.) 4. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 2,1, vastagsága 0,45 cm. (XV. tábla 51.) 5. A bal medencelapát mellett a gerincoszlopnál szögletes metszetű bronzszálból formált, nyitott karika, Átm.: 1,2 cm. (XV. tábla 45.)
- 401. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a bokacsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: D-Ny-ÉK, 135°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 156 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az alsó törzcsigolyákra fektetve. A mellkas jobb oldala és a jobb kar a 400. sír gödrének kiásása során megsemmisült.
- 402. sír.** A sírgödör szélessége a koponyánál 40, a bokacsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 136°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 101 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karok fektetési módját nem lehetett megfigyelni.
- 403. sír.** A sírgödör hossza 130, szélessége a koponyánál 50, a bokacsontoknál 30 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 105°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 111 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karok könyökben hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó, a bal a középső törzcsigolyáknál a gerincoszlophoz hajlítva. A váz körül deszkakoporsó korhadékai.
- 404. sír.** A sírgödör hossza 160, szélessége a koponyánál 50, a bokacsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 140°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 145 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb és a bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar a középső, a bal az alsó törzcsigolyákhoz fektetve. A 403. sír gödre részben metszi a sírt.  
*Melléklet:* 1. A jobb kulcsont alatt fülesgomb. Alsó felében karéjosan irdalt, öntött tömör bronzgömb, keskeny lapos füllel. Átm.: 1,1 cm. (XV. tábla 35.)
- 405. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a koponyánál 70, a bokacsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 156 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzcsigolyákhoz hajlítva, a bal harántirányban a medencelapára fektetve.  
*Melléklet:* 1. A jobb kulcsont alatt pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,3 cm. (XV. tábla 56.) 2. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 2,1, vastagsága 0,5 cm. (XV. tábla 36.)
- 406. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 80 cm mélységben a 405. sír koponyája mögött a bal oldalon.
- 407. sír.** A sírgödör hossza 130, szélessége a koponyánál 47, a bokacsontoknál 30 cm. A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 118 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben hegyesszögben behajlítva és az ágyékesigolyákhoz fektetve. A kezek feltehetően összekulcsolva.  
*Melléklet:* 1. A koponya alatt préselt lemezek maradványai, egy préselt bronzkorong töredékei és egy gótikus betűutánzattal díszített, szélén két ponton átlukasztott téglalap alakú bronzveret. A téglalap alakú veret H.: 2,1, Sz.: 1,3 cm. (XV. tábla 41–42.)
- 408. sír.** A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 116 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar helyzete nem állapítható meg. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva és a keresztcsont irányába fektetve. Rátemetve a 409. sírra.
- 409. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délkelet felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva, a kezek feltehetően összekulcsolva. A koponyát a 408. sír gödrének kiásása során megsemmisítették.

*Mellékletek:* 1. A bal kulcsont alatt pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva szalagfüllel. Átm.: 1,4 cm. (XV. tábla 44.) 2. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 1,9, vastagsága 0,6 cm. (XV. tábla 43.) 3. A jobb combcsont és a szeméremcsont ízesülésénél csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika, csattüskével. Átm.: 3,9–4,9 cm. (XV. tábla 54.) 4. A bal combcsont és a szeméremcsont ízesülésénél csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika, csattüskével. Átm.: 4,1–4,6 cm. (XV. tábla 53.)

**410. sír.** A sírgödör hossza 128, szélessége a koponyánál 43, a bokacsontoknál 34 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 109°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 105 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok a medencelapát jobb ill. bal széléhez hajlítva. *Mellékletek:* 1. Az állkapocs mellett a gerincoszlopon pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján ezüst granulátum. Átm.: 1,5 cm. (XV. tábla 50.) 2. A jobb combcsont mellett a jobb oldalon egyélű, nyélnyúlványos vaskés. A nyélnyúlványon három keresztcső a nyél fölerősítésére. H: 21,5 cm. (XV. tábla 55.)

**411. sír.** A sírgödör hossza 145, szélessége a koponyánál 50, a bokacsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 133°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 115 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a jobb oldalára billent. A jobb kar, a mellkas jobb oldalának egy része és a jobb medencelapát elkorhadt. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákhoz hajlítva. *Mellékletek:* 1. A koponya alatt a jobb oldalon fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott karika. Átm.: 1 cm. (XVI. tábla 2.) 2. A koponya mellett a bal oldalon fülbevaló. Kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott karika, hosszanti nyúlvánnyal. Utóbbin spirálba tekert csavart ezüstszálköteg, végén négy ezüst granulátumból álló ún. szőlőfürtű. Átm.: 2,7 cm. (XVI. tábla 1.) 3. A koponya mögött bronzlemezről préselt korongok töredékei. Átm.: 3,4 cm. (XVI. tábla 4–5.) 4. A koponya mellett és mögött félkörívben 13 db bronzlemezről préselt közepén átlukasztott félgömb alakú veret. Átm.: 0,8 cm. (XVI. tábla 6.) 5. A bal kulcsont alatt 2 db fülesgomb. Az egyik alsó felében irdalt, a másik sima öntött tömör bronzgömb, keskeny kerek füllel. Mellettük 1 db pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,1–1,2 cm. (XV. tábla 7–9.) A jobb kézen három körbefutó beponcolt pontsorral díszített bronz pántgyűrű. Átm.: 1,7, vastagsága 0,2 cm. (XVI. tábla 3.)

**412. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a bokacsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 100 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 164°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 147 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, a jobb alkar harántirányban a keresztcsontra, a bal a medencelapátra helyezve. A jobb felkart a 413. sír gödrének kiásása során elmozdították a helyéről. A váz jobb oldalánál deszkakoporsó maradványai.

*Mellékletek:* 1. Az állkapocs mellett a bal oldalon fülesgomb. Öntött tömör bronzgömb, keskeny kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (XVI. tábla 11.) 2. A mellkasközépen a gerincoszlop mellett a jobb oldalon pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel, alján ezüst granulátum. Átm.: 1,6 cm. (XVI. tábla 10.)

**413. sír.** A sírgödör hossza 140 cm. A sírfenék mélysége 100 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 158°-kal tér el északról dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A két felkar harántfekvésben a sírgödör szélé felé irányul. Az alkarok harántirányban az ágyékcsigolyákhoz hajlítva. A váz körül deszkakoporsó korhadékai.

**414. sír.** A sírfenék mélysége 95 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 152°-kal tér el északról dél felé. A váz a hátán nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva. A vázból csak a koponya, a jobb kar és a mellkas egy része esett a szelvénybe, a többi része nem lett kibontva.

*Mellékletek:* 1. A koponya alatt a jobb és a bal oldalon fülbevaló. Kerek metszetű bronzszálból formált, nyitott karika, hosszúkas, gömbösvégű nyúlvánnyal. A bronzszál eredetileg ónozza. Átm.: 2,9 cm. (XVI. tábla 12.) 2. A bal kulcsont mellett a gerincoszlopnál pitykegomb. Két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. A gomb gömbjének átm.: 0,8 cm. (XVI. tábla 13.)

**415. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a koponyánál 70, a bokacsontoknál 38 cm. A sírfenék mélysége 100 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 125°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 155 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya előre és a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar harántirányban az ágyékcsigolyákhoz helyezve, a bal a középső törzscsigolyákon átfektetve.

- 416. sír.** A sírfelek mélysége 80 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 148°-kal tér el északtól dél felé. Vázhossz: 96 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar a középső törzscsigolyákon átfektetve, a bal az ágyékcsgolyákra fektetve. Rátemetve a 417. sírra.  
*Mellékletek:* 1. Az állkapocs mellett a gerincoszlopon és a bal kulcsontnál rosszminőségű ezüstlemezről préselt, szélén két ponton ályukasztott gömbszelet formájú veretek töredékei. Átm.: 1 cm. (XVI. tábla 14.) 2. A mellkasközépen a gerincoszlopnál ónkorong töredéke. Átm.: 1,6 cm. (XVI. tábla 15.)
- 417. sír.** A sírgödör hossza 140, szélessége a koponyánál 40 cm. A sírfelek mélysége 90 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 152°-kal tér el északtól dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyékcsgolyákon átfektetve, a bal az alsó törzscsgolyákhoz helyezve.  
*Melléklet:* 1. A jobb könyökhatban kauri kagyló. Átm.: 1,65 cm. (XVI. tábla 16.)
- 418. sír.** A sírgödör hossza 175, szélessége a koponyánál 65, a bokacsontoknál 40 cm. A sírfelek mélysége 80 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 131°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 157 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya előre és a jobb oldalára billent. A karok könyökben tompaszögben behajlítva. A jobb alkar harántirányban a medencelapára, a bal az ágyékcsgolyákra hajlítva.  
*Mellékletek:* 1. A bal alkar alatt a gerincoszlopon csat. Kerek metszetű vasszálból hajlított, ovális keret, csattüskével. H. 5, Sz. 3,5 cm. (XVI. tábla 19.) 2. A jobb combcsont és a szeméremcsont között csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika, csattüskével. Átm.: 3,6–3,8 cm. (XVI. tábla 18.)
- 419. sír.** A sírfelek nélysege 80 cm. Tájolás D-DNy-ÉK-É, 158°-kal tér el északtól dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb alkar az ágyékcsgolyákhoz hajlítva. Későbbi beásás miatt a bal kar és a mellkasközéptől a koponya irányában az egész váz megsemmisült.
- 420. sír.** A sírgödör hossza 135, szélessége a koponyánál 50, a bokacsontoknál 30 cm. A sírfelek mélysége 90 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 109 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé jobbra billent. Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok harántirányban az ágyékcsgolyákhoz fektetve.  
*Melléklet:* 1. A mellkasközépen a jobb oldalon gyerekjáték. Bárány astragalos csontja. H.: 2,65, Sz.: 1,7 cm. (XVI. tábla 17.)
- 421. sír.** A sírgödör hossza 118, szélessége a koponyánál 50, a bokacsontokbnál 35 cm. A sírfelek mélysége 90 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 92 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karok könyökben tompaszögben behajlítva és az ágyékcsgolyákhoz fektetve.  
*Mellékletek:* 1. A szemüreg fölött a homlokesonton 3 db préselt lemezkorong teljesen korrodált foltja. 2. Az állkapocs mellett a gerincoszlopon teljesen korrodálódott pityegomb. Csak a szalagfűl maradt meg belőle. (XVI. tábla 22.) 3. A bal kulcsont és a felkarsont ízesülésénél fülesgomb. Öntött tömör bronzgömb, lapos kerek füllel. Átm.: 1,2 cm. (XVI. tábla 23.) 4. A bal combcsont és a medencelapát között tűtartó. Madárcsontból faragott henger. H.: 5,7 cm. (XVI. tábla 21.)
- 422. sír.** A sírfelek mélysége 70 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 144°-kal tér el északtól dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponyát a 421. sír gödrének kiásása során elmozdították, az a bal felkarsont mellé másodlagos helyzetbe került. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A bal alkar az ágyékcsgolyákhoz fektetve, a jobb alkar az ágyékcsgolyákon és bal alkaron átfektetve.
- 423. sír.** A sírfelek mélysége 80 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 143°-kal tér el északtól dél felé. Vázhossz: 106 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyékcsgolyákra, a bal harántirányban a középső törzscsgolyákhoz fektetve.
- 424. sír.** A sírgödör hossza 125, szélessége a koponyánál 48, a bokacsontoknál 30 cm. A sírfelek mélysége 85 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 122°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 98 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A karok könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok a keresztcsonthoz hajlítva.
- 425. sír.** A sírgödör hossza 185, szélessége a koponyánál 65, a bokacsontoknál 40 cm. A sírfelek mélysége 80 cm. Tájolás: D-Ny-Ny-K-ÉK, 106°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 161 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karok könyökben hegyesszögben behajlítva és a kulcsontokhoz fölhajlítva.

*Mellékletek:* 1. A koponya mögött a jobb oldalon a sírgödör szélénél patkó alakban hajlított vaslemez fele része, rajta két keresztszög. Átm.: 12,3 cm. (XVI. tábla 26.) 2. A koponya alatt 1 db kis kerek fehér pasztagyöngy. Átm.: 0,45 cm. (XVI. tábla 25.) 3. Az állkapocs mellett a bal oldalon fülesgomb. Öntött tömör bronzgömb, keskeny kerek füllel. Átm.: 1,3 cm. (XVI. tábla 28.) 4. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 2,7, vastagsága 0,7 cm. (XVI. tábla 27.)

- 426. sír.** A sírgödör hossza 190, szélessége a koponyánál 68, a bokacsontoknál 44 cm. A sírfenék mélysége 110 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 152°-kal tér el északtól dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé előre és a jobb oldalára billent. A karok könyökben tompaszögben behajlítva, a jobb alkar az ágyékcsigolyákra, a bal az ágyékcsigolyáknál a jobb alkarra fektetve.

*Melléklet:* 1. Az állkapocs mellett a bal oldalon a gerincoszlopnál fülesgomb. Öntött tömör bronzgömb, keskeny, lapos kerek füllel. Átm.: 1,3 cm. (XVI. tábla 24.)

- 427. sír.** A sírgödör hossza 115, szélessége a koponyánál 45, a bokacsontoknál 30 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNY-Ny-K-ÉK, 120°-kal tér el északtól délnyugat felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar a középső törzscsigolyákhoz hajlítva. A bal alkarcsontok bolygatottak, másodlagos helyzetben fekszenek.

*Melléklet:* 1. A sír földjében fenőrkő töredéke. H.: 3,6 cm. (XVI. tábla 29.)

- 428. sír.** A sírgödör hossza 190, szélessége a koponyánál 67, a bokacsontoknál 45. A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: DNY-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 160 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A karok könyökben tompaszögben behajlítva, a jobb alkar a medence-lapát szélén a combforgóhoz, a bal a medencelapát mellett a combforgóhoz hajlítva.

*Mellékletek:* 1. A szeméremcsont mellett a combcsontok között egyélű, nyélnyílványos vaskés, a nyélnyílványon két keresztszöggel. H.: 18,8 cm. (XVI. tábla 39.) 2. A kés mellett kis vaslemezről formált henger. Magassága 1,5 cm. (XVI. tábla 40.)

- 429. sír.** A sírgödör hossza 125, szélessége a koponyánál 50, a bokacsontoknál 45 cm. A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 144°-kal tér el északtól dél felé. A váz a hátán feküdt. A koponya derékszögben előre és a jobb oldalára billent. A karok könyökben derékszögben behajlítva és az alsó törzscsigolyákhoz fektetve. A jobb láb nyújtva, a bal enyhén felhúzott helyzetben.

*Melléklet:* 1. A jobb kézen bronz fejcsigűrű. A gyűrűfejen plasztikusan kidomborodó keresztszárú kereszt. A gyűrűfej átm.: 1,3 cm. (XVI. tábla 30.)

- 430. sír.** A sírgödör hossza 170, szélessége a koponyánál 60, a bokacsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: DNY-ÉK, 135°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 149 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé jobbra billent. A karok könyökben derékszögben behajlítva, a jobb alkar az ágyékcsigolyákhoz, a bal az alsó törzscsigolyákhoz fektetve.

- 431. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a koponyánál 60, a bokacsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: DNY-Ny-K-ÉK, 124°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 159 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karok könyökben derékszögben behajlítva, a jobb alkar az alsó törzscsigolyákra, a bal az ágyékcsigolyákra fektetve.

- 432. sír.** A sírgödör hossza 145, szélessége a koponyánál 45, a bokacsontoknál 30 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 136°-kal tér el északtól dél felé. Vázhossz: 125 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé balra billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar a középső törzscsigolyákon átfektetve. A váz körül deszkakoporsó korhadékai.

*Mellékletek:* 1. A bal kulcsont zöldre színeződött. 2. Az állkapocs mellett rosszminőségű ezüstlemezről préselt gömbszelet formájú veret töredéke. Átm.: 0,95 cm. (XVI. tábla 32.) 3. A kulcsontok mellett a mellkason 1–1 db gyöngy, az egyik megsemmisült, a másik csontból esztergált. Átm.: 0,8 cm. (XVI. tábla 31.) 4. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 1,9, vastagsága 0,4 cm. (XVI. tábla 33.)

- 433. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: DNY-Ny-K-ÉK, 130°-kal tér el északtól délnyugat felé. Vázhossz: 80 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban az ágyékcsigolyák felé fektetve. A bal kar és a bal lábszár a feltárás során megsemmisült.

*Mellékletek:* 1. Az állkapocs alatt átlukasztott pénzdarab. Meghatározhatatlan. (XVI. tábla 34.) 2. A pénz mellett pitykegomb. Bronzlemezről préselt gömbszelet alakú veretből és nyolckaréjos rozettából összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,25 cm. (XVI. tábla 35.)

- 434. sír.** A sírgödör hossza 190, szélessége a koponyánál 70, a bokacsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 128°-kal tér el északról délkelet felé. Vázhossz: 157 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar a keresztcsontra hajlítva. A bal kar a medence mellett nyújtva.
- 435. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő koponya 60 cm mélységben a 436. sír lábsontjai mellett.
- 436. sír.** A sírgödör hossza 140, szélessége a koponyánál 60, a bokacsontoknál 45 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 152°-kal tér el északról dél felé. A sírfenék mélysége 90 cm. Vázhossz: 112 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé előre és a jobb oldalára billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar a középső törzscsigolyákra, a bal az alsó törzscsigolyákra hajlítva.  
*Melléklet:* 1. Az állkapocs mellett a bal oldalon fülbevaló töredékei. Kerek metszetű bronzszálból formált, nyitott karika, ívelt hosszanti nyúlvánnyal. (XVI. tábla 36.)
- 437. sír.** Koponya 80 cm. mélységben.  
*Melléklet:* 1. A koponya alatt préselt lemezkorong töredékei. A bronzkorong díszítése kiterjesztett szárnyú madár ábrázolás. Átm.: 3,2 cm. (XVI. tábla 37.)
- 438. sír.** A sírgödör hossza 115, szélessége a koponyánál 45, a bokacsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 136°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 88 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karok könyökben tompaszögben behajlítva, a jobb alkar a medencelapára, a bal a keresztcsontra hajlítva.  
*Melléklet:* 1. A homlokcsonton szélén átlukasztott préselt lemezkorong. Sárgaréz? Díszítése: előre lépő, hátrafelé tekintő egyszarvú. Átm.: 3,1 cm. (XVI. tábla 38.)
- 439. sír.** A sírfenék mélysége 80 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 145°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 95 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karok könyökben tompaszögben behajlítva és az alsó törzscsigolyákhoz fektetve. A sírt egy őskori gödörbe ásták bele.  
*Mellékletek:* 1. A bal felkarsont mellett a jobb oldalon gyerekjáték, 4 db juh astragalos csont. H.: 2,7–2,9 cm. (XVI. tábla 42.) 2. Az alkarcsontok mellett a gerincoszlopon fülesgomb, öntött tömör bronzgömb, lapos kerek fülel. Átm.: 1,2 cm. (XVI. tábla 41.)
- 440. sír.** A sírgödör hossza 165, szélessége a koponyánál 60, a bokacsontoknál 45 cm. A sírfenék mélysége 90 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 142°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 132 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé balra billent. A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar a keresztcsonthoz, a bal az ágyékcsigolyákhoz hajlítva.  
*Mellékletek:* 1. A homlokcsonton 4 db bronzlemezről öntött, rövidebb oldalain karéjosan tagolt, két ponton átlukasztott téglalap alakú veret, 1 db öntött D betű formájú veret, 1 db aranyozott ezüstlemezről préselt, emberi arcot ábrázoló veret, valamint 1 db aranyozott ezüstlemezről préselt korong töredéke. Utóbbi díszítése: hatkaréjos rozettában félkörívekkel keretelt egyenlő szárú kereszt. Átm.: 1,7–3,4 cm. (XVI. tábla 43–44.) 2. A koponyánál 4 db, szélén két ponton átlukasztott, ezüstlemezről préselt, félgömb alakú veret. Átm.: 0,9 cm. (XVI. tábla 45.) 3. A bal kulcsont mellett fülesgomb. Öntött tömör bronzgömb, keskeny fülel. Átm.: 1,3 cm. (XVI. tábla 50.) 4. A mellkason a bal oldalon középen fülesgomb. Öntött, tömör bronzgömb, keskeny kerek fülel. Átm.: 1,3 cm. (XVI. tábla 52.) 5. A mellkasközépen a gerincoszlop mellett a bal oldalon bronzgyűrű fejének töredéke. Díszítése: szabálytalan sokszög alakú bronzlemezen karika alakú bordával keretelt négy granulátum. A karika mellett kívül feltehetően granulátum sor. Átm.: 1,6 cm. (XVI. tábla 46.) 6. A bal medencelapát csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 3,3–3,4 cm. (XVI. tábla 48.) 7. A jobb kézen két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 1,9, vastagsága 0,5 cm. (XVI. tábla 47.) 8. A bal medencelapát mellett a combcsontnál a bal oldalon tűtartó, benne vas tű. A tűtartó H.: 5,8 cm. (XVI. tábla 52.) 9. A szeméremcsont és a combcsont között a bal oldalon lapos sárgásbarna kovadarab. H.: 2,8, Sz.: 2,1 cm. (XVI. tábla 53.) 10. A kova mellett a jobb oldalon kis vaskarikából kovacsolt láncszövet darab. Átm.: 2,5–3,5 cm. (XVI. tábla 49.)
- 441. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok 90 cm mélységben, a 440. sír gödrének hosszanti oldalfalai mellett és a lábfejsontok mögött.
- 442. sír.** A sírgödör hossza 200, szélessége a koponyánál 65, a bokacsontoknál 50 cm. A sírgödör mélysége 105 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 139°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 177 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé előre és balra billent. A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákra, a bal az ágyékcsigolyákra fektetve.



*Mellékletek:* 1. A jobb könyökhajlat és a medencelapát széle között, teljesen korrodált, szögletes vascsat. A feltárás során megsemmisült: H.: 3,5, Sz.: 2 cm. 2. A bal alkar alatt a gerincoszlopon csat. Szögletes metszetű vasszálból formált téglalap alakú középtengelyes keret, csattüskével, s a középtengelyre hajlított téglalap alakú csattesttel. Mellette csúcsosan formált végű, téglalap alakú vas szíjvég. A csat H.: 5,9, Sz.: 4,4, a szíjvég H.: 4,9 cm. (XVII. tábla 1–2.) 3. A jobb combcsont és a szemérmcsont között csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika, csattüskével. Átm.: 5–5,4 cm. (XVII. tábla 3.) 4. A bal combcsont és a szemérmcsont között csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 3,9 cm. (XVII. tábla 4.)

**443. sír.** A sírfenék mélysége 60 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 146°-kal tér el északról dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve. A koponya, a bal kar és a törzs bal oldala a 442. sír gödrének kiásása során megsemmisült.

**444. sír.** A sírgödör hossza 180, szélessége a koponyánál 70, a bokacsontoknál 40 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 144°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 136 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya kissé balra billent. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyékcsigolyákhoz, a bal harántirányban a medencelapátra hajlítva.

*Mellékletek:* 1. Az állkapocs mellett 3 db ezüstlemezről préselt, szélén két ponton átlukasztott félgömb alakú veret. Átm.: 1 cm. (XVII. tábla 17.) 2. A bal kulcsont és az állkapocs között fülesgomb. Öntött, tömör bronzgömb, keskeny kerek fülel. Átm.: 1,2 cm. (XVII. tábla 18.) 3. A szegycsonton amorf vasrög. Átm.: 1,8 cm. (XVII. tábla 19.)

**445. sír.** A sírgödör hossza 160, szélessége a koponyánál 65, a bokacsontoknál 35 cm. A sírfenék mélysége 70 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 139°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 139 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Mindkét kar könyökben derékszögben behajlítva. A jobb alkar az alsó törzscsigolyákon átfektetve, a bal az ágyékcsigolyákhoz helyezve.

**446. sír.** A sírgödör hossza 120, szélessége a koponyánál 45 cm. A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: D-DNy-Ny-K-ÉK, 118°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 102 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A karok könyökben derékszögben behajlítva, az alkarok a középső törzscsigolyákhoz hajlítva. A jobb lábszárcsontot a 447. sír gödrének kiásása során megsemmisítették.

**447. sír.** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 142°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 134 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar az ágyékcsigolyákra, a bal harántirányban a medencelapátra fektetve.

*Mellékletek:* 1. A koponya mellett a jobb és a bal oldalon 1–1 db fülbevaló. Mindkettő szögletes metszetű bronzszálból formált, nyitott karika, melynek egyik vége kihegyesedő, a másik hosszanti nyúlványban folytatódik. Az egyik nyúlvány vége kör alakban visszapödrött, a másik kúp alakban megvastagodik. Átm.: 2,8–3 cm. (XVII. tábla 5–6.) 2. A koponya alatt és körülötte 1 db kis kerek sárga és 20 db zöld pasztagyöngy, valamint 2 db kauri kagyló. A gyöngyök átm.: 0,35–0,45, a kauri kagyló átm.: 1,7–1,8 cm. (XVII. tábla 7.) 3. A bal kulcsont és az állkapocs között 2 db pitykegomb. Két-két bronzlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. (XVII. tábla 8–9.) 4. A szegycsontnál másodlagos helyzetben önberakásos, körbefutó gyöngysorral díszített pántgyűrű töredékei. Vastagsága 0,3 cm. (XVII. tábla 14.) 5. A jobb kézen ön fejesgyűrű és két körbefutó kanellúrával tagolt bronz pántgyűrű. Átm.: 2,1–2,3 cm. (XVII. tábla 12–13.) 6. A bal könyökhajlatnál pitykegomb. Két ezüstlemezről préselt félgömbből összeforrasztva, szalagfüllel. Átm.: 1,7 cm. (XVII. tábla 10.) 7. A medencénél a gerincoszlopon csat. Kerek metszetű vasszálból formált karika. Átm.: 4,1 cm. (XVII. tábla 11.) 8. A csat mellett kis vaskarikákból kovácsolt vaslánc. Egy-egy karika átm.: 0,9–1,2 cm. (XVII. tábla 15.) 9. A jobb alkar és a medencelapát között kis vaskarikákból kovácsolt láncszövet. Átm.: 2,5–2,7 cm. (XVII. tábla 16.)

**448. sír,** A sírfenék mélysége 75 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 139°-kal tér el északról dél felé. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 447. sír gödrének kiásása során a lábszárcsontok kivételével megsemmisítették.

**449. sír.** A sírfenék mélysége 65 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 150°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz a kulcsontig 142 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A 447. sír gödrének kiásása során a koponyát, a törzset, a bal kart, a medencelapátot és a bal combcsontot helyéről elmozdították és a 447. sír gödrében helyezték el.

*Melléklet:* 1. A sír földjében kerek metszetű vasszálból formált, szögletes keret, középtengellyel, amelyre csattüskét és téglalap alakú csattestet hajlítottak. A keret H.: 5,7, Sz.: 4,4 cm. (XVII. tábla 20.)

**450. sír** A sírfenék mélysége 50 cm. Csecsemő háton fektetett, nyújtott teljesen elkorhadt váza.

- 451. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: D-DNy-ÉK-É, 140°-kal tér el északról dél felé. Vázhossz: 155 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. A koponya a bal oldalára billent. A bal kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkar harántirányban az ágyéksigolyákhoz fektetve. A jobb kar, a medencelapát és a törzs jobb oldala a 452. sír gödrének kiásása során megsemmisült.
- 452. sír.** A sírfenék mélysége 85 cm. Tájolás: DNy-Ny-K-ÉK, 132°-kal tér el északról délnyugat felé. Vázhossz: 151 cm. A váz a hátán, nyújtott lábakkal feküdt. Medencétől fölfelé bolygatott, a karok helyzetét nem lehet magállapítani.
- 453. sír.** Másodlagos helyzetben fekvő csontok a 452. sír földjében, annak jobb oldalánál, ill. a váz fölött.
- 454. sír.** A sírfenék mélysége 40 cm. Tájolás: feltehetően DNy-ÉK. Kisgyerek szinte teljesen elkorhadt és a mezőgazdasági műveléstől megsemmisített háton fektetett, nyújtott váza. Csak a koponya és a mellkas egy részének csontjai maradtak meg.  
Melléklet: 1. A bal medencelapát tájkán vas kereszt. Átm.: 5,4–5,7 cm. (XVII. tábla. 21.)

## TEMETKEZÉSI SZOKÁSOK

### A temető helyének kiválasztása

A négyszállási I. sz. temető a Csákó érnek a Tarnához viszonyított jobb partján egy – feltehetően a középkorban áradás idején természetes vízfolyással is körülhatárolt – vízmentes magaslaton feküdt, a középkori település nyugati végpontján. A temetőt magában foglaló vízmentes magaslattól északra és délre is húzódott egy-egy újabb vízmentes hát. Ezeken, a temetőtől alig néhány tíz méternyire fekvő földdarabokon a XIV–XVI. században rajta állottak a középkori Négyszállás lakó- és gazdasági épületei. Tehát a temető csupán annyiban különült el a falutelepüléstől, hogy annak a nyugati szélén terült el és árokkal vették körül, választották el a település egyéb részeitől.

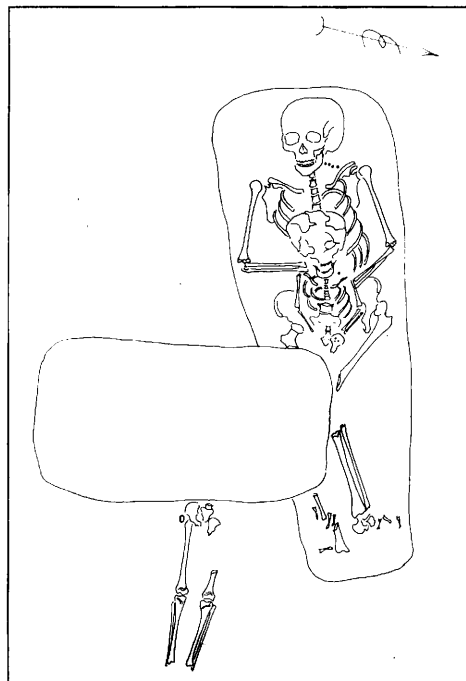
A temetkezés helyének kiválasztását a talaj minősége nem befolyásolta. A település közvetlen szomszédságában mindenütt kötött fekete föld és agyag található.

A temetőben többé-kevésbé szabályos sírsorokat lehetett megfigyelni. A halottakat azonban csak az esetek egy részében temették el külön sírgödörben. A temetőben pl. nem volt ritka jelenség az ún. kettőssír (26–27., 34–35., 37–38., 47–48., 117., 226–227., 286–287., 288–289., 310–311., 336–337., 362–363. és a 392–393. sírok), amelyek többségükben egy felnőtt és egy gyermek közös temetkezései voltak. (34. kép). Nemegyszer előfordult, hogy sírokat egymásra temettek. Néhány esetben azonos sírgödörben két, különböző időben eltemetett, egymás alatt fekvő vázát tártunk fel (81–82., 161–163., 212–213., 343–344. és 416–417. sírok. (35. kép). Igen gyakori volt, hogy egy-egy sírgödörben a másodjára (egy megfigyelhető esetben harmadjára) eltemetett koporsója és a sírgödör széle köré helyezték el a korábban eltemetett csontvázának felszedett részeit (2–3., 15–16., 30–31., 36., 66–



34. kép. Négyszállás I. 226., 227., 228., és 229. sír (jobbról balra, a 228. sír a 226. és 227. sír csontváza körül, azokkal azonos sírgödörben)

Abb. 34. Négyszállás I. Gräber 226., 227., 228 und 229 (von links nach rechts, das Grab 228 um das Skelett der Gräber 226 und 227, mit diesen in der selben Grabgrube)

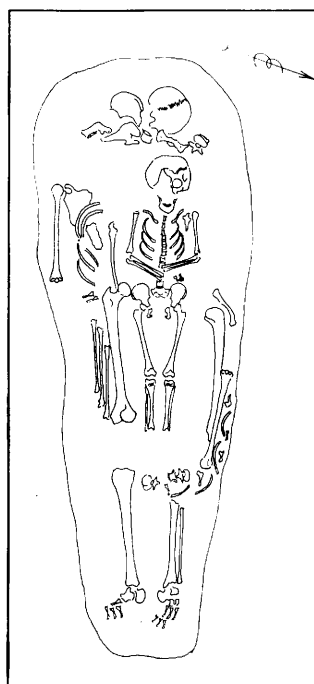


35. kép. Négyszállás I., a 81. sírra rátemetett 82. sír  
Abb. 35. Négyszállás I., auf das Grab 81 nachbestattete Grab 82

67., 74–76., 87–88., 97–98., 107–108., 115–116., 162–165., 170–171., 174–175., 180–181., 202–203., 204–205., 210–211., 226–228., 251–252., 323–324., 331–332., 345–346., 380–384., 385–386. és 440–441. sírok). (36. kép). S azt is meg kell jegyeznünk, hogy bár a temetőterkép tanúsága szerint a temetőben bőségesen akadtak üres foltok, ahová soha nem temettek, tehát semmiképpen sem a kényszerítő helyhiány lehetett az oka, mégis igen gyakran előfordult, hogy az időben később eltemetettek sírgödrei metszették a korábban eltemetettek sírait, ill. a sírokat részben egymásra temették (29–30., 43–44., 65–68., 71–73., 75–76., 84–85., 119–120., 123., 137–139., 153–154., 158–159., 168–169., 194–195., 219–220., 221–222., 234–235., 244–245., 266–267., 278–279., 293–294., 296–297., 312–315., 320–321., 368–369., 373–374., 377–378., 387–388., 399–401., 403–404., 421–422., 442–443., 446–449. és 451–453. sírok). (37. kép).

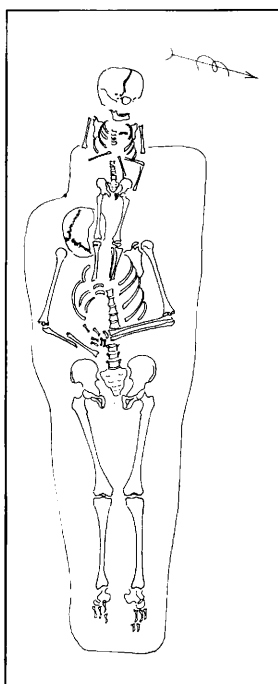
Ezek a jelenségek, valamint a sírsorokon belül a jól megfigyelhető egymást metsző, egymásra temetett sírcsoportok arra utalnak, hogy a temetőn belül az egyes családok több nemzedéken át azonos helyen (sírban) temetkeztek.

Talán nem véletlen, hogy a temetkezésnek ez a formája a VIII. századtól kezdve éppen a kelet-európai sztyepp és az Észak-Kaukázus alán katakomba- és kőládás sírjaiban, valamint egyéb sírtípusaiban figyelhető meg. Ez a szokás az oszétéknél még a XVIII. században is megvolt legalábbis a Dargavs falu melletti ún. holtak városának (gorod mertyvyh) régészeti kutatása ezt igazolja.<sup>75</sup> (38. kép).



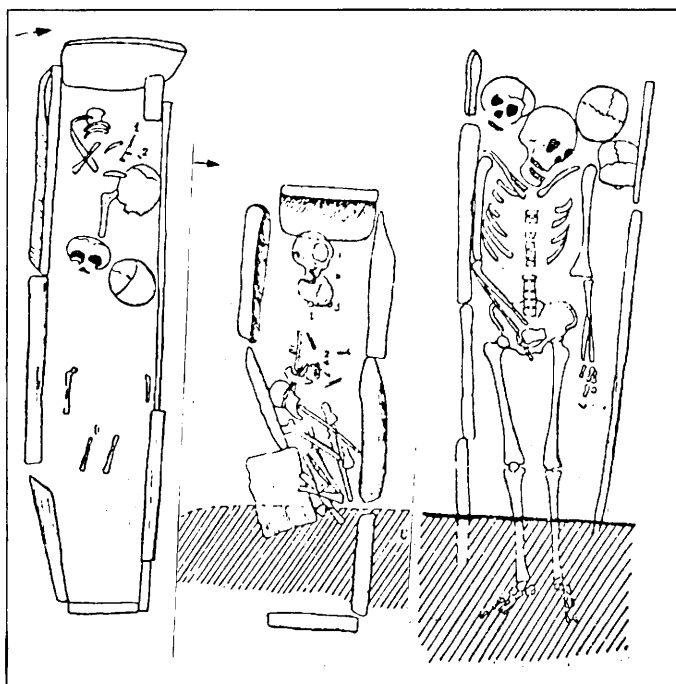
36. kép. Négyzállás I., a 116. sír gödrébe beletemetett 115. sír

Abb. 36. Négyzállás I., in die Grabgrube 116 zum Teil eingegrabenes Grab 115



37. kép. Négyzállás I., a 85. sírra rátemetett 84. sír

Abb. 37. Négyzállás I., auf das Grab 85 zum Teil angelegtes Grab 84



38. kép. X–XII. sz.-i kőládás sírok az Észak-Kaukázusból: Kasarskoe usel' e Ardon (középen) és Nar településről (a szélső rajzok) Markovin után

Abb. 38. Steinkistengräber des 10–12. Jh. aus dem Nordkaukasus: Kassarskoe usel' e reki Ardon (in der Mitte) und aus der Siedlung Nar (die äußeren Zeichnungen) nach Markovin

### A sírok tájolása

A sírok tájolása Ny-K 90°-tól D-Ny-ÉK-É 164°-ig terjed. A feltárt 454 temetkezés közül nem tájolható 61 sír (13,4%), 90°–100°-kal tér el északtól 15 sír (3,3%), 100°–120°-kal tér el északtól 112 sír (24,7%), 120°–150°-kal tér el északtól 257 sír (56,6%) és 151°–164°-kal tér el északtól 9 sír (2%). A tájolható sírok 65%-a nem tér el 15°-nál jobban a délnyugat-északkeleti iránytól, azaz a temető sírjaira nem a nyugat-keleti, hanem a délnyugat-északkeleti tájolási irány a jellemző.

### A sírok mélysége

Az a földhát, amelyen a templom és a temető feküdt, a harmincas években még jól érzékelhetően magasabb volt a körülötte fekvő többi vízmentes magaslagnál. Ez a magassági különbség az ásatás megkezdésének az idejére alapvetően a mezőgazdasági művelés következtében eltűnt. Következésképpen a sírok mélysége is változott, ezért a mélységadatok legfeljebb statisztikusan kezelhetőek és csupán tájékoztató jellegűek lehetnek.

15 olyan sírt tártunk föl a temetőben, amelyeket 45 cm-nél nem temettek mélyebbre (ez a feltárt sírok 3,3%-a). 46–60 cm mélységből 163 sír került elő (a sírok 16,3%-a). 61–70 cm mélységre 134 sírt temettek (29%), közülük 70 cm mélységből 101 sírt tártunk fel (22,2%). 71–80 cm mélységben 126 sírt találtunk (27,8%), míg 81–90 cm mélységben 76 váz feküdt (16,8%). 91–100 cm mélységben 25 vázat tártunk fel (5,5%), a 100 cm-nél mélyebben (de nem mélyebben 110 cm-nél) mindössze 6 váz feküdt (a sírok 1,3%-a).

Összességében elmondható, hogy a temetkezések zöme, 303 sír (66,8%) 70–90 cm mélységben feküdt. A 45 cm-nél nem mélyebbre temetett 15 sír közül 5 sír a templom alapozásakor, ill. a mezőgazdasági művelés miatt igen nagy mértékben sérült, ill. pusztult el. Közülük 4 sírban (22., 54., 348., 378.) nem volt melléklet, 1 sírban viszont igen (24. sír). 2 sírt másodlagosan visszatemetett csontok alkottak (100., 108.), közülük az egyikben (108.) volt melléklet. A viszonylag épen maradt sírok közül 3 sírt melléklettel temettek el (41., 107., 454.), melléklet nélkül pedig 5-öt (55., 99., 106., 156., 224.). A legcsekélyebbre temetett 15 sír közül tehát a sírok egyharmadában volt melléklet. A 6 legmélyebben eltemetett sír közül csupán kettőben nem volt melléklet, a többiben, a sírok kétharmadában viszont volt, bár leszámítva egy három egyszerű övvel eltemetett férfit, a másik három mellékletes sír nem volt különösebben leletgazdag. Itt szeretnénk megjegyezni, hogy a feltárt 454 sír közül 233, a sírok 51%-a tartalmazott valamilyen mellékletet.

### A sírgödör alakja

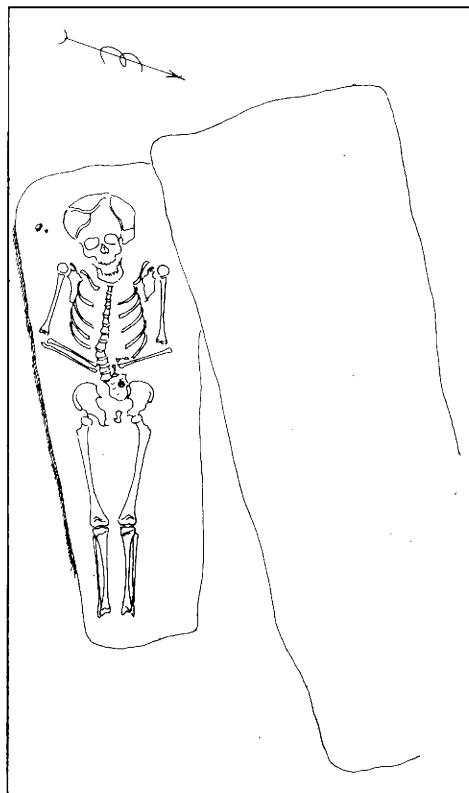
A négyszállási I. sz. temetőben csak akkor lehetett megállapítani a sírgödör alakját, ha a sír mélysége elérte a fekete föld alatti sárga agyagot, ill., ha az egymásra temetések, a szuperpozíciók nem tették lehetetlenné a pontos megfigyelést és a méretadatok felvételét.

A feltárt sírok közül 122 sírban (26,9%) lehetett hittel érdemlően megfigyelni a sírgödör alakját. Valamennyi sírgödör lekerekített sarkú, 10 téglalap alakú, 112 trapéz alakú. Valamennyi trapéz alakú sírgödör a koponyánál szélesebb, a lábvégen keskenyebb.

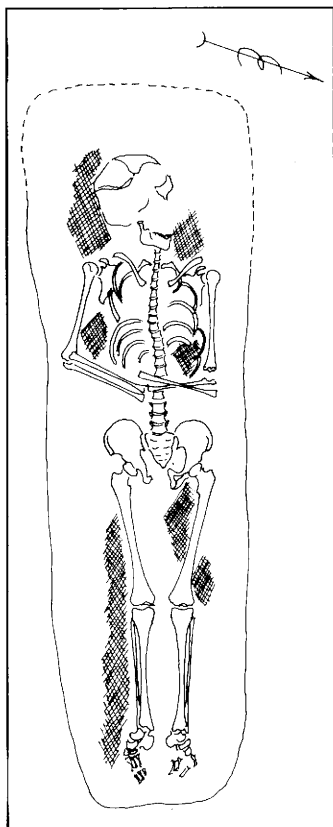
### Az eltemetés módja

A feltárás során több olyan jelenséget tudtunk megfigyelni, amelyek alapján arra következtethetünk, hogy a halottakat a koporsó valamilyen fajtájában temették el. Biztosan a koporsó meglétére utal, ha az azonos sírgödörbe korábban eltemetett csontjai a későbbben eltemetett csontváza mellett és a sírgödör fala között szabályos keskeny sávban találhatók.

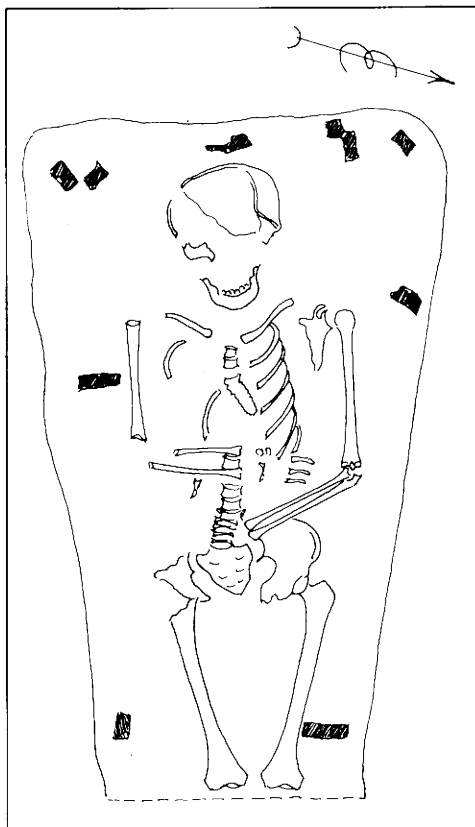
A koporsó meglétére 1936-ban már Komáromy József is felfigyelt. „Több temetkezés koporsónyomokat árult el” – írta,<sup>76</sup> de a sírleírásoknál nem tartotta szükségesnek feljegyezni a koporsókra vonatkozó megfigyeléseit. Az általunk feltárt sírok közül koporsó maradványait (deszka- és vályúkoporsó, koporsóvasalás, koporsószög,) 34-ben észleltünk. Az elkorhadott koporsódeszka vagy barna lemezes korhadékban, az eredeti koporsódeszkának megfelelő keskeny csíkban, vagy széles sávban, nagyobb összefüggő mezőkben fekete, elszenesedett formában jelentkezett. A kétféle korhadék alapján kétféle koporsótípus meglétére következtettünk. Úgy véljük, hogy a barna korhadék deszka- és vályúkoporsó, a fekete sávban jelentkező korhadék pedig vályúkoporsó maradványa. Hacsak nem a talaj eltérő kémiai összetétele következtében alakult ki a koporsókorhadékoknak a kétféle típusa. Deszka- és vályúkoporsó meglétét a 42., 57., 69., 86., 147., 196., 206., 226–227., 234., 244., 251., 261., 388., 397., 412., 413. és 432. sírban látjuk bizonyítottan. (39. kép). Vályúkoporsóra utaló nyomokat a 92., 94., 105., 169. és 208. sírban találtunk. (40. kép). Néhány sírban a koporsódeszkat összerősítő vaspántok utalnak a koporsó meglétére (90., 97., 154., 388. és 394–395. sír). (41. kép). A 144. sírban a koporsófedél négyzet alakú, kb. 10×10 cm-es korhadéklapokból tevődött össze. Az irodalom alapján ebből a jelenségből ebben az egy esetben kéregkoporsóra következtethetünk.<sup>77</sup> (42. kép). A 93. sírban feltárt csontváz helyzetéből arra következtethetünk, hogy az abba eltemetett valamilyen textíliászségbe csavarták bele. Gyékényszövet maradványait Komáromy is megfigyelte. „Találtunk gyékénybe csavart csontvázat is” – írta, sőt még a gyékényszálak vastagságát is (7×5 mm) lemérte.<sup>78</sup> Mi a 180. sír feltárása során tudtunk hasonló jelenséget megfigyelni. (43. kép).



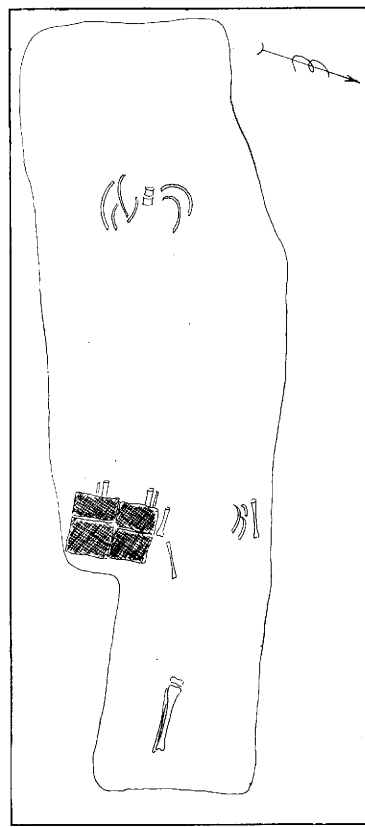
39. kép. Deszka- és vályúkoporsó maradványai,  
Négyszállási I. 86. sír  
Abb. 39. Reste eines Brettsarges, Négyszállási  
I. Grab 86



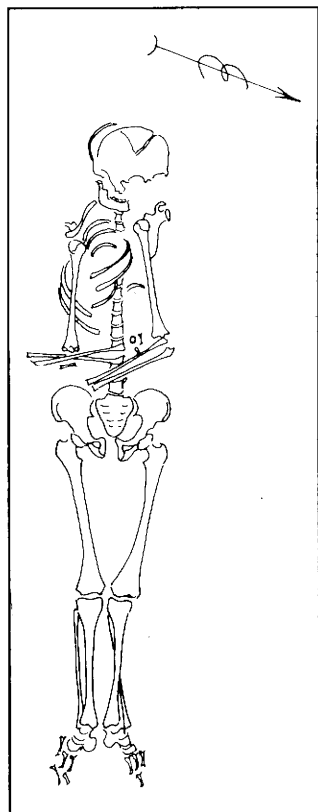
40. kép. Vályúkoporsó  
maradványai, Négyszállás I. 94. sír  
Abb. 40. Reste eines  
Muldensarges,  
Négyszállás I. Grab 94



41. kép. A koporsóveretek elhelyezkedése,  
Négyszállás I. 90. sír  
Abb. 41. Lage der Sargbeschläge, Négyszállás  
I. Grab 90



42. kép. Kéregkoporsó nyomai,  
Négyszállás I. 94. sír  
Abb. 42. Spuren eines  
Rindensarges, Négyszállás I. Grab 94



43. kép. Feltehetően textilbe, bőrbe csavart halott váza, Négyszállás I. 93. sír  
Abb. 43. Skelett eines wahrscheinlich in Textilien, oder Leder eingewickelten Toten, Négyszállás  
I. Grab 93

## A csontvázak helyzete

A másodlagosan visszatemetett csontvázaktól eltekintve (ezt 53 esetben lehetett megfigyelni) a halottak csontvázát valamennyi sírban háton fekvő, nyújtott helyzetben találtuk.

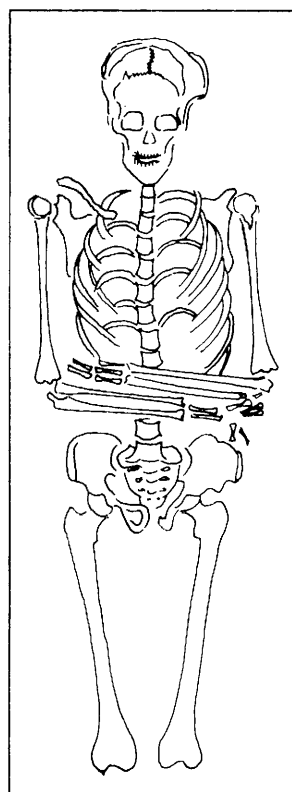
A koponyák helyzetéből, az egyenesen fekvőtől a jobb ill. bal oldalán fekvő helyzetig legfeljebb a korhadás különböző fokozataira, avagy a koporsó meglétére tudunk következtetni, ezeket a temetkezési rítussal nem lehetett magyarázni.

A karok helyzetét 226 váznál (a feltárt sírok 49,8%-a) lehetett pontosan megfigyelni. A négyszállás I. sz. temetőben a legnagyobb ellentmondás a vázak helyzete és az előkerült leletanyagból rekonstruálható viselet között mutatkozott. Ugyanis a viselet nem pusztán keleti (nomád) jellegű, hanem azon túl is archaikus vonásokat mutat. Ezzel szemben a temetőben mindösszesen 5 esetben (152., 209., 270., 312. és 428. sír) lehetett megfigyelni a tipikusan nomádnak (pogánynak) vélt kartartást – „a karok a medence mellett nyújtva”. Ugyanakkor a feltárt sírokban a karok rituális fektetése figyelhető meg, amelynek fő típusai a következők.

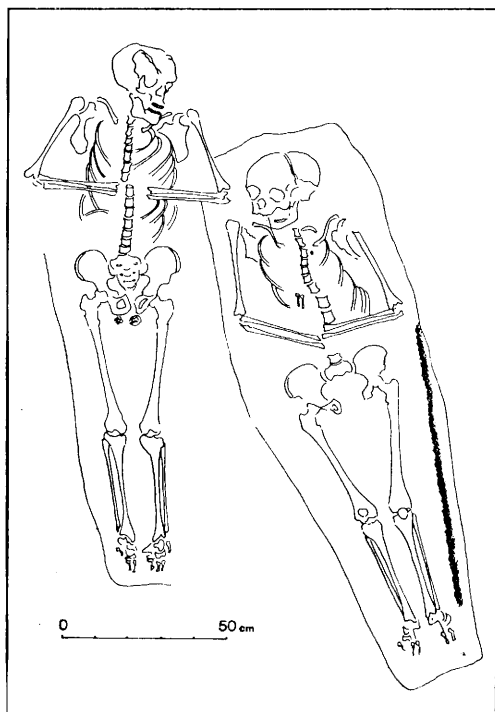
a) A jobb és a bal kar könyökben derékszögben behajlítva, az alkarok keresztben az alsó törzs- ill. az ágyéksigolyákhoz helyezve, ill. azokon átfektetve. 31 esetben tudtuk a karok fektetésének e típusát megfigyelni (az értékelhető vázak számát 100%-nak véve, ez a sírok 13,7%-a). Közülük 18 váznál a medencéhez közelebb a jobb alkart fektették (1., 19., 26–27., 50., 99., 126., 132., 151., 161., 207., 250., 266., 313., 342., 371., 382., 388. és 417. sír), 13 váznál pedig a bal alkart (237., 251., 257., 258., 267., 268., 341., 360., 368., 416., 431., 442. és 445. sír). (44. kép)

b) A jobb és a bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkarok azonos magasságban keresztben a középső ill. az alsó törzscsigolyákhoz fektetve. Ennél a típusnál a felkarcsontok általában harántfekvésben a sírgödör oldalai felé irányulnak. Ezt a rituális fektetési módot 18 esetben (8%) lehetett megfigyelni (90., 91., 168., 183., 185., 215., 240., 244., 294., 321., 373., 393., 397., 403., 407., 429., 430. és 446. sír). (45. kép).

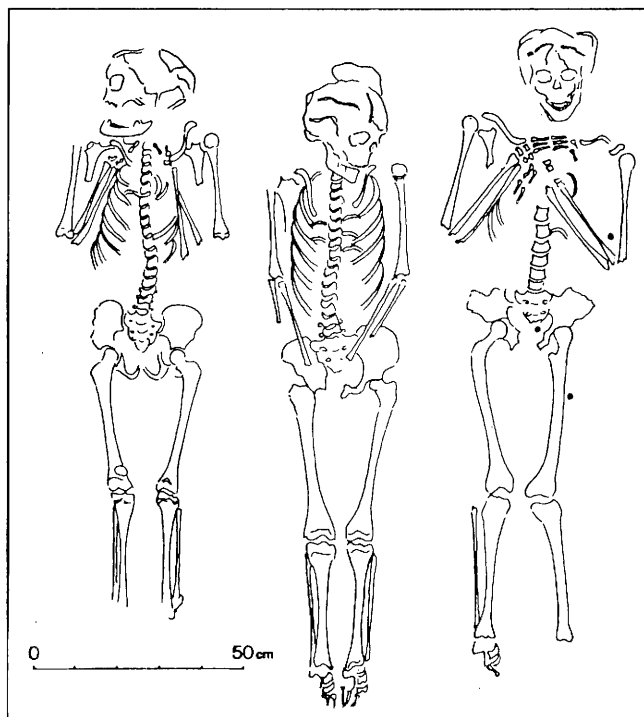
c) A jobb és a bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva. Az alkarok nagy általánosságban a kulcsontokhoz fölhajlítva. Ezt a típust 15 esetben (6,6%) rögzíthettük (9., 41., 187., 200., 218., 222., 225., 246., 271., 285., 297. 354., 383., 385. és 425. sír). (46. kép).



44. kép. A karok rituális fektetésének „a” variánsa, Négyszállás I. 50. sír  
Abb. 44. Rituelle Lage der Arme: Variante „a”, Négyszállás I. Grab 50



45. kép. A karok rituális fektetésének „b” variánsa, Négyszállás I. 91. és 92. sír (balról jobbra)  
Abb. 45. Rituelle Lage der Arme: Variante „b”, Négyszállás I. Gräber 91 und 92 (von links nach rechts)



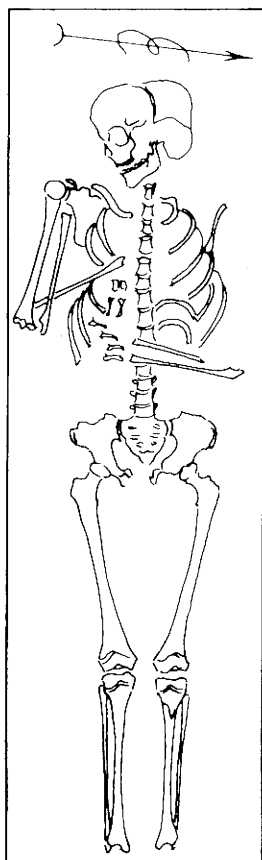
46. kép. A karok rituális fektetésének „c” és „h” variánsai (sorrendben c–h–c), Négyszállás I. 9., 40. és 41. sír  
Abb. 46. Rituelle Lage der Arme: Varianten „c” und „h” (in der Reihenfolge c–h–c), Négyszállás I. Gräber 9, 40 und 41

d) A jobb kar könyökben hegyesszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar a felkarcsont mellé, ill. a kulcscsontoz, illetve harántirányban a szegycsonthoz fölhajlítva, a bal alkar pedig keresztben az alsó törzscsigolyákhoz, ill. az ágyékcsgolyákhoz helyezve, esetleg azokon átfektetve. Az említett típus különféle variációit 23 esetben (10,2%) tudtuk dokumentálni (4., 15., 79., 157., 162., 177., 180., 221., 230., 234., 278., 284., 289., 334., 369., 380., 390., 391., 392., 396., 404., 432. és 436. sír). (47. kép)

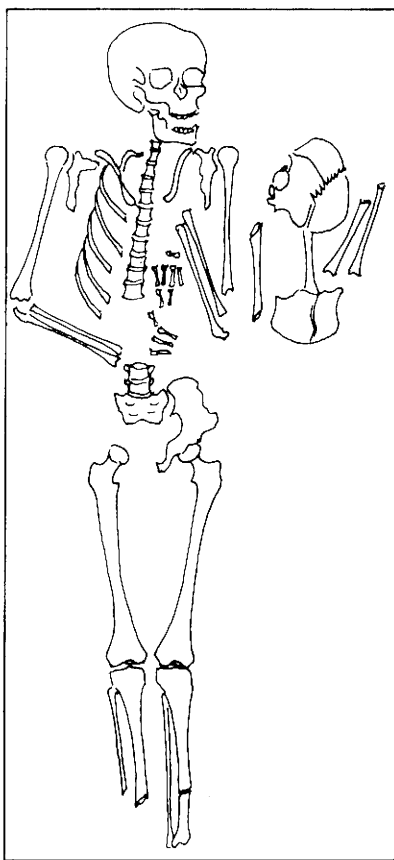
e) A jobb kar könyökben derékszögben, a bal hegyesszögben behajlítva. A hegyesszögben behajlított kar helyzetében ugyanazok a variációk figyelhetők meg, mint a d) típus esetében. Ezt a fektetést 20 esetben (8,8%) rögzíthettük (11., 78., 107., 122., 124., 140., 158., 208., 214., 232., 238., 281., 291., 292., 316., 323., 343., 384., 415. és 423. sír). (48. kép).

f) A jobb kar könyökben tompaszögben, a bal derékszögben behajlítva. A jobb alkar harántirányban az ágyékcsgolyákhoz, ill. a keresztcsont (a medencére) fektetve, a bal alkar keresztben az alsó törzscsgolyákhoz ill. az ágyékcsgolyákhoz helyezve, ill. azokon átfektetve. Ezt a típust 24 esetben (10,6%) tudtuk megfigyelni (55., 57., 71., 94., 97., 105., 115., 128., 130., 160., 198., 259., 260., 325., 326., 328., 345., 374., 394., 399., 400., 410., 418. és 440. sír). (49. kép)

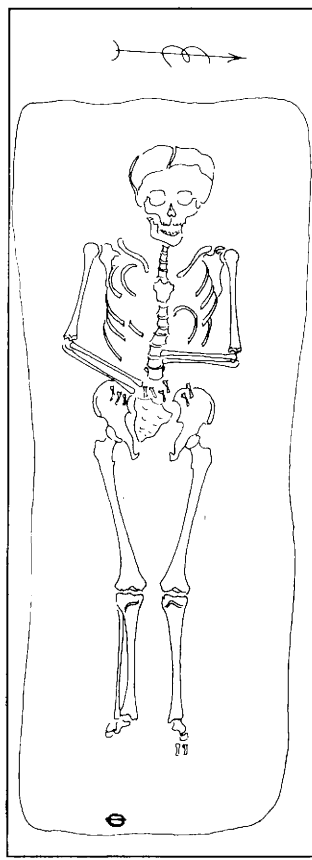
g) A jobb kar könyökben derékszögben, a bal tompaszögben behajlítva. A jobb alkar keresztben az alsó törzscsgolyákhoz ill. az ágyékcsgolyákhoz helyezve, ill. azokon átfektetve, a bal alkar harántirányban az ágyékcsgolyákhoz, ill. a keresztcsont (a medencére) fektetve. A karok rituális fektetésének ezen módját 25 esetben (11%) tudtuk megfigyelni (17., 36., 51., 52., 63., 64., 81., 90., 93., 95., 114., 118., 123., 131., 136., 146., 149., 192., 210., 233., 320., 338., 398., 405. és 447. sír). (50. kép).



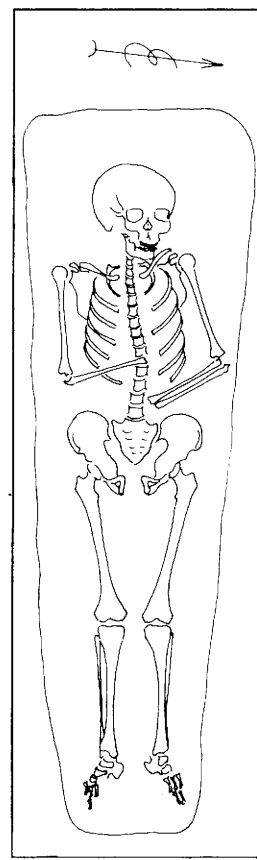
47. kép. A karok rituális fektetésének „d” variánsa, Négyszállás I. 79. sír  
Abb. 47. Rituelle Lage der Arme: Variante „d”, Négyszállás I. Grab 79



48. kép. A karok fektetésének „e” variánsa, Négyszállás I. 107. sír  
Abb. 48. Rituelle Lage der Arme: Variante „e”, Négyszállás I. Grab 107.



49. kép. A karok fektetésének „f” variánsa, Négyszállás I. 105. sír  
Abb. 49. Rituelle Lage der Arme: Variante „f”, Négyszállás I. Grab 105



50. kép. A karok rituális fektetésének „g” variánsa, Négyszállás I. 114. sír  
Abb. 50. Rituelle Lage der Arme: Variante „g”, Négyszállás I. Grab 114

h) Mindkét kar könyökben tompaszögben behajlítva, az alkarok harántirányban az ágyékcsgolyákhoz, a keresztcsontoz ill. a medencére fektetve, esetenként az alkarok egymáson is átfektetve. Ennek a rituális tartásmódnak a különféle



variációit 55 esetben (24%) tudtuk megfigyelni (14., 28., 30., 40., 43., 48., 66., 70., 75., 81., 86., 89. 104., 139., 169., 174., 179., 189., 190., 191., 193., 202., 216., 246., 254., 256., 277., 287., 296., 305., 307., 311., 317., 330., 339., 340., 342., 347., 352., 353., 370., 377., 379., 387., 395., 409., 411., 413., 420., 421., 422., 424., 426., 438. és 444. sír).

i) A már említett, a karok a medence mellett nyújtva (5 eset) mellett még egyéb rituális fektetési módokat is meg lehet figyelni. Pl. a jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar harántirányban a középső törzscsigolyákhoz fektetve, a bal kar könyökben hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcsesonthez fölhajlítva (1 eset, 159. sír), a jobb kar a medence mellett nyújtva, a bal kar tompaszögben behajlítva és az ágyécsigolyákhoz fektetve (4 eset, 167., 310., 336. és 408. sír), mindkét kar tompaszögben behajlítva, a jobb alkar az ágyécsigolyákhoz, a bal a medencelapátra fektetve (3 eset, (213. 226. és 434. sír), a jobb kar tompaszögben behajlítva, az alkar a medencelapátra fektetve, a bal kar hegyesszögben behajlítva, az alkar a kulcsesonthez fölhajlítva (1 eset, 236. sír).

Szabó János Győző egy történetileg korábbi periódusra vonatkozó kutatásai alapján<sup>79</sup> magunk is arra a véleményre hajlunk, hogy a karok leírt, jellegzetes rituális fektetési módozatai a bizánci kereszténységre jellemzőek. Véleményünket az elemzett temető viszonylatában a sírokban talált tárgyak egy része is (pl. ún. kievi típusú ereklétartó mellkereszt, bizánci kereszt, a fejcsigolyán és egyéb vereteken található keresztábrázolások stb.) alátámasztja. Ez a feltételezés nincs ellentétben sem a templomról, sem a jászoknak a ferencesek által történő megtérítéséről korábban elmondottakkal, ti. az egyházszakadás már 1054-ben megtörtént, s a keleti keresztények a római egyház szemszögéből eretnekeknek számítottak, tehát megtérítésük a katolikus Magyarországon mindenképpen indokolt volt. Ugyanakkor a keleti keresztény rituális kéztartás megléte teljes összhangban van a jászokra vonatkozó korábbi történeti adatokkal, amelyek azt bizonyítják, hogy már a Magyarországra történő betelepedésük előtt jelentős eredményeket ért el közöttük a bizánci térítés.

A keresztény térítés már a IV. században jelentős sikereket ért el Örményországban és Grúziában, később a VI. században a Kaukázus fekete-tengeri partvidékén, valamint Abháziában és Zíkiában is. Ez utóbbi területek már közvetlenül szomszédosak voltak Alániával. Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy abban a kazár birodalomban, amely az alánokkal szövetséges viszonyban volt, egyes vidékek teljesen keresztény befolyás alatt állottak, így pl. a Krím félsziget keleti része, az ún. krími egyházmege.

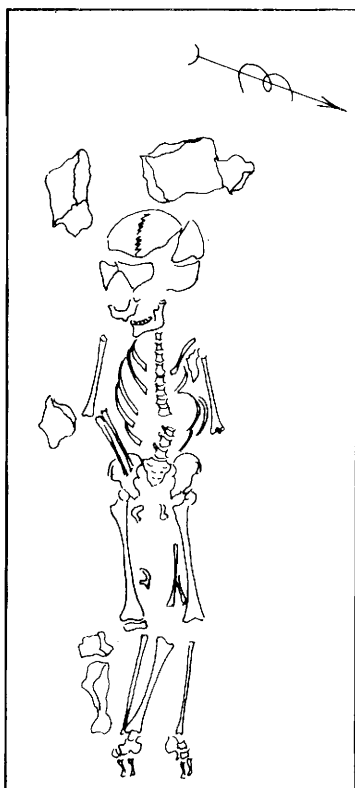
Alániából az első adat egyházi intézmény meglétére 668-ból való. Ekkor Nyugat-Alániában már működött egy monostor, amelynek élén egy Gergely (Grigorij) nevű szerzetes állott. Alánia területén a VIII–IX. századtól egyre több jelenség utal a kereszténység terjedésére, közöttük elsősorban a különböző kereszt ábrázolások. Azonban eddig a X. századot megelőző időszakból egyetlen keresztény építészeti emlék maradványait sem sikerült felkutatni.

A X. században Alánia egyre inkább függetlenné vált a hanyatló kazár birodalomtól. Ezt a lehetőséget befolyása erősítésére Bizánc azonnal kihasználta. A térítés kiterjesztésére, részben annak eredményeként létrehozták az önálló alán érsekséget, amely közvetlenül Bizánc alá tartozott. Az alánok keresztény hitre térítése tömegmértékben Misztikus Miklós (Nikolaj Mistik) első pátriárkasága idején, 901–907 között ment végbe. A X. század végére az alán kereszténység már erős és kiterjedt szervezettel bírt, amelynek központja a Kubán felső folyásánál lokalizálható.

Az alán érsekség meglétére a későbbi időkben, 920–925, 995–998, 1022, 1030–1038, 1143–1180, 1186–1203, 1222–1240-ből is vannak adataink. A főegyházkerület egészen a mongol (tatár) hódításig fennállott, s névlegesen még azt követően is.<sup>80</sup>

Mindezek alapján teljesen érthető, hogy a keletre utazó szerzetesek a mongol hódítást közvetlenül megelőzően majd azt követően is az alánokról, azaz a jászokról,<sup>81</sup> mint keresztényekről emlékeztek meg. Pl. *Julianus* első útjáról készült jelentésében, 1237-ben többek között ezeket írta: *Itt elérkeztek az Alániának nevezett földre, ahol keresztények és pogányok vegyesen laknak. ... A keresztet olyan nagy tiszteletben tartják, hogy a szegények – akár odavalók, akár idegenek –, akik nem tudnak magukkal kíséretet vinni, bármilyen keresztet lobogós kopjájukra tűznek és felemelve hordják, mindenkor bátran járhatnak keresztények és pogányok között egyaránt.*<sup>82</sup> *Benedictus Polonus* 10 évvel később készült jelentésében az alánokat keresztényeknek mondta.<sup>83</sup> *Rubruk Willelmus* 1255-ben két alkalommal is említette a jászokat. Az Alániában élőkről jegyezte fel a következőket, amidőn Szartach ulusában tartózkodott: *„Tőlünk délre hatalmas hegyek tornyosultak (a Kaukázus – SL), ezeknek a pusztaság felé ereszkedő lejtőin laknak a cserkeszek, valamint az alánok, azaz jászok, akik keresztények, és mind a mai napig harcolnak a tatárok ellen.*”<sup>84</sup> Amikor pedig Rubruk később Csagatáj udvarában tartózkodott, egy találkozás kapcsán ezeket tartotta fontosnak rögzíteni: *„Pünkösöd előestéjén bizonyos alánok kerestek fel minket, kiket is itt jászoknak mondanak. Ezek görög szertartású keresztények, görög írást használnak és görög papjaik vannak, de nem szakadárok, miként a görögök, hanem személyekre való tekintet nélkül tisztelnek minden keresztény embert.*”<sup>85</sup>

Tehát joggal feltételezhetjük, hogy a Magyarországra költöző jász csoportok világképében, vallási életében már a beköltözéskor is jelentős szerepe kellett legyen a kereszténységnek, igaz ugyan, hogy a kereszténység keleti ágának, s ez a temetkezési szokásokban is, jelesen a karok rituális fektetésében, tükröződött.



51. kép. Kőpakolásos sír,  
Négyszállás I. 96. sír  
Abb. 51. Grab mit Steinpackung,  
Négyszállás I. Grab 96

### A csontvázak mérete

A temető antropológiai anyagának vizsgálata ugyan elkezdődött, de sajnos nem fejeződött be. Így annak tanulságait nélkülöznünk kell.

A régészeti megfigyelések mellett a csontvázak méretadatai azok, amelyek a régész számára is kínálnak számbavehető tanulságokat, s statisztikai értékelésükhöz nem feltétlenül szükséges antropológiai szakképzettség.

A temetőben feltárt 454 sír közül másodlagosan visszatemetett váz 53 (az összes feltárt sír 11,7%-a), nem teljesen feltárt, vagy nem teljes váz 163 (35,9%), utóbbiak közül gyerekváz 64 (14,1%), azoknak a síroknak a száma, amelyeknél a vázhossz többé-kevésbé pontosan mérhető 238 (52,4%).

A mérhető vázak közül 100 cm-nél nem hosszabb 43 (9,5%), 101–120 cm hosszúságú 38 (8,4%), 121–140 cm hosszúságú 34 (7,5%), 141–150 cm hosszúságú 47 (10,3%). A méretadatok alapján a 0–150 cm hosszúságú vázakat gyerek-, serdülő- ill. ifjúkorban lévők sírjainak tarthatjuk, s egy olyan következtetést is levonhatunk, hogy az összes mérhető váz közül 162, a mérhető vázak 68%-a, nagy többségben gyerek-, serdülő- és ifjúkorban elhaltak földi maradványa.

A méretadatok alapján a felnőttkorban elhaltak vélhető vázainak megoszlása, összesen 76 csontváz (32%), a következő: 151–160 cm hosszúságú 59 (13%), 161–170 cm hosszúságú 11 (2,4%), 171–180 cm hosszúságú 6 váz (1,3%). A legmagasabb halott vázhossza 179 cm volt.

### Egyéb jelenségek

Összesen egy sírban (96. sír) kőpakolást találtunk. A koponyánál a jobb és a bal oldalon 1-1, a jobb könyökhajlatnál a jobb oldalon 1, a jobb combcsont és a jobb lábszárcsontok mellett 1-1 db amorf terméskövet helyeztek el. Rokon jelenséggként foghatjuk fel Komáromynak azt a megjegyzését, amely szerint két sírban „farkasmályi terméskőből készült kővánkost” találtunk.<sup>86</sup> (51. kép).

## A TEMETŐ LELETANYAGA

A négyszállási I. sz. temető 454 feltárt sírja közül 233 sírban találtunk mellékletet. A leletanyag meglehetősen egységes képet mutat, ami arra utal, hogy az a jász közösség, amely ide temette el halottait, a XIII. sz. második felétől a XV. sz. középső harmadáig nemcsak a temetkezési szokásokban, hanem viseletében is őrizte hagyományait.

A leleteket a következő csoportosításban tárgyaljuk:

- fejfedők, fejdíszek,
- fülbevalók,
- nyakdíszek,
- ruhadíszek (szegélydíszek, gombok),
- korongok,
- övek és tartozékaik,
- gyűrűk,
- egyéb jelenségek.

### Fejfedők, fejdíszek

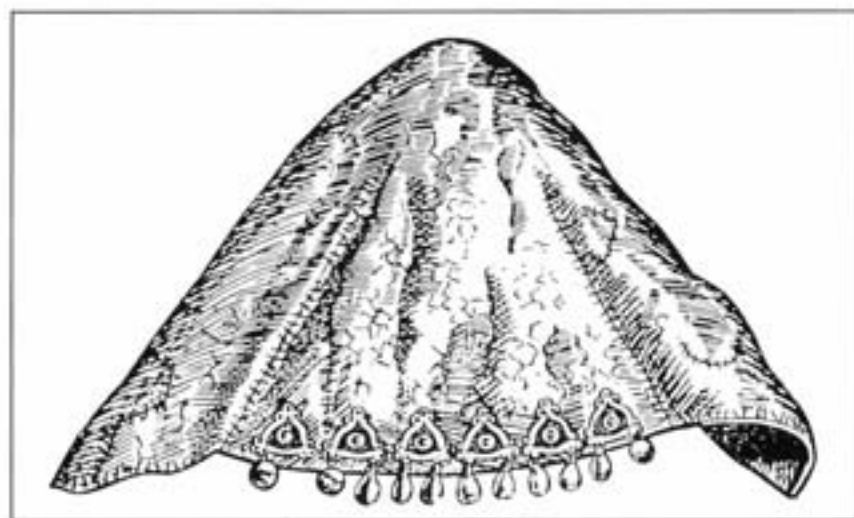
A temetőben 9 sírban – leletanyag alapján valamennyi női sír – találtunk fejdíszre utaló régészeti leleteket. Ezek helyük alapján 6 esetben nagy valószínűséggel a fejfedő díszei voltak, 3 esetben pedig egy pártá típusú fejdísz ékesítettek.

A fejfedők díszait általában a koponya mögött és alatt, ritkábban a koponyacsontok között levő földben, egy esetben pedig a homlokcsonton találtuk. A leletek igen változatosak, közöttük találjuk III. Béla bronzpénzét, kör alakú keretben plasztikus „lóherelevél” díszítésű aranyozott ezüstlemezből préselt veretet, stilizált levélkoszorúval övezett plasztikus görög

keresztel díszített ezüstlemezből préselt négyzet alakú veretet, bronzlemezből préselt korongokat és kauri kagylókat. A leleteket széleiknél egy vagy több helyen átlukasztották. Minden bizonnyal valamiféle sapkára, esetleg kendőre varrták fel őket egykoron.

A leletek alapján többféle fejfedő variánst lehetett rekonstruálni:

a) A fejfedőket elől díszíti egyetlen egy veret, pl. III. Béla bronzpénze (86. sír., III. tábla 59.), aranyozott ezüstlemezből préselt veret (128. sír., V. tábla 41.) és egy egyszarvút ábrázoló préselt bronzkorong (438. sír., XVI. tábla 38.). A III. Béla pénz kronológiai jelentőségéről már esett szó. Nem kevésbé fontos azonban számunkra a „lóherelevél” díszítésű aranyozott ezüstveret sem. Kaloev, B. A. közölte az Észak-Osét Autonóm Köztársaság Helytörténeti Múzeumának (Ordzsonikdze) anyagából, Verhnij Džulát lelőhelyről, egy a IX–XII. századra datált alán sapkát, amelynek a szélére többek között hat, a négyszállási 128. sírban talált verettel típusában azonos veretet varrtak.<sup>87</sup> Kaloev ugyan a sapkát férfi fejfedőként közli, de megállapítása minden bizonnyal téves lehet, ugyanis hasonló sapkaveretek előfordulásáról férfi sírokból nincs tudomásunk, de arról sem, hogy a férfiak hasonló díszes fejfedőket hordtak volna. (52. és 53. kép).



52. kép. IX–XII. sz.-i alán fejfedő a verhnij-džulát-i alán katakomba temetőből, Zmejskaá stanica, Észak-Ossetia (Kaloev után)

Abb. 52. Alanische Kopfbedeckung des 9–12. Jh aus dem alanischen Katakombengraberfeld von Verhnij-Džulát, Zmejskaá stanica, Nord-Ossetien (nach Kaloev)



53. kép. Sapkaveret a négyszállási I. sz. temető 128. sírjából

Abb. 53. Haubenbeschlag aus Grab 128 des Friedhofes von Négyszállás Nr. I

b) A fejfedőt hátul, sorban egymás mellett, díszítik préselt lemezkorongok (397. sír., XV. tábla 4. 10. és 437. sír., XVI. tábla 37.)

c) A fejfedő feltehetően vagy kendő volt, vagy a hátsó része kendő-, fátolszerűen volt kiképezve, ugyanis (a 397. és 437. sírral ellentétben, ahol a veretek a domború felületükön feküdtek) a díszítőveretek a homorú, a negatív oldalukon feküdtek. A fejdíszre sorban egymás mellé 4 db plasztikus levélkoszorúval övezett görög keresztel díszített ezüstlemezből préselt négyzet alakú veretet varrtak, s a veretsor mellé a jobb és a bal oldalon egy-egy kauri kagylót (180. sír., VII. tábla 45, 48.) Ezt a sírt egy lilium ábrázolású pecsétgyűrű a XIII. sz. második felére keltezi.<sup>88</sup>

A fejfedővel eltemetett sírok többsége (86., 128., és 180. sír) a XIII. századra datálható, s bizonyos megfontolások alapján úgy véljük, hogy a többi sír is, amelyben fejfedő meglétére utaló nyomokat találtunk, a temető korai, XIII. sz.-i rétegéhez tartozik.

d) Párta típusú fejdíszek maradványaira a 157., a 176. és a 440. sírban bukkantunk. A 157. sírban a homlokcsonton 2 cm széles bőrszalagon egy csúcsával fölfelé mutató, lant alakú csat utánzat mellett 1 cm átmérőjű, ezüstlemezből préselt korongocskákat varrtak (VI. tábla 24.), a 176. sírban a koponyán szintén bőrszalagon alkalasögekkel fölerősített keskeny téglalap alakú bronzveretekkel sűrű sorban díszített fejék voltak (VII. tábla 17–18.). A 440. sír fejdíszén, amely szintén a homlokcsontot takarta, minden rendszert nélkülöző sorban voltak a másodlagosan felhasznált veretek felvarrva, köztük egy aranyozott ezüstlemezből préselt korong töredéke is (XVI. tábla 43–44.).

A párta típusú fejdíszek véleményünk szerint a temető XIV. sz.-i rétegéhez tartoznak. Mind a három párta? különbözik egymástól, más és más képet mutat, részben másodlagosan felhasznált alkotóelemekből készítették őket. Csekély számuk is arra utal, hogy ebben a közösségben a párta nem volt a hagyományos viselet része. Minden bizonnyal külső (kun?, magyar?) hatásnak kell tulajdonítanunk a párták megjelenését a temetőben.

## Fülbevalók

A temető meglehetősen gazdag választékát nyújtotta a különféle fülbevalóknak. 45 sírból került elő ez a tárgytypus, amelynek az alább felsorolt variánsait tudtuk megkülönböztetni.

a) Ezüst vagy bronzszálból hajlított, sima, nyitott, legtöbbször kihegyesedő végű karika (5. sír (I. tábla 12.), 78. sír (III. tábla 26–27.), 86. sír (III. tábla 56.), 179. sír (VII. tábla 32.), 198. sír (VIII. tábla 34.), 235. sír (IX. tábla 42.), 237. sír (IX. tábla 44.) 238. sír (IX. tábla 67.), 250. sír (X. tábla 8.), 256. sír (XI. tábla 8.), 285. sír (XI. tábla 51.), 293. sír (XII. tábla 1.), 294. sír (XIII. tábla 10.), 362. sír (XIV. tábla 12.), 392. sír (XIV. tábla 38.) és 411. sír (XVI. tábla 2.)

Ez a fülbevaló típus általánosan elterjedt volt a kelet-európai sztyeppen. *Fedorov-Davydov* a kun törzsszövetségre vonatkozó anyaggyűjtésében (I. VII., IX. és XII. típus) 61 példányt vett számba e típus különféle variációiból.<sup>89</sup>

b) Kerek metszetű ezüstszálból formált, nyitott karika, amelynek egyik végét spirálisan visszatekerték (1. sír (I. tábla 1–2.), 81. sír (III. tábla 39.), 249. sír (X. tábla 11.) és 395. sír (XIII. tábla 18.). Ennek a fülbevaló típusnak is – *Fedorov-Davydov*-nál III. és VIII. típus, összesen hat példányt tudott összegyűjteni belőlük –, a kelet-európai sztyepp leletanyagában találhatók a párhuzamai.<sup>90</sup> De ismertek hasonló fülbevalók az Észak-Kaukázus XIII. sz.-i alán leletanyagából is, pl. a Verhnyj Džulut-i templomkörüli temető 53. és 59. sírjából.<sup>91</sup>

c) Az ún. kérdőjel alakú fülbevalók (*Fedorov-Davydov* kifejezése) azon típusa, amelynél a kérdőjel szára enyhén ívelt, a végén elvékonyodik és ellaposodik, s kissé hátra hajlik (107. sír (IV. tábla 22.), 162. sír (VI. tábla 45.), 226. sír (IX. tábla 19.), 354. sír (XIV. tábla 10.), 414. sír (XVI. tábla 12.) és 436. sír (XVI. tábla 36.).

E típusnak közvetlen párhuzamára nem sikerült eddig rábukkannunk. A közölt egyszerű, ún. kérdőjel alakú fülbevalók szára egyenes és nem ívelt. Mindez természetesen nem változtat azon a tényen, hogy ezek a fülbevalók az ún. egyszerű kérdőjel típusú fülbevalók variánsai, s alaptípusuk a közép-ázsiai és kelet-európai sztyepp XII–XIII. századi anyagából ismert.

d) Ebbe a csoportba tartoznak az ún. kérdőjel alakú fülbevalók azon variánsai, amelynél a kérdőjel szára enyhén ívelt és a vége U alakban, illetve kör alakban visszahajlított (118. sír (V. tábla 24.), 162. sír (VI. tábla 44.), 196. sír (VIII. tábla 25.), 206. sír (VIII. tábla 47.), 234. sír (IX. tábla 38–39.), 254. sír (XI. tábla 1–2.), 286. sír (XI. tábla 63.), 296. sír (XII. tábla 14.), 334. sír (XIII. tábla 1.), 352. sír (XIV. tábla 1.), 397. sír (XV. tábla 3.), 400. sír (XV. tábla 46.) és 447. sír (XVII. tábla 5.)

Ennek a fülbevalótípusnak is keleti párhuzamai ismertek. Az eurázsiai sztyeppék a középkorban című összefoglalás a Szaján–Altáj vidék török nyelvű lakosságának XIII–XIV. sz.-i kultúráját bemutató típus tábláján közli a szóban forgó fülbevaló U alakban visszahajlított végű variánsát *Akonur*,<sup>92</sup> és karika alakban visszahajlított végű variánsát az *Aranyhorda* időszakából *Carevskoe gorodiše* lelőhelyről.<sup>93</sup>

e) Az ún. kérdőjel alakú fülbevalóknak azon variánsait soroljuk fel itt, amelyeknél a kérdőjel szára egyenes és a végén általában négy ezüst granulátumból álló, ún. szőlőfürt van (86. sír (III. tábla 55.), 180. sír (VII. tábla 38.), 226. sír (IX. tábla 18.), 340. sír (XIII. tábla 38.), 393. sír (XIV. tábla 43.) és 411. sír (XVI. tábla 1.).

Mint a négyszállási I. sz. temető eddig bemutatott valamennyi fülbevalótípusának, ennek is Keleten találjuk meg a párhuzamait. A már említett, Eurázsiai sztyeppék a középkorban című összefoglalás a XI. századra keltezve közli e típusnak egy variánsát.<sup>94</sup> *Andreas Lippert*, 1976-ban Iránnak a történeti Nyugat-Azerbajdzsánhoz tartozó részén, *Kordlar-Tepe* lelőhelyen két – egy férfi és egy női – nomád sírt ástott ki. A női sír fülbevalói pontos megfelelői a négyszállási temető ún. szőlőfürt díszű fülbevalóinak. A szerző a sírt 1200 körülre datálta, lehetségesnek tartva a XIII. sz. első feléből való keltezését is, és kunnak, illetve a kun törzsszövetséghez tartozó rokon néptörzs hagyatékának tartotta.<sup>95</sup>

f) A kérdőjel alakú fülbevalóknak még két variánsát lehetett a temetőben megfigyelni. Ezekből egy-egy darabot találtunk, s eddig párhuzam nélkül állanak. Az egyik variáns a temető legdíszesebb fülbevalója. A kérdőjel alakú ezüst fülbevalón a kérdőjel szára szalagfonat mintázatú, végén ezüst garanulátum, középső részén pedig granulátumkötegekből összeforrasztott kocka (kosár) található (180. sír, VIII. tábla 38.). A másik variáns egyszerű, a fülbevaló bronzból készült, s vége csepp alakban megvastagodik (447. sír, XVII. tábla 6.).

g) Három sírban (185. (VIII. tábla 4.), 251. (X. tábla 24–25.) és 338. (XIII. tábla 31.) sír) a fülbevaló a fülön átfűzött, általában teljesen szabálytalan U alakban hajlított ezüstdrót volt. Ez a jelenség esetleg azzal magyarázható, hogy a halál bekövetkezése után kivették az eredetileg viselt fülbevalót a halott füléből, s a temetésnél helyettesítették azt dróttal.

## Nyakdíszek

A temetőben 56 sírban (a feltárt sírok 12,3, az értékelhető sírok 14%-a) találtunk valamiféle gyöngyöt, ill. olyan tárgyat (talizmán, ongon, amulett, és egyéb nyakdísz), amit a nyakra akasztva viseltek. Ez a 14%-os arány viszonylag meglehetősen magas. Példaként hadd említsük, hogy Kelet-Európa *Fedorov-Davydov* által feldolgozott X–XIV. századi nomád leletanyagában, 728 értékelt sírból, csupán 47 sírban (6,5%) találtak gyöngyöket.<sup>96</sup> Ha a négyszállási I. sz. temetőt a hazai középkori temetőkkel hasonlítjuk össze, még inkább szembetűnő a gyöngyök megléte.

A *Szabó Kálmán* által feltárt kun leletanyagban – ma már tudjuk – csupán tarsolyt díszítő gyöngyöket találni, nyakban viselt gyöngyöt, vagy gyöngysort azonban egyetlen egyet sem. *Bálint Alajos* a Kiskunfélegyháza-templomhalmi temetőben

sem talált gyöngyöt.<sup>97</sup> A perkáti kun szállástemetőben is csupán egy sírban tárt fel *Hatházi Gábor* nyakláncot, minden más esetben a gyöngyök a tarsolyt díszítették.<sup>98</sup> A Makó-mezőkopáncsi temetőből nem került elő gyöngy.<sup>99</sup> A kaszaperi temető 424 sírja közül csupán négy, S-végű hajkarikás sírban volt gyöngysor.<sup>100</sup> A kaposvári középkori temető 694 sírja közül összesen kilencben találtak gyöngyöket, de ezek közül is több sír biztosan a tatárjárás előttre datálható.<sup>101</sup>

a) *Hajfonatdíszek*: Két sírban (70. (II. tábla 32–33.) és 334. (XIII. tábla 2–3.) sír a koponya mögött a jobb és a bal oldalon egy-egy kis kupacban voltak a gyöngyök találhatóak. A 70. sírban csupán üvegpaszta gyöngyök, a 334. sírban a gyöngyök mellett 1-1 kauri kagyló is volt.

A jelenséghez régészeti párhuzamot eddig nem sikerült találni.

b) *Nyakláncok*: ezek az ékszerek két csoportra oszthatóak. Az egyik esetben a nomád hagyományoknak megfelelően<sup>102</sup> csupán néhány gyöngyszemből (és vagy ongonból, talizmánból, amulettből) állanak. Így pl. összesen 1 db gyöngyszemet (illetve talizmánt) találtunk a 11. (I. tábla 14.), 45. (I. tábla 63.), 53. (II. tábla 14.), 64. (II. tábla 20.), 87. (IV. tábla 3.), 107. (IV. tábla 24.), 285. (XI. tábla 48.), 340. (XIII. tábla 39.), 417. (XVI. tábla 16.) és 432. (XVI. tábla 31.) sírban, 2 db-ot az 1. (I. tábla 5–6.), 73. (III. tábla 3–4.), 240. (IX. tábla 57–58.), 343. (XIII. tábla 53.) és 395. (XV. tábla 1.) sírban, 3–10 gyöngyszemig pedig a 9. (I. tábla 13.) – 4 db, 42. (I. tábla 53.) 5 db, 128. (V. tábla 40.) – 9 db, 152. (VI. tábla 11.) 3 db, 157. (VI. tábla 21.) – 5 db, 231. (IX. tábla 32.) – 7 db, 267. (XI. tábla 21–23.) – 3 db és 375. (XIV. tábla 25.) – 10 db sírban.

29 esetben a gyöngysor 10 gyöngyszemnél több gyöngyből (és talizmánból) állott, két esetben a gyöngyök száma meghaladta a százat is: 32. (I. tábla 44.), 70. (II. tábla 37–39., 41.), 84. (III. tábla 49.), 86. (III. tábla 57–58., 62.), 118. (V. tábla 25.), 121. (V. tábla 6.), 127. (V. tábla 36.), 135. (V. tábla 50.), 173. (VI. tábla 57.), 174. (VII. tábla 1., 3.), 176. (VII. tábla 16.), 180. (VII. tábla 42–43.), 185. (VIII. tábla 5–6., 10.), 191. (VIII. tábla 20.), 222. (IX. tábla 10.), 249. (X. tábla 12., 17.), 251. (X. tábla 26., 28., 32.), 256. (XI. tábla 9–11.), 278. (XI. tábla 9–11.), 278. (XI. tábla 32.), 281. (XI. tábla 35.), 329. (XII. tábla 52.), 337. (XIII. tábla 25.), 352. (XIV. tábla 5.), 363. (XIV. tábla 16–17.), 373. (XIV. tábla 19.), 377. (XIV. tábla 29.), 393. (XIV. tábla 47.), 396. (XV. tábla 26.) és 447. (XVII. tábla 7.) sír.

A gyöngyök zöme üvegpasztából készült. Pasztagyöngyöt 41 sírban találtunk. Ezek színe sárga, zöld, barna és fekete, formája pedig ovális, henger, gömb, valamint lapos henger (karika) alakú. Fedorov-Davydov a hasonló anyagú gyöngyök közül sárga, zöld, sötétbarna, vörös és kék színűket említ.<sup>103</sup> Talán érdemes megjegyezni, hogy a négyszállási I. sz. temetőben összesen 1 db kék színű üvegpaszta gyöngyöt találtunk, amely a 373. sír nyakékének volt a része.

Az egyszínű üvegpaszta gyöngyök mellett mind anyagában, mind formájában még többféle gyöngy is található, igaz nem nagy számban, a temetőben. Bronzból készült gyöngyöt találtunk a 11., 70. és 222., ónból ill. ólomból öntött az 53. és 251., csontból esztergált gyöngyöt pedig a 121., 124., 249. és 432. sírban.

A 278. és 335. sírből korallgyöngyök kerültek elő. A 329. sír nyakékében 1 db hasáb alakú karneol gyöngy is volt. A 73. és 157. sírban 1-1 db borostyángyöngyöt tártunk fel.

A gyöngyök külön csoportját képezik a szintelen, áttetsző hegyikristálygyöngyök. Kerek, gömb alakú változatukat a 128. és 256., tetraoktaéder alakú típusukat pedig a 42., 73., 128. és 256. sírban találtuk.

Még két gyöngyűtípus fordul elő a temetőben. A 128. sírből 1 db viszonylag nagyméretű, irdalt felületű, fekete színű, henger alakú üveggyöngy került elő. Sajátos típust képvisel néhány nagyméretű pasztagyöngy. Ezek barna, illetve vörösesbarna színűek, szélük sárga. A gömb alakú gyöngyön (42. sír.) sárga hullámvonal berakás látható, míg az ovális gyöngyökön (107. és 251. sír) fehér zeg-zug vonal berakás található.

A berakásos pasztagyöngyök és a hegyikristály gyöngyök párhuzamai megtalálhatóak a kun törzsszövetség területén,<sup>104</sup> valamint utóbbiaké az Észak-Kaukázus alán leletanyagában is.<sup>105</sup>

A nyakláncok szerves tartozékai az ongonok (amulettek, talizmánok). E feldolgozás keretében nem szükséges és nem is lehetséges az ongon kultusz, avagy a talizmán viselet egyébként ismert szellemi hátterére kitérni,<sup>106</sup> elégséges csupán azt megvizsgálni, milyen típusú amulettek találhatóak a temetőben.

A nyakba függesztett óvó-, védő talizmánok közül feltártunk halcsigolyát (1. sír), nyúl lábközépcsontját (87. és 185. sír), közelebből nem meghatározott átfúrt állatcsontot (337. sír), és igen nagy számban kauri kagylót (1., 45., 70., 84., 86. 118., 121., 127., 128., 135., 174., 180., 222., 249., 251., 256., 267. 337., 340., 352., 363., 373., 375., 393., 395. és 447. sír). Az amulettek legnagyobb részének termékenységarázkáló, a könnyű szülést elősegítő szerepe lehetett (pl. a nyúl lábközépcsontja, kauri kagyló).<sup>107</sup>

A négyszállási temető amulettjeinek párhuzamaiban nem túlzottan bővelkedünk. A hazai kun és egyéb középkori temetők leletanyagában a XIII. sz. második fele – XV. sz. első fele közötti időszakból kauri kagylót – legalábbis az eddigi feltárásokban – egyáltalán nem találunk,<sup>108</sup> s a nyúl ugrócsontjára vonatkozó párhuzammal is csupán egyetlen lelőhelyről, a perkáti kun szállástemetőből rendelkezünk.<sup>109</sup>

A kelet-európai sztyepp X–XIV. sz.-i nomád leletanyagából összeállított kataszterébe Fedorov-Davydov sajnos nem vette fel a talizmánokat. Plotneva, egy a XI. sz. végére, a XII. századra, a kun női sírokra jellemző leletanyagot bemutató táblára felvette a kauri kagylót is,<sup>110</sup> a fekete süvegeselek leletanyagát közzétevő és feldolgozó monográfiájában is találunk egy sírt, amelyben volt kauri kagyló.<sup>111</sup> Úgy tűnik, hogy a nyúl ugrócsontjára és a kauri kagylóra vonatkozóan sokkal inkább találunk párhuzamokat alán környezetben. A Verhnij Džulát gorodiščén található bizánci keresztény templom körül fekvő XII–XIII. sz.-i temető 25. sírjában többek között 3 ongot is találtak. Két átfúrt állatfog mellett, egy átfúrt nyúl lábközép-



csontot.<sup>112</sup> Az alán temetőben már a VIII. századtól kezdve megtaláljuk a talizmánként viselt kauri kagylókat. Pl. a krasznodari repülőtér építéskor feltárt VIII–IX. sz.-i alán katakombá temető 1. sírjában 22, 3. sírjában pedig 1 kauri kagylót találtak.<sup>113</sup> Az Urup környéki VI–X. sz.-i alán sziklasírok közül is többen találtak kauri kagylókat. Így pl. a Baranaha hegyen levő sziklasírban 2 db kauri kagyló, Il'ic határáról 9 km-re Sosenska balka-nál a 2. sírban 1, a 4. sírban 22, a 6. sírban 1, a 7. sírban 4 kauri kagyló volt.<sup>114</sup> A hegyi ingus vidék XIV–XVI. sz.-i temetkező helyeinek kutatása során is került elő talizmánként viselt kauri kagyló.<sup>115</sup> Észak-Oszétiában, Nar falu mellett egy X–XII. sz.-i kőládás sírban is találtak kauri kagylót.<sup>116</sup> Tehát úgy tűnik, mintha a kristálygyöngyök mellett az egyes talizmántípusok párhuzamai is a Kubány és az Észak-Kaukázus felé mutatnának.

c) *Nyakdíszek*: két sírban (180. és 251.) találtunk fém-ből készített nyakéket. A 180. sírban (VII. tábla 42.) ovális ezüst foglalatban domború felületű négyszögletes, csiszolt áttetsző hegyikristály volt. A 251. sírban pedig (X. tábla 32.) egy eltört ún. hólyagos díszítésű korong függesztőfüles részét alakították át csüngővé.

### *Korongok*

A művészettörténeti és régészeti szakirodalom már régen megalapozottan arra a meggyőződésre jutott, hogy a XIV. sz.-ban Magyarországon (Nyugat-Európában is) általánosan elterjedt volt a kacsók, a különféle korongok használata, elsősorban a ruhát díszítő jelleggel.<sup>117</sup> Az egyes szerzők munkáiban nézetkülönbség legfeljebb abban jelentkezik, hogy a díszítő korongok közül a bizánci eredetű páros korongok viseletének elterjesztésében teljességgel a nyugat-európai divat játszott-e szerepet,<sup>118</sup> vagy a régészeti leletekben bizonyíthatóan kun és jász területeken történő előfordulásuk miatt elterjesztésükben számonunk kell-e egy esetleges, sőt talán nem is olyan esetleges jász-kun közvetítő szereppel is, mégpedig kizárólagosan az ún. hólyagos korongok esetében.<sup>119</sup>

A négyzállási I. sz. temetőben 15 sírban tártunk fel ruhát díszítő korongot. A sírok egyik részében (8 előfordulás) csupán egy díszítő korong volt, a másik részében (7 előfordulás) pedig a korongok párban voltak találhatóak.

Egy-egy díszítő korongot találtunk a 49. (I. tábla 70.), 77. (III. tábla 19.), 135. (V. tábla 51.), 207. (VIII. tábla 55.), 222. (IX. tábla 11.), 231. (IX. tábla 33.), 256. (XI. tábla 19.) és 392. (XIV. tábla 40.) sírban.

A korongokat párosan találtuk a 78. (IV. tábla 30–31.), 117. (V. tábla 11.), 180. (VII. tábla 39–41, 44.), 251. (X. tábla 29.), 281. (XI. tábla 36.), 323. (XII. tábla 31. és 393. (XIV. tábla 44. sírban.

A korongok méretüket tekintve három csoportba sorolhatóak. A kisméretű korongok átmérője 2–2,6 cm között, a közepes méretű korongok átmérője 3,2–3,9 cm között mozog, míg a nagyméretű korongok közül 2 db átmérője 4,5 cm, a többi pedig 5,4–6 cm között van.

A korongoknak a sírban levő helyzetét egy kivétellel (77. sír) minden esetben pontosan meg lehetett állapítani. A 180. sírban 1 korongpárt, a 231. sírban pedig 1 kis korongot közvetlenül az állkapocs mellett találtunk, az összes többi sírban a korongok a szegycsont magasságában, közvetlenül a gerincoszlop mellett találhatóak: a jobb oldalon 4 esetben, a bal oldalon 8 esetben, a gerincoszlop mellett a jobb és a bal oldalon 1 esetben.

Következésképpen a korongok 2 kivétellel, amikor is feltehetően az ingnyakat díszítették, mellkorongok voltak.

A korongok különféle díszítésűek. Miután ezek leírását a sír- és tárgykataszter tartalmazza, újbóli felsorolásuktól eltekintünk. A korongok díszítésével kapcsolatban bizonyos tendenciákra mégis szeretnénk felhívni a figyelmet. Amíg a nem párban talált korongok közül (összesen 8 sír) hét nem hólyagos díszítésű volt, s a nyolcadikat is (49. sír) legfeljebb a hólyagos díszítésű korongok egy variánsának fogható fel, addig a páros korongok közül, (miután a 180. sírban három korongpár is volt) összesen 9 korongpár, 5 volt hólyagos korongpár, és ezenkívül még két korongpárnál az egyik korong hólyagos díszítésű volt, s csupán két korongpár ábrázolt oroszlánt, illetve oroszlánt és talán griffet.

A hólyagos korongot tartalmazó sírok közül a 180. sír biztosan a XIII. sz. második felére datálható, a 323. sír pedig a XIV. sz. végére. Ezért nem alaptalan arra a megfontolásra hajlani, hogy a négyzállási jász közösség hagyományos viseleti tárgya, ékszertípusa az ún. hólyagos díszítésű korong volt. Ezt a véleményt látszik megerősíteni az a jelenség is, hogy az eltört, sérült hólyagos korongokat átalakították és más funkciójú tárgyként helyezték el a sírban, pl. 230. (IX. tábla 28.) és 251. (X. tábla 32.) sír.

Hatházi Gábor a sárospati ruhakorongpár régészeti-művészettörténeti értékelése során kifejtett véleményével egyetértve magunk is úgy gondoljuk, hogy a páros ruhakorong elterjesztésében egy havasalföldi-balkáni jász-kun közvetítő útvonallal is számolnunk kell. Ezt az álláspontot megerősítendő, szeretnénk a páros korongokra vonatkozó párhuzamok sorát egy újjal bővíteni. A havasalföldi Oraşul de Floci-ban kiásott XV. sz.-i bazilika temetőjéből került elő egy, a Magyarországról ismert példányok pontos funkcionális párhuzama, egy kőberakásos, díszes korong, hátlapján kapoccsal és kapcsolótaggal, valamint rozsdában konzervált textilnyomokkal.<sup>120</sup> Ugyancsak fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy a XVIII. sz.–XIX. sz. első fele írásos adatai szerint a ruhára varrt páros mellkorongokat az Észak-Kaukázusban is viselték, mégpedig az adigék, a kabardok és a csecsenek. A régészeti adatok szerint az adigéknél és az oszétoknál már a XVIII. sz.-ban több évszázados hagyományra tekintett vissza a ruhára varrt páros korongok viselete.<sup>121</sup> Tehát feltehetően nem alaptalan úgy vélekedni, hogy a páros korongok viselete az egész bizánci kultúrkörben nyomon követhető.

Amint már a temető feltárásának megkezdése után közzétett előzetes közleményünkben is vázoltuk, mind a férfi, mind a nő viselet szerves és jellegzetes tartozéka volt az öv.<sup>122</sup> Az öv (övek) meglétére az övcsatokból, övveretekből és az övre függesztett tárgyakból (kés, tűtartó, tarsoly) következtethetünk.

Az övcsatok alapján biztosan volt egy öv 30 sírban (41. (I. tábla 52.), 44. (I. tábla 62.), 47. (I. tábla 67.), 65. (II. tábla 26.) 70. (II. tábla 45.), 78. (III. tábla 32.), 93. (IV. tábla 10.), 100. (IV. tábla 12.), 105. (IV. tábla 19.), 124. (V. tábla 34.), 146. (VI. tábla 7.), 170. (VI. tábla 56.), 182. (VII. tábla 1.), 196. (VIII. tábla 28.), 199. (VIII. tábla 24.), 202. (VIII. tábla 54.), 238. (IX. tábla 77.), 245. (X. tábla 15.), 251. (X. tábla 37.), 281. (XI. tábla 45.), 284. (XI. tábla 46.), 323. (XII. tábla 44.), 330. (XII. tábla 53.), 334. (XIII. tábla 16), 347. (XIII. tábla 55.), 395. (XV. tábla 13.), 397. (XV. tábla 29.), 440. (XVI. tábla 48.), 447. (XVII. tábla 11.), és 449. (XVII. tábla 20.), két öv 17 sírban (52. (II. tábla 6, 10.), 66. (II. tábla 29–30.), 91. (IV. tábla 8–9.), 123. (V. tábla 31–32.), 140. (VI. tábla 2, 4.), 177. (VII. tábla 22–23.), 233. (IX. tábla 36–37.), 248. (X. tábla 9–10.), 257. (XI. tábla 5–6.), 289. (XI. tábla 67–68.), 310. (XII. tábla 23–24.), 373. (XIV. tábla 21–22.), 399. (XV. tábla 38, 40.), és 409. (XV. tábla 53–54.) sír, három öv pedig összesen 3 sírban (51. (II. tábla 1–2, 5.), 418. (XVI. tábla 18–20.) és 442. (XVII. tábla 1, 3–4.) sír. A leletanyag alapján egy övvel egyaránt temettek férfiakat és nőket is. Az egy öves sírok közül minden bizonnyal női sír a 78., 196., 251., 323., 334., 395., 397., 440. és a 447. A két övvel eltemetettek között is lehetnek női sírok, erre utal az övcsatok mellett talált kauri kagyló a 257. sírban. Szükséges megemlítenünk azonban még azt is, biztosan tudunk arra következtetni, hogy több olyan sírban volt öv, amelyben nem találtunk övcsatot. Legalábbis ezt látszanak bizonyítani azok a tárgyak, amelyeket az övre függesztve viseltek és amelyek a sírokban a felfüggesztésnek megfelelő helyzetet foglaltak el. Így pl. a benne talált tűtartó alapján öv lehetett további 15 sírban (1., 64., 76., 117., 160., 179., 185., 197., 215., 286., 340., 346., 362., 379., 421., és 440. sír), a feltárt kések alapján 2 sírban (117., 410. és 428. sír), az övveretek alapján 1 sírban (89. sír) és a szíjvégek alapján 2 sírban (178. és 208. sír), ez összesen további 20 sír. Így bizonyíthatóan 70 sírban (a másodlagosan visszatemetett sírokat nem számítva, az összes értékelhető sír 17,5%-a) volt valamilyen öv.

A sírokban összesen 67 övcsat volt, ebből 37 kerek csat (55%). A kerek csatokon belül 31 vascsat, 5 bronzcsat és 1 üvegpopár talpából csiszolt csat. A bronzcsatok közül 2 sima bronzkarika, vas csattüskével (233. és 251. sír), 2 karika M betűsorról díszített (323. és 395. sír) és 1 karikán tizenhárom tamga szerű jel található (65. sír).

A kerek (karika alakú) csatok mellett a fennmaradó 30 övcsat anyagától (közülük 5 bronzcsat és 25 vascsat) és szerkezetétől függően formailag további 16 típusra oszlik. Miután az egyes sírok leletanyagának ismertetésekor ezeket a tárgyakat leírtuk, valamennyi típus illetve variáns újabb leírásától eltekintünk, s csupán egy, statisztikailag is fontos típust szeretnénk ismertetni.

Az övcsatok sajátos szerkezetű típusát képviselik a középtengelyes csatok, összesen 12 db került elő belőlük. Közülük 10 vasból készült, ezek csattüskével is felszereltek, 2 pedig bronzból, rajtuk nem volt csattüske. E csatok közül 3 db egyszerű középtengelyes téglalap alakú keret csattüskével (140., 177. és 248. sír, 3 db csupán annyiban különbözik az előzőtől, hogy a középtengelyre a csattüske mellett vaslemezből U alakban egy téglalap alakú csattestet is hajlítottak (330., 442. és 449. sír). A további 6 db középtengelyes csat leginkább egy fekvő nyolcasra hasonlít. Közülük, mint már említettük, 2 db bronzból készült (52. és 78. sír), ezeknek nincs csattüskéje, 4 db pedig vasból. Utóbbiak csattüskével is rendelkeznek. A vasból készült fekvő nyolcas alakú csatok közül 3 db középtengelyre vaslemezből U alakban téglalap alakú csattestet is hajlítottak (170., 202. és 281. sír), 1 db viszont csattest nélküli (100. sír).

Az övek elemzése során néhány sajátosságra feltétlenül szeretnénk felhívni a figyelmet. Mint már említettük, a másodlagosan visszatemetett, s általában mellékletüktől is megfosztott sírokat is beleszámítva (53 másodlagosan visszatemetett váz csontjai között 2 esetben volt melléklet), 454 sír közül bizonyíthatóan 70 sírban volt öv. Ez rendkívül magas arány, ami egyáltalán nem jellemző az eddig feltárt középkori temetők leletanyagára.

A kunokra vonatkozóan bizonyos következtetéseket Szabó Kálmán közléséből is levonhatunk, noha az általa megásott temetők sírszámát nem ismerjük. Szabó két nagyobb szállástemetőben, Ágasegyházán és Aranyegyházán ásott. Így nem alap nélkül feltételezhető, hogy legalább 300–400 általa feltárt sírra gondolhatunk. Nos, Szabó összesen 4 övet közöl e két lelőhelyről. Ha ehhez hozzászámítjuk a lelőhely megnevezése nélkül általa bemutatott egyéb csatokat is (18 db), az e két lelőhelyen feltárt övek feltételezett száma 22 db-ra nő.<sup>123</sup> Bálint Alajos a kiskunfélegyházi templomhalmi temetőben 167 sírt tárt fel. Közülük mindössze 7 sírban volt öv.<sup>124</sup> Hatházi Gábor a perkáti kun szállástemető kutatása során 291 sírt tárt fel, s bár a temetőt bemutató előzetes közleményeiben külön az öveket nem elemezte, mégis az általa közölt tárgyak alapján 21 övre következtethetünk.<sup>125</sup>

Általában középkori falusi temetőinkben – a jászok esetében csak ezek jöhetnek összehasonlításként szóba – igen ritkán találni övet. Bárdos Edith a kaposvári középkori temetőben 694 feltárt sírban csupán 10 övet (övcsatot) talált.<sup>126</sup> A kaszaperi temető 424 sírjában mindössze 12 öv volt.<sup>127</sup> Ugyancsak 12 öv került elő a csúti (csőti) temető 202 feltárt sírjából is.<sup>128</sup>

A kelet-európai sztyepp X–XIV. sz.-i nomád leletanyagában azonban feltehetően a négyszállásihoz hasonló lehetett az övek aránya. A Fedorov-Davydov által elemzett 728 sír közül 81-ben volt övcsat (11,1%), 46 sírban volt övveret (6,3%), 14 sírban volt fésű (2%), 46 sírban volt féműkör (6,3%), 41 sírban volt olló (5,6%), 110 sírban volt kés (15,1%), 9 sírban volt övre csatolható táska, tarsoly (1,2%).<sup>129</sup>



Úgy véljük, a felsorolt adatok is elégségesek ahhoz, hogy az övek sajátosan magas arányát, valamint a több övvel történő eltemetést a négyszállási jászok esetében etnikus sajátosságként vegyük számításba.

A négyszálláson feltárt övesatok közül csupán a XII–XIV. sz.-ban legelterjedtebb egyszerű típusok (vasból készült szögletes keret csattüskével, vaskarika csattüskével) ismertek a kelet-európai sztyepp kun leletanyagából.<sup>130</sup> Kétség nem fér hozzá, többek között ezt tükrözi a szokások egységes volta a temető egész használatára idején, hogy a négyszállási jászok igen erősen őrizték hagyományaikat. Öveiknek mégis alig találjuk párhuzamait Keleten. Ezt a jelenséget leginkább azzal tudjuk magyarázni, hogy az övet, mint személyhez kötött használati tárgyat, mindig eltemették a halottal. Következésképpen ezt az árut csak a kereskedelemről lehetett pótolni. Tehát éppen az övesatok, az övek is azon tárgyak körébe tartoznak, különösen az ismert temetési szokás esetében, amelyek nagyon gyorsan változnak. Mégis talán lehetséges néhány olyan megfigyelés, amely még ilyen körülmények között is említésre méltó lehet, s további szempontokat adhat a kutatás kiterjesztéséhez. A négyszállási öveknek a párhuzamait csak a legelterjedtebb, egyszerű geometrikus alapformák (karika, négyzet-, téglalap-, háromszög alakú csat, ovális keret csattüskével) találjuk meg hazai középkori temetőinkben. Kivételt képez a perkátai kun szállástemető, innen ugyanis a kerek övesatokon kívül még a négyszállási temető 70. és 100. sírjában talált bronzcsat, illetve egy középtengelyes, fekvő nyolcas alakú vascsat párhuzama is ismert.<sup>131</sup> Utóbbi vascsat párhuzamát megtaláljuk a Brassó megyei Drauseni templom körüli temetőjében is.<sup>132</sup> A hegyi ingus terület sírboltjaiból is került elő egy, a XIV–XVI. sz.-ra datálható középtengelyes vascsat.<sup>133</sup> XVIII–XIX. sz.-i néprajzi adataink vannak arról, hogy az oszétoknál, különösen a díszöveken, csattüskével ellátott, illetve csattüske nélküli középtengelyes csatokat használtak.<sup>134</sup> Ezek a párhuzamok és néprajzi jelenségek talán arra utalnak, hogy középtengelyes csatjaink kialakulási területe valahol az egykori kun birodalom legnyugatibb területein, illetve a Kubány és az Észak-Kaukázus vidékén lehetett.

Sajnos nem túl sok sikerrel kereshetjük a női övek legfontosabb tartozékainak, a tűtartóknak és a gyűszűknek a sírokban talált párhuzamait. A Fedorov-Davydov által feldolgozott 728 kun temetkezés közül egyben sem volt tűtartó és gyűszűt is mindössze egy Dnyeszter vidéki sírban (Lola II. 10.) találtak.<sup>135</sup> Bár a hazai kun szállástemetőkből ismerünk tűtartókat. Ilyenek az ágasegyházi temető XXXI. és XXXV. sírjában talált és Szabó Kálmán által ólomcsöveknek meghatározott,<sup>136</sup> valamint a perkátai kun szállástemető 1., 141. és 192. sírjában talált leletek.<sup>137</sup> Ugyanennek a temetőnek a 65. sírjából egy „*fatokba bújtatott ár került napvilágra, egy gyűszű társaságában*”.<sup>138</sup> A négyszállási I. sz. temetőben 22 sírból került elő, összesen 28 tűtartó (1., 64., 76., 78., 117., 157., 160., 179., 185., 197., 215., 251., 286., 334., 340., 346., 362., 379., 397., 421. és 440. sír). A sírokban általában egy tűtartó volt, azonban a 78. sírban 2, a 117. sírban 3, míg a 179. sírban 4 db is akadt belőlük. A tűtartók közül 3 db bronzból készült, a többi csontból, utóbbiak közül 3 db-on karcolt díszítés volt. A tűtartókban általában tű is volt (64., 70., 78., 197., 251., 286., 334., 346., 362., 379. és 440. sír). Két sírban pedig gyűszűt temettek el.

A négyszállási I. sz. temető 76. és 323. sírjában talált gyűszű párhuzamát a Verhnij Džulat-i temető 25. sírjában találjuk, ahol is a gyűszű a bal kéz csontjai mellett feküdt,<sup>139</sup> valamint a hegyi ingus vidék sírkamráiból Markovin 7 db gyűszűt is közölt.<sup>140</sup> Miután a gyűszűk a kelet-európai sztyeppen az aranyhorda városainak kultúrrétegéből ismertek, az említett két sírbéli előforduláson kívül, úgy véljük – a történeti összefüggések alapján –, hogy a Lola II.-i, a Verhnij Džulat-i és a négyszállási adatokat közvetlenül rokoníthatjuk egymással.

### Gyűrűk

A gyűrűk a kelet-európai sztyepp nomádjainak nem voltak jellemzői ékszerei. Fedorov-Davydov az általa feldolgozott temetkezésekben összesen 15 gyűrűt talált, 2 db-ot férfi-, 11 db-ot női- és 2 db-ot gyereksírban.<sup>141</sup> A Verhnij Džulat-i XII–XIII. sz.-i alán templom körüli temetőben csupán egyetlen gyűrűt találtak.<sup>142</sup> Ebből arra következtethetünk, hogy a négyszállási jász közösség a gyűrűk ékszerként való használatával vándorlása során feltehetően a történeti Havasalföld és Moldva területén ismerkedhetett meg. E vidék középkori templom körüli temetőiben már egyáltalán nem ritka a gyűrű előfordulása.<sup>143</sup> Az általunk elemzett temető 72 sírjából (az értékelhető sírok 18%-a) került elő gyűrű, nem egy sírból kettő, három, sőt négy is. A 72 sírban összesen 91 db gyűrűt tártunk fel.

A gyűrűk két fő típusra oszlanak: van köztünk 54 db pántgyűrű (karikagyűrű) és 37 db fejsgyűrű.

a) A pántgyűrűk (karikagyűrűk) leginkább a női sírok jellemző ékszerei. A legelterjedtebb típus az oldalán két körbefutó kanellúrával díszített gyűrű, amely 42 sírban fordult elő (1., 14., 48., 64., 70., 75., 78., 83., 86., 93., 115., 117., 118., 140., 160., 162., 180., 186., 202., 222., 234., 244., 248., 257., 278., 293., 296., 311., 323., 334., 339., 345., 397., 398., 400., 405., 409., 411., 425., 432., 440. és 447. sír), 40 sírban egy-egy gyűrűt találtunk, egy sírban (323. sír) 2 db-ot, és szintén egyben pedig 4 db-ot (332. sír). E gyűrűtípusnak a négyszállási jász közösség által történő használatára a XIII. sz. második felétől követhető, végig XIV. sz. folyamán is. Elenyésző számban találtunk a temetőben másféle karikagyűrűket is. Sima felületű pántgyűrű volt 5 sírban (81., 173., 238., 352. és 386. sír), ovális metszetű, sima felületű karikagyűrűt találtunk egy sírban (215. sír), két sírban pedig olyan pántgyűrűt tártunk fel, amelynek felületét két körbefutó vonallal keretezett pontsor díszíti (147. és 447. sír).

b) A fejesgyűrűk egyaránt előfordultak férfi- és női sírokban. A temetőben 31 sírban (1., 63., 70., 71., 73., 76., 86., 117., 121., 162., 180., 198., 240., 241., 249., 251., 254., 256., 270., 281., 285., 297., 338., 340., 370., 373., 392., 399., 429., 440. és 447. sír) összesen 37 fejesgyűrűt találtunk. Közöttük a következő típusok fordultak elő: 2 db köves gyűrű (251. és 392. sír), 4 db granulátumdíszes gyűrű (240., 256., 340. és 440. sír), 4 db óngyűrű, fején üvegpasztá betéttel (117., 121. és 251. sír), 2 db díszítetlen fejű gyűrű (63. és 281. sír), 2 db poncolt, bepontosított díszítésű (71. és 338. sír), 6 db fején plasztikus (kidomborodó) díszítésű gyűrű (70., 86., 281., 373., 429. és 447. sír) és 17 db, fején vésett (negatív, homorú minta) díszítésű pecsétgyűrű (1., 73., 76., 162., 180., 198., 241., 249., 254., 270., 281., 285., 297., 338., 370. és 399. sír).

A pántgyűrűk párhuzamait megtaláljuk a hazai kun szállástemetőkben. Szabó Kálmán Kecskemét környékéről,<sup>144</sup> Méri István pedig Túrkeve-Móricról<sup>145</sup> közölt hasonló gyűrűket. Bár szórványként, de kaposvári középkori temetőből is került elő belőlük.<sup>146</sup> Úgy tűnik tehát, hogy használatuk alapvetően a XIV. sz.-ban széles körben elterjedt lehetett.

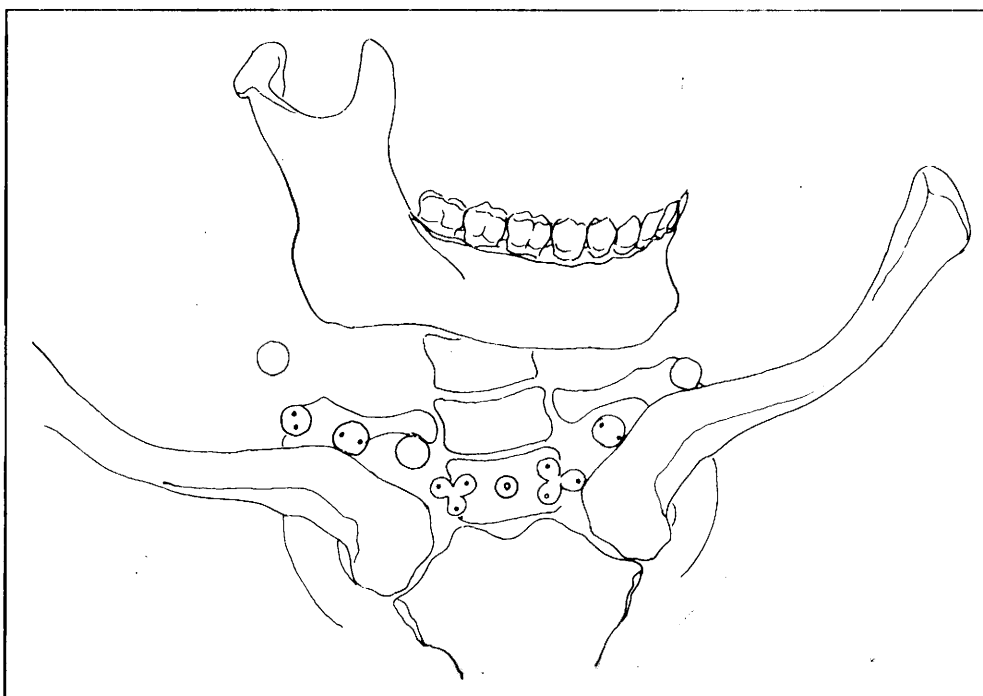
A fejesgyűrűk között feltűnően magas arányt képviselnek a kereszt különböző típusaival díszített gyűrűk (73., 76., 180., 198., 254., 281., 338., 372. és 429. sír). Közülük 5 db görög keresztet ábrázol, 1 db stílizált, de szimmetrikus szárú, tehát szintén görög keresztet, 1 db apostoli kettőskeresztet és 2 db ún. kereszt szárú keresztet. E gyűrűk párhuzamait is a Kecskemét környéki<sup>147</sup> és a perkátai<sup>148</sup> kun szállástemetőkben találjuk meg. Ezek a gyűrűk, legalábbis a kunok esetében, egy frissen megkeresztelkedett népességre utalnak. De ugyancsak a keresztény mivoltot szimbolizálják az M és I monogramos gyűrűk is (1., 241., 270., 297. és 370. sír), közülük az egyik a monogram mellé még egy görög keresztet is véstek (370. sír).

### Egyéb jelenségek

A feldolgozás során még több olyan megfigyelést is tettünk, amely jellemző a négyszállási I. sz. temetőben nyugvó jáász közösségre. A korábban leírt jelenségeknél és tárgyelemzéseknél is és az alábbiakban megemlíthető szokások és régészeti jelenségek értékelése során is nagyon nagy teherként érezzük a megfelelő párhuzamanyag hiányát és azt a követelményt, hogy a viszonylagos teljesség eléréséhez szükséges volna a korszakra vonatkozó romániai és ukrán irodalom teljes áttekintése. E munkának azonban még előtte vagyunk. A négyszállási leletanyagot önmagában is tartjuk olyan jelentőségűnek – természetesen ez semmiképpen sem menti hiányosságainkat –, közlését még ily módon is vállaljuk, s ezt állítjuk az első helyre. Meggyőződésünk, hogy a nem túli távoli jövőben, tervezett újabb tanulmányaink elkészítése során pótolhatjuk ma még kétségkívül meglévő hiányosságainkat.

A négyszállási jáász közösség viseletében még néhány olyan sajátosságot is megfigyelhetünk, amelynek észlelésére, rögzítésére, s így leírására sem volt az eddig feltárt hazai középkori temetőink feldolgozása során lehetőség.

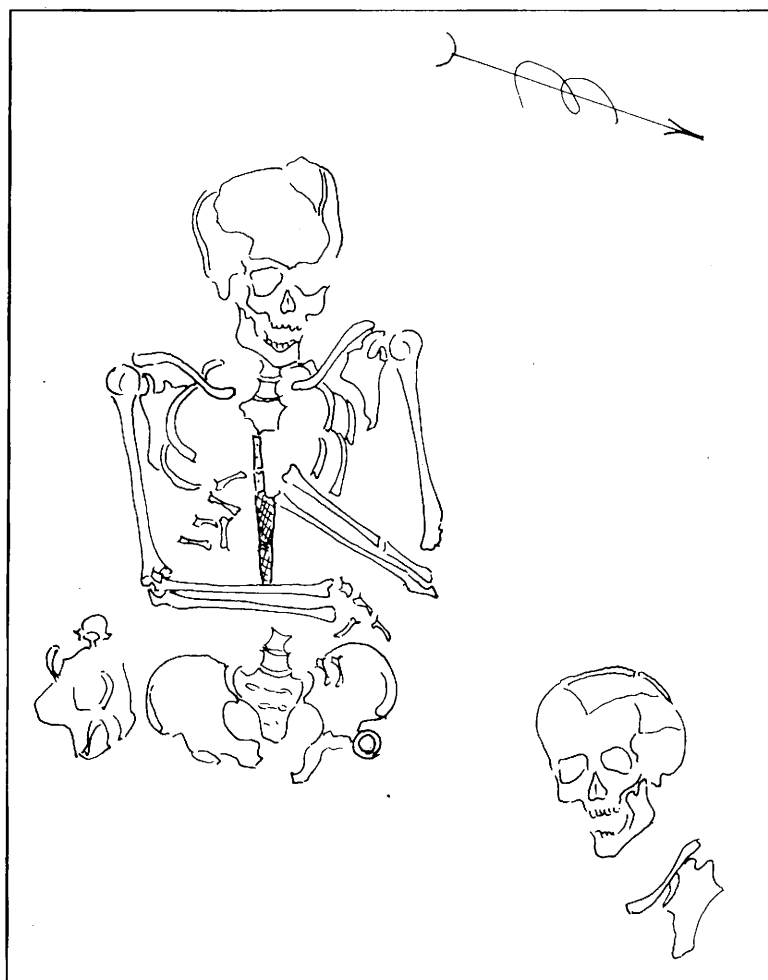
a) A temető feltárása közben többször is megfigyeltük, hogy az állkapocs és a kulcsontok körül, szélükön két ponton átlukasztott, általában félgömb alakú veretek találhatók (pl. 80., 160., 162., 180., 230., 237., 249., 251., 277., 285., 392., 400., 411., 440. és 447. sír), amelyeket a ruhára, feltehetően az ingnyakra varrtak rá. (54. kép)



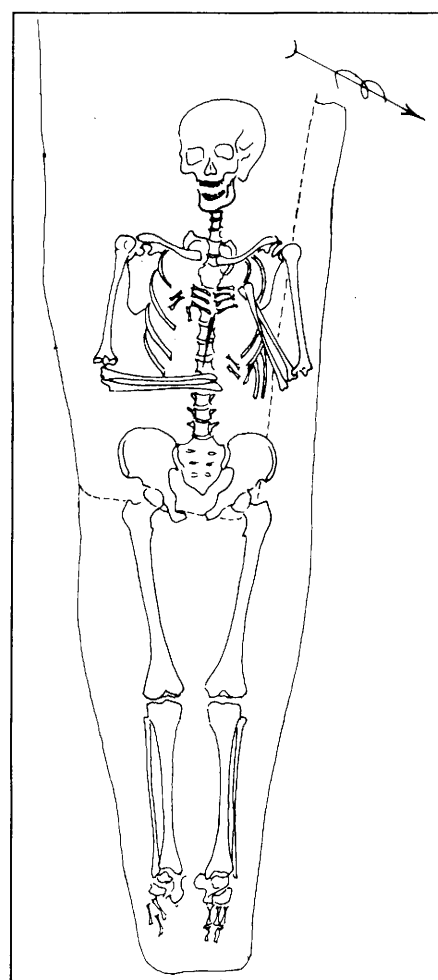
54. kép. Az ingnyak  
fémdíszei, Négyszállás I.  
160. sír  
Abb. 54. Metallzierden  
eines Hemdkragens,  
Négyszállás I. Grab 160

b) A sírokban a gombokat egyrészt olyan helyzetben (az állkapocsnál a gerincoszlopon, illetve közvetlenül mellette) és olyan mennyiségben (egy-két gomb) találtuk, ahogyan azt Szabó Kálmán a kun szállástemető anyagában megfigyelte és leírta,<sup>149</sup> másrészt ebben a temetőben többször előfordult, hogy a gombok – legalább három, de inkább négy – a bal kulcsesont és az állkapocs között nagyjából vízszintes sorban feküdtek egymás mellett (pl. 26–27., 81., 117., 173., 174., 196., 198., 236., 238., 251., 277., 285., 293., 323. és 400. sír), ami arra utal, hogy az ingnyak hasítéka oldalt, a bal vállnál lehetett, míg a korábban felsorolt esetekben a hasíték előtt, a gerincoszlopnál volt.

c) A temetőben előfordult, hogy egyes tárgyak, amelyeket eredetileg az övre függesztve viseltek, a sírokban nem voltak funkciójuknak megfelelő helyzetben. Így pl. a 140. és a 158. sírban (utóbbi sajnos meghatározhatatlan éremmel datált) a vaskés a gerincoszlopon feküdt, nyelével az állkapocs, hegyével a medence felé. Mindkét sírban a jobb kar könyökben derékszögben volt behajlítva és az alsó törzscsigolyákon keresztül át volt fektetve, a kés hegye a jobb alkarnál volt. A bal kart könyökben hegyesszögben hajlították be, és a kulcsesont, illetve a szegycsont irányába fölhajlították. A kézcsontok mind a két esetben takarták a kés nyelét. Ennek a szokásnak eddig párhuzama nem ismert. Ismert viszont egy hasonló szokásnak. A 157. és 256. sírban, mindkettő női sír, a mellkason egy csomóban több apró, funkcionálisan nem oda illő tárgy feküdt. A jelenség magyarázatát Hatházi Gábor a perkátai kun szállástemető kutatása során találta meg. Ott ugyanis a gyöngyökkel hímzett tarsolyok egy részét a medencénél, míg más részüket a mellkason találta meg (66., 140., 141. sír).<sup>150</sup> A Négyszállásról idézett példák esetében a gyöngyökkel nem hímzett tarsoly elenyészett, míg tartalma megmaradt, nem kevés fejtörést okozva a régészeknek. (55. és 56. kép)



55. kép. Kés a gerincoszlopon, Négyszállás I. 140. sír  
Abb. 55. Messer auf dem Rückgrat, Négyszállás I. Grab 140



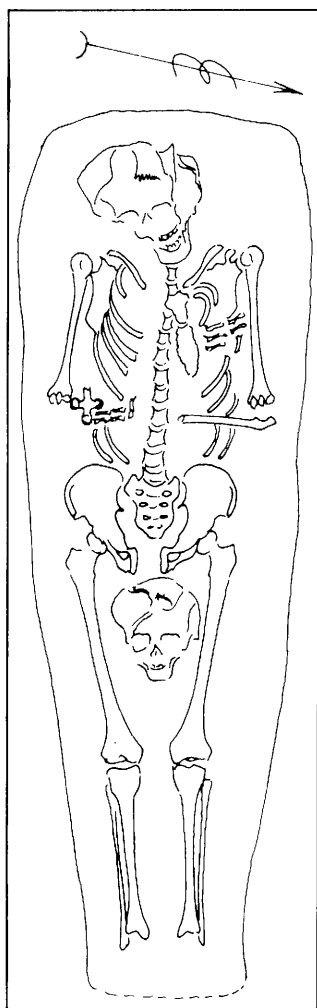
56. kép. Kés a gerincoszlopon, Négyszállás I. 158. sír  
Abb. 56. Messer auf dem Rückgrat, Négyszállás I. Grab 158

d) A négyszállási jászokra vonatkozóan szeretnénk még egy régészeti jelenség (leletcsoport) lehetséges értelmezéséhez hozzájárulni. Több sírban (pl. 65., 70., 196., 293., 334., 397. és 440. sír) mindig a medencénél kis vaskarikákból összefűzött láncszövet, láncsodrony összerozsdásodott, összetört maradványait találtuk, az egyéb leletek alapján rendszeresen női sírokban. A felsorolt példák közül a 293. sír kivételével a medencén övcsat is volt, sőt a 70. és 334. sírban tűtartó

is volt az övön. A láncsodronynak a sírban talált helyzete alapján kétség nem férhet hozzá, hogy ezek a tárgyak az öv részei voltak. Szíjvéghez hasonló szerepük is feltehető, de az is elképzelhető, hogy az öv díszítő tartozékai voltak. Talán éppen e díszítésmód kései reminiscenciáinak foghatók fel az Észak-Kaukázus női öveit díszítő láncocskák.<sup>151</sup>

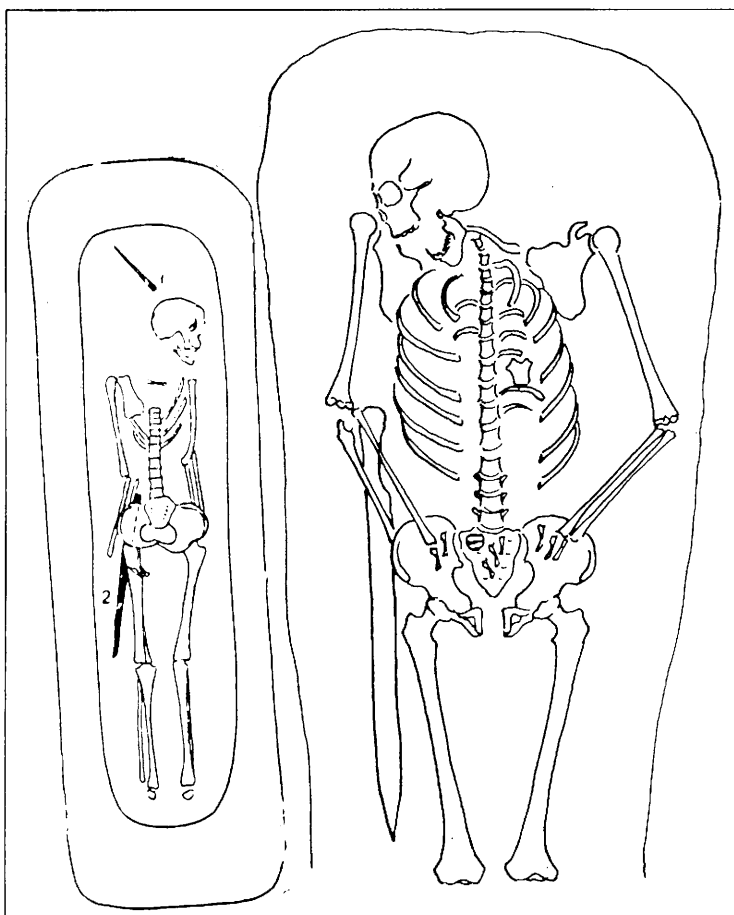
e) Amint már a történeti adatokkal és a gyűrűkkel kapcsolatban is szó volt róla, a négyszállási jász közösség keresztény mivoltára több jel is mutat. Ezt támasztja alá pl. még két sírból előkerült bizánci, ill. kievi műhelyben készült kereszt is (161. és 236. sír), a kis korong alakú ruhadíszeken ábrázolt kereszt (176. és 222. sír), a nyakba függeszhető, vasból készült kereszt (87. és 454. sír) stb. (57. kép)

f) A négyszállási temető több sírja azt is bizonyította számunkra, hogy a beköltöző jászok között még jelentős szerepe volt a halál utáni, a túlvilági életben való hitnek. Erre azok a tárgyak utalnak, amelyek nem a viselet tartozékaként, hanem harci, ill. munkeszközként, valamint gyermekjátékként kerültek a sírokba. Ilyenek pl. az általában keresztvas nélküli markolatú, egyélű, vagy kétélű rövid kardok (241., 330. sír). Itt szeretnénk megjegyezni, hogy a kardok a sírokban a jobb felkarcsont mellett feküdtek, ami arra utal, hogy ezeket a Zichy expedíció múlt századi leírásával egyezően a vállon átvett szíjon hordták.<sup>152</sup> (58. kép) A női sírokban található tűtartók (gyűszűk) is arra utalnak, hogy az eltemetettek hitük szerint a túlvilágon is folytatták evilági tevékenységüket. A sírba gyerekjátékként a juh (bárány) astragalos csontjai kerültek (77., 420., 439. sír). A hasonló csontokkal való játék keleti eredete az irodalomban közismert.



57. kép. A bizánci kereszt helyzete, Négyszállás I. 161. sír

Abb. 57. Lage des byzantinischen Kreuzes, Négyszállás I. Grab 161



58. kép. Kabard sír Kora-Ursonból (balra). Az egyélű, keresztvas nélküli kinszal a váz jobb oldalánál. Négyszállás I. 330. sír (jobbra). Az egyélű, keresztvas nélküli rövid kard szintén a váz jobb oldalánál található. Abb. 58. Kabardiner-Grab aus Kora-Urson (links). Der einschneidige Kinschal ohne Parierstange and der rechten Seite des Skeletts. Négyszállás I. Grab 330 (rechts). Das einschneidige, kurze Schwert ohne Parierstange liegt ebenfalls an der rechten Seite des Skeletts

g) A temető az egykori hitvilágra utaló két igen fontos tárgyat őrzött meg. Az alán kultúra jellegzetes emlékeiként ismertek a rituális tánc kéz- és lábtartásával ábrázolt férfi alakok. Ezeknek a bronzból készült amuletteknek a X–XII. sz.-i változatai a férfit kör alakú keretben (napkorong) ábrázolják. A temető 309. és 340. sírjai hasonló tárgyakat tartalmaztak. A teljesen stilizált antropomorf figurákat kör alakú keret fogja körbe, s mozdulatuk az Alániából ismert póz időben legkésőbbi, XIII–XIV. sz.-i variánsa.

## TANULSÁGOK

A négyszállási I. sz. temető feldolgozása során több, a kutatás számára is hasznosítható tanulságot rögzíthetünk.

a) A temetőt a XIII. sz. második felében már megnyitották és kb. a XV. sz. közepéig folyamatosan használták. A korai megnyitást bizonyítják a III. Béla éremmel eltemetett sírok, valamint a XIII. sz.-i gyűrűk előfordulása a temetőben. Pl. a lilomos díszítésű gyűrű alapján a XIII. sz. második felére datálható 180. sírt már egy korábban eltemetett sírjába ásták bele. A temető további használatát többek között pénzek is bizonyítják: I. Lajos (41. sír), Mária királynő (71., 115., 240., 248., 296., 312., 321. és 334. sír), Luxemburgi Zsigmond (241. és 398. sír). Tehát a négyszállási temető egyértelműen azt bizonyítja, hogy a jászok a mai Jászság területén ugyanabban az időben jelentek meg, amikor a kunok is a királyi Magyarország területén. Arra vonatkozóan, hogy a jász betelepítés egyszerre és egy időben történt-e, vagy oly módon, ahogyan Györffy György legutóbb elképzelte (a románok Erdélybe történő beszivárgásához hasonlóan, ami szintúgy nem csapódott le az írásos történeti forrásokban) a többi jász közösségre irányuló kiterjedt régészeti kutatások híján sajnos még sokáig nem lehet egyértelműen válaszolni.

b) A feltárt régészeti leletanyag többé-kevésbé egységes és nagyszámú archaizmust is mutat. Pl. bizonyos ékszertípusok (hólyagos korong, karikagyűrű, kauri kagyló) használatára a XIII. sz. második felétől kezdve végig a XIV. sz. folyamán is törekednek. A nomád készségeknek az övön való megjelenése ilyen pregnánsan utoljára az avaroknál volt tapasztalható. Mindez arra utal, hogy a négyszállási közösség erőteljesen őrizte etnikai arculatát, s a hagyománynak különösen nagy szerep jutott a viselet legalább másfél-két évszázadon át történő megőrzésében. Másképpen közelítve a kérdéshez, a kun alkotmány leginkább erre a területre korlátozta – a nyelv és az etnikai tudat közösség formáló erejéről természetesen nem elfeledkezve – a korábbi, a magyartól eltérő kulturális állapot megőrzésének lehetőségeit.

c) A négyszállási jászok már a beköltözéskor is keresztények voltak, igaz keleti keresztények, s ennek külső jeleit is mutatták. Használták mindazokat az ékszereket, amelyeket a XIII–XV. sz. folyamán elsősorban a kunok között terjesztettek, de korábbi tartózkodási helyükről is hoztak magukkal a keresztény mivoltot szimbolizáló tárgyakat, pl. kievi típusú ereklyetartó mellkeresztet. A pogány elemekkel vegyes keleti keresztény hit (templomuk nem volt, papjuk nem volt) ugyanúgy hozzájárult etnikai arculatuk fenntartásához, mint a nyelv, az etnikai tudat és a hagyományos viselet. A katolikus hitre történő áttérésük után a hagyományos jász viselet régészeti nyomai egy csapásra megszűnnek, eltűnnek.

d) A temetkezési szokások és az egyes tárgyak elemzése, a párhuzamok keresése során arra a megfontolásra jutottunk, hogy a négyszállási jászok, az ismert történelmi körülményeknek megfelelően, kultúrájukban alán hagyományokat őriznek. Ilyen pl. a temetkezés rendszere, amely lényegét tekintve (és természetesen nem formailag) az alán katakombá-, s az észak-kaukázusi kőládás sírokkal mutat rokonságot, de akár a későbbi, a földön álló sírpítményekben tapasztalt temetkezési móddal is. És mindenképpen az alán kulturális hagyományok közé kell sorolnunk azokat a tárgytípusokat is, amelyek használatával nem a középkori Magyarországon ismerkedtek meg a jászok (pl. kauri kagyló, veretekkel díszített női sapkák, kristálygyöngyök, a középtengelyes csattal ellátott övek felerősítési rendszere stb.), amelyek ugyan feltűntek a kelet-európai sztyepp besenyő, tork, kun törzsszövetségeinek régészeti hagyatékában is, de párhuzamaikat keresve a többi kutató is az alán kulturális és földrajzi környezethez jutott el. A négyszállási jász temető bizonyos leletei talán még abban is segítenek, hogy a XII–XIII. sz.-i kun környezetben élő jászok leletanyagát a jövőben a siker némi reményével határolhassuk körül.

e) A temető egyes tárgytípusainak elemzése során (pl. a ruhát díszítő korongok, gyűrűk, az öntött bronz- és rézgombok) arra a következtetésre jutottunk, hogy a négyszállási jászok a mai Jászságba történő beköltözésük előtt feltehetően hosszabb ideig, az egyházi hatáson túl is erőteljes bizánci kulturális befolyás alatt állottak. Ez arra is utalhat, hogy Magyarországra történő beköltözésük előtt már viszonylag hosszabb ideig korábbi lakóhelyükről kimozdulva élhettek, mégpedig a történelmi Havasalföld és Moldva területén. (Sokkal inkább egy ilyen tartózkodásra utalhat pl. az Apátiszállást birtokló jászok Györffy által többször is idézett „temesvári” előneve.)

A négyszállási I. sz. jász temető régészeti kutatása azt bizonyította számunkra, hogy a középkori régészet az újabb és újabb feltárások során még sok új adatot, számos hasznos adalékot hozhat felszínre és számba vehető jelentőséggel járulhat hozzá a lényegi vonásaiban már jól ismert történeti kép, történeti folyamatok gazdagabbá, árnyaltabbá tételéhez.

## JEGYZETEK

1. MÉRI I. 1948. 13–14.
2. Pl. Nagy Géza már 1893-ban kísérletet tett a kun temetkezések régészeti jellemzőinek meghatározására és zseniális megsejtéssel a kunok régészeti hagyatékához kapcsolta az erdőtelki („erdőteleki”) leletet. NAGY G. 1893. 105–117. Vö. még FODOR I. 1976.
3. Vö. SELMECZI L. 1982. 96.
4. PÁLÓCZI-HORVÁTH A. 1969<sup>a</sup>. 107.
5. PÁLÓCZI-HORVÁTH A. 1973<sup>a</sup>. 243.
6. Vö. PÁLÓCZI-HORVÁTH A. 1969<sup>a</sup>, 1969<sup>b</sup>, 1972, 1973<sup>a</sup>, 1973<sup>b</sup>, 1989.
7. PÁLÓCZI-HORVÁTH A. 1972. 177–202., 1973<sup>a</sup>. 242.
8. Ezt a módszertani alapállást részletesen kifejtette a szolnoki Damjanich Múzeum 1982-ben, Szolnok a népek országútján címmel megnyílt, állandó régészeti kiállításának forgatókönyvéről készített bírálatában.
9. HATHÁZI G. 1987–88. 106–120.
10. Vö. PÁLÓCZI-HORVÁTH A. 1969<sup>a</sup>, 1969<sup>b</sup>, 1972, 1973<sup>a</sup>, 1973<sup>b</sup>, 1974, 1975, 1989.
11. SZABÓ L. 1979. 26.; ENGEL P. 1990. 229.; GYÖRFFY GY. 1953. 249.; 1987. 60–63.; 1990. 312–315.
12. Ugyancsak köszönettel tartozom a régészettudomány jeleseinek és valamennyi kollégámnak, akik az ásás megtekintése során véleményükkel megtisztelték. Jelenlétük, bátorításuk mindig új erőt adott munkám folytatásához. Szeretnék köszönetet mondani Bökönyi Sándornak, a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete igazgatójának, Kubinyi András egyetemi tanárnak, Raczy Pál egyetemi docensnek, s a címek felsorolása nélkül szakmánk összes képviselőjének – Szabó Miklósnak, Kovács Tibornak, Trogmayer Ottónak, Németh Péternek, Farkas Józsefnek, Bodó Sándornak, Törőcsik Zoltánnak, Uzsoki Andrásnak, Laszlovszky Józsefnek, Gaál Attilának, Szabó Jánosnak, akik látogatásukkal munkámat megtisztelték, észrevételeikkel azt segítették. Külön is szeretnék megemlékezni azon jeleseink, kollégáink szakmai segítségéről, akik már sajnos nem lehetnek közöttünk, s akik többször is megtisztelték jelenlétükkel az ásást: Mócsy András tanszékvezető egyetemi tanárról, Korek Józsefről, Bándy Gáborról, Szabó János Győzről és Ikvai Nándorról. Külön is szeretném kiemelni Tóth Lászlónak, a Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága igazgatójának és Tóth Jánosnak, a jászberényi Jász Múzeum igazgatójának a munkafeltételek megteremtéséhez nyújtott segítségét. A feltárás gyakorlati végrehajtásában jelentős segítséget nyújtott számomra Szűcs Árpád, akinek a gyönyörű rajzokat is köszönöm, Madaras László, Szabó Géza, Kiss Ágnes, Havassy Péter, Tóth József, Csányi Marietta és Kozma Károly. Köszönet illeti őket érte. Itt szeretném köszönetemet kifejezni Gedai Istvánnak is, a sírokban talált érmek meghatározásáért.
13. ZUPKÓ Á. 1886. 212.
14. A Pestynek küldött kézirat alapján közli PRÜCKLER J. 1937. 56. A Pesty-féle helynévtárnak a Jászszágra és Kunságra vonatkozó teljes anyagát közzétette BOGNÁR A. 1978. A szóban forgó adat 68–69. és a 71–72. oldalakon található.
15. BENDEFY L. 1976. I. 153–154., II. 24.
16. PRÜCKLER J. 1937. 55–56.
17. PRÜCKLER J. 1937. 59.
18. PRÜCKLER J. 1943.
19. KOMÁROMY J. 1939. 23–28.
20. KOMÁROMY J. 1939. 23.
21. KOMÁROMY J. 1939. 24.
22. KOMÁROMY J. 1939. 26–27.
23. KOMÁROMY J. 1939. 27–28.
24. BROMLEJ, J. V. 1976. 49.
25. KÓSA L.–FILEP A. 1938. 40–43.
26. Julianus első útjáról 1237-ben készült jelentésében olvashatjuk a következőket: „Itt elérkeztek az Alániának nevezett földre, ahol keresztények és pogányok vegyesen laktak. Ahány falu, annyi a fejedelem, s egyikőjük sem tekinti magát alávetve a másiknak. Örökös harcban áll fejedelem fejedelem ellen. Szántás idején egy falu egész férfinépe együtt vonul a mezőre, és az aratást is együttesen végzik. Ezt teszik a tartomány szélétben-hosszában, és bármi dolguk is van a falun kívül, akár fahordás, akár más, mindnyájan együtt mennek felfegyverkezve. Kevesedmagukkal nem mozdulhatnak ki falujukból egész héten át semmilyen ügyben életük veszélyeztetése nélkül, kivéve az egy vasárnapot reggeltől estig.” GYÖRFFY GY. 1965. 41. Úgy véljük, nem szükséges taglalni, hogy az idézett életmód nem a közösségek közötti rendszeres érintkezést bizonyítja, hanem annak éppen az ellenkezőjét. Julianus adatát az irodalomban hitelesnek fogadják el. Lásd pl. KALOEV, B. A. 1971. 27.
27. Lásd a 13. sz. jegyzetet. Zupkó történeti ténynek fogadja el a szájhagyományt, ti. hogy az elpusztult Négyszállás lakosai telepítették és nem újra telepítették Jászdózsát. Az adatok ismeretében ebben már a szerkesztő, Kandra Kabos is, kételkedett.
28. FEKETE L. 1968. 78.
29. FEKETE L. 1968. 79.
30. GYÁRFÁS I. 1883. 219, 595. Az oklevélből az sejtethető ki, hogy Dósán is királyi filiszteusok laktak. Ezzel kapcsolatban lásd még FODOR F. 1942. 139, 393.
31. FEKETE L. 1968. 78. Dósa, falu. Tartozik a nevezethez Mikola Petre, h, Bolgár János, h, fia: György, l, Kis Pál, h, Keresztös Pál, h, fia: Ferencs, l, Kötel Borbás, h, Karasztos István, h, van 125 juha, Benedik, l, Tokán Pál, h, Kovács Petre, h, Hatvani Miklós, h, Amburs „kovács”, h, fia: Mihál, l, Bokator Orbán, h, van 150 juha, Tód István, h, Karasztos Ferencs, h, Szelei Gál, h, van 125 juha, Sereg Sándor, h, Lukács, h, Bokator Sebestyén, h, Sereg Lőrincs, h, Amburs, l. (h = házasság, l = legény)
32. STANCZIK I. 1969. 165–171.
33. BÓNA I. 1972. 70–71.
34. GYÖRFFY GY. 1984. 1103–1134.
35. GYÖRFFY GY. 1987. 97.
36. GYÖRFFY GY. 1987. 97.
37. GYÁRFÁS I. 1883. 512–518.
38. GYÁRFÁS I. 1883. 520–524.
39. GYÁRFÁS I. 1883. 219, 595.
40. GYÁRFÁS I. 1883. 235, 606–607.
41. GYÁRFÁS I. 1883. 253, 553–556, 621–622

42. GYÁRFÁS I. 1883. 272, 638–639.
43. GYÁRFÁS I. 1883. 272, 639.
44. GYÁRFÁS I. 1883. 291, 665.
45. GYÁRFÁS I. 1883. 295–296, 672–673.
46. GYÁRFÁS I. 1883. 300–301, 679–680.
47. GYÁRFÁS I. 1883. 323, 703–705.
48. PINTÉR J. é. n. 44.
49. GYÁRFÁS I. 1883. 323, 702–703.
50. FEKETE L. 1968. 78. Négyszállás összeírt lakosai közül a névadás szempontjából külön figyelmet érdemelnek: Boton Tamás, Button Pál, Máti, Petri, Kamhán Mihál és György.
51. FODOR F. 1942. 140, 158, 161.
52. A szerzőt eddigi kutatásai során a vázolt alapelv vezérelte. Ez tulajdonképpen azonos azzal az Éri István által követett módszerrel, amely a kun vezetőréteg régészeti hagyatékának meghatározását eredményezte (Vö. ÉRI I. 1956. 137–151.)
53. Az egykori négyszállási telken ma már egyetlen tanya sem áll.
54. Prückler is megemlítette (PRÜCKLER J. 1937. 55–56.) és az egykori tanyatulajdonos Szikszai még életben levő fia megerősítette, hogy a lelőhelyen annak idején nagyon sok követ bányásztak.
55. A méretdatokban a falak szélessége is benne foglaltatik.
56. GYÖRFFY I. 1925. 12–14. GYÖRFFY GY. 1953. 263.
57. SZÁNTÓ K. 1974. 15–17.
58. SOÓS I. 1958. 359–360.
59. SZÁNTÓ K. 1974. 15.
60. A megadott méretek a templom hozzávetőleges belső méretei.
61. SZÁNTÓ K. 1974. 18.
62. SZÁNTÓ K. 1974. 12.
63. DERCSÉNYI D. é. n. 88–91.
64. Vö. FODOR I. 1984. 161–174. 1990 nyarán egy támpillérrel tagolt, a nyolcszög öt oldalával záródó szentélyű templom, amelynek északi falához feltehetően sekrestye, s alatta ossarium csatlakozott, feltárását kezdte meg a szerző.
65. SOÓS I. 1985. 355.
66. KOMÁROMY J. 1939. 43, 51, 59. Komáromy a templomot Anjou-korinak tartja. Vö. még SOÓS I. 1985. 356.
67. GENTHON I. 1961. 142.
68. SOÓS I. 1985. 366.
69. FEKETE L. 1968. 73, 76–78.
70. Vö. PÁLÓCZI-HORVÁTH A. 1973<sup>a</sup>. 245.
71. Bár a kérdés Fodor Ferenc idézett művének megjelenése óta a történeti adatok összevetése alapján, még ha feltételezés szintjén is, de megoldottnak tekinthető, mégis időről időre napvilágot látnak olyan nézetek, melyek szerint a jászok a kunoktól függetlenül és korábban telepedtek le Magyarországon. „*Már a kunok előtt II. András idején megkezdték bevándorlásukat a jászok (alán töredék), további csoportjaik a kunokkal együtt jöhettek, azokkal együtt olvadtak később a magyarságba.*” Magyarország története I–II. Bp. 1964. 80.
72. PRÜCKLER J. 1937. 56–57.
73. PRÜCKLER J. 1943. 126–128.
74. KOMÁROMY J. 1939. 26.
75. TMENOV, V. H. 1969. 137–157.
76. KOMÁROMY J. 1939. 25.
77. Vö. BÁLINT A. 1956. 55–84.
78. KOMÁROMY J. 1939. 25.
79. SZABÓ J. GY.: 1980. 74–106., 1984. 83–97.
80. KUZNECOV, V. A. 1962., 1977. 9–25., 1984. 197–214.
81. A történeti forrásokban az alánokra vonatkozóan a XIII. században jelenik meg a jász elnevezés.
82. Julianus barát és Napkelet fölfedezése. 1986. 65–66.
83. Julianus barát és Napkelet fölfedezése. 1986. 187.
84. Julianus barát és Napkelet fölfedezése. 1986. 236.
85. Julianus barát és Napkelet fölfedezése. 1986. 228.
86. KOMÁROMY J. 1939. 25.
87. KALOEV, B. A. 1971. 173., 1973. 105.
88. Vö. LOVAG ZS. 1980. 221–238.
89. FEDOROV-DAVYDOV, G. A. 1966. 38–39.
90. FEDOROV-DAVYDOV, G. A. 1966. 38–39.
91. MILORADOVIČ, O. V. 1963. 92, 96, 98–100.
92. Stepi Evrazii v epohu srednevekov'á. 1981. 246.
93. Stepi Evrazii v epohu srednevekov'á. 1981. 277.
94. Stepi Evrazii v epohu srednevekov'á. 1981. 273.
95. LIPPERT, A. 1978. 167–174.
96. FEDOROV-DAVYDOV, G. A. 1966. 117.
97. BÁLINT A. 1956. 55–84.
98. HATHÁZI G. 1991. 660–661.
99. BÁLINT A. 1936. 3–20.
100. BÁLINT A. 1938. 6.
101. BÁRDOS E. 1978. 196.
102. Vö. FEDOROV-DAVYDOV, G. A. 1966. 71.

103. FEDOROV-DAVYDOV, G. A. 1966. 72.
104. FEDOROV-DAVYDOV, G. A. 1966. 74–75.
105. DEOPIK, V. B. 1963. 143–144.; MARKOVIN, V. I. 1981. 101, 104.
106. Lásd ZELENNIN, D. K. 1936., 1952.
107. DIENES I. 1972. 52–53.
108. Vö. SZABÓ K. 1938.
109. HATHÁZI G. 1991. 661.
110. Stapi Evrazii v epohu srednevekov'á. 1981. 261.
111. PLETNEVA, S. A. 1973. 41, 76.
112. MILORADOVIČ, D. V. 1963. 92, 94.
113. KAMINSKIJ, V. M. 1984. 11.
114. LOŽKIN, M. V. 1984. 29–47.
115. MARKOVIN, V. I. 1981. 104.
116. MARKOVIN, V. I. 1969. 78–79.
117. KOVÁCS É. 1973. 72.
118. HATHÁZI G. 1987–88. 119.
119. HATHÁZI G. 1987–88. 119.
120. CHITESCU, L.–CONOVICI, N.–LUNGU, R.–PĂUNESCU, A.–RĂDULESCU, V. 1979. 223.
121. STUDENECKAĀ, E. N. 1989. 63.
122. SELMECZI L. 1981. 173, 175.
123. SZABÓ K. 1938. 41–42, 48
124. BÁLINT A. 1956. 55–84.
125. HATHÁZI G. 1991. 659–661, 670.
126. BÁRDOS E. 1978. 197, 210, 221.
127. BÁLINT A. 1938. 12–21.
128. GEREVICH A. 1943. 105–166.
129. FEDOROV-DAVYDOV, G. A. 1966. 117.
130. FEDOROV-DAVYDOV, G. A. 1966. 45.
131. HATHÁZI G. 1991. 670.
132. DUMITRACHE, M. 1979. 175.
133. MARKOVIN, V. I. 1981. 101.
134. Vö. KALOEV, B. A. 1973. 107–108, 123–124.; STUDENECKAĀ, E. N. 1989. 95.
135. FEDOROV-DAVYDOV, G. A. 1966. 85.
136. SZABÓ K. 1938. 41–42.
137. HATHÁZI G. 1991. 660, 671.
138. HATHÁZI G. 1991. 660, 671.
139. MILORADOVIČ, O. V. 1963. 92, 94.
140. MARKOVIN, V. I. 1981. 101.
141. FEDOROV-DAVYDOV, G. A. 1966. 117.
142. MILORADOVIČ, O. V. 1963. 99.
143. Vö. CHITESCU, L.–CONOVICI, N.–LUNGU, R.–PĂUNESCU, A.–RĂDULESCU, V. 1979. 229–233.; DUMITRACHE, M. 1979. 175.
144. SZABÓ K. 1938. 54–55.
145. MÉRI I. 1954. XXXIX. t.
146. BÁRDOS E. 1978. 220.
147. SZABÓ K. 1938. 54–55.
148. HATHÁZI G. 1991. 670.
149. SZABÓ K. 1938. 46.
150. HATHÁZI G. 1991. 661.
151. Vö. STUDENECKAĀ, E. N. 1989. 173–183.
152. Zichy Jenő gróf kaukázusi és közép-ázsiai utazásai I. 126.



## IRODALOM- ÉS RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

BÁLINT A.

- 1936 A Makó-mezőkopáncsi középkori temető sírleletei. Makó.  
 1938 A kaszaperi középkori templom és temető. Makó.  
 1956 A Kiskunfélegyháza-templomhalmi temető. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Szeged.

BÁRDOS E.

- 1978 Középkori templom és temető Kaposvár határában. Somogyi Múzeumok Közleményei. Kaposvár.

BENDEFY L.

- 1976 Mikoviny Sámuel megyei térképei, különös tekintettel az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának Mikoviny-térképeire. Budapest.

BOGNÁR A.

- 1978 Pesty Frigyes kéziratosa helységnévtárából, I. Jászkunság. Kecskemét–Szolnok.

BÓNA I.

- 1972 Jászdózsza-Kápolnahalom. RégFüz. Ser. I. 25.

BROMLEJ, J. V.

- 1976 Etnosz és néprajz. Budapest.

CHITESCU, L.–CONOVICI, N.–LUNGU, R.–PĂUNESCU, A.–RĂDULESCU, V.

- 1979 Cercetări arheologice la Puila Petrii (Orașul de Floci), jud. Ialomița. Cercetări Arheologice. București.

DEOPIK, V. B.

- 1963 Klassifikaciâ i hronologiâ alanskih ukrašenij VI–IX vv. Materialy i issledovaniâ arheologii SSSR No 114. Moszkva.

DERCSÉNYI D.

- é. n. Nagy Lajos kora. Budapest.

DIENES I.

- 1972 A honfoglaló magyarok. Budapest.

DUMITRACHE, M.

- 1972 Cetatea sătească din Drăuseni, jud. Brașov, ansamblu de arhitectură medievală. Cercetări arheologice 1973–1977. Cercetări Arheologice. București.

ENGEL P.

- 1990 Beilleszkedés Európába a kezdetektől 1440-ig. Magyarok Európában I. Budapest.

ÉRI I.

- 1956 Adatok a kigyópusztai csat értékeléséhez. Folia Archeologica.

FEDOROV-DAVYDOV, G. A.

- 1966 Kočevniki Vostočnoj Evropy pod vlast'û zoloto-ordynskih hanov. Moszkva.

FODOR F.

- 1942 A Jászság életrajza. Budapest.

FODOR I.

- 1976 Az osztrogozsszki lelet. Cumania. Kecskemét.  
 1984 Emberalakos gótikus bronz gyertyatartó Jászágoról. Folia Archacologica.

GENTHON I.

1961 Magyarország művészeti emlékei II. Duna–Tisza köze, Tiszántúl, Felsővidék, Budapest.

GEREVICH L.

1943 A csuti középkori sírmező. Budapest Régiségei.

GYÁRFÁS I.

1883 A jász-kunok története. Harmadik kötet, 1301–1542-ig. Szolnok.

1885 A jász-kunok története. Negyedik kötet, 1542–1686-ig. Budapest.

GYÖRFFY Gy.

1953 A kunok feudalizálódása. In: Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon a XIV. században. Szerk.: Székely György. Budapest.

1965 Napkelet felfedezése. Julianus, Plano Carpini és Rubruk útijelentése. Budapest.

1984 Gyulafehérvár kezdetei, neve és káptalanjának registruma. Századok, 1985/5. Budapest.

1987 Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza III. H–K. Budapest.

1990 A magyarság keleti elemei. Budapest.

GYÖRFFY I.

1925 A kunok megtérése. Protestáns Szemle.

HATHÁZI G.

1987–1988 14. századi ruhakorongpár Sárostról és viselettörténeti kapcsolatai. Archeológiai Értesítő.

1991 A perkátai kun szállásteremtő. (Előzetes beszámoló az 1986–88. évi feltárásokról. (A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1984/85–2. Szeged.

Julianus barát és Napkelet felfedezése. Válogatta, a bevezető tanulmányt írta Györffy György. Fordította Györffy György, Gy. Ruitz Izabella. Budapest, 1986.

KALOEV, B. A.

1971 Osetiny. Moszkva.

1973 Material'naâ kul'tura i prikladnoe iskusztvo osetin. Moszkva.

KAMINSKIJ, V. N.

1984 Rannesrednevekovye alanskie katakomby na Srednej Kubani. In: Voprosy arheologii i etnografii Severnoj Osetii. Ordzsonikidze.

KOMÁROMY J.

1937 A Jászberény-négyszállási középkori temető. A Jászberényi Jászmúzeum Évkönyve 1937. Jászberény.

1939 Adatok Jászberény múltjából. Jászberény.

KÓSA L.–FILEP A.

1983 A magyar nép táji-történeti tagolódása. Negyedik, változatlan kiadás. Budapest.

KOVÁCS É.

1973 Két XIII. sz.-i ékszerfajta Magyarországon. Ars Hungarica I. Budapest.

KUZNECOV, V. A.

1962 Alanskie plemena Severnogo Kavkaza. MIA 106. Moszkva.

1984 Očerki istorii alan. Ordzsonikidze.

LIPPERT, A.

1978 Drei mittelalterliche Bestattungen vom Kordlar-Tepe. A. Die Gräber. Archeologische Mitteilungen aus Iran. Berlin.

LOVAG ZS.

1980 Árpád-kori pecsétgyűrűk I. Folia Arcaeologica.

LOŽKIN, M. N.

1984 Alany na Urupe. In: Voprosy arheologii i etnografii Severnoj Osetii. Ordzsonikidze.

Magyarország története I–II. Szerk.: Molnár E.–Pamlényi E.–Székely Gy. Budapest, 1964.

MARKOVIN, V. I.

1969 Nekotorye itogi arheologičeskih razvedok v Severnoj Osetii. MADISO T. II. Ordzsonikidze.

1981 Nekotorye itogi issledovaniâ sklepov Gornoj Ingusetii (po metarialam raskopok 1966 goda) In: Pamâtniki epohi rannego železa i srednevekov'â Čečeno-Ingusetii. Groznyj.

MÉRI I.

1948 A magyar nép régészeti emlékeinek kutatása. Budapest.

1954 Beszámoló a Tiszalök-rázompusztai és a Túrkeve-mórici ásatások eredményeiről II. Archaeológiai Értesítő.

MILORADOVIČ, O. V.

1963 Hristianskij mogil'nik na gorodiše Verhnij Džulat. In: Srednevekovye pamâtniki Severnoj Osetii. MIA 114. Moszkva.

NAGY G.

1893 A régi kunok temetkezése. Archacológiai Értesítő.

PÁLÓCZI-HORVÁTH A.

1969<sup>a</sup> A csölyösi kun sírlelet. Folia Archaeologica.

1969<sup>b</sup> A csölyösi kun sírlelet hadtörténeti vonatkozásai. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Szeged.

1972 A felsőszentkirályi kun sírlelet. Cumania. Kecskemét.

1973<sup>a</sup> A magyarországi kunok régészeti kutatásának helyzete. Folia Archaeologica.

1973<sup>b</sup> Situation des recherches archeologiques sur les Comans en Hongrie. Acta Orientalia Hungarica.

1974 A kunok megtelepedése Magyarországon. Archaeológiai Értesítő.

1975 II. Bericht über die Ausgrabung des mittelalterlichen Dorfes Szentkirály. Folia Archaeologica.

1989 A Balota pusztai középkori sírlelet. Cumania. Kecskemét.

PINTÉR J.

é. n. Jászberény r. t. város levéltárában levő kiváltságlevelek és oklevelek gyűjteménye. Jászberény.

PLETNEVA, S. A.

1973 Drevnosti černyh klobukov. Moszkva.

1981 Stepi Evrazii v epohu srednevekov'â (szerk.). Moszkva.

PRÜCKLER J.

1937 Négyszállási gyűrű-lelet. A Jászberényi Jászmúzeum Évkönyve. Jászberény.

1943 Újabb Jászberény-négyszállási leletek. A Jászberényi Jászmúzeum Évkönyve 1938–1943. Jászberény.

SELMECZI L.

1981 A négyszállási jász temető. (Előzetes közlés az 1980. évi feltárásról.) Communicationes Archaeologicae Hungariae.

1982 A magyarországi kunok temetkezése a XIII–XVI. században. In: Előmunkálatok a Magyarország Néprajzához 10. Budapest.

SOÓS I.

1985 Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése. Budapest.

STANCZIK I.

1969 Régészeti kutatások Jászdózsán. Jászkunság.

SZABÓ J. Gy.

1980 Árpád-kori telep és temetője Sarud határában IV. Az Egri Múzeum Évkönyve. Eger.

1984 A keleti kereszténység egyik ismertetőjegye temetkezéseinkben. JPMÉ XXVIII (1983). Pécs.

- SZABÓ K.  
1938 Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei. Bibliotheca Humanitatis Historica III. Budapest.
- SZABÓ L.  
1979 A jáász etnikai csoport I. Szolnok.
- SZÁNTÓ K.  
1974 A jáászberényi ferences templom története (1472–1972). Budapest.
- STUDENECKAĀ, E. N.  
1989 Odežda narodov Severnogo Kavkaza XVIII–XX vv. Moszkva.
- TMENOV, V. H.  
1969 Archeologiceskoe issledovanie „goroda mertvyh” u sel. Dargavs v 1967 godu. MADISO T. II. Ordzsonikidze.  
1979 „Gorod mertvyh”. Ordzsonikidze.
- ZELENIN, D. K.  
1936 Kul't ongonov v Sibiri. Moszkva–Leningrád.  
1952 Le culte des idoles en Sibérie. Paris.
- Zichy Jenő gróf kaukázusi és közép-ázsiai utazásai. A magyar faj vándorlása. Írta Zichy Jenő gróf. A gyűjtemények leírása. Írták: dr. Jankó Ákos és dr. Pósta Béla. Első kötet. Budapest. 1897.
- ZUPKÓ Á.  
1886 Jáász-Dósa község történeti leírása. In: Adatok az egri egyházmegye történelméhez. Szerk.: Kandra Kabos. Eger.

## ZUSAMMENFASSUNG

Die Veröffentlichung des Friedhofes Nr. I der Jaßen von Négyszállás ist ein wesentliches Ergebnis der archäologischen Forschung der ethnischen Gruppen des ungarischen Mittelalters, der erste erfolgreiche Schritt in der Erschließung der Nachlassenschaft der mit den Kumanen im 13. Jh. in Ungarn gemeinsam angesiedelten Jaßen. Der Verfasser wählte für seine Forschungen den Fundort Négyszállás, weil die hiesige im Laufe des 16–17. Jh. zugrundegegangene Siedlung im späteren nicht wieder besiedelt wurde, also ihre Erschließung relativ einfach möglich war. Außerdem konnten an diesen Fundort die ersten – zwar erfolglosen – Versuche der archäologischen Forschung der Jaßen geknüpft werden.

Der Verfasser basierte die Ausarbeitung seiner Arbeitshypothese auf die Problematik der Ethnie, auf den Sinn des Begriffes. Den grundlegenden methodologischen Ausgangspunkt bildete die Berücksichtigung der Lehren der vorhandenen schriftlichen Quellen und durch sie die Feststellung der ethnischen Zugehörigkeit. Der Archäologe muß und kann nämlich gerade in Kenntnis dieser die Analyse der materiellen Kultur und der wahrnehmbaren Befunde durchführen, ihre verschiedenen Komponenten, historischen Schichten erschließen.

Der Überblick der historischen Daten zeigte, daß Négyszállás während der ganzen Zeitperiode seines Bestehens zu den privilegierten Siedlungen der Jaßen gehört hat. Aus dieser Tatsache folgte gemäß der erwähnten methodologischen Grundstellung, daß das im Laufe der Erschließung zum Vorschein gekommene Fundmaterial und die wahrnehmbaren Befunde, Sitten, unabhängig von ihrem Charakter und davon, ob sie sich von den sonstigen, gleichaltrigen ungarischen Funden absondern oder nicht, als die kulturelle Nachlassenschaft der Jaßen Ungarns betrachtet werden können.

Im Laufe der Ausgrabung wurde eine, im mittleren Drittel des 15. Jh. erbaute, einschiffige, gotische Dorfkirche freigelegt, mit einem Chor, das mit den fünf Seiten des Oktogons abgeschlossen ist, die auf dem Gelände eines schon früher belegten Friedhofes errichtet wurde. Der Bau der Kirche zeigt den Zeitpunkt an, als sich die Jaßen zum römisch-katholischen Glauben bekehrt haben.

Der Verfasser erörtert im weiteren das zwischen 1935–37 zum Vorschein gekommene und erschlossene Fundmaterial, sodann die von ihm zwischen 1980–83 freigelegten 454 Gräber. Im Laufe der Analyse der Bestattungssitten beschreibt er unter anderem die Orientierung und Tiefe der Gräber, die Form der Grabgrube, die Bestattungsweise und die Lage der Skelette. Er stellt fest, daß für die Gräber des Friedhofes die SW–NO Orientierung charakteristisch ist und macht aufgrund der Analyse der Lage der Skelette darauf aufmerksam, daß im Friedhof eine eigenartige Legungsweise beobachtet werden kann, die mit den sich auf die Jaßen beziehenden historischen Quellenhinweisen übereinstimmend davon zeugt, daß diese ethnische Gruppe schon bei ihrer Einwanderung nach Ungarn vom christlichen Glauben berührt war, sie gehörte jedoch zum orientalischen (byzantinischen) Christentum.

Aus dem Fundmaterial des Friedhofes wurden die Kopfbedeckungen, Kopfschmucke, Ohrgehänge, Halsschmucke, Kleidungsstückchen, Scheiben, Fingerringe, Gürtel und seine Zubehöre, sowie die sonstigen Befunde eingehend analysiert. Im Laufe der Untersuchung der Funde und der Analyse ihrer Parallelen kam der Verfasser zu den folgenden, auch für die allgemeine Geschichte brauchbaren Schlußfolgerungen:

Der Friedhof wurde schon in der zweiten Hälfte des 13.Jh. geöffnet und etwa bis zur Mitte des 15.Jh. kontinuierlich belegt. Für seinen frühen Gebrauch liefern, die mit der Münze des Béla III. bestatteten Gräber den besten Beweis. Ein mit Lilie verzierter Fingerring spricht davon, daß das auf die zweite Hälfte des 13.Jh. datierbare Grab 180 bereits in ein früheres Grab eingegraben wurde. Die weitere Belegung des Friedhofes ist mit den Münzen der folgenden Herrscher münzdatiert: Ludwig I. (Grab 41), Königin Maria (Gräber 71., 115., 24., 248., 296., 312., 321 und 334), Sigismund von Luxemburg (Gräber 241 und 398). Der Friedhof von Négyszállás beweist also eindeutig, daß die Jaßen in der heutigen Landschaft Jászág („Jazygien“) im Königreich Ungarn zur gleichen Zeit erschienen sind, wie auch die Kumanen.

Das erschlossene archäologische Fundmaterial zeigt auch mehr oder weniger einheitliche und zahlreiche Archaismen. Gewisse Schmucktypen als Modestücke (Scheibe mit Blasen, Fingerring, Kaurimuschel) erstrebte man z.B. von der zweiten Hälfte des 13.Jh. an und sogar selbst während des 14.Jh. Das Tragen von nomadischen Taschen auf dem Gürtel war in so prägnanter Weise zuletzt bei den Awaren nachweisbar. Alldies weist darauf hin, daß die Gemeinschaft von Négyszállás ihr ethnisches Gepräge kräftig bewahrt hat und dieser Nachlassenschaft ist in der Bewahrung dieser Tracht zumindest anderthalb-zwei Jahrhunderte lang eine besonders große Rolle zugefallen.

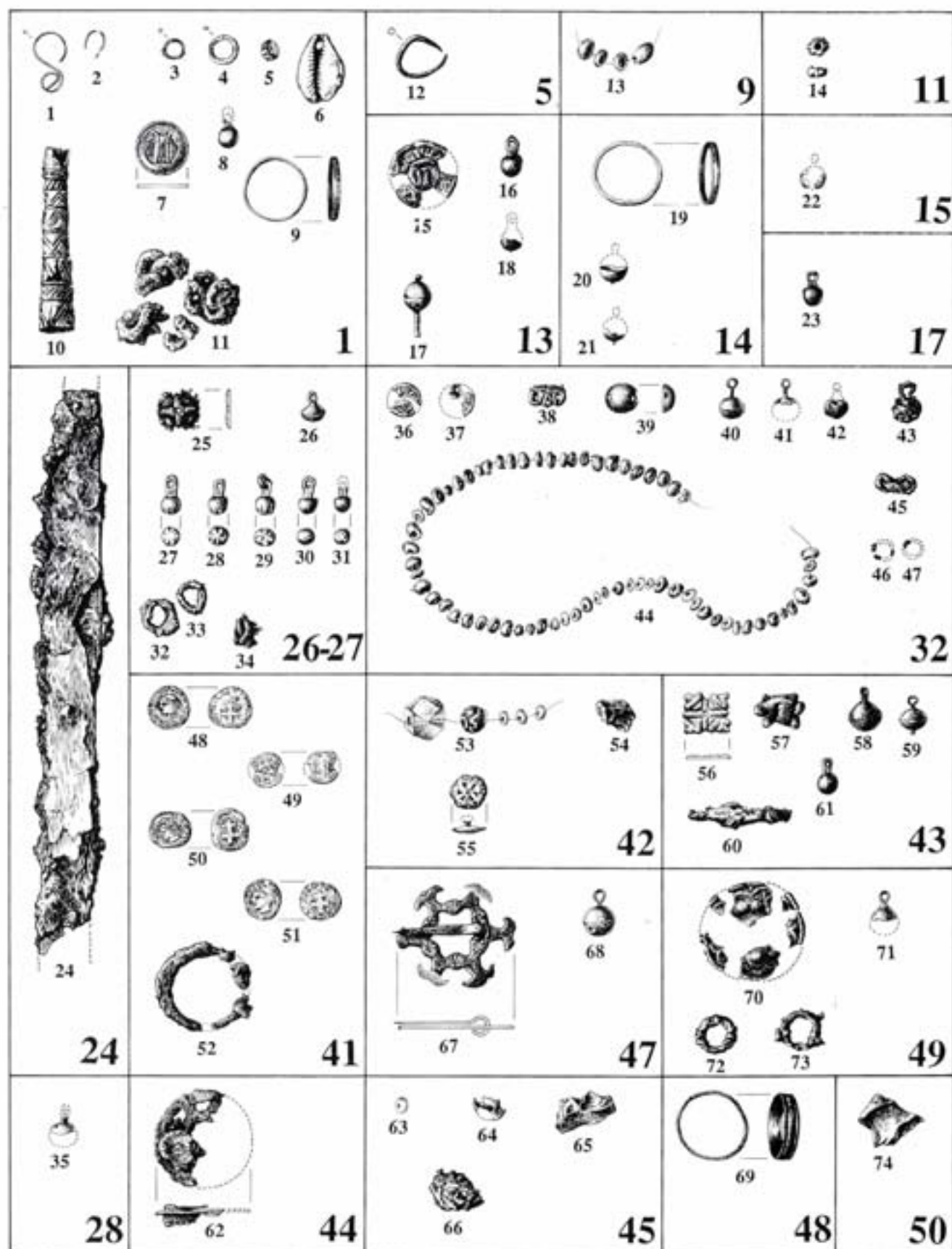
Die Jaßen von Négyszállás waren auch schon bei ihrem Einzug christlichen Glaubens, zwar orientalische Christen mit ihren äußeren Zeichen. Sie benutzten alldiejenigen Schmuckgegenstände, die im Laufe des 13–15. Jh. vor allem bei den Kumanen verbreitet wurden, doch brachten sie zugleich auch von ihren Aufenthaltsorten den christlichen Charakter symbolisierende Gegenstände mit, z.B. das Pectorale mit Reliquienbehälter von Kiewer Typ. Der mit heidnischen Elementen gemischte orientalische Christenglaube (ohne Kirche und Priester) trug ebenso, wie die Sprache, das ethnische Bewußtsein und die traditionelle Tracht zur Aufrechterhaltung ihres ethnischen Gesichtes bei. Nach ihrer Bekehrung zum katholischen Glauben hören die archäologischen Spuren der traditionellen Jaßentracht mit einem Schlage auf, sie verschwinden endgültig.

Im Laufe der Forschung nach den Bestattungssitten und der Analyse der einzelnen Gegenstände, sowie den Parallelen kam der Verfasser zur Schlußfolgerung, daß die Jaßen von Négyszállás, den bekannten historischen Umständen entsprechend, in ihrer Kultur alanische Traditionen bewahren. Solche sind z.B. das System der Bestattung, das dem Wesen (und natürlich nicht der Form) nach mit den alanischen Katakomben- und den nordkaukasischen Steinkistengräbern eine Verwandtschaft zeigt, aber auch sogar mit der späteren, in den auf dem Boden stehenden Grabbauten festgestellten Bestattungsweise. Auf jeden Fall müssen wir zu den alanischen kulturellen Traditionen auch jene Gegenstandstypen rechnen, mit deren Gebrauch sich die Jaßen nicht im mittelalterlichen Ungarn vertraut gemacht haben (z.B. Kaurimuschel, mit Beschlägen verzierte Frauenhauben, Kristallperle, das System der mit einer Mittelachsenschnalle versehenen Gürtel, usw.), die zwar auch in der archäologischen Nachlassenschaft der in der osteuropäischen Steppenlandschaft gelebten Petschenegen, Torken, kumanischen Stammesverbündeten auftauchen, jedoch sind auch die früheren Forscher auf der Suche nach ihren Parallelen zum alanischen kulturellen und geographischen Milieu gekommen.

Im Laufe der Analyse der Gegenstandstypen des Friedhofes (z. B. die Zierscheiben der Bekleidung, Fingerringe, die gegossenen Bronze- und Kupferknöpfe) ist der Verfasser zu dem Schluß gekommen, daß die Jaßen vor ihrem Beziehen der heutigen Landschaft Jászág vermutlich eine längere Zeit, selbst über die kirchliche Wirkung hinaus unter einem starken byzantinischen kulturellen Einfluß gestanden haben. Dies kann auch darauf hinweisen, daß sie vor ihrer Einwanderung nach Ungarn schon eine verhältnismäßig längere Zeit von ihrem früheren Wohnsitz entfernt gelebt haben dürften, u.zw. im Gebiet der historischen Walachei und Moldau.

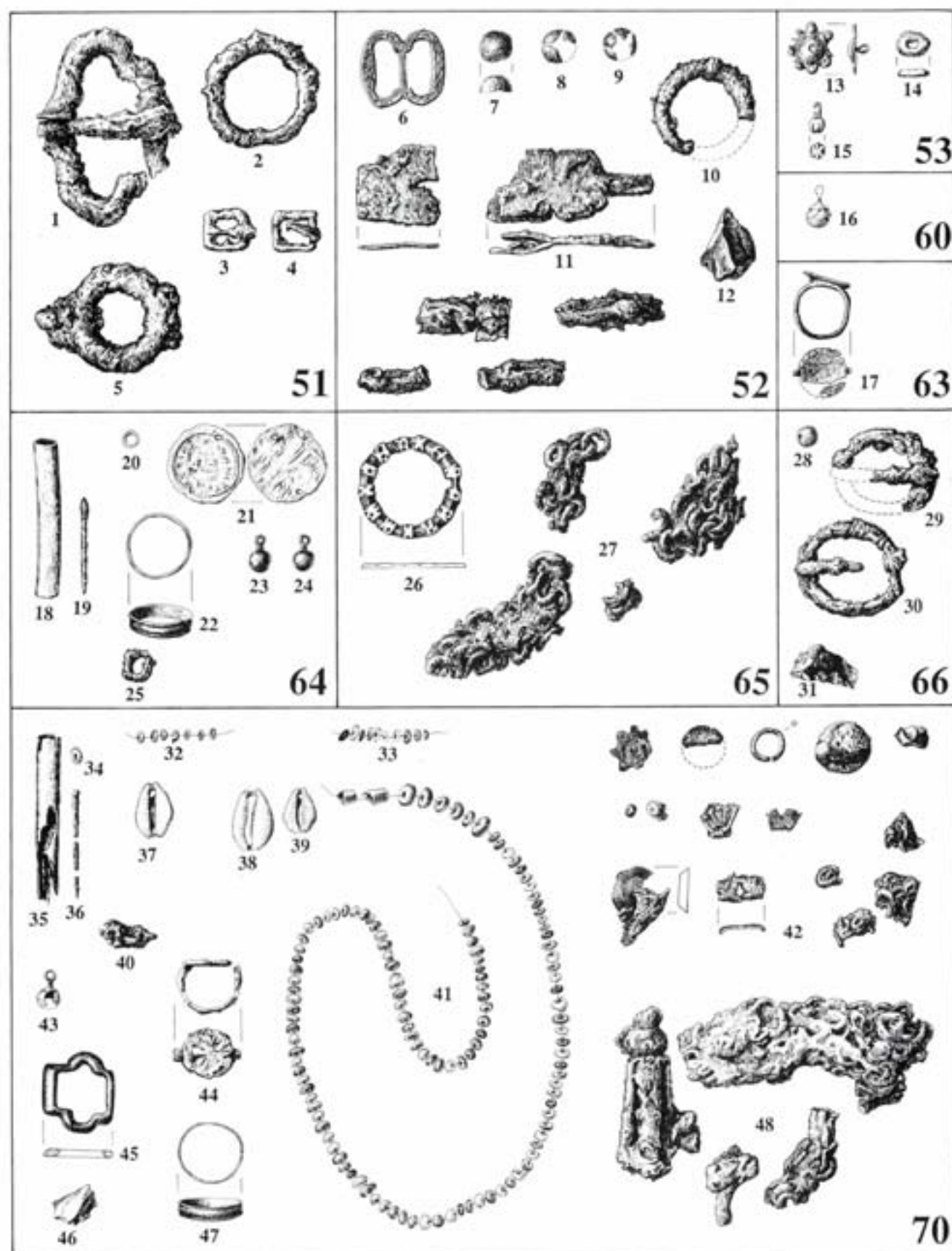
**TÁBLÁK**  
**TAFELN**

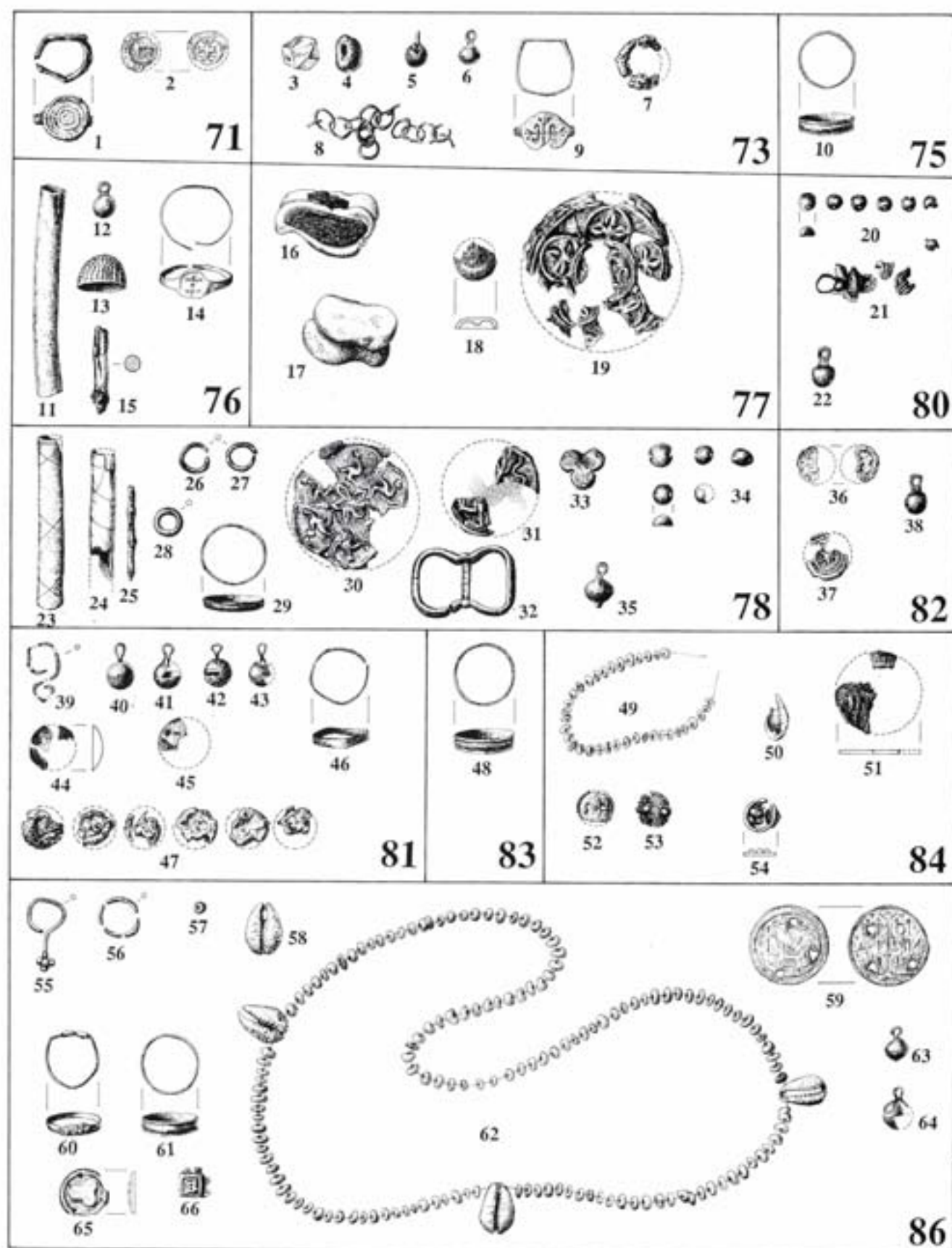


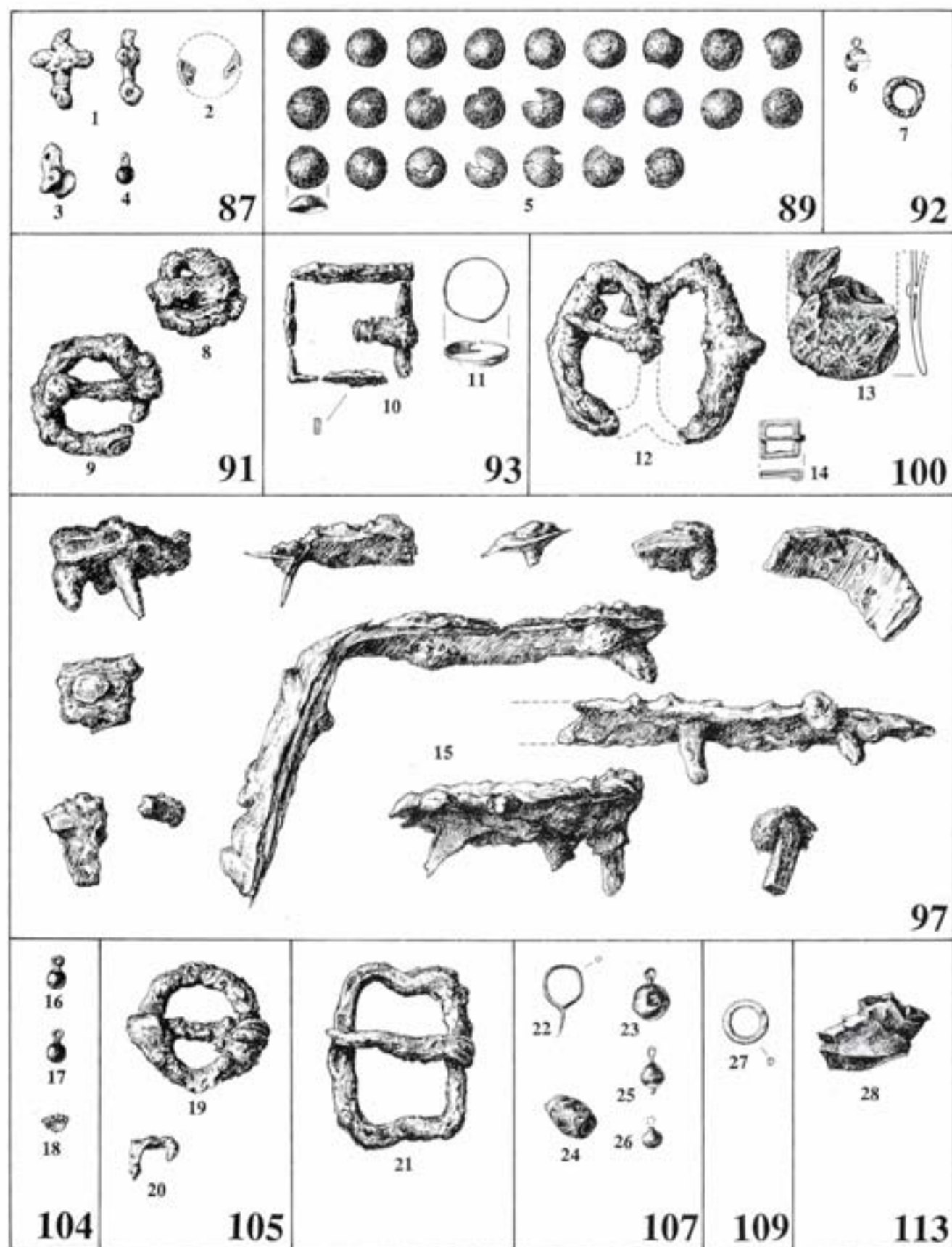


I. tábla / Tafel. I.

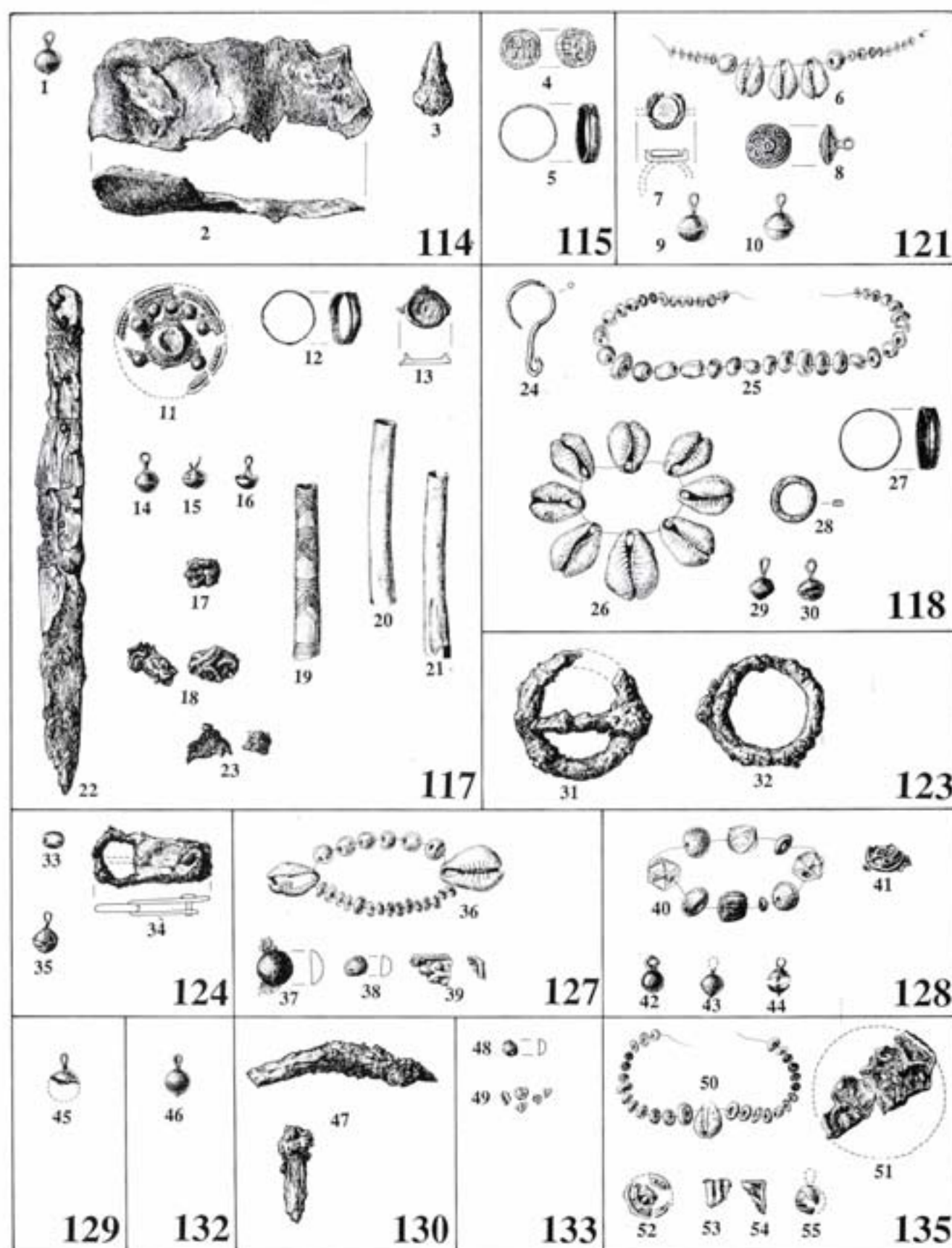


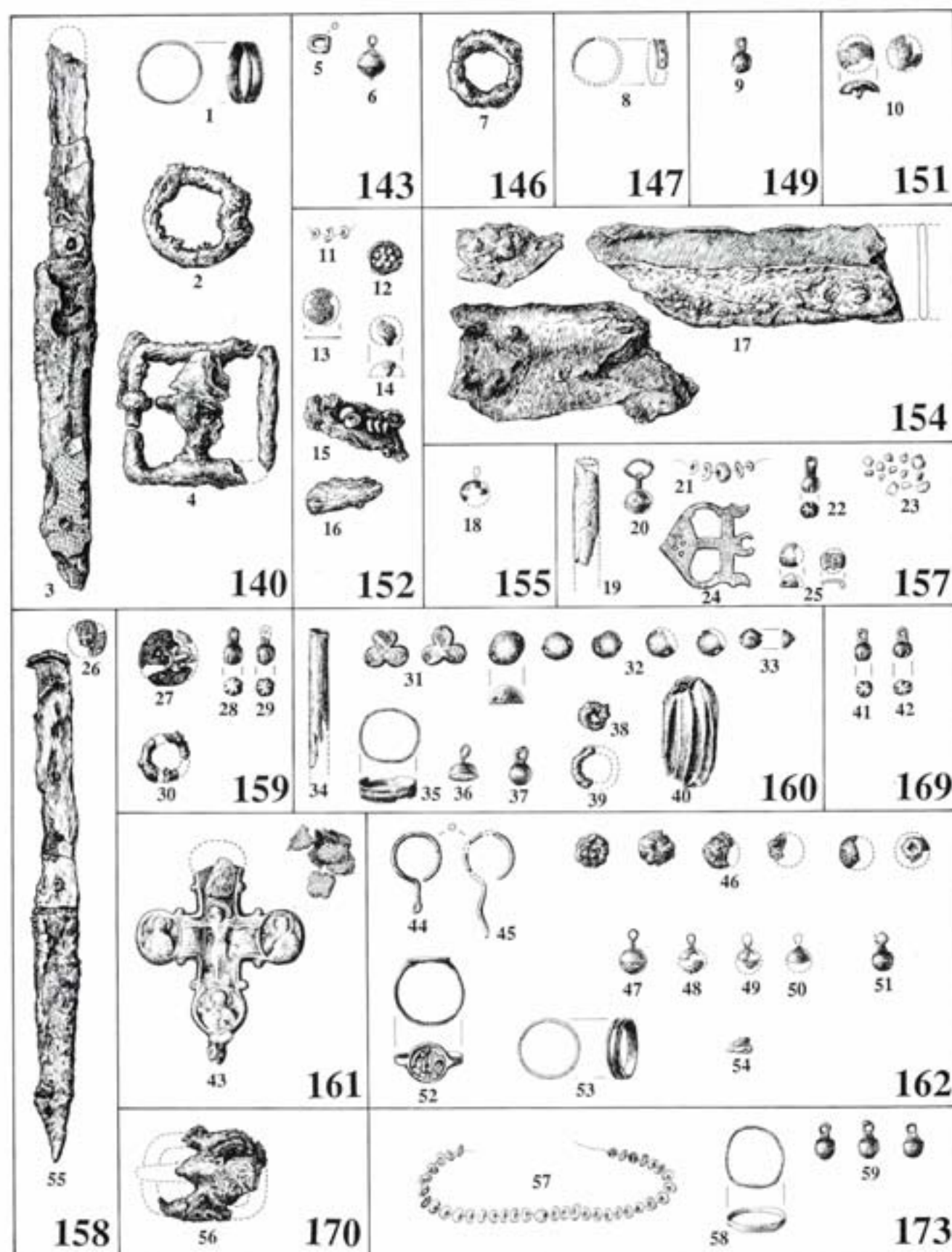


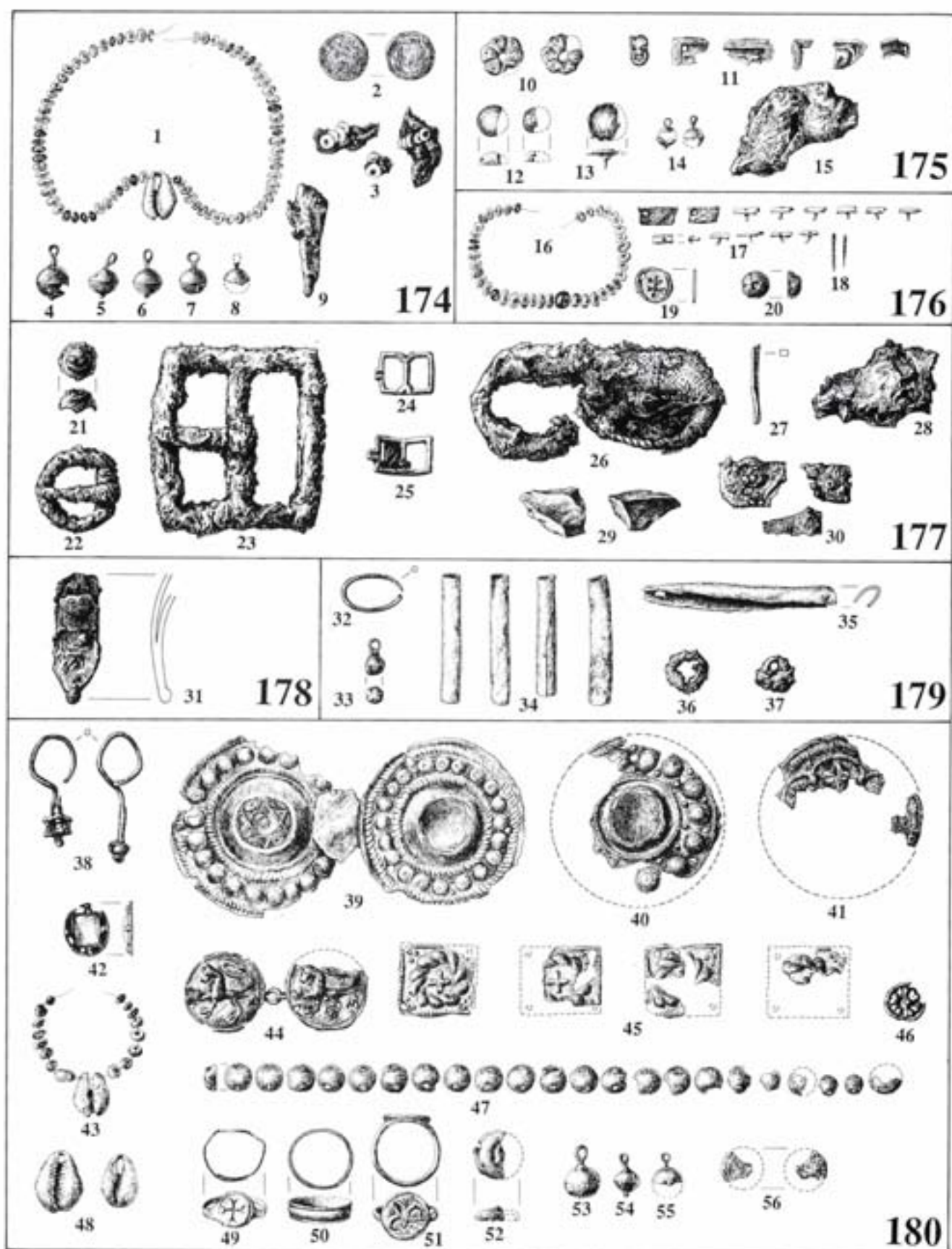






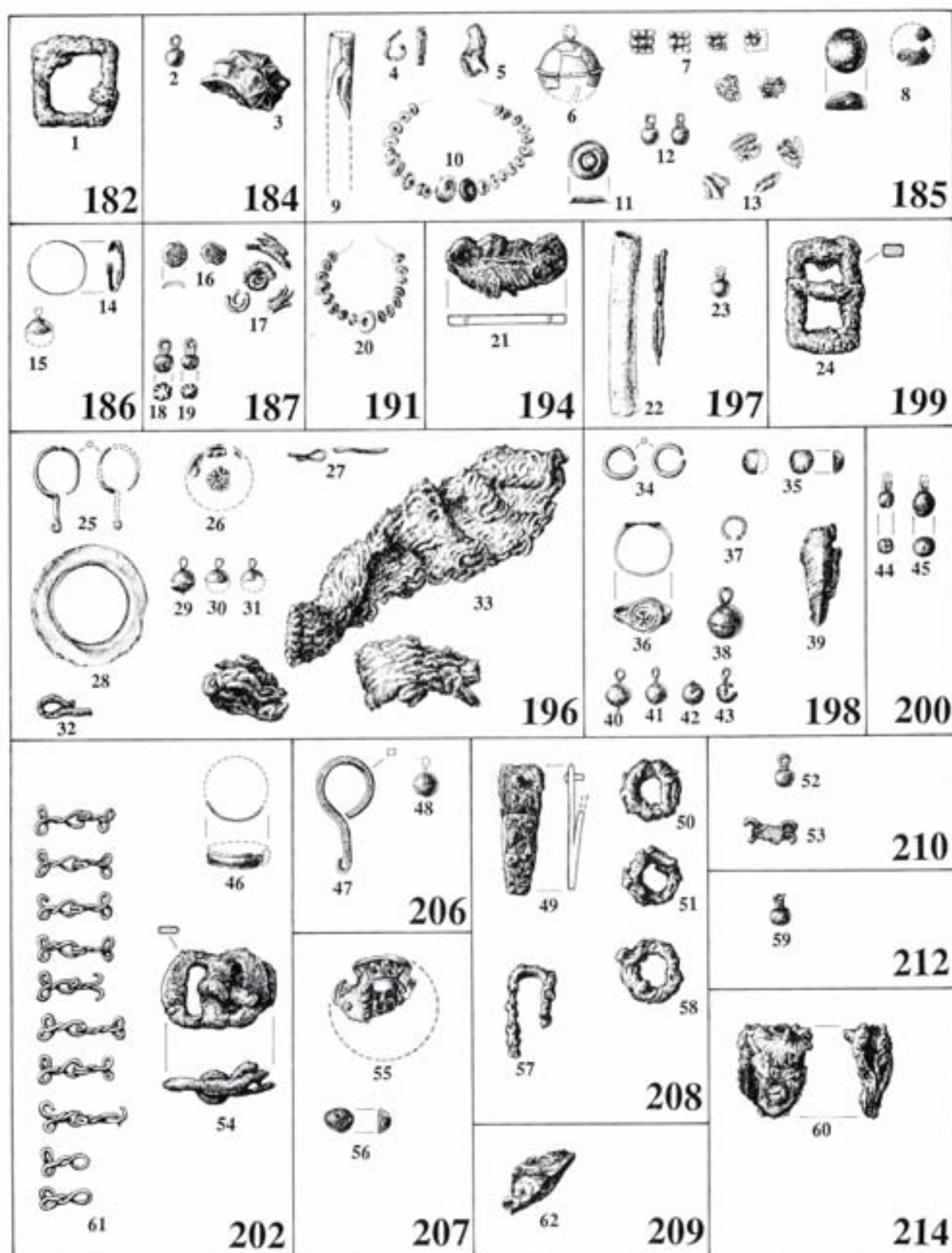


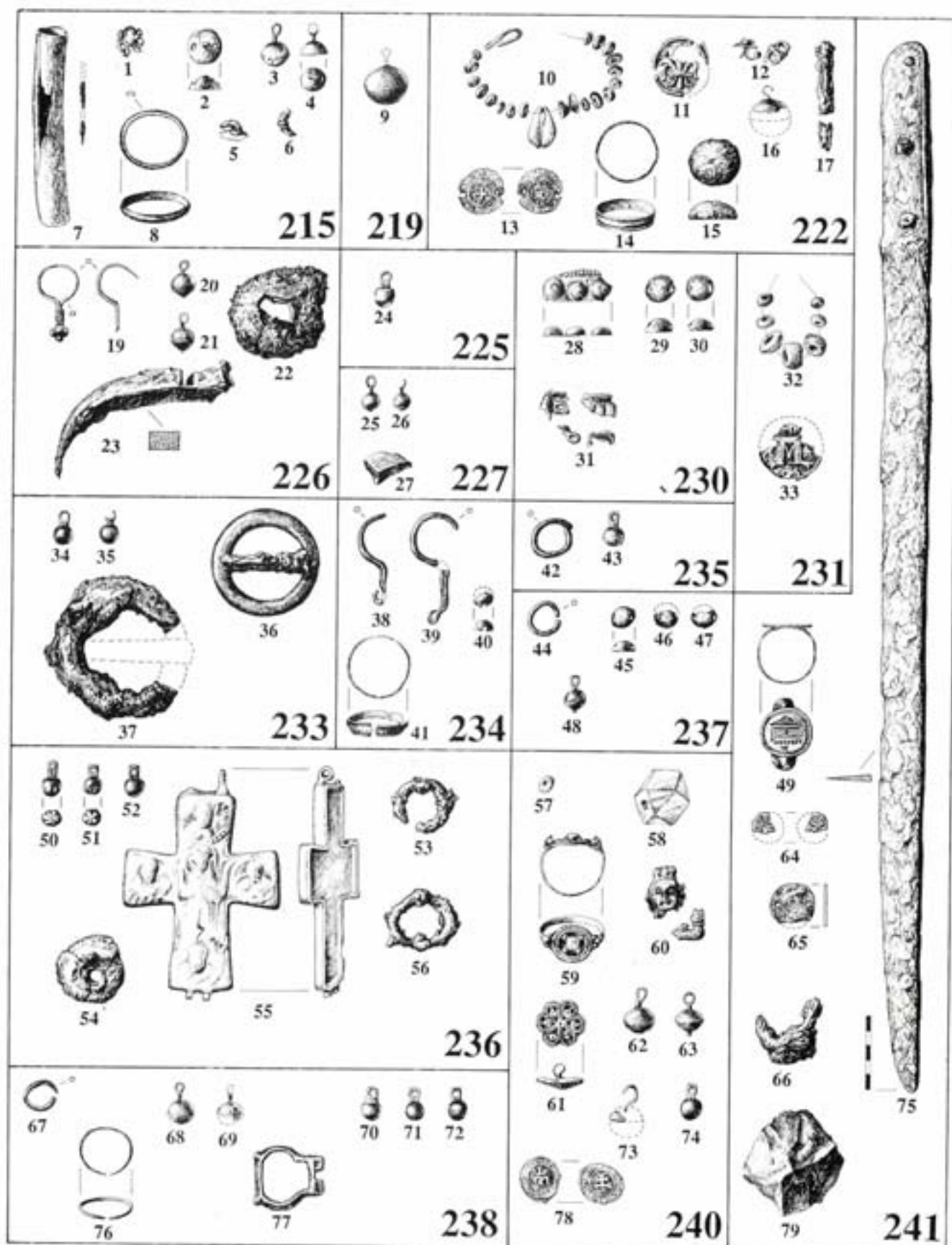




VII. tábla / Tafel VII.

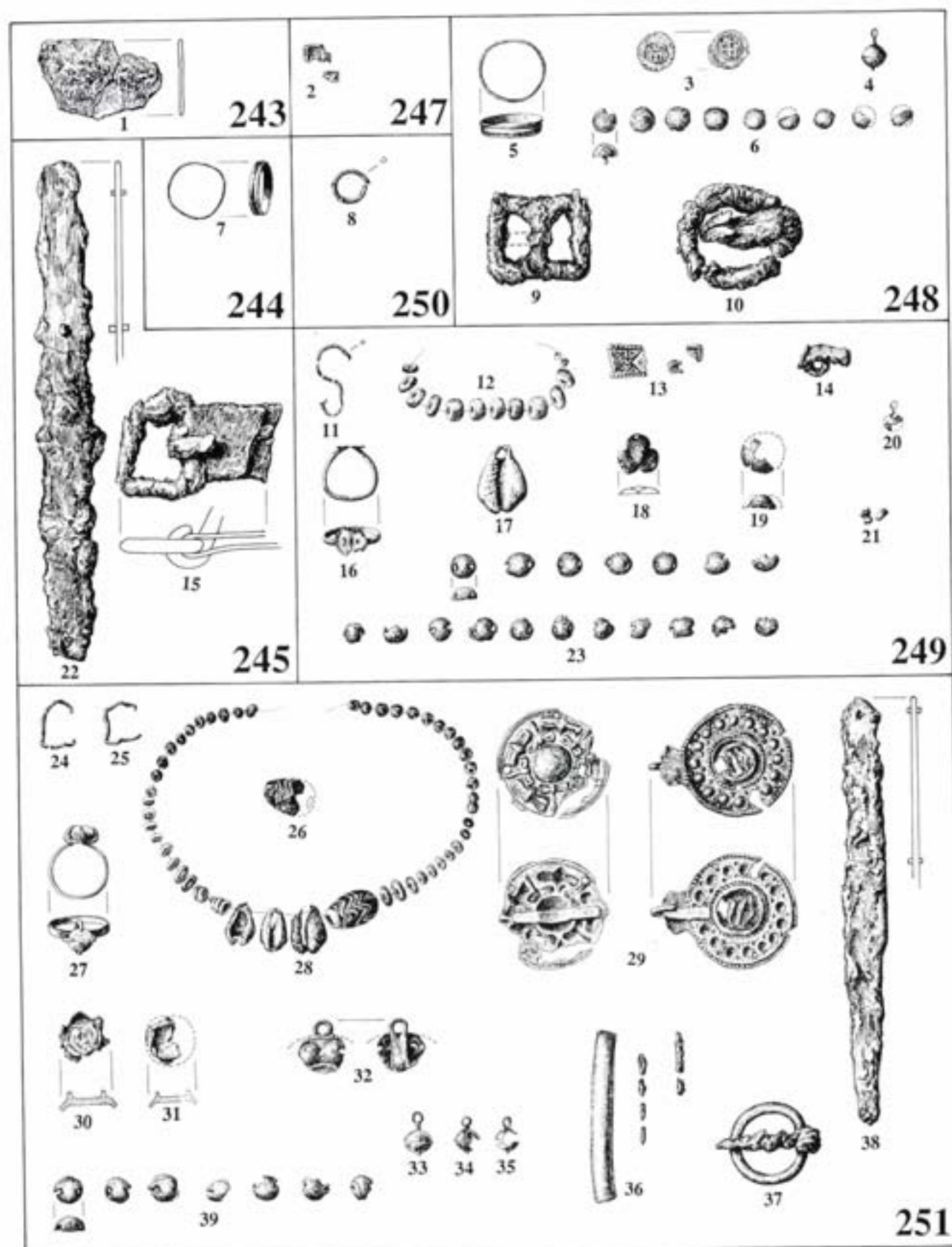




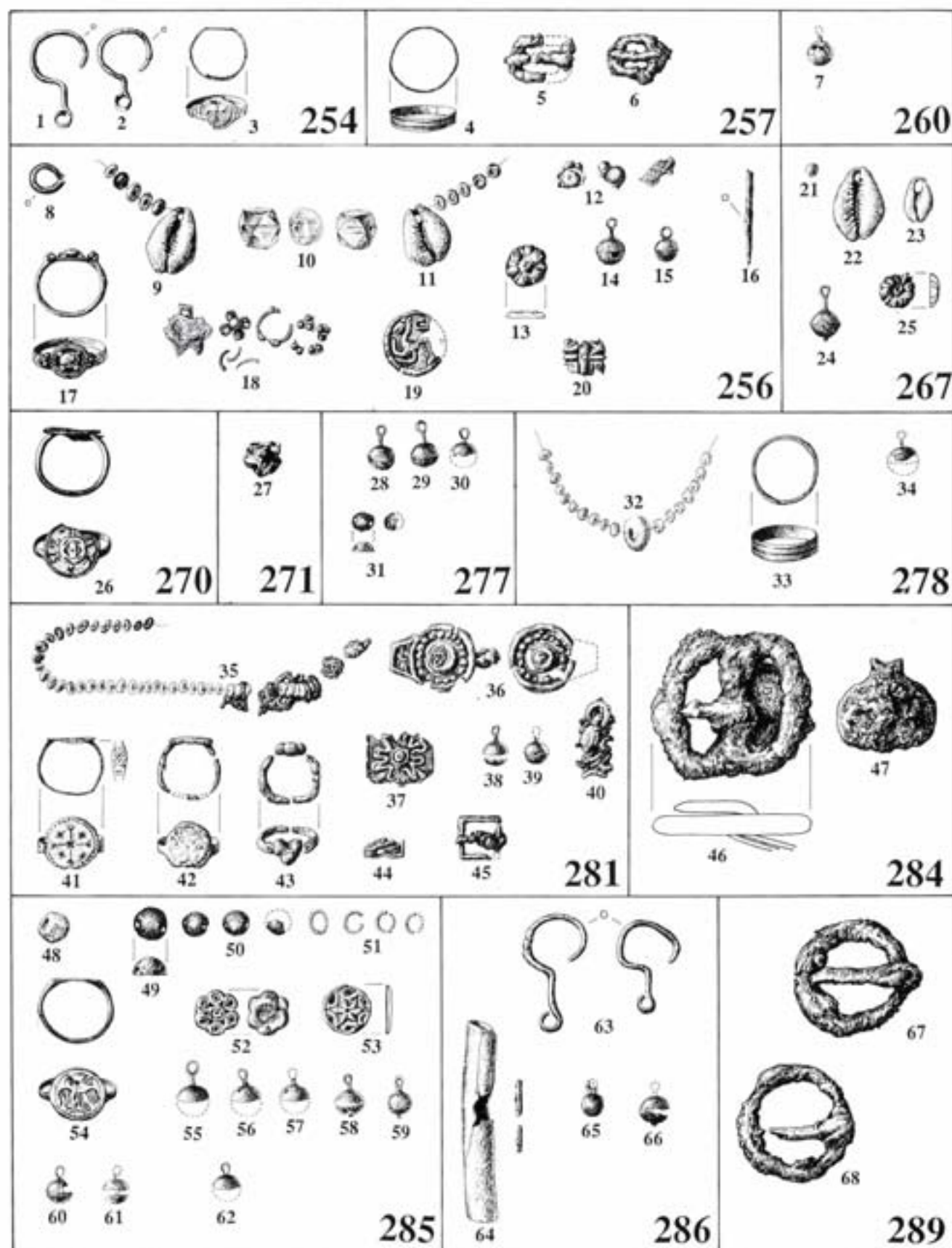


IX. tábla / Tafel. IX.

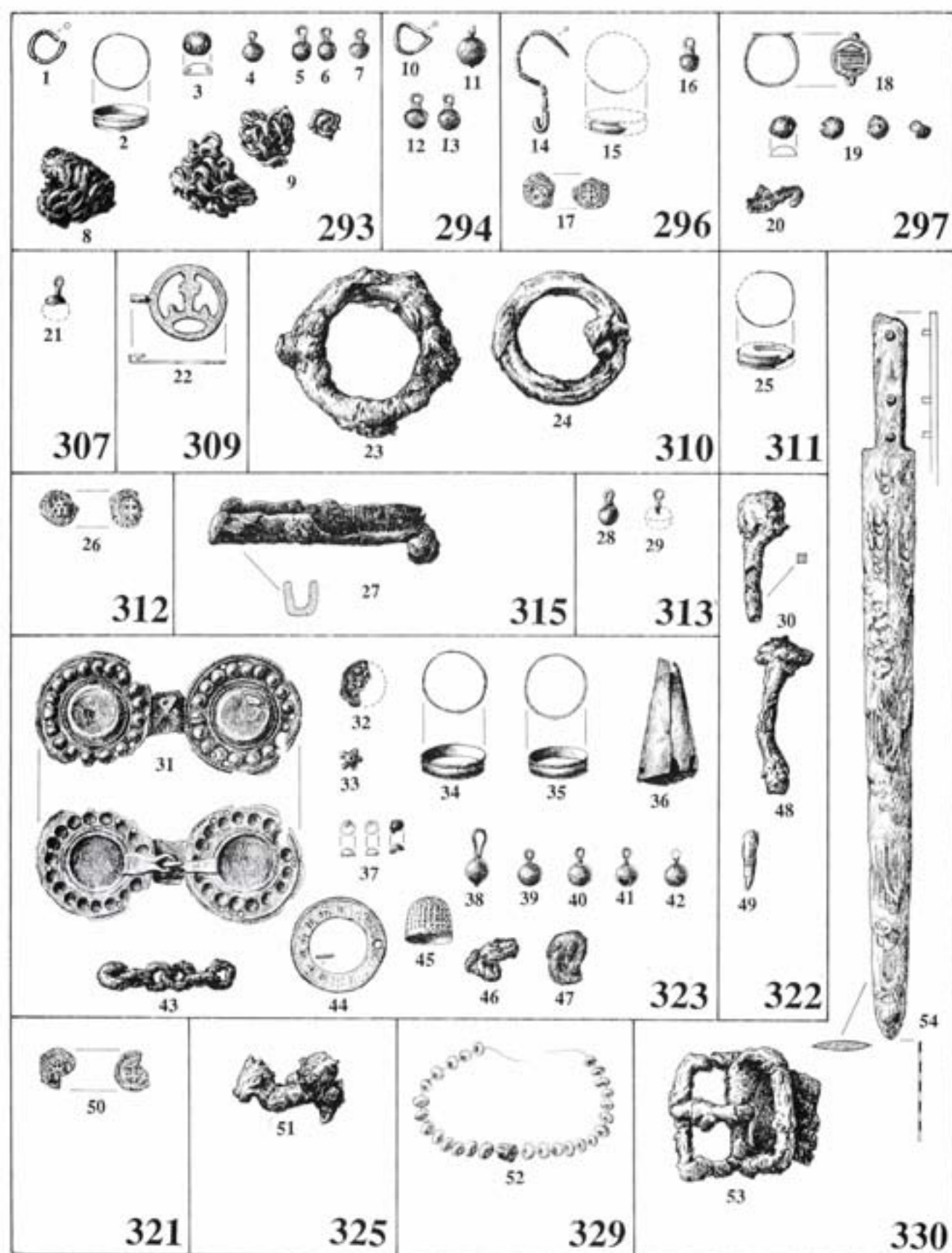




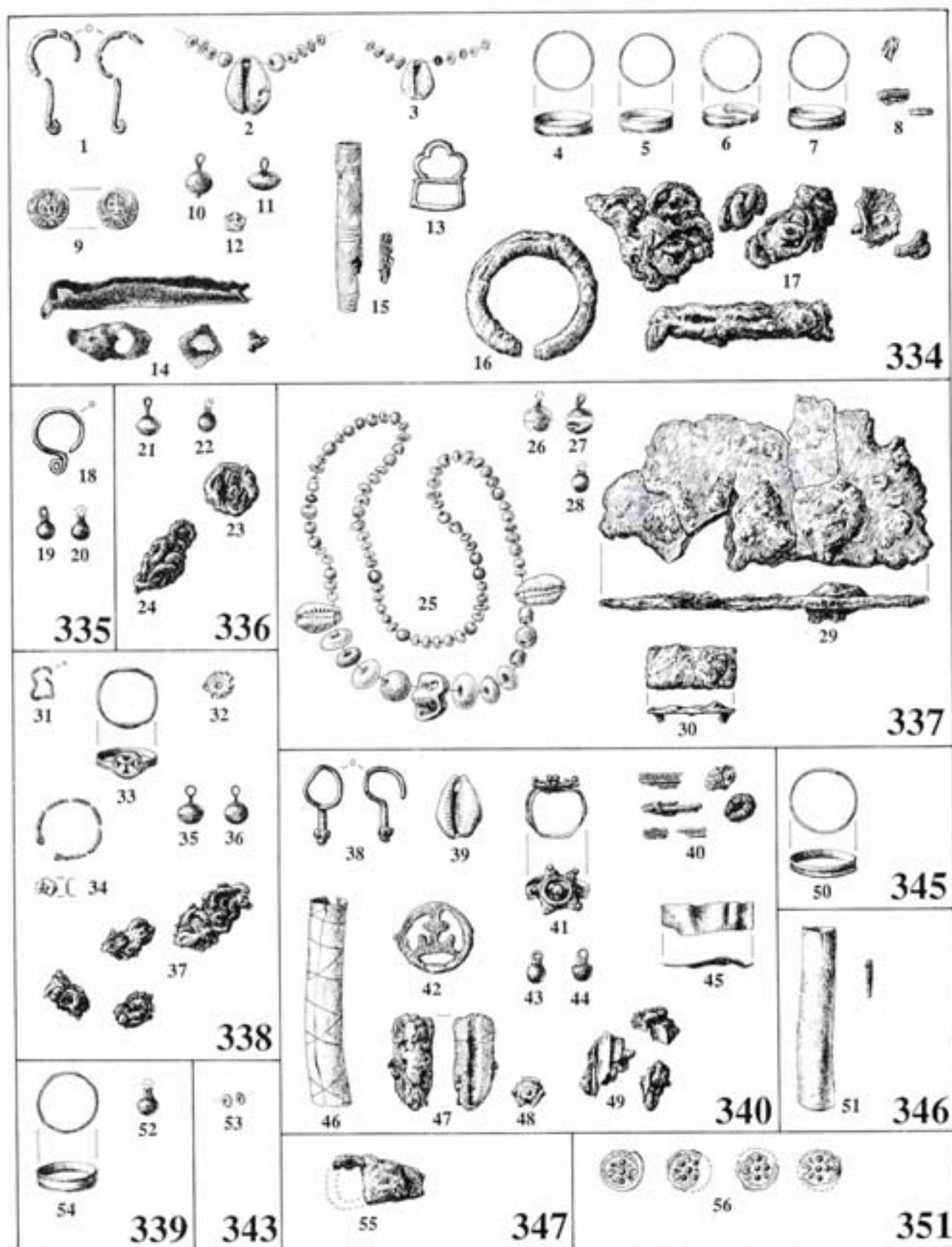
X. tábla / Tafel. X.



XI. tábla / Tafel. XI.



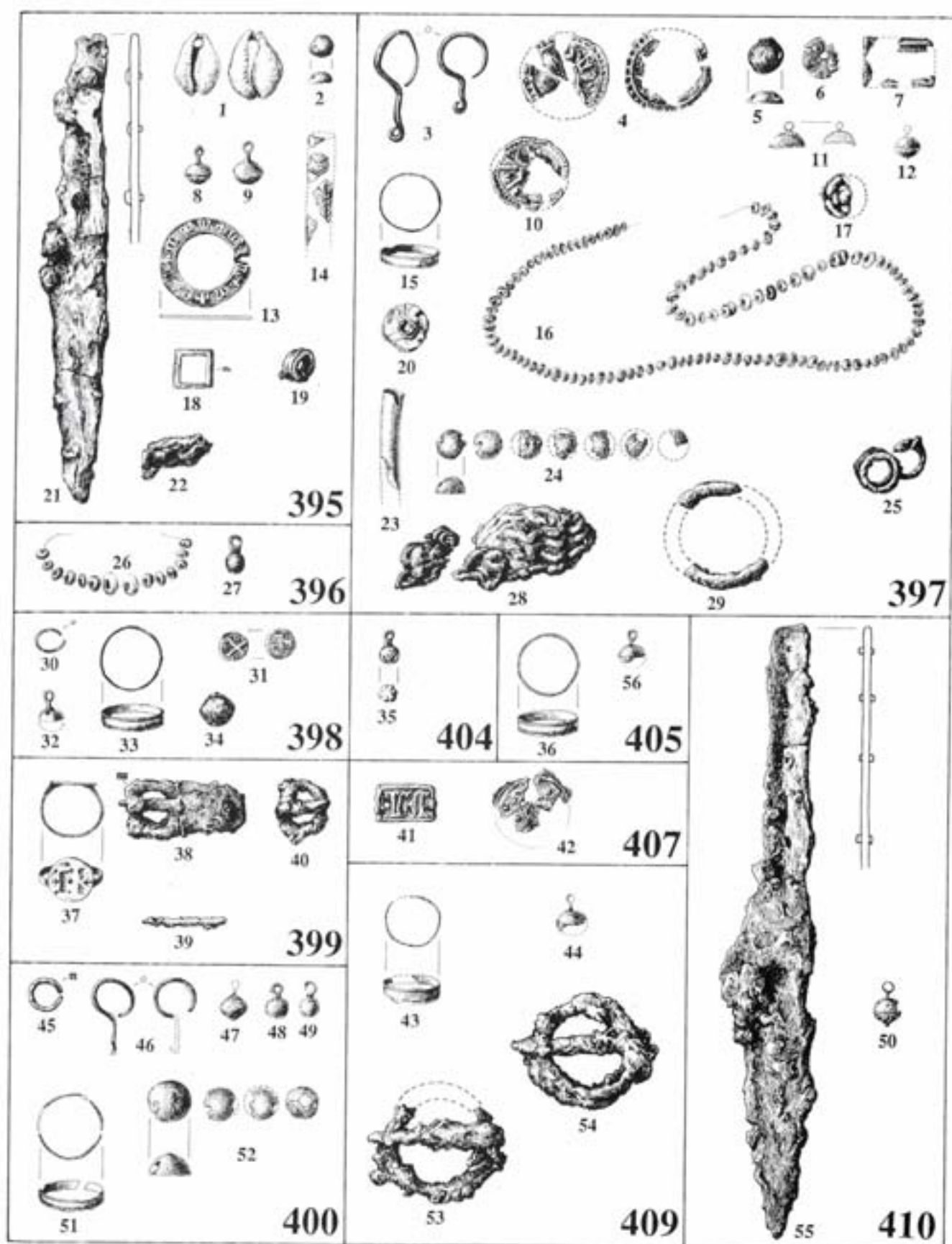




XIII. tábla / Tafel. XIII.

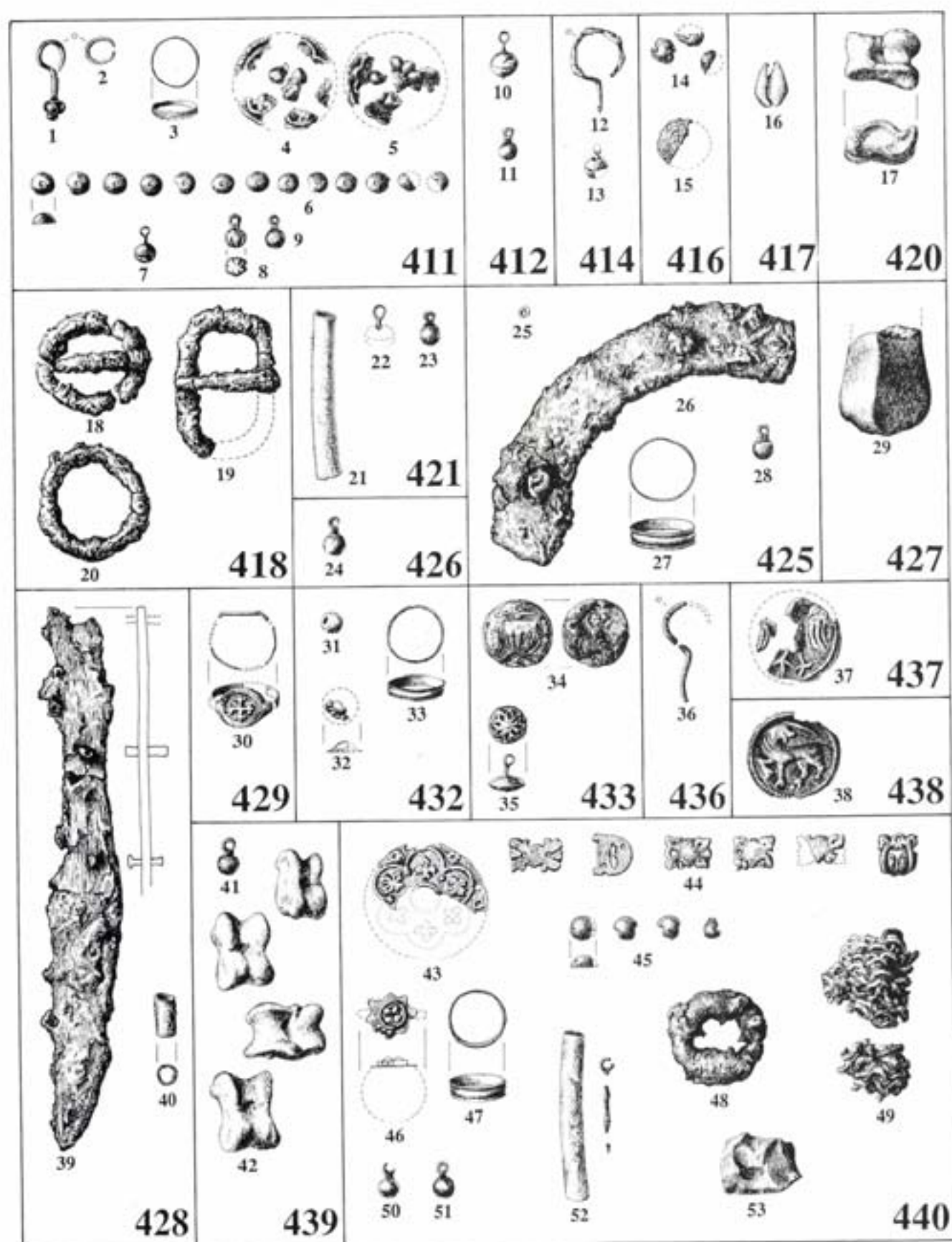


XIV, tábla / Tafel. XIV.

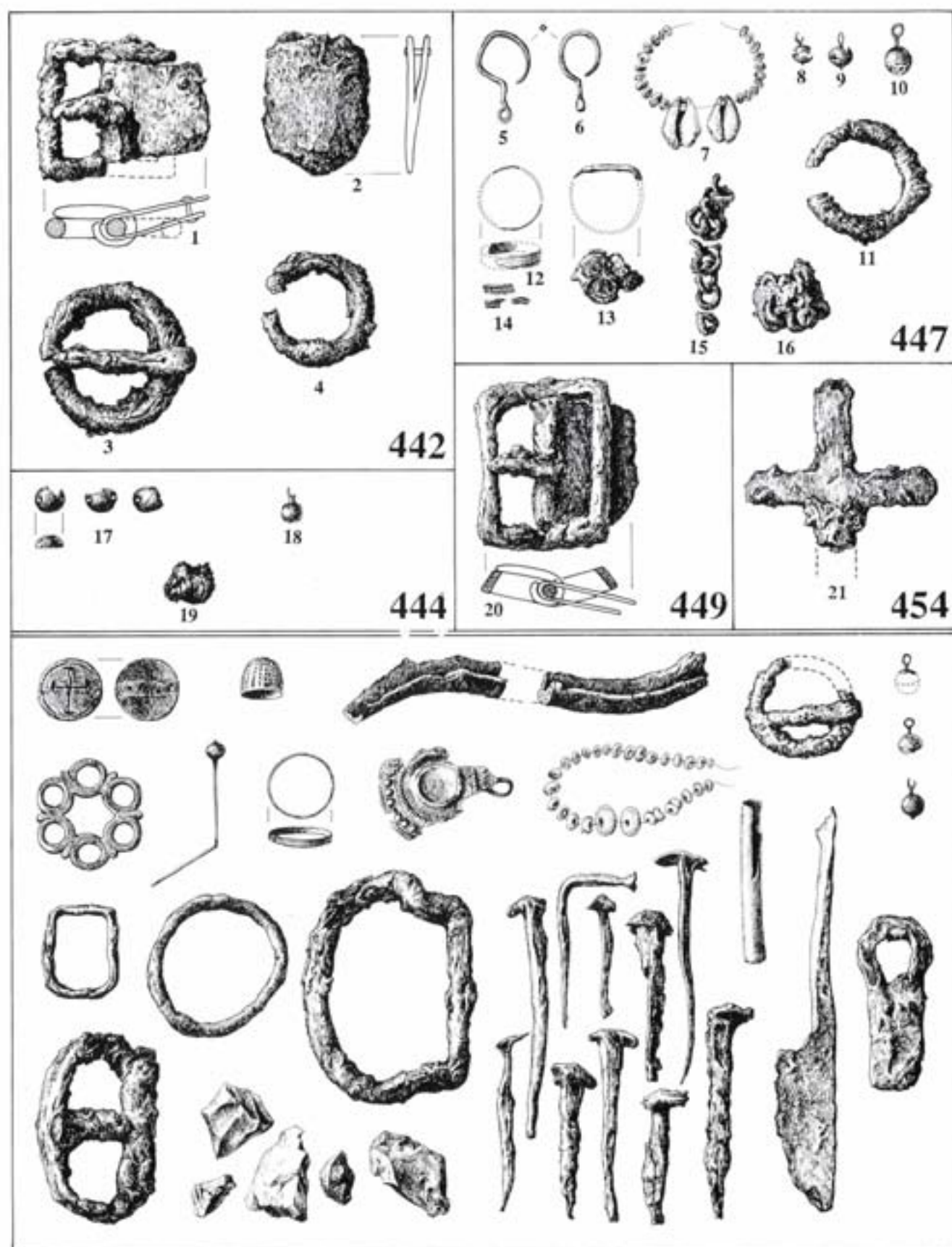


XV. tábla / Tafel. XV.









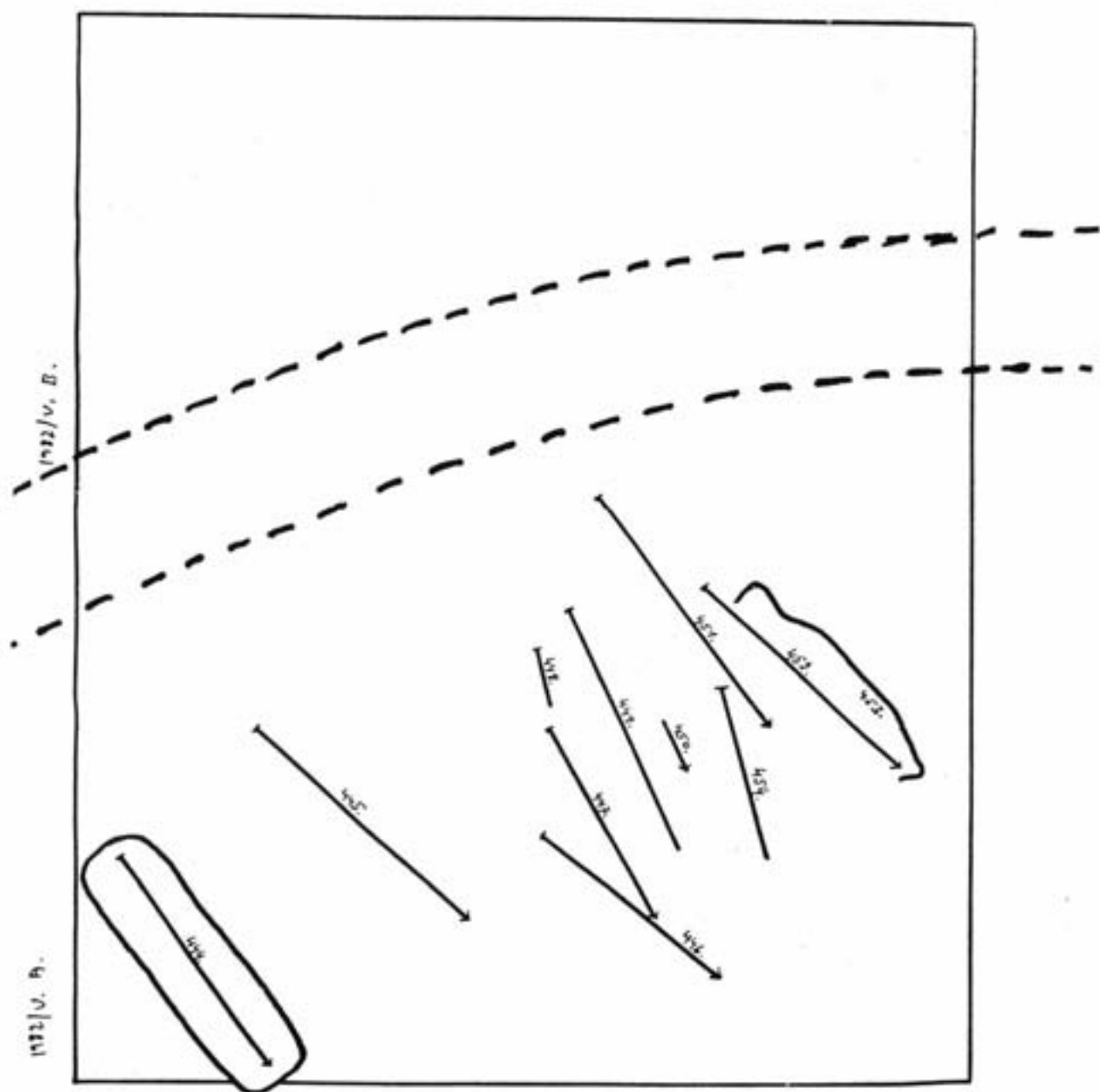
XVII. tábla / Tafel. XVII.



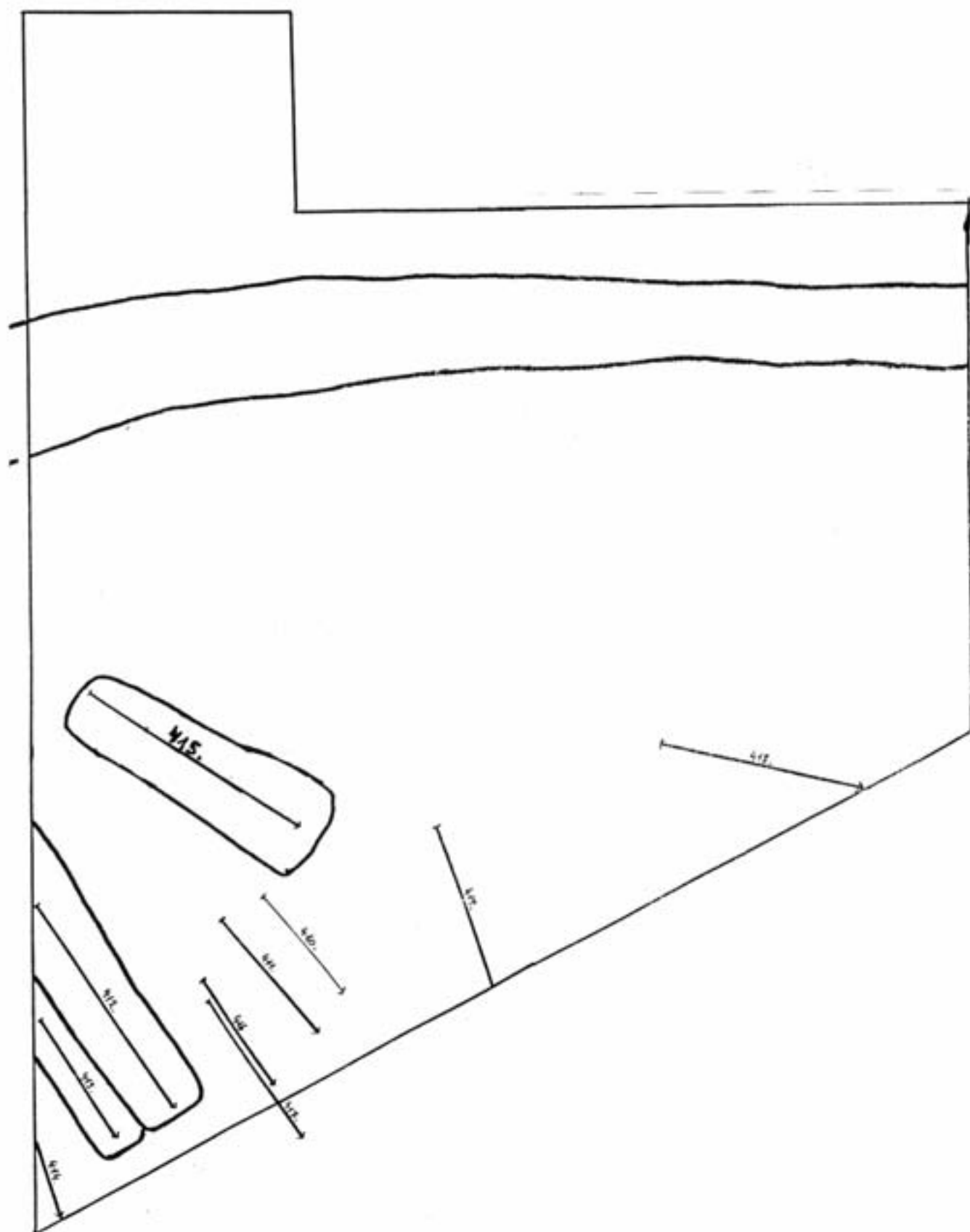


XVIII. tábla. Temetőterkép / Tafel. XVIII. Friedhofsplan

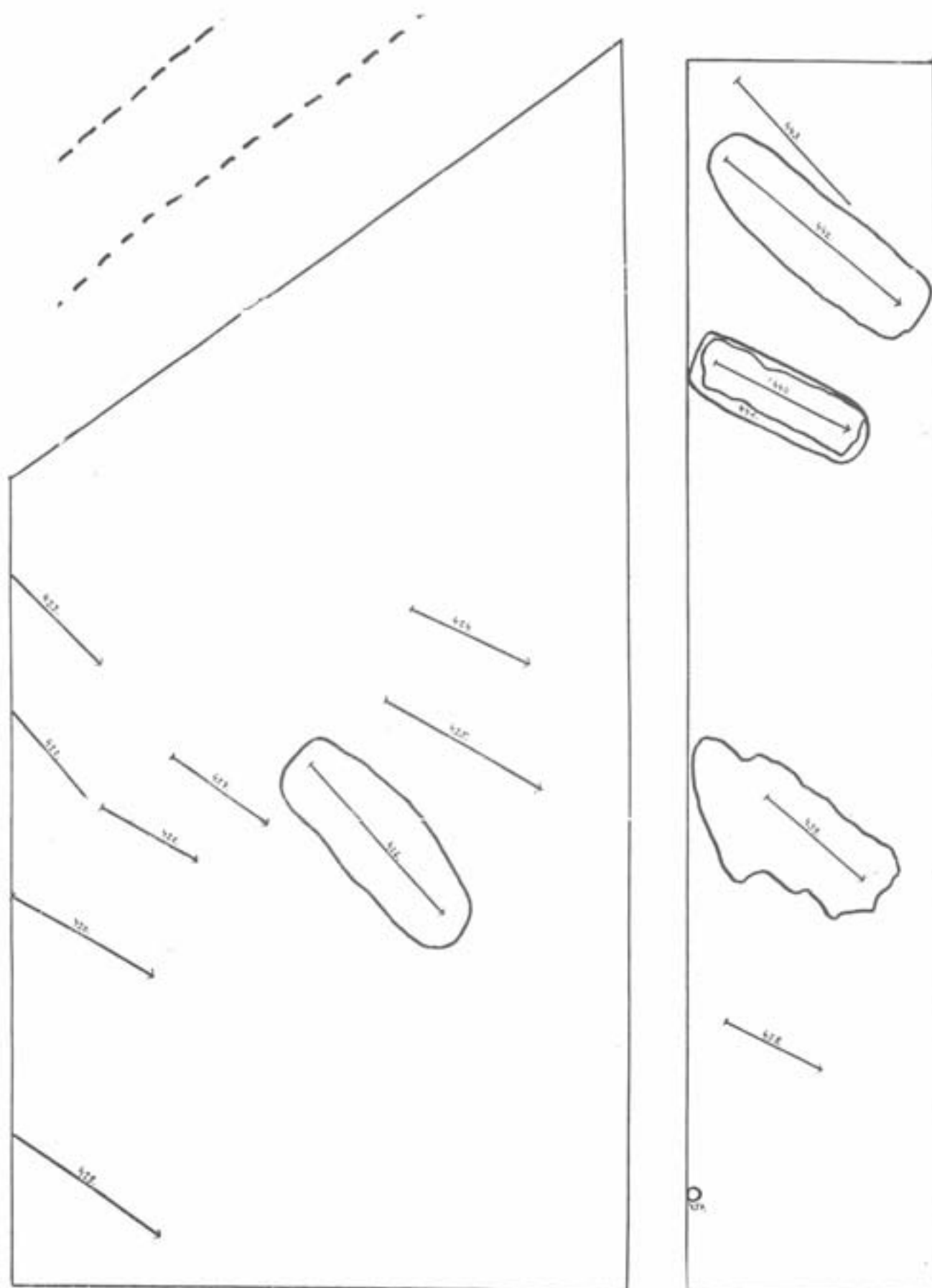




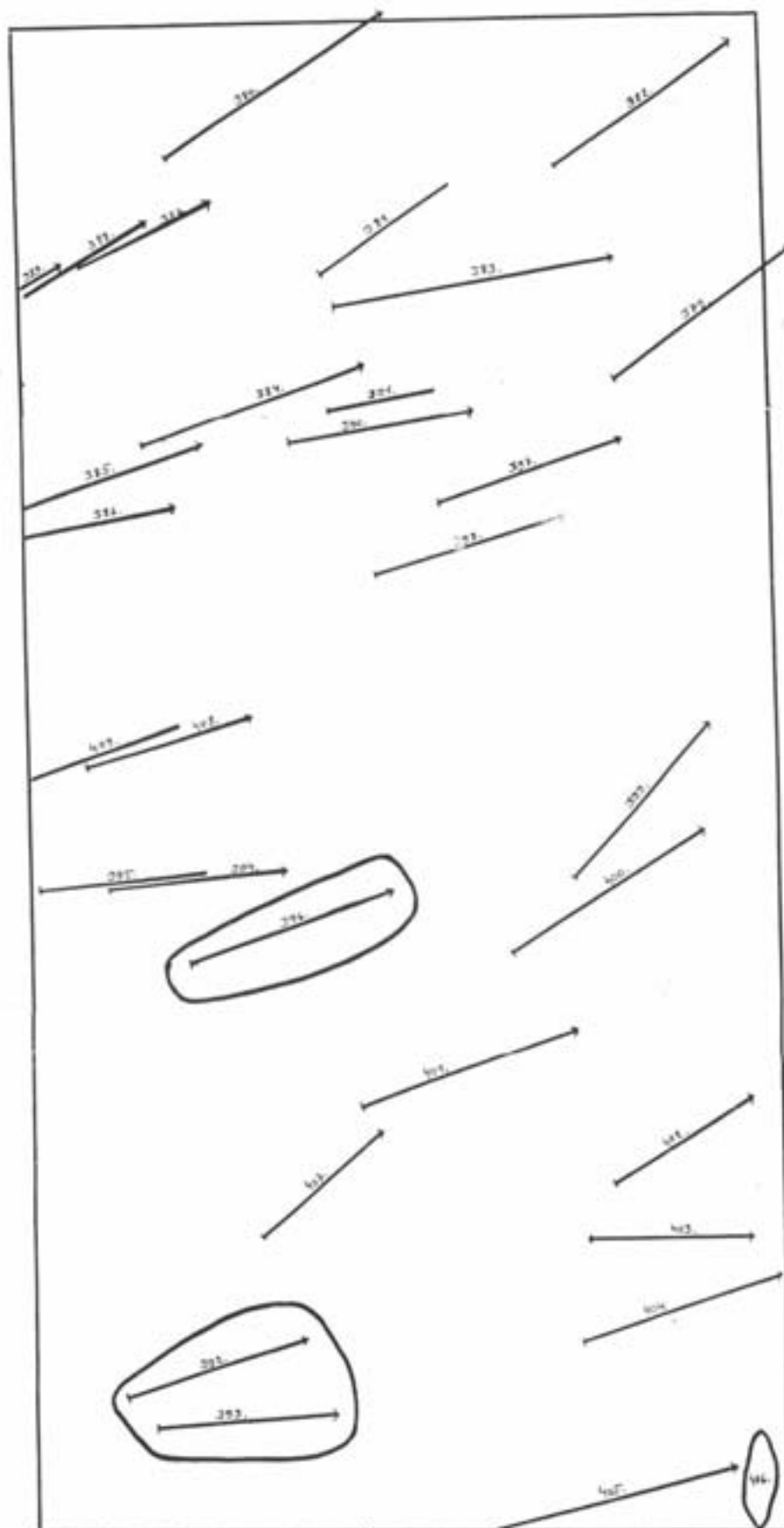
XVIII/1. tábla. Temetőterkép-részlet (Tafel. XVIII/1. Friedhofsplandetail)



XVIII/2. tábla. Temetőterkép-részlet / Tafel. XVIII/2. Friedhofsplandetail

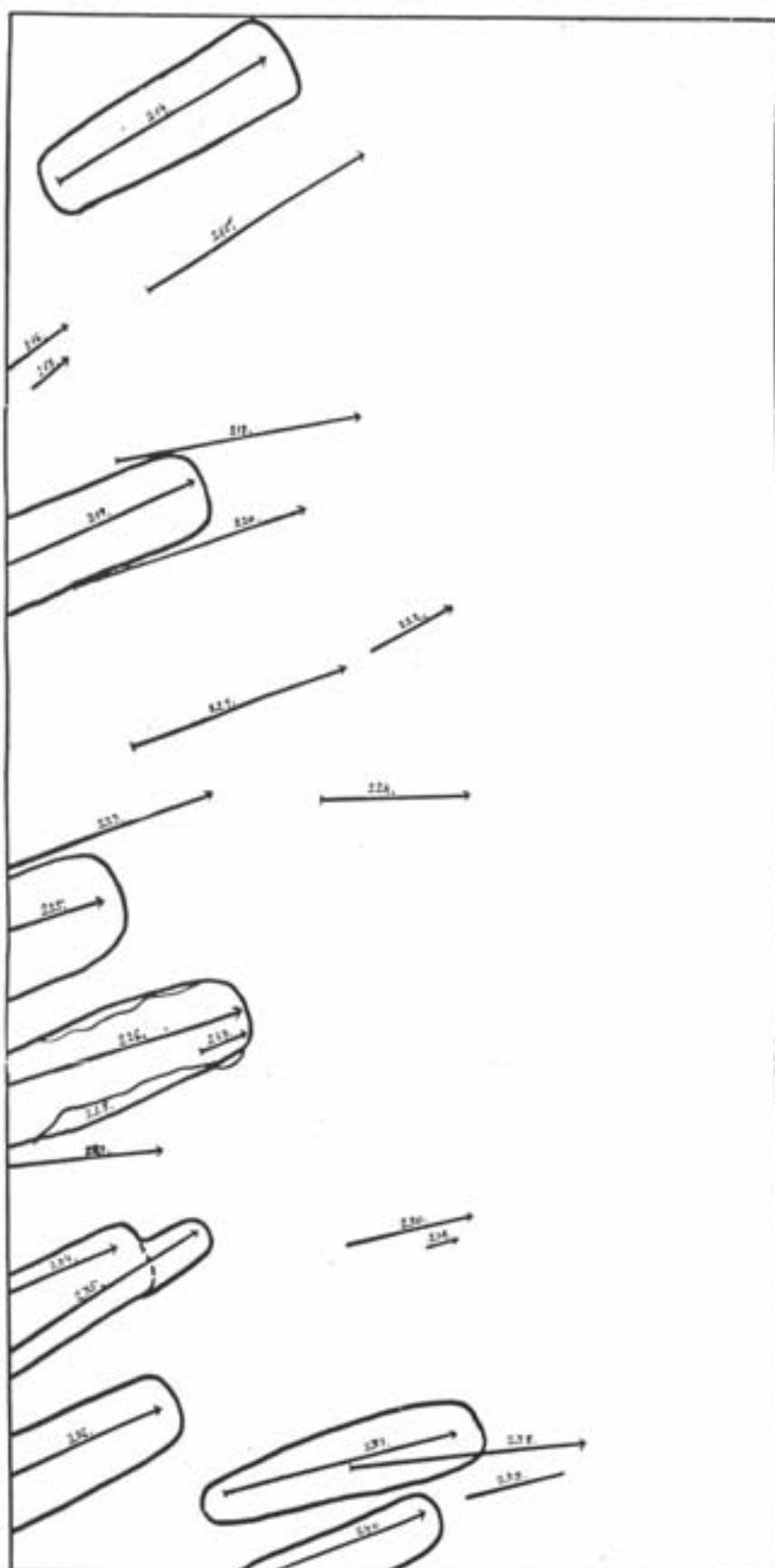


XVIII/3. tábla. Temetőterkép-részlet / Tafel. XVIII/3. Friedhofsplandetail

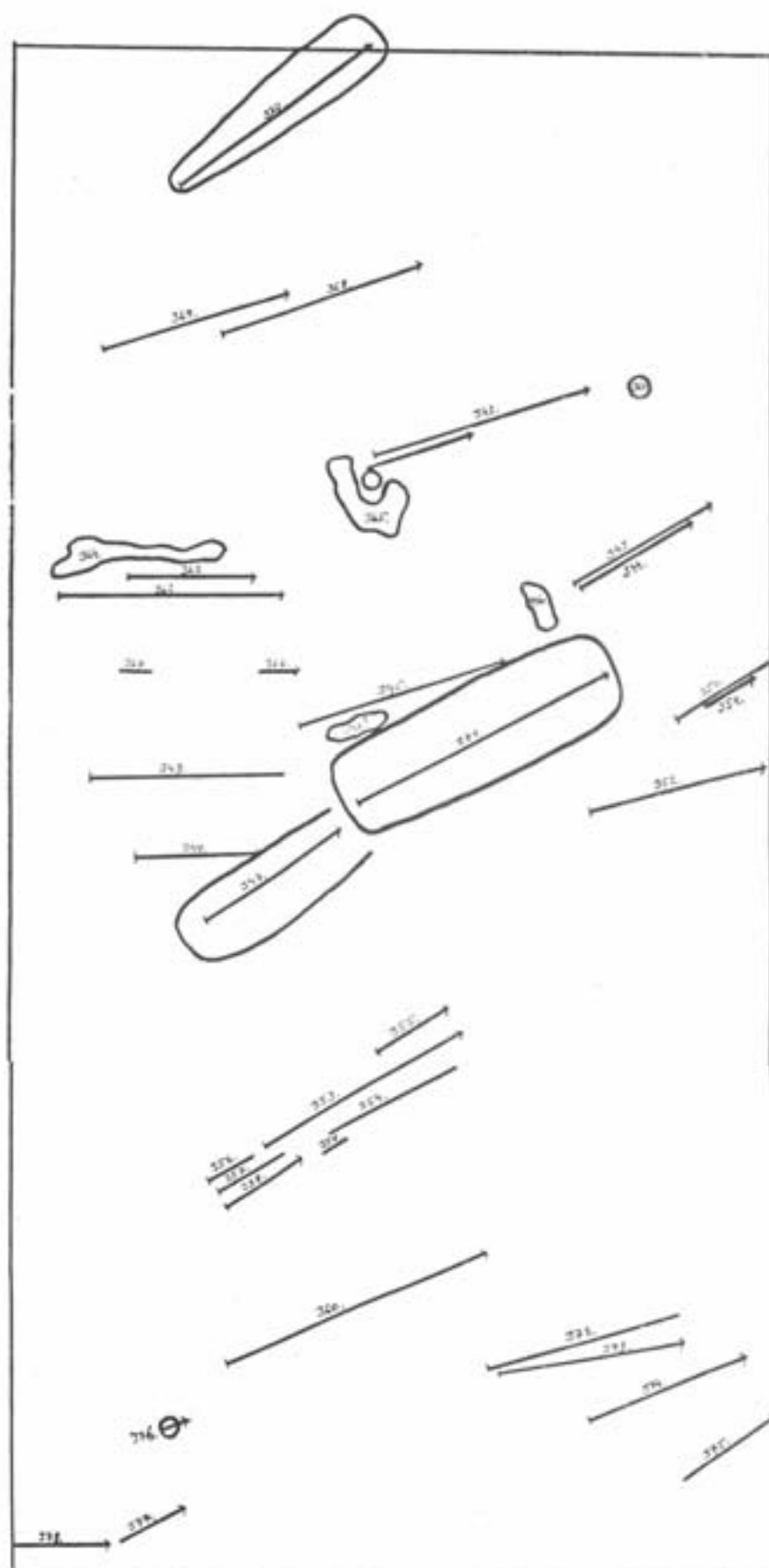


XVIII/4. tábla. Temetőterkép-részlet / Tafel. XVIII/4. Friedhofsplandetail

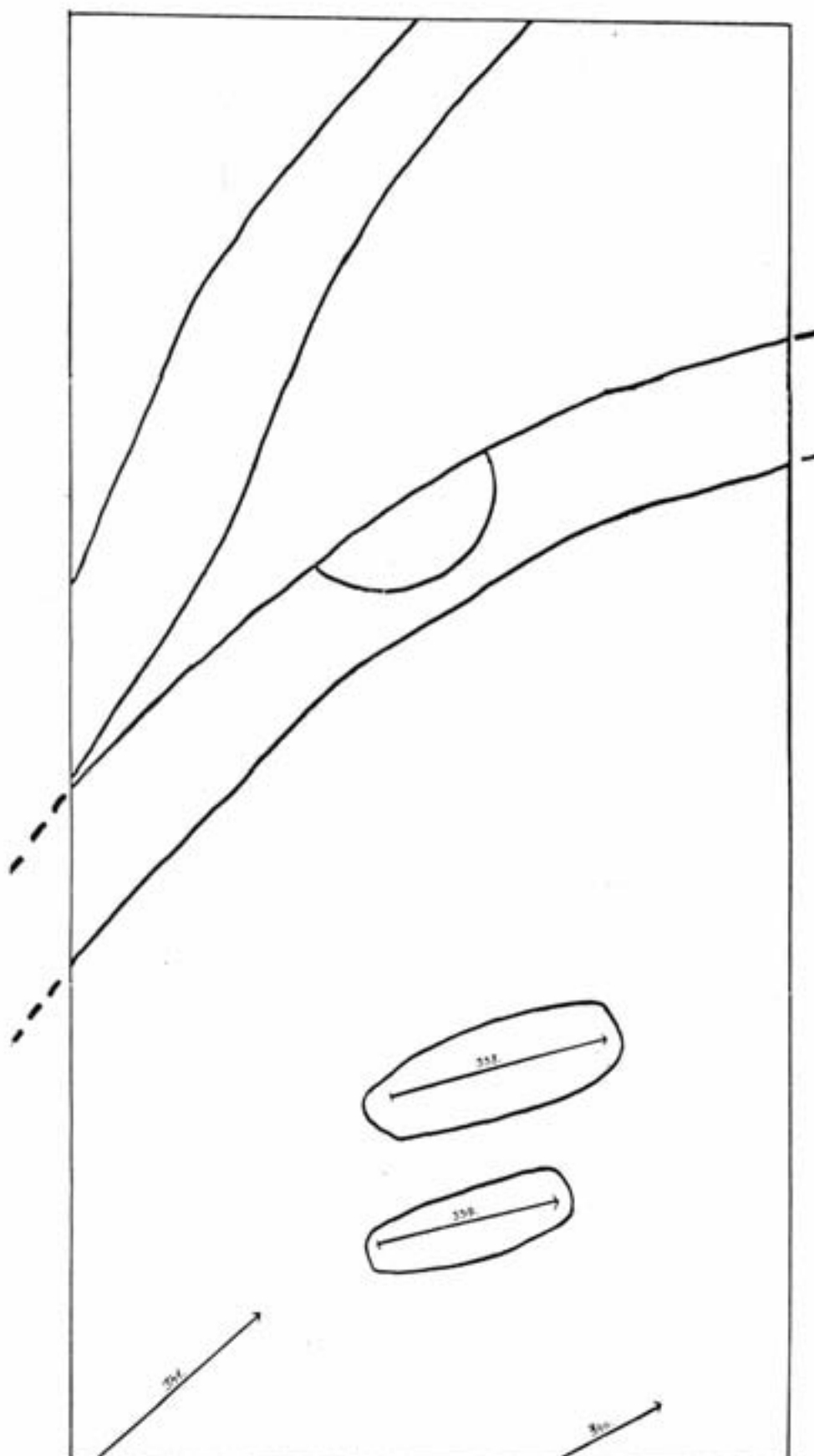




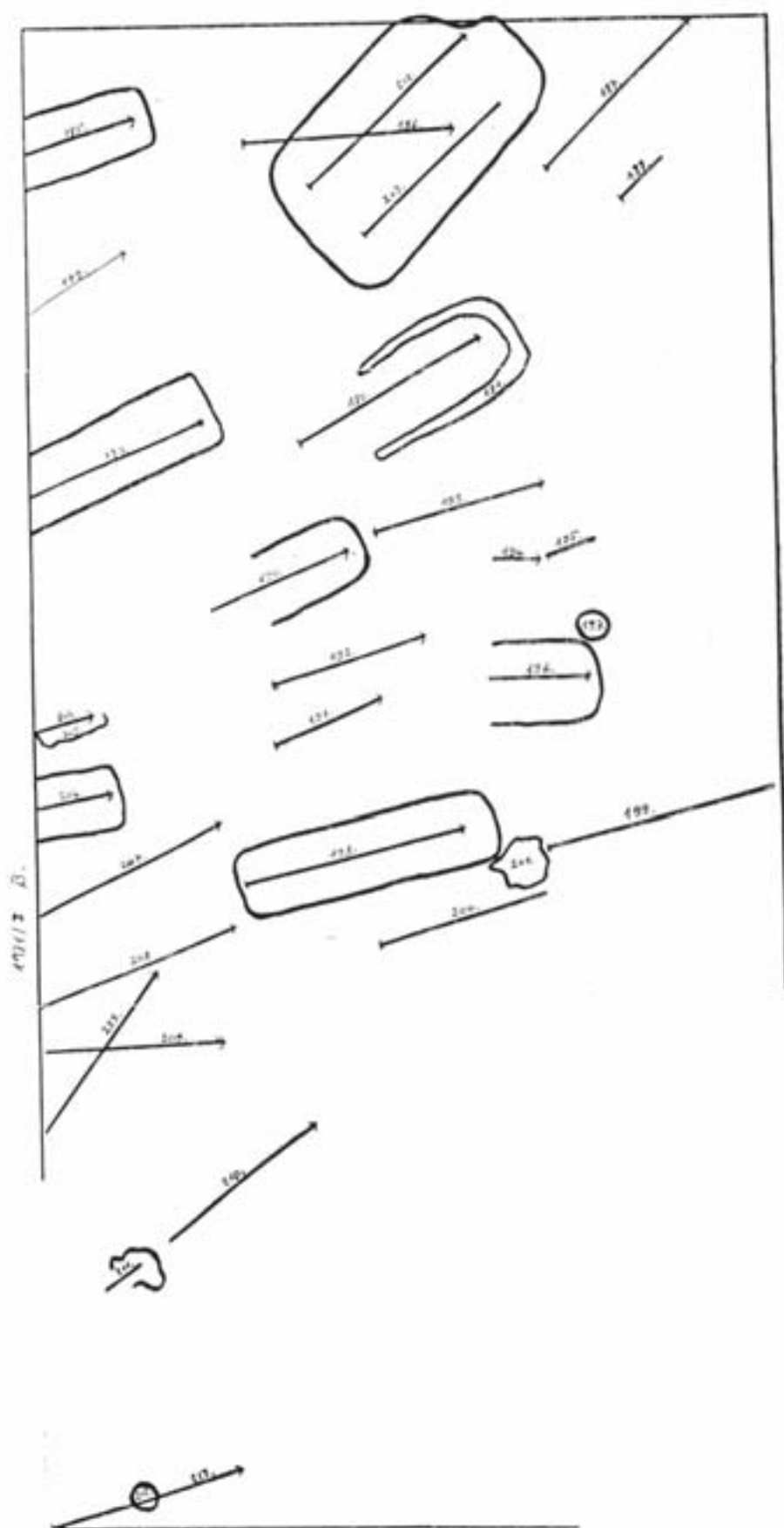
XVIII/5. tábla. Temetőterkép-részlet / Tafel XVIII/5. Friedhofsplandetail



XVIII/6. tábla. Temetőterkép-részlet / Tafel XVIII/6. Friedhofsplandetail

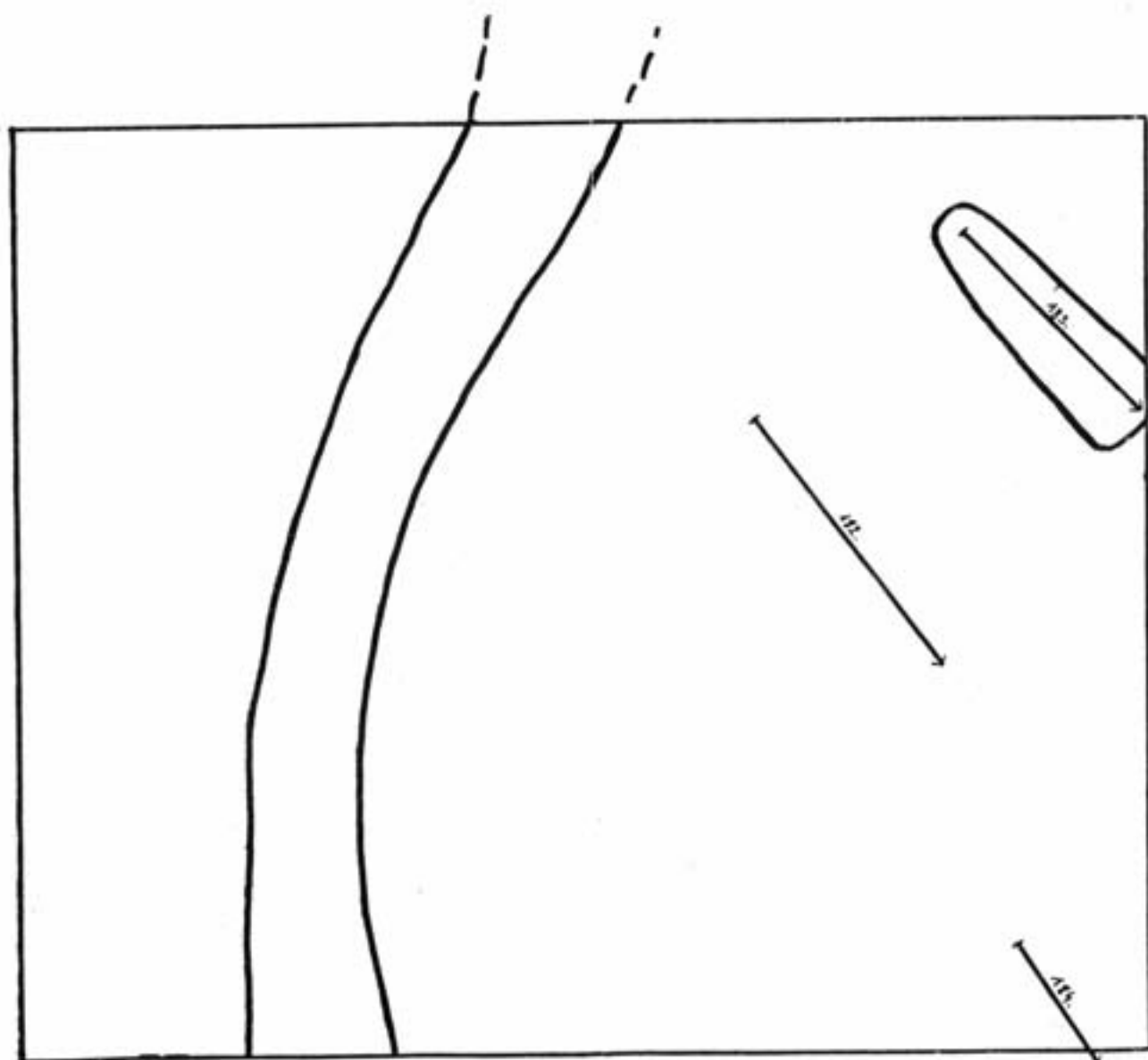


XVIII/7. tábla. Temetőterkép-részlet / Tafel. XVIII/7. Friedhofsplandetail



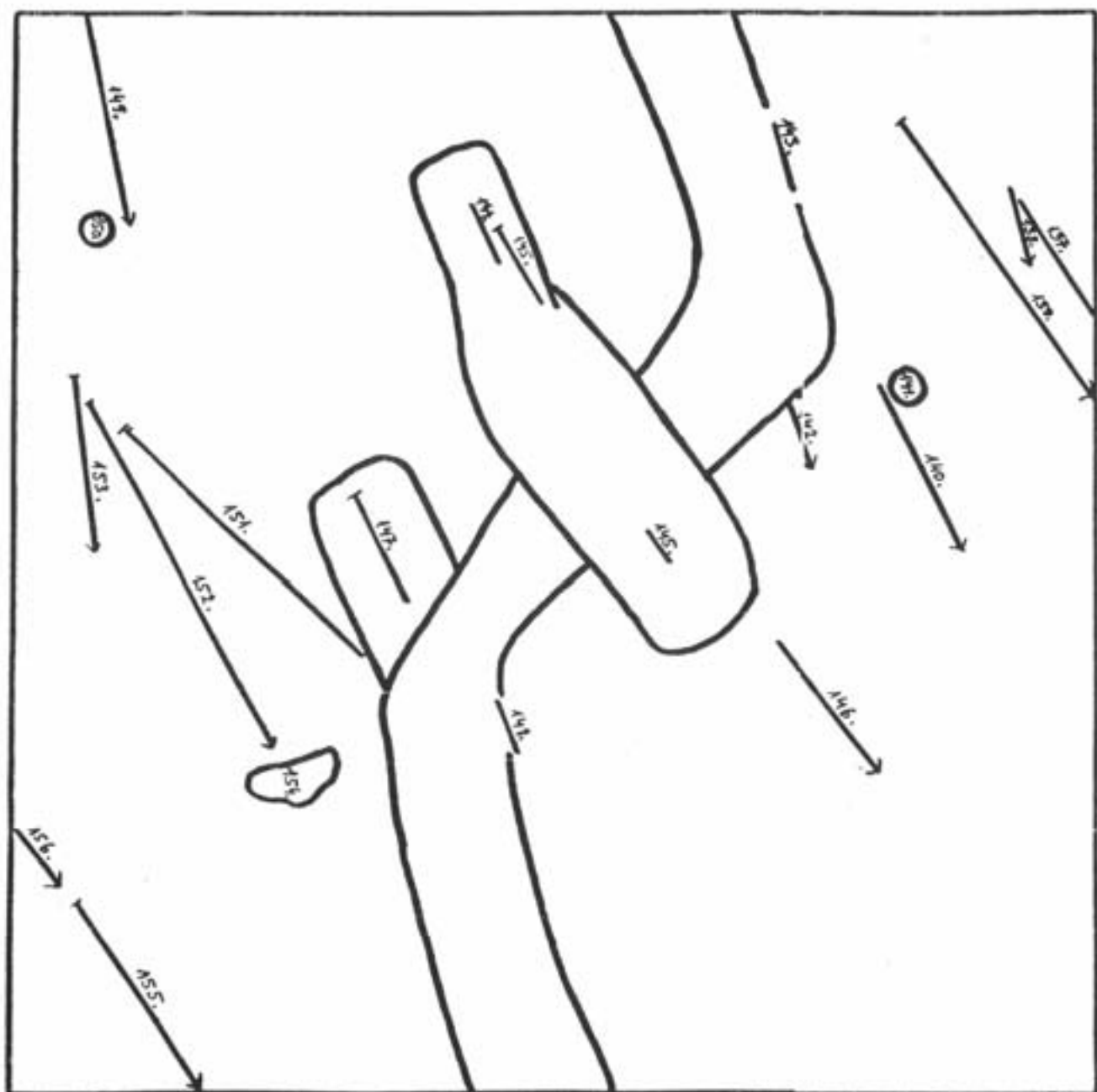
XVIII/8. tábla. Temetőterkép-részlet / Tafel. XVIII/8. Friedhofsplandetail





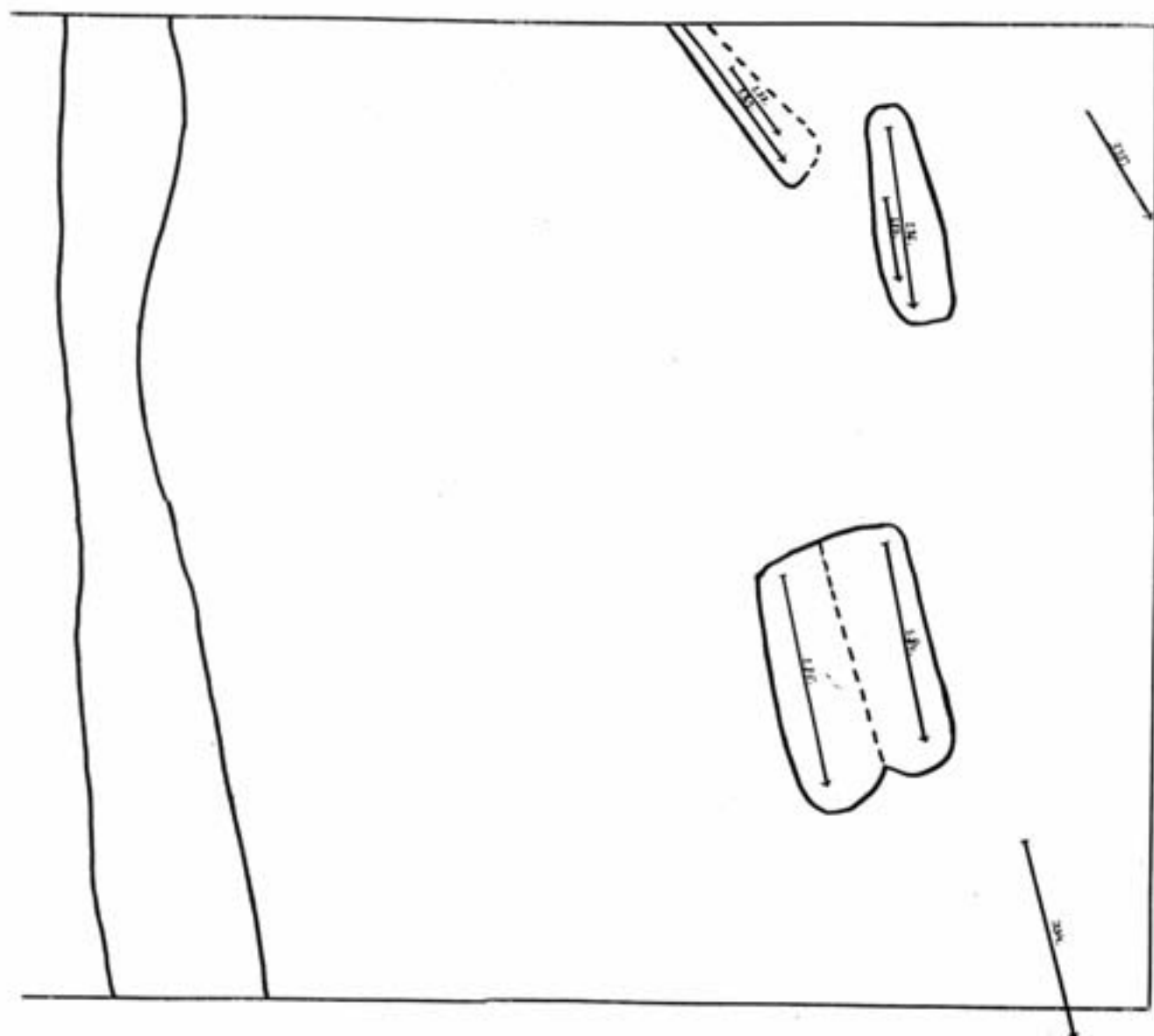
XVIII/10. tábla. Temetőterkép-részlet / Tafel. XVIII/10. Friedhofsplandetail



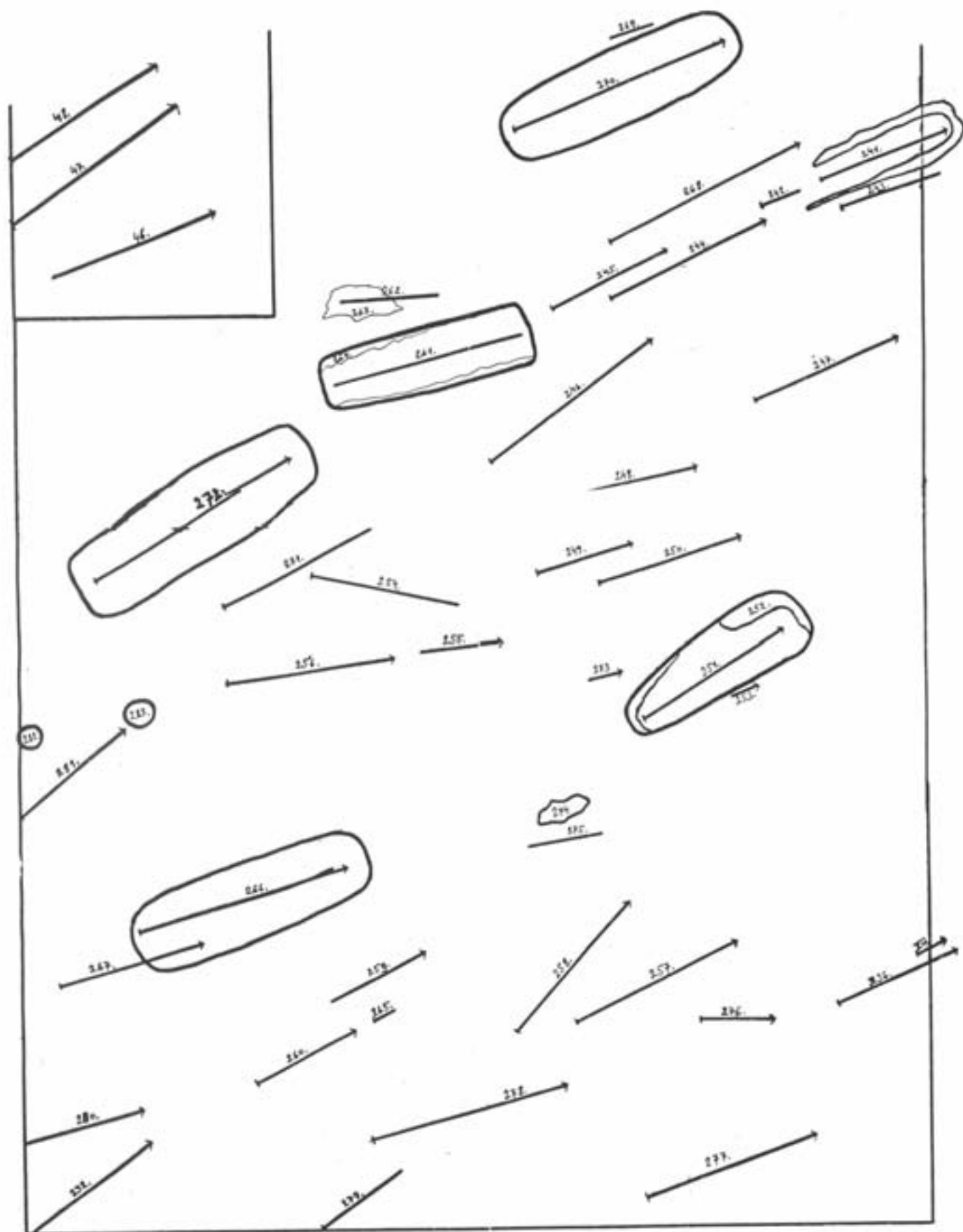


XVIII/12. tábla. Temetőterkép-részlet / Tafel XVIII/12. Friedhofsplandetail

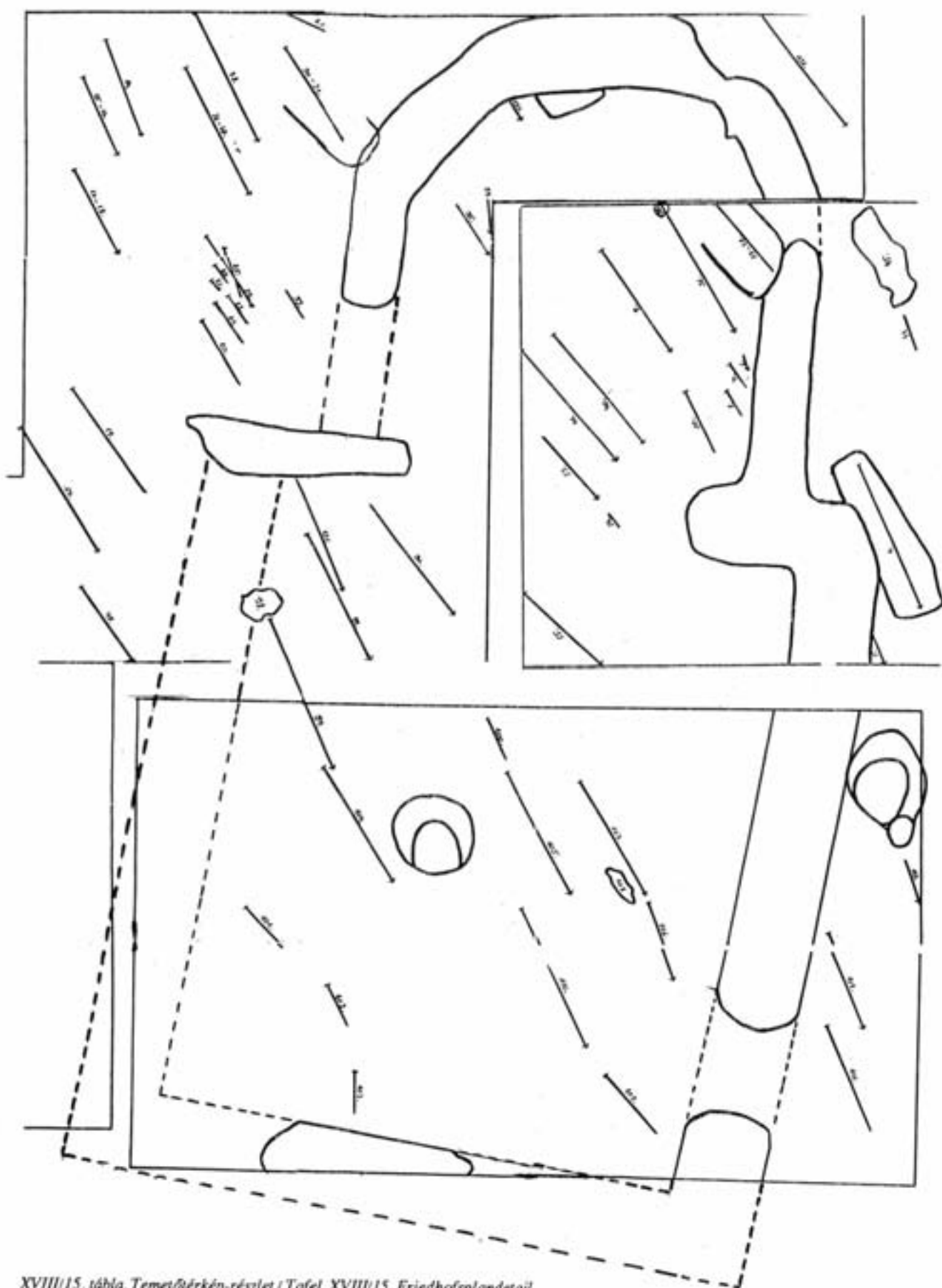




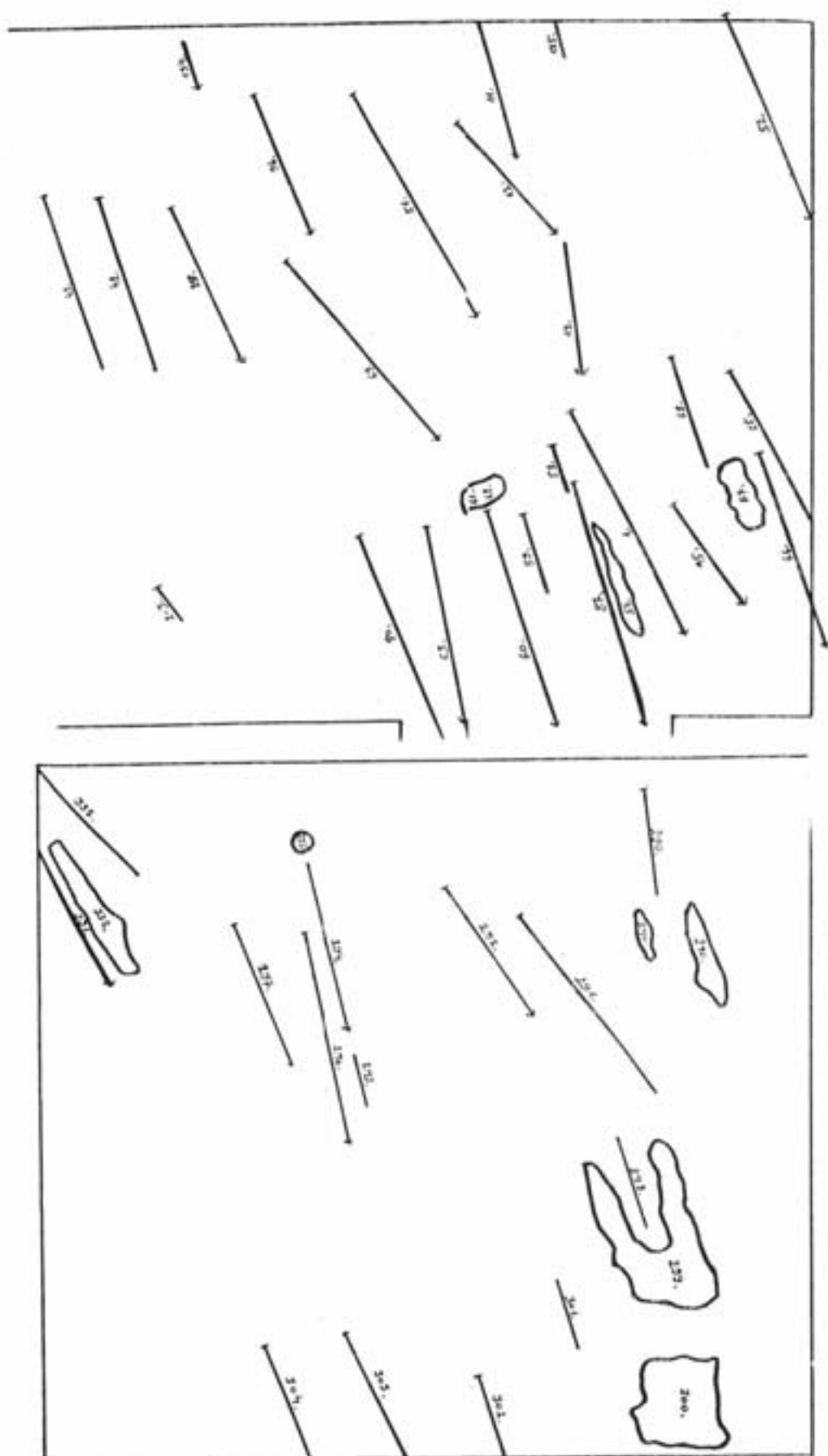
XVIII/13. tábla. Temetőterkép-részlet / Tafel. XVIII/13. Friedhofsplandetail



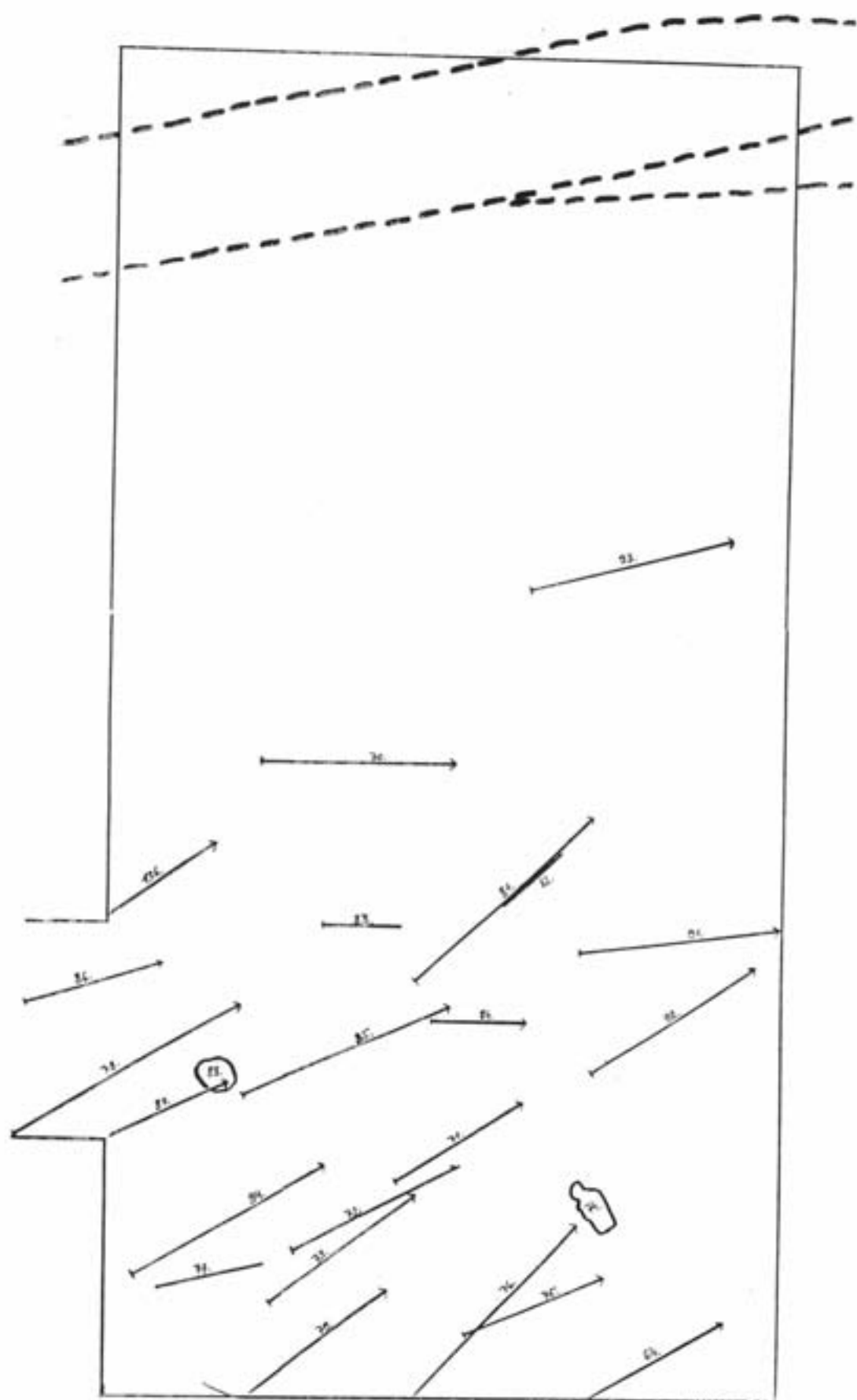
XVIII/14. tábla. Temetőtérkép-részlet / Tafel XVIII/14. Friedhofsplandetail



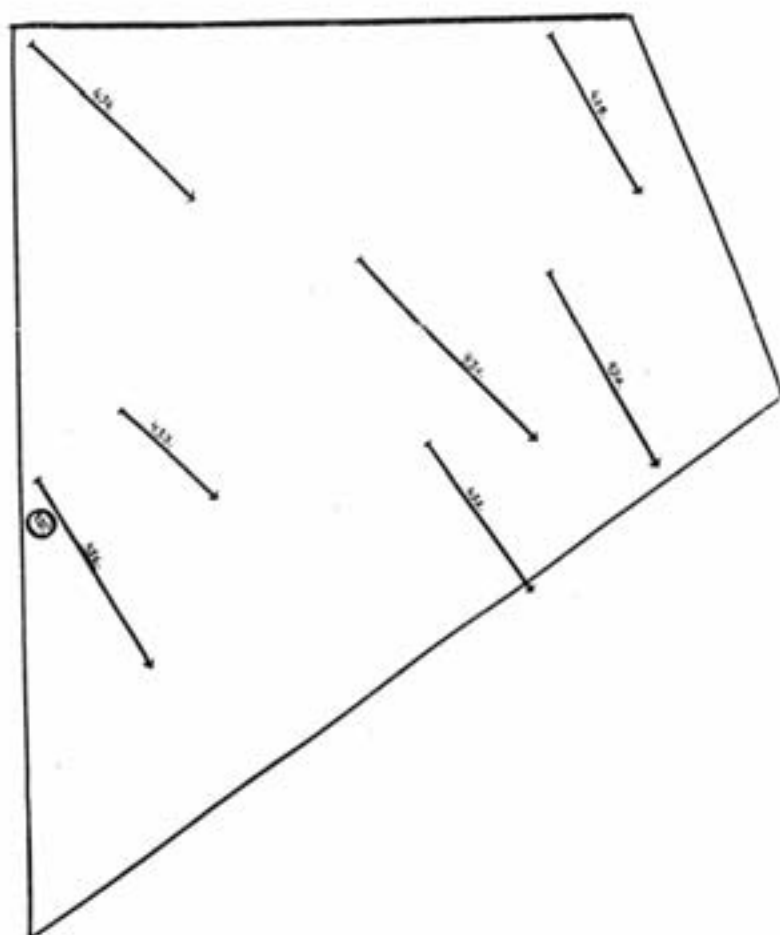
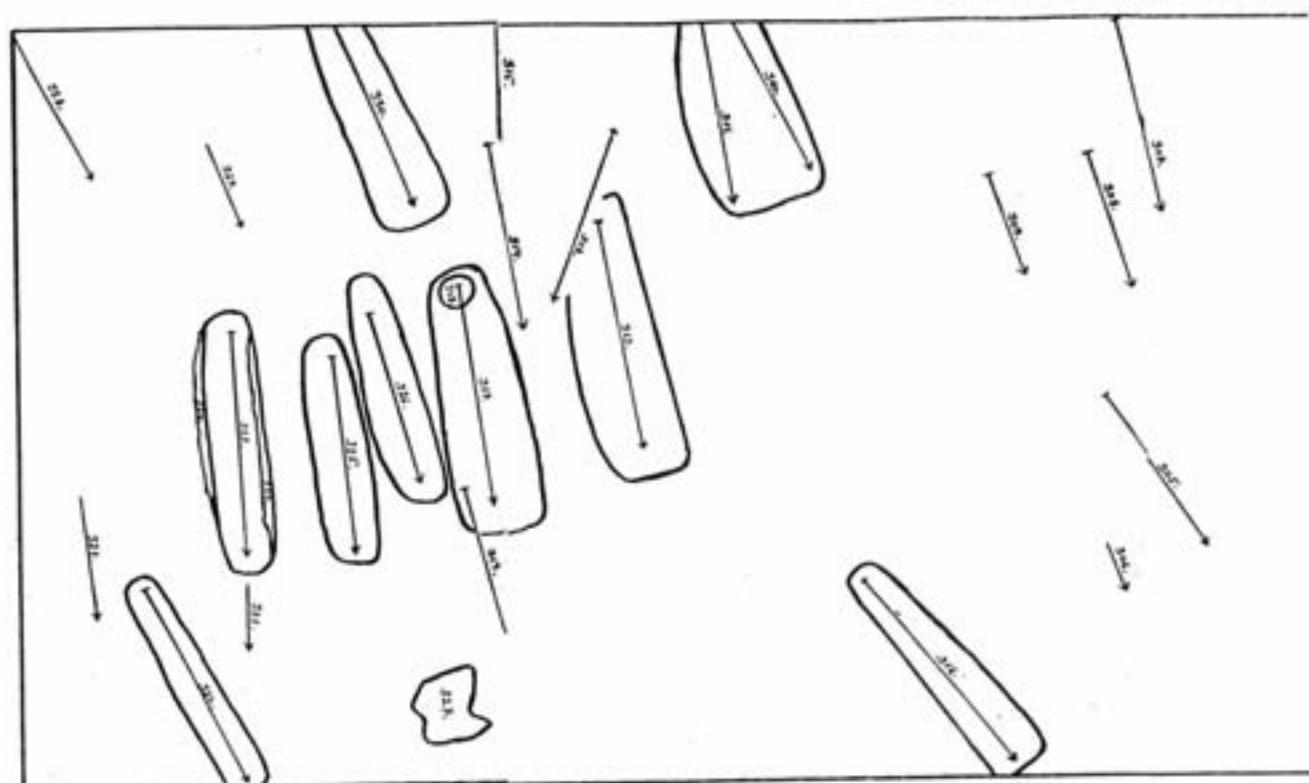
XVIII/15. tábla. Temetőterkép-részlet / Tafel. XVIII/15. Friedhofsplandetail



XVIII/16. tábla. Temetőterkép-részlet / Tafel. XVIII/16. Friedhofsplandetail



XVIII/17. tábla. Temetőterkép-részlet / Tafel XVIII/17. Friedhofsplandetail



XVIII/18. tábla. Temetőterkép-részlet / Tafel. XVIII/18. Friedhofsplandetail





400 Ft

